

MIKSZÁTH KÁLMÁN
ÖSSZES MŰVEI 33.

MIKSZÁTH KÁLMÁN ÖSSZES MŰVEI

SZERKESZTIK:

BISZTRAY GYULA

KIRÁLY ISTVÁN

33. KÖTET

ELBESZÉLÉSEK

VII.

1881—1882

1969

MIKSZÁTH KÁLMÁN ELBESZÉLÉSEK

VII.
1881—1882

1909

Sajtó alá rendezte:

BISZTRAY GYULA

47291

© Akadémiai Kiadó, 1969

A kötéstervezés Csillag Vera munkája

A kiadásért felel az Akadémiai Kiadó igazgatója

Szerkesztésért felelős: Somogyi Béla

Műszaki felelős: Fülöp Antal

A kézirat beérkezett: 1969. I. 15 — Terjedelem: 13³/₄ (A/5) ív + 4 melléklet

Példányszám: 2700

69.06925 Akadémiai Nyomda, Budapest — Felelős vezető: Bernát György

A KŐSZÍVŰ FÉRJ

Nem mese

Október közepe van, és Ákos még mindig nem jött haza a fürdőből. A fákról hulladoznak a sárgult levelek; a szél süvölt, sikogat az erdőkben; komor, nehéz őszi felhők gyülekeznek az égen. . . és Ákosnak semmi híre.

A nyár elején ment el; orvosai Pöstyénbe küldték. Ákos, amint mondá s mutatta, nehéz szívvel vált meg nejétől, aki Aporfalván maradt, hogy ott bevárja férjét. A hű nő könnyezve búcsúzott el szeretett urától, s már rég elnyelte a kocsit a poros országúton a távolság köde, midőn a bánkódó asszony a kastély erkélyén még mindig kendőjét lobogtatta.

Minő visszás helyzet! Az asszony egy elátkozott felvidéki fészekbe temetkezik, elzárja magát a világtól, a társadalomtól, a férj pedig fürdőre utazik! . . .

De Auróra nem zúgolódott. Ő szerette férjét s miután megtudta, hogy Ákosnak egészsége helyreállítása végett Pöstyénben kell tartózkodnia, mégpedig *egyedül*, — a jó asszony zokszót sem ejtett, úgy maradt hátra Aporfalván.

Azonban az egy hónap letelt, és Ákos helyett az a Jóhír érkezett, hogy az orvosok újabb rendelete szerint még egy hónapot kell töltenie — Mehádián. Kissé különös, hogy valakit Pöstyénből Mehádiára küldjenek az orvosok; de az asszony nem értett hozzá, ellenvetés nélkül belenyugodott.

Ezalatt a magányban Auróra szíve megtelt sóvárgó szerelemmel. Hetenkint három levelet írt férjének, könyörögve, hogy legalább egy hétre, négy napra vagy csak egy éjszakára jöjjön haza.

Megjött a válasz.

»Kedves nőm! Bajomból még mindig nem gyógyultam ki. Holnap elhagyom Mehádiát, legújabb utasítás folytán két hetet Ischlben kell töltenem. Csókol a viszontlátásig hű férjed Ákos.«

A szegény beteg férj Ischlben a két hetet se húzta ki; tizednapra már Balatonfüredről írt otthon epekedő feleségének pár sort, jelentvén, hogy jövő héten Koritnyicára megy.

Koritnyicára! Auróra szíve nagyot dobbant, arca ki-gyulladt, keze reszketett, szemei lázasan égtek. Koritnyicára! Hiszen az alig van két óra járásnyira Aporfalvától, Ákos bizonyosan hazajön, ha nem többre, legalább egy napra. Oh, mily boldogság lesz az!

Sietett is megírni örömét Ákosnak. Ez volt veszedelme. Ákos még sohase volt olyan friss a felelettel. Posta fordultával már megérkezett üzenete, hogy betegsége hirtelen veszélyes fordulatot vett, holnap utazik Meránba, ahol októberig lesz kénytelen maradni.

Auróra sírt és küldözte a szerelmes leveleket Meránba. Mindennap ment egy, szeptember közepén már naponkint kettő, szeptember huszonötödikén pedig négy.

Az asszonyka türelmetlen, ideges, izgatott volt; vére tűzzel vált s iszonyú sebességgel keringett duzzadt ereiben, amint ezt ékesen megírta leveleiben.

De elmúlt október elseje, s Ákos nem mozdult Meránból.

Auróra már nem írt többé hosszú leveleket; csak egyes szakadozott, kuszált mondatokban volt képes érzelmeit kifejezni.

A szerelmes asszonynak eszébe se jutott kutatni, miért fürdőzik az ő hű Ákosa oly cikcakk módon majd Pöstyénben, majd Meránban, majd a jó ég tudja merre! Pedig bizony furcsa gyógyítási rendszernek jöhetett volna a nyomára! De ő csak arra gondolt, hogy a férjét hazacsalogassa.

»Imádott, édes, egyetlen, drága férjem! Oh, kérlek, légy irgalmas, jöjj haza! Oly rég epedek csókod, ölelésed után! Nekem sötét az egész világ, ha téged nem láthatlak. Reggeltől estig mást se teszek, folyvást sóhajtozom s rád gondolok. Istenem, beh jó volna, ha egyszer éjfélkor hozzád lopódzhattám! Nem kívánnék egyebet, csak egy óráig maradhatnék veled. Hiszen oly nagyon szeretlek és csak téged szeretlek!

Könyörülj meg rajtam, szerető feleségeden; bármikor érkezel, tárt karokkal várlak a te hű Aurórad.«

Mind hasztalan! Ákos Meránból Nizzába utazott és azt írta, hogy csak tavasz felé jöhet haza. És Auróra elővette imádságos könyvét és fohászzkodott: Istenem, istenem, mit vétettem, hogy így büntetsz engem!

De hát miért oly kegyetlen ez az Ákos? És miért oly hű ez az Auróra?

Akarjátok tudni?

Hát azért, mert Auróra köhögős, vézna teremtés, harminchét éves, Ákos pedig huszonhat éves szeleburdi, aki Nizzában egy csinos kis táncosnővel költi a felesége hozományát.

ASZTALTÓL—ÁGYTÓL

Hiába mondanák, hogy a Csillom-ház a legszebb Bodonkon, senki sem irigyelné, mert az a legszomorúbb is. Nagy udvara, kertje talán azért nagyobb a többinél, hogy annál üresebb lehessen.

A kapuja be van csukva egész nap (tulipános oldala sohasse fordul belül), ablakai nem nyílnak meg, csak ritkán.

A napsugár hiába táncol a zsaluk bordácskáin; nem hatolhat odább. Enyelgő napfény nem kell annak, aki ott benn lakik egyedül. Az már kivette osztályrészét: az örök felhőt.

Néha egy-egy cserebogár koppantja meg a lécpáncélzatot, s ez a koppanás is oly kísértetiesen hangzik odabenn. Ha ajtó nyílik valahol, az már nagy zaj itt, s összezerzen rá mindenki.

Mindenütt, mindenben az elhagyottság látszik. Mintha valami nyomasztó lehelet vonná be fűnek, virágnak, lombnak a színét, hogy az attól bágyadt legyen.

A kert sűrű fáin keresztül a legforróbb nyári délben is valami sajátságos hideg légáramlat suhan el. A galagonyabokron a fejletlen bogyók között egy félig rakott madárfészek himbálózik. Vajon miért nem rakta meg egészen a madár? Miért hagyta el idő előtt, hogy másba kezdjen egyebütt?

A nagy jegenyefák komoran nézik lerajzolt árnyékukat a selyem gyepen: mintha az az árnyék is csak árnyék fölé lenne terítve. A kapu küszöbét beverte a gyom, paraj és laboda! Kocsi ide nem jön, kocsi innen nem megy esztendőök során át. Két dudorodó zöld csík fut a porta felé. Bujább fű nő ottan. Valaha keréknyom lehetett. . . talán még arról a napról, mikor a szép Major Annát hozták pántlikás lovakon.

Kihalt, csendes minden. A két nagy fehér komondor unatkozva ógyeleg az udvaron; egyhangú nagyon a hivataloskodásuk. Hónapok elmúlnak, míg valami megugatni való kerül.

Még a galambdúc lakói is olyan csendesek, olyan némák, turbékoló szavukat álíg hallani, színük meg többnyire sötét hamuszürke. Ki öltözteti fel ezeket is ilyen szomorú ruhákba?

Vagy már mindennek mutatni kell, hogy ez a nagy ház itt a szép Major Anna rideg koporsója?

Hiába van fényes diófából, azért mégis csak koporsó az. Hiába hagyta itt neki Csillom Józsi az egész gazdaságot, a négy jármos ökröt, a három tehenet, a harmincnégy juhot, mégis árván hagyta, mikor elbujdosott.

Egyhangúan folynak napjai azóta, nem megy sehova, őhozzá sem jön senki, s ebben az örökös egyformaságban nem változik semmi. . . semmi — csak ő maga.

Arca rózsái elhullnak egyenkint, nagy kék szemei elveszítik fényüket, a homlok ráncokat vet, a kezek elsoványodnak, a ruganyos délceg termet összeesik.

Nem ő az már, nem ő.

De a megtagadott örömet, az elvesztett életet visszakéri a szív. Az nem feled, de emlékezik, annak csak tegnap volt, mikor a férj elment, hogy vissza ne térjen. A szív nem kombinál, nem számítja a napokat, követeli a tegnap után a holnapot.

»Itt ült ő ezen a széken. . .«

A szegény szalmaözvegy odaborul reá, mintha még most is meleg lenne ez a hely. Pedig már nyolc hosszú éve annak!

»Igen, itt ült utoljára.« Anna feje ott pihent domború, erős mellén s hollóhaja beleakadt a Csillom Józsi mellénygombjába. Sehogy sem lehetett kioldani. Olyan nagyon mulatós volt az, hogy egész este nevettek, egész este mondogatták: »Most vagyunk még csak igazán összekötve.«

S másnap már el voltak szakítva örökre.

Hogy volt? Miből kelt ki a mag ahhoz a szalmához, melyből az ő özvegyi koronája van fonva? Verje meg az isten azt a Csőke Palit . minek is járt utána? Hisz nem csalogatta, még csak nem is biztatta sohasem.

Eljött azon a szerencsétlen éjszakán, amikor már a Józsi elaludt, és megkopogtatta a kamra ablakát.

— Gyere ki egy szóra, Csillom Anna!

— Jaj, nem megyek Hova is gondol kend?

— Csak egyetlen szóra . . . mondanivalóm van.

— Menjen el, azt mondom, míg békében mehet, míg az uram fel nem ébred.

— Nem bírok tovább a szívemmel . . . nem én tovább, Anna. Itt a pisztolyom is, benne van a golyó. Az lesz a halálom, ha nyomban ki nem jössz.

Dideregve ment ki a szegény fiatal asszony. Félt a nagy botránnytól, le akarta beszélni, tudta, hogy jó fiú Csőke Pali, egy-két kérő szótól megolvad és enged. Jaj, minek is ment ki . . . hiszen nem szerette, sohasem szerette! . . .

S míg ott künn csitítgatta Palit, félig bánkódással, félig szánalommal, mert hiszen oda volt, egészen oda volt az a szegény fiú, azalatt egyszerre csak, mintha egy sötét nagy árnyék mozogna az udvaron lent az istálló mellett, majd megcsillant a nyerges paripa patkója s trapp . . . trapp, amint megkoppantak a köveken módos vékony lábai, egy pisztoly dördült el, s szilaján nyargalt ki a nyitott kapuajtón a megriadt pej lovasával együtt.

Nem nehéz kitalálni, hogy lehetett. Szegény szalmaözvegy százszor elgondolja, százszor összerakja miképp történhetett. Minden föltevése találó s mégsem az igazi egyik sem. Hogy vette észre, hogy osont ki az asszony után, és a többi meg a többi.

Oh, ha már látta, ha utána jött: mért nem avatkozott bele, miért nem büntette meg tetszése szerint szigorúan, miért ment el úgy, hogy ölni akart előbb. . . hogy ne térhessen vissza soha többé?

De ha szeretné: visszatérne. Nem tudna élni nélküle annyi éven át szolgálattal keresve kenyerét. Nem! sohasem szerette. És mégis, ha nem szerette volna, lőtt volna-e Csőke

Palira, akkor itt hagyta volna egész vagyoniát, mindenét, még azt is, *amiről nem tudott?* Oh, csak a nagy szeretet változhatik át ilyen nagy neheztelessé!

Elment, hogy a híre sem jött évekig. A törvény nem választotta el őket, csak asztaltól, ágytól. Azt mondta, nem ölök meg, csak beleteszlek a koporsóba.

Mikor aztán a kis Péter (kinek már nem volt atyja, mikor született) öt éves lett, egyszerre csak egy ember jelent meg Bodokon, aki elvitte a fiút fél évre az atyjához, mert úgy ítélte a törvény, hogy a fiú közös legyen. A szalmaasszony és a szalmaférfj prókátorai úgy egyeztek meg erre a pontra: hat hónapig lakják évente az atyjánál, hat hónapig az anyjánál.

Egyik sem engedi a maga hat hónapját, és a szegény szöszeke gyerek olyan, mint a mesék bolygó madara, mely az egyik planétából a másikba jut, s sehol sem bír átmelegedni.

Milyen hat hónap az, mikor az a fiú távol van!

És milyen másik hat hónap az, mikor az a fiú, az ő picike képmása vele van és az apjáról beszél neki!

Jaj, csak egy szót se szólna soha, ezt óhajtja és mégis ő kérdezi.

— Édes kis Péterkém! Hát láttad? De mit is beszélek, hogyan láttad volna, mikor együtt voltatok! Szeret-e? Csókolt-e sokszor? Őszül-e már a haja? Milyen házban lakik? Azt mondd, hogy ott olyan nénik vannak, akik teveled játszottak. Szépek-e? No, ne, ne mondd, hogy tudod is te... Nézz jól rám, szebbek-e mint én? Oh, te csacska! Hogy én vagyok a legszebb? Az ám, neked, te kis bolondom. Felelj, de emlékezz vissza mindenre. Emlegetett-e engem apád valaha? Mondott-e neked rólam valamit, mikor haragos volt, vagy amikor vig volt? Hogy semmit sem mondott? Eredj, kis cudar, kiállhatatlan vagy.

Ezer meg ezer kérdés. Egy szomorú szívnek, egy egész életnek apró kérdésekre szétszedett fájó titka.

A kis Péter nem tud felelni azokra a kérdésekre. Jámbor arccal bámul az anyjára s mindig csak az olyan dolgokat hajtja, amik azt nem érdeklik.

Oh, ha ő csak egyszer egy percre láthatná! Ha olyan bűvös tükre lenne, amibe ha belenézne, látná, hogy *ott* mi

történik, egyszerre kitalálna mindent, amit még tudni akar ezen a világon.

De nincs olyan tükre.

Ha talán üzenne, ha ő közelednék. Nem, nem, azt nem teszi. Hátha kikacagná az üzenetét.

Hanem ha majd az a gyerek nagyobb lesz. Akkor *talán*. . .

S ez a *talán* az, amiből él. Ezt szívja be a levegőben. Erdő, patak ezt hajtja, *onnan* jövő felhők ezt beszélik. . .

AKI KIVÉTEL AZ ASSZONYOK KÖZT

Eredeti novella képekkel

BEVEZETÉS

Kapocsy János a Nagymező utcában lakott. Gondolom, az 5-ik szám alatt, de erre nem emlékszem bizonyosan.

Kapocsy János hivatalnok az általános biztosító társaságnál. Ezerhatszáz forint fizetése van, amit már »valami«-nek neveznek Budapesten.

Kapocsy úr egyike a legszolidabb, legrendszeretőbb embereknek, főnökei meg vannak vele elégedve, mert pontos, még a háziúr is meg van vele elégedve, a lakbérét rendesen fizeti, adóssága nincs, s még sokra vihetné hivatalában, ha nem volna keresztény.

De hiszen neki nincsenek nagyravágyó tervei. Nem kíván lenni vezérigazgató, — megelégszik még álmaiban is azzal, ha majdan, midőn eléri hivatalos működésének negyvenedik vagy ötvenedik évfordulóját, megkapja a Ferenc József-rendet.

Ez az ő összes ambíciója s azonfelül néha egy kis remuneráció.

Kapocsy János olyan egyszerű ember éppen, mint a keresztneve. Van abban valami, hogy a keresztnév, melyet az ember visel, vezeti egész sorsát. A Jánosok mind olyan prózai, igénytelen lények, akikkel sohasem történik semmi (ezért bámulom én felette Arany Jánost); az Alfrédké, Eduardoké és az Arnoldoké a világ. A regényes név majdnem olyan, mint a nemesség: kötelez.

Nos, hát Kapocsy János uramat nem kötelezte a neve semmire, nem is tett egész életében semmit, mint hogy született, kijárta a nyolc gimnázialis osztályt, azután díjnok volt hat esztendeig a királyi táblánál, mígnem egy magas pártfogója útján bejutott az általános biztosító társasághoz s megházasodott, nőül vévén Piroska kisasszonyt, a nevezett magas pártfogó fogadott leányát, akiről azonban azt beszélte a hitvány pletyka, hogy a valódi lánya lenne.

De már ez azért se valószínű, mert a magas pártfogó azóta egészen levette róluk a kezét, s oda se nézett a fiatal pár boldogságának, nem hogy azt adományával fokozni igyekezett volna.

János úr, noha csak János volt, szerette a regényeket olvasni, Jókait, Kockot, Dumast könyv nélkül ismerte, s mindenütt látván ezekben az asszonyi nem állhatatlanságát, nem egyszer elszomorodott vala, de halovány arca csakhamar ismét fölvette a legteljesebb meglegedés kinyomatát, mert hiszen az ő Piroskája mégis csak kivétel. De még milyen kivétel! Munkás, szelíd és szófogadó. Nem vágyik ez sehova a világon, olyan házias ez, mint a csiga, de nem hordja magán mindenét, mint a csiga, mert soha még asszonyi portékában az a nemes megvetés a ruha, a cifrázkodás és az ékszerek ellen, mint Kapocsynéban.

Mintaképe vala ő Kapocsy János előtt a női szenteségnek és hűségnek. Mi, akik kartársai vagyunk a derék úrnak, számtalanszor hallottuk ezt a férj szájából, midőn a Józsefvárosban, a »Kék csillag«-nál néha-néha összejöttünk egy-egy halbszajtlira.

— Az én kis »hollóm«-nak nincs párja világon. Már t. i. hollónak hitta az asszonykát, minthogy az barna és kökényszemű. Gyöngy ő az asszonyok közt, isten jókedvében teremtette, ártatlan liliomnak.

S ilyenkor mindig elérzékenyült s az ötödik, hatodik halbszajtlinál ríva fakadt, hogy mindamellettnincsenek gyerekei.

Mi vigasztaltuk, hogy: »Ne búsulj, bolond, hiszen éppen azért nincsenek talán, mert hű az asszony!«

— Igaz, igaz — riadt fel ilyenkor —, hiszen az én Piroskám kivétel az asszonyok között.

I. FEJEZET

Tisztelettel kérem a nyájas olvasót, ha netalán elolvasta a fentebbi bevezetést, tekintse úgy a dolgot, mintha nem olvasta volna, mert most látom, hogy rosszul kezdtem a történetemet.

Okvetlenül Kupcsik Nep. János úron kellett volna kezdenem, aki szinte ott lakik a Nagymező utcában, őt se tudom pontosan, hanyadik számú házban, hanem annyi bizonyos, hogy nem messze onnan és Kapocsyékkel ellenkező oldalon.

Csak nemrég jött ide lakni, amióta a marienbadi fürdőből hazajött, hova lesoványodni s egy szerencsétlen szerelmet ment felejteni a nyáron; no, meg azért, hogy a köszvényét ott hagyhassa, mert a menyasszonya: Nagy Ágnes állítólag azért küldte neki vissza a jegygyűrűt, mivel köszvényes.

Oh, hitvány női kebel, melyből a forrón érzett szerelem azonnal kivész, mihelyt azt hallod, hogy az imádott ifjúnak köszvénye van! Hát a köszvény úgy veszi már ki a szerelmet a szívből, mint a zsirla a pecsétet a ruhaszövetből.

Kupcsik úr bosszút esküdött az egész asszonyi nemnek; elhatározta, hogy gyűlölni fogja őket, s hogy minél jobban megutálhassa, eljárt esténként a tea-szalomba.

Aki a tea-szalont, Budapestnek ezt az egyik szeplőjét az Aranykéz utcából nem ismeri, annak hiába írom le, aki pedig ismeri, az úgyszintén tudja, tehát nem írom le. Ez a praktikus eljárás.

Kupcsik János úr magánzó volt és zeneleckéket adott azelőtt a flótázásból, mígnem tavaly valami nagynénje halála ütött be neki váratlan örökséggel, s ez tette tulajdonképpen szerencsétlen flótássá, mert pénze lévén, a szerelem virágai kezdtek nyílni keblében, melyeket eddig a mindennapi kenyér utáni hajsza nyomott el.

Rendkívül boldogtalanul érezte magát most, a kapott kosár után, s bár bosszút és gyűlöletet esküdött az asszonyi nemnek, azért mégsem tett egyebet, mint hogy ott ült az ablaknál reggeltől estig s a hűtlen Ágnesről ábrándozott, érzelmeinek kifejezésére gyakran elővévén fuvoláját is.

Köszvényes kezei, melyek flanel-szövettel voltak be- kötve, meglehetősen ellentétben állottak érzelmeivel, de ki tehet róla, hogy a szív fiatalabb a kezeknél s több potencia van benne, mint a törékenyebb tagokban?

Kivált a művészeknél áll ez így, kik a roskatag testben is örök ifjúságot hordanak.

János pedig művész a javából s nem egy babérkoszorút kapott szegény ember korában, mikor még vidéken hangversenyezett. Annyi szent, hogy Nagy Jakab még árnyéka sem lehet. De hát nem erről van szó.

A mi történetünk nem fuvola-novella. Azt csak Bartalus István tudna írni, már t. i. ha írni tudna.

*

Kupcsik Jánosnál az a fő, hogy egy szép barna vis-à-vis-t fedezett fel. Az átellenes ház első emeleti ablakaiban a virágcserepek közül gyakran bukkant elő egy csinos fej, mikor a zsaluk, melyeken pajkosan táncolt a napsugár egész délelőtt, szétnyíltak. Sőt néha még többet is látott a János úr káprázó szeme. Látta, hogy csókolózik a férj és a fiatal asszonyka odabenn. Az asszony köt, a férfi a pamutot tartja. És munka közben édes öleléseket váltanak. Sőt talán a munka után sem édes nekik a nyugalom, de már akkor van annyi eszük, hogy leeresztik a roletteket.

Minek is látna a boldogságból annyit Kupcsik János? Ami sok, az megárt, ha nekik nem is — de neki, kinek sebei még be nem hegedtek, minden biztonnyal.

És mégis odanéz nem egyszer, de százszor is napjában. Hiába no, ami szép, tetszik az a szemnek. S az az asszony nagyon csinos portéka. Az igaz, hogy már nem egészen fiatal, de csak annál érdekesebb.

Amint egymás mellett ülnek a kanapén, néha édes csevegésbe merülve, bizony minden nőgyűlölete dacára még meg is kívánja és elpróbálja fuvoláján:

Véle a kanapén . . . a kanapén . . .

Nos, mi esnék a kanapén ?

Vele egy kanapén — egy kávét innék én.

Vajon tudják-e, sejtik-e, hogy belát a nyitott ablakon keresztül? Hogy ingerlik őt is, hogy költögetik benne az alvó oroszlánt?

Eh, törődnek is azok vele, a szerencsétlen flótással? Bánják is ők, ha belát vagy be nem lát valaki? Bizonyosan

fiatal házások, még csak néhány napja vannak együtt, a mézesheteket élik. . .

Hát csak hadd éljék, úgysem tartanak soká.

Mert mindent megun az ember. Hosszú szerelem nincsen a házasságban, így tanítják ezt a világ összes írói: Shakespeare-től kezdve le egész Fangh—Gyújtó Izabelláig.

De mégis Vas Gereben mondja a legokosabbat, midőn így szól: »A házasság olyan, mint a meleg fürdő, aki nincs benne, belekívánczik, aki pedig benne van, kikívánczik belőle.«

Addig-addig elmélkedett emberünk erről a tárgyról, míg nem a mindennapi látományok hatása alatt egészen bele-szeretett a fiatal menyecskébe s halálosan gyűlölni kezdte a férjet, aki még mindig nem unta meg a mézet szedni azokról a szép piros ajkáról.

— De hát meddig tart még ez? — hajtogatta váltig elméjében s dühösen toporzékolt a szobában.

— Ezek az emberek lelketlenül halomra döntik minden teoriát, melyet a nőkkeli hosszas érintkezéséből merítettem, mint minden tudományok extraktumát. Hát azért kaptam a köszvényt, hogy a legvégén még ostoba is maradjak ebben a szakmában? Vagy kivétel ez az asszony és ez az ember.

De 'iszen, csodák ha esnek is, nagyon ritkán esnek. ez a bolondos hűség sem természetes — aztán meg az asszonyok erényeit tulajdonképpen csakis a férfiak gyámoltalansága menti meg. Ergo bizonyosan nincsenek házibarátok, vagy ha vannak, ostobák és gyámoltalanok. Tertium non datur.

II. FEJEZET

— Végire kell jutnom ennek a dolognak — gondolta magában Kupcsik. — Adatokat! adatokat!

Azt a fáradságot vette magának, pedig roppant lusta ember volt, hogy lement a házmesternéhez, Frau Lénihez, és három egész hatost nyomott a markába.

— Maga nagyon okos asszony, házmesterné! — mondá Kupcsik Nepomuk János lehető nyájasan.

Frau Léni hunyorított a savószínű szemeivel, s a három hatost egy megelégedett mosollyal csúsztatta ruhája zsebébe.

— Parancsol valamit a teens úr?
— Csak kérni akarom valamire. Ösmeri kegyed ott átellenben, az első emeleti szögletlakásban azt a házaspárt? Frau Lénit konvulzív köhögési rohamok fogták el. Előkereste fiókjából a pápaszemét, föltette az orrára s azon keresztül nézte meg figyelmesen érdemes lakóját, mintha le akarná róla olvasni a szándékot.

— Azt a családot? . Nos, úgy fölületesen. Hanem a néném odafönn a padlásszobában, az bizonyosan ösmeri, mert éppen az átellenes házban volt házmesternő.

Frau Léni nézett ki már vagy hetven évesnek. És ő még mindig húga valakinek? Brr! Milyen lehet még az idősebb testvér!

— Igen, ő ott volt házmesterné — folytatá elnyújtott, álmos hangon —, addig, míg jobb üzlete nem akadt.

— És milyen üzlete van most?

— Mármint öneki? Hát tetszik tudni, ő a fiatalság barátja . .

— Hüüm! Pedig azt hinné az ember, hogy mivel olyan messze van tőle . .

— Éppen azért. De nem parancsol a teens úr egy kis tubákot?

— Köszönöm, nem élek vele. Nos, tehát a fiatalság barátja? És mennyiben?

— Elősegíti örömeiket.

— Igen, igen! Például?

— Éjnye, be nagyon kíváncsi ön! Pedig jól tudom ám, hogy okosabbak vagyunk, mintsem ne tudnók, miről van szó. A ténsúr csak kötekedik velem, hogy examinál, mint egy gyereket. A ténsúr nagyon jól tudja, hogy ha valami szép virágot lát meg és a kerítésen nem bír átmenni, hogy letéphesse, jól esik akkor, hogy van valaki, aki be tud menni és el tudja hozni azt a virágot, hehehe!

Ördögies mosolyra torzultak ajkai, miközben hajdani fogainak elpusztult helyei láthatók lettek.

— Jól esik ugye, ha van valaki, aki gondoskodik a gomblyukakról is? Hogy ne maradjanak üresen.

— Tehát a padlásszobában lakik becses nénje?

— Igen, a legfelül. Ő, tudom, fog adni felvilágosítást. Most

éppen otthon van. Csak tessék fölmenni bátran. Vízit van nála, de az nem baj, mert a vizit belevág az üzletbe: a Babók Rézi van nála, akiben több táalentum van, uram, mint egy püspökben.

— Ah, ah! Mindenesetre érdekes személy lehet!

— Meghiszem azt, uram! Ha az ördög szoknyában járna, már azt is rég elcsábította volna.

— Rendkívüli táalentum!

— Annyit mondhatok uraságodnak, hogy nem bánja meg, ha megismerkedik vele. Hasznára lehet még ez életben.

— Igen. . . valóban. . . még lehet. . . Úgy van, asszonyom, érzem, hogy lehet még.

Azután sötét arckifejezéssel dűnnyögé Kupcsik úr, mi alatt a lépcsőkön felment:

— Pedig a rossz világ, a gyalázatos világ azt fogta rám, hogy már én megöregedtem . . .

A Frau Léni nénjénél csakugyan vizit volt. Kedélyes és tanulságos diskurzus folyt az uzsonna mellett, persze szakmájukba vágó.

Babók Rézi éppen egy kitűnő gsáftjének történetét mondta el, melyből kétszáz forint haszna volt.

A háziasszony összecsapta kezeit:

— Kétszáz forint ezekben a szűk időkben! Ez igazán bámulatos. Oh, ezek a férfiak. . . ezek a férfiak! Uram én istenem! Kétszáz forint! Hiszen annyit a paradicsom sem ér! Vajon ki volt, he?

— Itt nem annyira a szállítmány becse forog szóban. hanem inkább a szállító személyisége. A szállító, az ám az ember! . . . Ne volna csak lakat a számon!

— De nekem csak megsúgod?

— Isten ments! A világért sem. Éppen a titoktartást fizették.

— Oh, oh, gyermekem!

— Már eddig is majd bajba keveredtünk, Mutter. Az a bolond portéka egy százast váltott másnap egy boltban. A dolog gyanús volt, szegényes öltözetét tekintve, a kereskedő konstablerért küldött, aki bekísérte. Ott aztán be kellett vullania, hogy egy úrtól kapta a pénzt itt és ott. Nyomozták

a dolgot s odáig mentek a megkezdett fonalon, hogy egyszer csak elsápadtak az eredménytől.

— Én uram, istenem! Mi történt?

— Eljutottak a legmagasabb személyig. S ha már ott voltak, előadták a legalázatosabban, hogy a gyanús perszóna azt hazudja: őtőle kapta a száz forintot.

»Hagyjátok futni!« mondotta a legmagasabb személyiség. Pszt! De ne is beszéljünk róla.

E pillanatban halk kopogás hallatszott, s Kupcsik János úr lépett be.

Miután leültették s műértőleg megvizsgálták vastag óraláncát, mely elárulta, hogy nem a high life jól fizető emberei közül való, a háziasszony fanyarul kérdé:

— Mi tetszik?

Kupcsik úr előadta kívánságát a szemközti családra vonatkozólag. Szeretne némi felvilágosítást kapni.

— Igen? A szögletlakásban? Azok a Kapocsyék. No, ezeket én nem ösmerem, csak úgy futólag. Az asszony igen csinos asszony. Echt barna. Csakhogy az ilyenek most nemigen vannak divatban. Most a vörös hajúak a keresettebbek.

Rézi helybenhagyóan bólingatott fejével. Akárcsak Pulszky Ferencet látnók, mikor Pulszky Károly beszél.

— Futólag ismerem csak. . . de azért tudom, hogy egy kicsit szűkecskén élnek, az asszony sehova sem megy.

— Szegény asszony! — sóhajtott fel Kupcsik úr.

— A férje hivatalnok, tisztességes fizetése van, de nem olyan nagy, hogy kényelemben élhetnének.

— Hogyan? — dűnnyögé magában — hivatalnok az ipsze? No, mondhatom, gyönyörű hivatalnok, az egész napot otthon tölti a felesége szoknyája mellett. Ilyesmi is csak Magyarországon lehetséges! Ezek az urak csak a fizetést fölvenni jók! Aztán ne legyen itt az ember ellenzéki?

— Különben igen tisztességes, szolid ember. Nem jár sehova.

(Nem ám, még a hivatalba sem, gondolta magában Kupcsik.)

— No, nem is olyan nagy csoda, hogy nem jár — tette hozzá aztán hangosan —, a mézeshetekben nem virtus otthon lenni.

— Miféle mézeshetekben? — kérde a vén banya, apró fürkésző szemeit látogatójára szegezve. — Hiszen már hét éves házások!

— Lehetetlen.

— Becsületemre mondom. Még ma is emlékszem a lakodalmukra. Bizony hét esztendeje már annak. Hogy múlik az idő, Rézi fiam! Biz istók, kezdünk már öregedni, Rézi fiam.

(Az ám! Kezdünk már vagy harminc esztendő óta.)

De ezt nem Kupcsik gondolta, csupán mi mondjuk, mert Kupcsik nagy ámulatában egyébre még gondolni sem tudott, mint azon rettenetes csodadologra, hogy ezek hét esztendeje csókolóznak folytonosan: reggel, délben, délután, és este.

No, ha ezek nem érdemelnek meg szobrot a holtuk után, akkor nincs elismerés a földön, s csapja el a vésőjét Huszár Adolf.

Ezek az emberek még a huszonötéves jubileumok alkalmával is el fognak pirulni, ha kezeik érintkeznek.

Ez az erény elszédítette Kupcsikot: hirtelen ajánlotta magát, azt hozván okul, hogy majd eljön még, valami fontos beszélőnivalóra leszen az asszonysággal, de csak négyszemközt.

És ezentúl még figyelmesebben vizsgálta a házaspár életét, szemlélődött, fürkészt, s megösmervén a Kapocsyék cselédjét (no, ezt ugyan nehéz volt, mert minden héten változtatták), attól is kérdezősködött: mióta vannak a Kapocsyék házasságban?

— Hét vagy nyolc esztendeje, úgy hallottam.

— Jó-e kegyedhez az asszonyság?

— Én csak takarítónő vagyok; reggel és este megyek oda, és az ételt viszem el délben, napközben nem vagyok ott.

— Tehát a vendéglőből élnek.

— Egy kifőzőnétől viszem az ételt. Azt mondják, így kevesebbe kerül.

— Tehát takarékosak? Most mit visz a kezében?

— Cirkuszjegyeket! Az urak a cirkuszba mennek ma.

— Kapocsy úrék?

— Igen, ők.

— Milyen helyre váltotta a jegyeket? Drágák?

— Nem pénzért vettem. Úgy adták a kasszánál.

— Hogyan? Ingyen? És mit mondott kegyed a kasszánál?

— Hogy a Kapocsy úrék részére. Már félre voltak téve, a kasszánál lévő úr azonnal a kezembe nyomta.

A takarítónő kivette a jegyeket kebléből: két zártszék-jegy volt balra.

— No, no, hát magam is elmegyek a cirkuszba — gondolta magában Kupcsik úr, s minthogy igen szép délutáni idő volt, kiment egy hosszabb sétát tenni a Hatvani utcába.

Jó szerencséje volt. Láta ideálját is, de csak messziről s akkor is csak hátulról.

Karonfogva ment a férjével, ámbátor a férjet nem vehette ki, pedig szeretne volna már közelről is látni ez Alcibiadest, kit hét évig szeretnek s ki hét évig éli a mézesheteket. Kapocsy-nét is csak úgy ismerte meg, hogy az hátra pillantott, és úgy rémlett neki, mintha reá kacsintott volna tüzes szemeivel.

De hát ez csak a képzelet játéka és bizonyára semmi más. Lehet-e még föltenni is a megtestesült erényről valami rosszat?

Utánuk sietett, de a kanyarodónál a sétáló tömeg közt teljesen elvesztek szemei előtt.

Sebaj az, majd meglátja estére a Renz cirkuszban.

Aminthogy úgy is volt.

A Renz cirkusz teljes fényében úszott, mikor oda egy-negyed nyolcra belépett, s a publikum éppen Beppót, az ügyes clown-t tapsolta, ki a fogánál fogva lógázza magát egy trapézén.

A habituék mind ott ültek a páholyaikban s többnyire ásítózva nézték Beppót. Hányszor látták ők már ezeket a bolondságokat! A kedvenc pedig még messze van a programon! Az csak úgy kilenc óra felé jön ki — hogy meghódítson mindenkét. Hiába, a »canaille«-nak is kell valami mulatság! Az övé a clownok, a haute-crème-é a Ritterek és kivált a Ritternők.

Kupcsik úr oda sem ügyelt a bohócra, hanem keresgélni kezdte a vis-à-vis-ját. Éppen átellenben ült itt a cirkuszban is, nem messze az istállók felőli bejárattól.

Hanem nini, micsoda idegen ember az ott mellette balról, jobbról pedig egy kövér asszonyság, talán valami nőrokonával jött a férje nélkül.

Gukkerjéhez nyúlt és vizsgálni kezdte.

— Ah, ah! Hiszen az az ember ott az én fiatalkori pajtásom, Bróner Jancsi, az az asszony meg . . . seregeknek ura, ne vigy a kísértetbe, a Frau Léni nénje, akinél vizitben járt. No, hogy ez micsoda összefüggés itt, annak csak az isten a megmondhatója.

Ez a kérdés foglalta el Kupcsikot s nem is vigyázott az előadásra, hanem bámészan tekintett végig az óriási nézőtéren, hol nem egy helyütt látszottak üres hézagok.

Bizony-bizony az öreg Renz arca is panaszkodó egy idő óta. A legnagyobb reklámok sem segítenek már. A publikum okosodni kezd. Eljárnak még a Nemzeti Színházba is. Sose volt még ilyen felfordult világ ebben az országban.

Más években még szűk is lett volna ez a cirkusz, most pedig ha a habituék nem volnának, még a páholyokban is nagy lenne az üresség.

Minden ominózus dolog összejött. A tábornok orbáncban fekszik, pedig annak a kedvéért is sokan jártak. Aztán ezek a meiningeniek is idejönnek.

És te is, fiam, Brutus . . . vagy hogy Evva! Egy karácsonyos látványossággal agyontiprod Julius Caesart!

De ezen fontos kérdések, melyek a fecsegésre alkalmas tárgyat hajhászó közönséget foglalkoztatták, mind nem érdekelték Kupcsikot egy cöppet sem, bármiként igyekezett is elszóródni egyebütt, szeme önkéntelenül visszatért a szép asszonyhoz.

Nini, most a Bróner Jancsival beszélget. Szerencsés fickó ez a Bróner Jancsi! Az iskolákban is mindig ilyen szerencsés volt. A professzorok mindig azt kérdezték tőle, amit — nem tudott. Ezért nem lett belőle tudós ember, minélfogva alkalmasint boldogult is.

Ámbár már évtizedek óta nem beszélt vele, de tekintve a vastag aranyláncát, majdnem bizonyos az a föltevés.

És amint folyton az asszonykát nézte volna gukkerjén, egyszerre észreveszi, hogy annak az arca lángba borul, szemei csillognak s mereven tapad oda a lovagra, ki Beppót váltotta fel a porondon.

Ebben a nézésben volt valami sajátyszerű, az ijedelemnek és meglepetésnek vegyülete. A féltékeny ember gyanúját

azonnal felköltötte, Kupcsik úr pedig féltékeny volt, s úgy tekinté a szép menyecskét, mint egy óáltala fölfedezett kincset. Egészen beleélte magát abba a gondolatba, hogy az az asszony egykor az övé lesz. S minél erényesebb, annál nagyobb diadal a meghódítása. Igen, ő a nagy diadalt szomjúhozza már annyi csatavesztések után. Csak azzal vághatja ki becsületét.

Oh, hogy fog tombolni mámorában a lelke azon a dicső napon, melyről nem bánja különben, ha este lesz is.

Figyelmesen kezdte nézni ő is a lovagot, ki méltóság-teljesen lovagolt körben, s lova taktusra táncolta a rezgő-polkát.

Ejnye ni, de ismerős ennek is az arca valahonnan! Sokáig törte rajta fejét, hogy honnan, de csak nem találhatta ki. Lássá, mennyire gyengül az embernek a memóriája, ha már a negyvenes évek felé evezget!

A közönség élénk tapsokkal jutalmazta a tanulékony lovat, miután elvégezte kevély táncát s lovasával együtt elvágatott; tíz pernyi szünet következett, mely alatt a közönség egy része elszéled az istállóba Renzék lovait megbámulni, a másik része pedig a büfébe siet.

Kupcsik jól látta, hogy Bróner Jancsi is megmozdul, valamit mond a menyecskének s a büfé felé indul.

Ez éppen jó pillanat lesz megszólítani Bróner Jancsit, s megkérdezni tőle, hogy jutott az érdekes ismeretséghez.

Bróner vidám arccal furakodott keresztül a tömegen azon nemes szándékkal, hogy egy sóskiflit vegyen meg, mert valljuk meg, habár nem illik is az éhség egy erős férfiúhoz, ő nagyon éhes volt, s az üres gyomor annyira dominálta őnála a többi érzékeket, hogy nem volt képes élvezni semmit.

Éppen a kiflit ette hát visszatérőben, midőn egyszerre csak egy régen ismerős hang megszólítja:

— Szervusz, Jancsi!

— Ah, szervusz. Kihez van, kérem, szerencsém?

— Hát nem ömsersz? Régi cimborád vagyok, a Kupcsik Jancsi.

Minden okos ember tudja, hogy itt egy érzékeny ölelés következett.

— No, pajtás, te ugyan átkozottul megváltoztál.

— Mondhatom, te is
 — No, de azért még mindig csinos fickó vagy.
 — Hát tudod, imponálni tudok az időnek. No, de te is jól nézel ki.
 — Ad vocem, jó kinézés! Nagyon csinos szomszédnőd van, úgy látom . . .
 — Hol? Melyik?
 — Az, aki melletted ül, itt a cirkuszban.
 — Elég csinos . . . — mondá Bróner Jancsi sugárzó arccal.
 — Csak egy nagy hibája ne lenne — szólta Kupcsik sóhajtván.
 — Micsoda hibája?
 — Nem modern asszony. Bolondulszereti a férjét, örökké nyalja-falja, mint egy macska.
 — Honnan tudod te, hogy szereti?
 — Hát iszen mindennap látom.
 — Kit? Az asszonyt?
 — Meg a férjet is. Mondhatom, szép mákvirág.
 — Kicsoda? Az asszony?
 — Nem, a férj.
 — Mért mondod azt? — kérdi a régi iskolapajtás mosolyogva.
 — No, mert mióta csak ott lakom velök átellenben a Nagymező utcában, még nem volt hivatalban, egész délelőtt otthon csókolózik — a feleségével. Mégis csak szemtelenség egy hivatalnoktól. Én, aki az ablakon át látom mindennap, megbotránkozom ezen.
 A Bróner Jancsi arca elsötétedett, homlokerei kidagadtak, szemei vérben forogtak s dühösen ragadta vállon fiatalkori barátját:
 — Ember! Jöjj, mutasd meg, melyik asszonyról beszélsz.
 — Ej, hát kiről beszélnek, ha nem a Kapocsy Jánosné-ról? Hiszen vis-à-vis-m. De mit érdekel az téged?
 Azután gúnyosan hozzátette:
 — Remélem, nem akarsz konkurrálni? Ilyen mítoszi szerelem mellett!
 Kupcsik barátjára nézett, de az kiszabadítva magát, úgy futott el onnan, mint egy őrült, öt-hat embernek a tyúk-szemére hágva útközben.

Ugyan mi az ördög baja lehet ennek a Bróner Jancsinak?
Hát már ez is szerelmes abba a menyecskébe?

Többet nem tudott Kupcsik úr. Ez a csodálatos homály nem hagyta azonban nyugodni, hozzákombinált hát mindenféle részleteket, de egyik sem passzolt tökéletesen. Mindig maradt még valami fatális hézag.

Nem is fogja ezt kideríteni, csak a jövő. Mert az idő mindent a felszínre vet s nem hagy eltemetve semmit.

A cirkuszi estétől kezdve sohasem látta többé kinyílni azokat az ablakokat. Vajon mi történhetett? Mintha kihalt volna az egész ház!

Elköltöztek-e innen? Vagy talán beteg lett a szép-asszony? Ki tudhatná azt?

Hetek múlva egy nap azonban betévedett Kupcsik úr a Ment-féle sörházba és leült egy asztalhoz. Egy krigli sört kért és egy fél tormás virslit rendelt, mert ennyi erejéig volt a gyomra alkotva.

Mikor leült és végignézett az elhízott, pohos embereken, kik az asztalokat körülülték s vidám nyelvcsentgetéssel ízeleggették az árpa andalító levét, nem gondolta volna távolról sem, hogy itt fog megoldódni az ő regénye, mely éjjel-nappal elfoglalá egész lelkét.

Egyszerre azonban nyílt az ajtó és belépett a szép asszony férje. Nem látta még közéről. De azonnal megösmerte. Az irigységnek éles szeme van.

Mégpedig egyik ismerősével jött, egy silentianus ügyvéd-el, Pörgey Istvánnal.

A szomszéd asztalnál foglaltak helyet. Pörgey köszönt, Kupcsik viszonzta.

Ez jó alkalom lenne megösmernedni a férjjel, gondolta magában hősünk, de még habozott egy ideig. A gyűlölség vett rajta erőt egy pillanatig, mert valóban érezte azt ezen ember iránt.

De végre is a szerelem győzött, mely ha még a kíváncsisággal egyesül, erősebb a poklok kapujánál.

Hirtelen Pörgey mellé szemtelenkedett hát Kupcsik és megindult a diskurzus először kettőjük közt.

— Kérlek, mutass be! — mondá Kupcsik úr, mihelyt az első apropos kínálkozott.

— Comball úr, a cirkusztól — szólt Pörgey —, Kupcsik János gazdag magányzó.

A kölcsönös meghajlás után is tátva maradt a Kupcsik szája s szemét báméskodva mereszté Comball úrra.

— Nos, mit bámulsz? Talán már ösmerik egymást?

— Nem! oh, nem. Bizonyára nem — dadogá Kupcsik —, de oly meglepő a hasonlatosság. olyannyira. hogy meg mertem volna esküdni.

— Igen? Pedig Comball barátomnak nincsenek hétköznap-i vonásai — jegyzé meg a hízelgő exüggyvéd.

— Annak dacára. Soha olyat te még nem láttál. Éppen egy ilyen úr lakik velem vis-à-vis a Nagymező utcában: Kapocsy Jánosnak hívják.

— Mit? Kapocsy János? Hát 'iszen ösmerem én a Jancsit. Komisz fukar ember, nincs benne semmi gavalléros. No, de meg vagy te bolondulva, hogy azt az aszott gilisztát Comball úrhoz hasonlítod?

— No, én úgy néztem. az igaz, hogy csak távolról láttam mindössze néhányszor életemben.

— Mondom, hogy nem vagy eszednél. Azt mondod, hogy csak távolról láttad. Hát nem egy padban ültetek az iskolában és azután is együtt laktatok a Jancsival?

— Micsoda Jancsival?

— Ejnye, hát a Bróner, akarom mondani a Kapocsy Jancsival. Hát kiről másról beszélünk?

— No, én meg azt mondom, hogy te bolondultál meg! Mi köze Kapocsynak Bróner Jancsival? . Igaz ugyan, hogy ott láttam ólálkodni a minap a vén medvét Kapocsyné mellett.

Pörgeyt kacagási roham fogta elő, mialatt Comball úr a cirkusztól, kényelmetlenül feszengett székén és a kellnernek csengetett, háromszor is visszhangoztatva a dallamos »Zah-len« szót.

— De hát mondd meg már, mit hahotázol? Idegessé teszel a vigyorgásoddal! — méltatlankodék Kupcsik János.

— Ugyan, hogyne nevetnék ezen a komikus tévedésen? Hiszen Bróner Jancsi változtatta meg a nevét Kapocsyra. Oh, oh, hát mért nem olvasod a »Budapesti Közlöny«-t?

Kupcsik a homlokára ütött. Nagy világosság támadt egyszerre sötét agyvelejében.

— De hát akkor ki csókolózott Kapocsynéval minden reggel?

— Pszt. Nem tudsz a szájadra vigyázni? — mond Pörgey vállat vonva.

— Oh, én bolond! — tépelődött magában Kupcsik.
— Most értek már mindent. Én. Én árultam el a dolgot ostobaságból. De hát ki hihette? Azaz, hogy tudnom kellett volna, miszerint a házasesetben nem létezhetik hosszú szerelem.

Eképp esett ez az eset. De azért a világ mégse fordult ki a sarkából.

Az asszonyok ki tudják magyarázni magukat; még Kapocsy úr is megbocsátott a nejének.

Most megint minden rendén van.

Kapocsy úr végzi a napi dolgait, várja a remunerációt és a Ferenc József-rend kiskeresztjét.

Eljár a »Kék hering«-be barátaival, de a feleségéről nem beszél többet. Nem mondja többé kevélyen, hogy kivétel az asszonyok között.

Ott ül jámborul, megöregedve, megnyúlt orral a székén, s ha valaki ónagysága után kérdezősködik, zavartan hebegi:

— Köszönöm, egészséges.

AZ ELZÜLLÖTT BÁRÓ

A méltóságos úrnak nagyon aláesett a sora. Hej, mikor még főszolgabíró volt otthon a vármegyéjében! Azóta azonban sok víz folyt le a Dunán és sokszor jutott rá az »osztás« meg az az unalmas »keverés«.

Lassan-lassan odáig süllyedt fokról fokra mindig mélyebben, hogy a »Zrínyi«-ből is kikopott őméltósága. Levedlett róla a ruha is.

Mindenét elvitte az a négy király, kiknek még nagyobb adót kell fizetni, mint annak az igazi egy királynak. Olyan telhetetlenek azok a *négy királyok*, akiket Giergl kártyagyárában pingálnak ilyen hatalmasoknak!

Azután még lejjebb ment. Mikor már semmije sem volt, nem kérdezősködött a nagy ősöktől, vajon mit csináljon most? Azok talán megsúgták volna neki! . .

Elindult a maga fejétől a maga szenvedélyével. A hetvenes évek eleje óta végképp elzüllött s még lopni sem restelt.

Ekkor már az ismerősök levették róla a »B — y S.« nevet és úgy hitták, ha emlegették, megvetéssel vagy szánva, hogy a »Pick-Pocket báró«.

A pick-pocket pedig azt teszi, hogy zsebmetező. Ez nagyon ráillett a szerencsétlenre, ki 1876-ban két ízben volt becsukva, a soroksári járásbírótság börtönében.

A magány megborzasztotta s felébresztette benne az önvádat. Összetörve, ott, nyomorult matracán elhatározta, hogy ha kiszabadul, visszatér a tisztességes társadalomba.

Azt hitte, hogy *ahány* lépés — onnan, *annyi* lépés oda.

Pedig nem úgy van: lefelé lejtőnek, visszafelé meredek hegynek visz az út.

A társadalom vonakodik visszafogadni azt, aki a bűnét megbánta és büntetését kiszenvedte. A tisztességes társadalom a feléje nyújtott kezét visszautasítja.

A báró kiszabadult, de mint az elvert kutya, hiába járt küszöbről küszöbre, nem talált szánalmat sehol.

Szerencsére megbetegedett. És szerencse, hogy a Rókus-kórház nem ember, hanem csak intézmény. A Rókus befogadta, s a következő éveket jobbadán ott töltötte.

A legközelebbi napokban azonban a betegség is ellene fordult: *elhagyta*. A Rókus-kórház kapui becsukódtak utána — éppen olyan tompa zörejjel, mint hajdan régen-régen kastélyának ajtai.

Könnyezve hagyta ott a »temetők előszobáját«, kétségbeesve, hogy mit fog tenni?

A véletlen éppen eleje vitette, amint az utcán ácsorgott, Sz—y A. gróftól. Odalépett hozzá s elmondta sorsát.

A gróf meg volt hatva. S még aznap gyűjtést rendezett a kaszinóban a báró számára.

A méltóság kompánia, mely éppen mint hajdan a báró, a négy királyoknak udvarolt, olyan jó launéban volt, hogy olyan összeget adtak át a bankból a Pick-Pocket számára, amiből egy évig kap havonként 50 forintot, s ezalatt megígérte a jószívű gróf, találni fog számára valami megfelelő foglalkozást.

Így küldték vissza a szegény Pick-Pocketnek a négy királyok, amit elszedtek tőle, vagyis hogy csak egy kis részét annak.

AZ ELSŐ PÁCIENS

(A 3892/881. számú polg. keresetből)

Százszor feldolgozott téma ez már, olvastuk beszélyben, sőt, ha emlékező tehetségünk nem csal, valaki színdarabot is írt már e címmel.

Hanem amit eddig összefirkáltak, az mind nem ér semmit. A mi első páciensünk olyan eredeti ember, hogy olyat ugyan nem produkál a világirodalom. Ezt tessék hát megolvasni!

Csobányi Sándor (még az ötforintos világból való Csobányi) elvégezte a medikát, letette dicsérettel a rigorózumot s egy csomó fizetetlen kontó hátrahagyása mellett elvitte tudományát F pestmegyei faluba. Az orvosi tudomány mindenütt érvényesíthető. Homines pisci. Az emberek mindenütt halnak.

Ámbátor még ez az igazság is kétesnek látszott F. faluban, mert olyan pirospozsgás eleven színe volt az embereknek kivétel nélkül, hogy a fiatal doktort megdöbbenetette.

Egy villában vett ott ki szállást. Kár, hogy már kifizette, mert most már *alea jacta* — többé nem retirálhat meg sorsa elől.

— Vannak-e itt beteg emberek? — kérdé a szomszédjától éppen azon a napon, midőn ajtajára kiragasztotta az aranyos táblácskát, hogy: »Dr. Csobányi Sándor, rendel délelőtt 9-től 12-ig s délután 3-tól 6-ig.«

— Betegek? — mondja a szomszéd, egy tudálékos takács — azok nincsenek. Azaz, hogy mégis emlékszem egyre. A sógoromnak van egy nénye

— Igen? Beteg szegény?

— Nem biz az, hanem ez egyszer csakugyan beteg volt, van annak már vagy kilenc éve.

— Hát a többi ember?

— Az mind úgy magától halt meg.

Rossz biztatás volt ez a szegény Csobányira, de azért

folyton remélt. Meg volt benne az a férfias elv, hogy minden pálya jó, csak nem kell elcsüggedni.

Nem is csüggedt hát és remegve, izgatottan várta az első pácienszt.

Igen, igen, az első beteget. Mekkora öröm lehet az! Hányszor megálmodta, hogy fog kinézni: egy nagyon, nagyon beteg ember lesz, a halállal viaskodó, s ő lassankint ki fogja gyógyítani, először csak a halálos sárgaság múlik el az arcáról, azután apródonkint visszaülteti a piros rózsákat is. mert hátha egy szép lány lesz az első páciense. A vidéken urak is laknak, a kastélynak bádognyocskái egészen oda látszanak. Hátha ott betegszik meg a százszor megálmodott szép leány. . . az ő első betege.

Első versének megjelenését nem várja olyan sóváran a költő, mint ő az első beteget. Nem bánja ő különben, ha valami vénasszonyhoz, vagy öreg koldushoz hívják is: csak minél előbb.

Nap napot követett, de bizony amiatt akár a rozsdacsette volna meg az ajtó kilincset. Ferblikompanyia, ivó társaság is akadt, — de beteg nem.

Lassankint letett már a reményről is, mikor végre egy csikorgó téli hajnalon (1881. febr. 21-én) kopognak az ajtaján.

A fiatal doktor felébredt álmából s az órájára tekintett. Még csak hét óra lesz s már itt van a vén takarítónő. Mi a kő ütött bele, hogy olyan korán zavarja?

De hátha nem a takarítónő? Hátha. . . de nem. Ki jönne ilyenkor?

Szíve hangosan dobogott, s egyszerre kiugrott az ágyból.

— Ki kopog odakünn?

— Nyissa ki az ajtót, doktor úr — hangzott kívülről, az isten is megáldja

— Mit akar?

— Nagy beteg van.

Az orvos keze megreszketett az örömtől, alig bírt belelúlni a kulcslyukba a kulccsal.

Egy fiatal paraszt lépett be, sápadtan. Fekete haja rendetlenül csüggött le homlokára.

— Jöjjön, orvos úr, kérem, a feleségem haldoklik.

Hova?

— Dabasra. Künn vár a kocsi. Sebes trappban jöttem. Siessen kérem felöltözni.

— Azonnal készen vagyok.

— Az isten is megáldja a tekintetes urat. Bizony hálás leszek érte.

— De Dabas messze van és a hó is nagy . .

— Jó két lovam van. Két óra múlva ott leszünk.

Felültek a kocsira. Nagy Ferenc — mert így hívják — levágta a kalapját szemére, s mintha a lovakon akarná kitölteni a keserűségét, nem kímélte az ostort, akár sima volt az út, akár zökkenős. A szegény doktor lelkét majd kirázta.

— Aztán nagyon beteg a menyecske?

— Oda van az szegényke. Hacsak a doktor úr nem segít a baján, talán túl sem éri. Pedig olyan asszony az én Annám, hogy nincsen párja ebben a vármegyében.

Még a könnyei is megeredtek s ott csillogtak nemsokára jégalakban a tömött fekete bajuszán.

— Mindent meg fogok tenni, barátom — szólt Csobányi kenetesen —, ami csak telik a tudománytól.

Ezalatt kiérték a faluból, hol mindenki megbámulta, mint valami isten csodáját, hogy: »nini, viszik az új doktort beteghez.«

Csobányi jobbra, balra nézegetett. Dagadt örömében a szíve, hogy majd mennyire megnő az ő tekintélye e naptól kezdve.

Mert hiába. nem tudhatta, mi van a csillagokba megírva.

Mikor körülbelül már a fele utat megtették, egyszerre csak jönnek dabasi szekerek, s amint sebesen elhaladtak, mintha integetnének neki valamit.

Roszzat sejtett, megállította a szekeret s utána szaladt a dabasiaknak. Azok komolyra erőszakolt arccal fogadták.

— Hallottak valamit? Talán rosszabbul van? — kérdé ijedten.

— Éppen onnan jövök — felelte Kató Antal szomorúan.

— Jobban van már szegény. — s azután rezgő lágy hangon hozzátette akadozva: — *egészen jobban van.*

— Meghalt? — hörgé alig hallhatólag Nagy Ferenc.

— Mindjárt egy fél óra múlva, ahogy elmentél.

— Jobb hát, ha visszaviszed a doktort, mert oda már csak a pap kell.

Ezzel elhajtattak.

Nagy Ferenc odatántorgott valahogy a szekéréhez, neki-dőlt a lőcsnek, tenyerét homlokára tapasztotta, hogy hát mármost ő mit tegyen?

— Mi történt? — kérde a doktor. . .

— Semmi . . . semmi. egy kis dolgom volt velök.

— Azonban furfangosan megnézegette a kocsit s így szólt:

— Ugyan kérem, szálljon le egy kicsit a tekintetes úr, megigazítom az ülését.

Nagy nehezen lekarimálódott a nehéz bundába burkolt doktor der medicin. Éppen bokáig süppedt be a hóba. Hogy is tudott ide kamáslit hozni!

Mikor a doktor lent volt, Nagy Ferenc hirtelen felugrott az ülésbe, közibe vágott a lovainak veszettül, s köd előtte, köd utána, röpült haza — a doktor nélkül.

A doktor ott maradt a hóban, dühösen káromkodva és kétségbeesetten kiabálva a szekér után, míg végre három órai gyaloglás után majdnem holtra fagyva haza bírt vergődni.

Ez a história fordult meg tegnapelőtt a törvényszék előtt. Nagy Ferenc ügyvédje azzal argumentált, hogy védence szórakozottságból hagyta a doktor urat az út közepén s csak otthon, az udvaron tekintvén hátra, felette elcsodálkozott, hogy hova lehetett? Tekintve védence akkori lelkiállapotát s a többi. .

A CSATAKÉP

A Nemzeti Múzeumban, hol annyi kincs és ereklje van, mint köztudomású dolog, kiérdemült és többnyire nyomorék hadastyánokat szoktak alkalmazni felügyelő szolgáltnak. Úgy van ez minden más országban is. A zivataros csaták fiai az élet alkonyán e csendes foglalkozásban mintegy kárpótolva vannak. A sok zaj után a nagy csend, a két véglet.

Bodó János bácsi is — hej, pedig milyen nyalka huszár volt valaha! — a múzeumban tölti agg napjait. Képtári szolga az öreg; ott jár-kei a festőművészet remekei között, fényes királyi alakok integetnek le hozzá ismerősen a falakról,

csodás tájékok andalító költészete, sajtászerű csoportozatok, idilli jelenetek. »Valóságos paradicsom ez« — gondolja magában, amint falábalával végigkopog teremről teremre.

Az emberek, kik bizonyos napokon tódulnak megbámulni a műkincseket, nem érdeklik őt. Hidegen megy el köztük. Kik is ők? Férgék, akik mozognak a földtekén egy darabig, aztán letűnnek, elenyésznek. Hanem a nagy emberek arca ott a falon, hősök, írók, államférfiak. Ezek az arcok az ezredévekbe néznek — és beszédesek. Sohasem unja meg magát.

Csak ha csataképre pillant föl, akkor nem állja meg sóhaj nélkül. »Hiszen az csak festve van, de ő valósággal csinálta az ilyeneket« — mielőtt ballábát ellőtték.

Biz az a szolnoki csatában maradt el, csizmástól-minde-
nestől vitte el az ágyúgolyóbis, még a sarkantyú is rajta volt a csizmán.

Aztán sokáig feküdt betegen, lázban, élethalállal küzdve, de a mennyei gondviselés megőrizte; pedig inkább halt volna meg akkor, nem kellett volna legalább kiűriteni azt a sok keserűséget, amit öreg napjaira tartogatott számára az isten.

A dicsőséges emlékek fénye, igaz, hogy megaranyozza élete egét, de nem mindenütt, mert két olyan borús pont van azon, feketébb az minden felhőnél a világon.

A szolnoki csatában, hol a lábát ellőtték, ott harcolt oldalánál a hazáért délceg szép fia is, ott harcolt és ott halt meg szemei előtt. Ily szomorú csata a szolnoki csata, verset is csináltak rá otthon, falujában, Elekesen.

Úgy halt meg, mint egy hős, szegény Bodó Pista. Édes jó anyjának be sok könnye is hullt miatta. . Hát még a nejének, ki éppen akkor ringatta a János bácsi unokáját, a picinyke Boriskát, szegény kis Boriskát .

Mert a kis Boriskának is szomorú vége lett.

Amint lezajlottak a nagy nemzeti harcok, gyászos világ következett. . Aki meghalt, jól járt.

A Bodó János házanépe jól járt, mind elhaltak rövid idő alatt, az »anyjuk« is, a »menye« is, csak az unoka maradt, a kis drága kincs.

János bácsi eladta a kis fekvőséget Elekesen s a fővárosba ment, hol a múzeumnál ezt a nyugodalmas alkalmazást kapta.

Áldja meg az isten azokat a derék urakat, akik belesegítették!

Nem volt ennek a hivatalnak csak egyetlen baja. Hanem ez aztán kellemetlen volt. Az egyik teremben ott függött a szolnoki csata is lefestve. Az óriások ádáz harca, midőn mint félistenek rohannak ellenfeleikre, mellüket büszkén kitérve, mintha a világnak akarnák kiáltani: »*Jertek hát; mérkőzzünk össze!*« Ágaskodó paripák, élethíven festve, halottak elterülve a véres fűben, haldokló sebesültek eltorzult arccal, itt egy láb, ott egy elnyiszált fej, amott kettészelve egy emberi test.

Az öreg, mikor legelőször látta meg e képet, összerezzent; felismerni vélte saját fiát a halottak közt, és a saját lábát a csonkán lefestett emberi tagok közt. A fájdalmas visszaemlékezés összecsavarta szívét, míg élettelenül rogyott össze a márványköveken az elgyengült öreg hős.

Két hétig volt beteg, alig bírt kigyógyulni; az orvos keményen meghagyta, hogy e szobába többé sohase tegye be lábát, mert könnyen életébe kerülhet. A múzeum felügyelője nem tett ebben nehézséget, ez egyetlen szoba tisztántartását más hadastyánra bízta és fölmentette Bodó Jánost kötelességeinek ezen része alul.

Nem is lépett az oda soha többé. De a kis Boriska, akit sokszor magával vitt a szép képek közé, ösztönszerűleg ebben a szobában időzött a legszívesebben. Valami csodálatos szélszély vonzotta oda.

Vagy hogy talán azért szeretett ott lenni, mert egy festő bácsi abban a szobában másolt a képekről, mégpedig éppen a szolnoki csatát. A gyermek szép, okos szemével órákig elnézte, mint elevenül meg a néma, hideg vászon, s mint jönnek át azok a fényes ruhás katonabácsik arról a képről erre a képre, de úgy, hogy azért ott is megmaradnak.

A festő nagyon megszerette az eleven, mintegy öt éves lánykát, s mindig azzal biztatta, hogy ha készen lesz a nagy képpel, majd őt is lefesti.

Boriska kis kezeivel tapsolt örömeiben erre az ígéretre.

Az utolsó nap csakugyan hozzá is fogott a gyermek lefestéséhez. . . éppen az a nap volt, az a szomorú nap, mikor a kis Boriska eltűnt otthonról.

Tíz éve múlt ennek, de még ma is élénk emlékében van a szegény János bácsinak az a borzasztó nap, mikor mindenütt kereste ő is, a rendőrség is, és nem találták sehol. Az éjszaka is megjött, de Boriska nem. Egyedül aludt az öreg ott-hon. A gyermek nem csevegett neki este, mint egyébkor, s nem mosolygott rá reggel. El volt veszve örökre.

Hova lehetett, mi történt vele, nem bírta elképzelni. Szomorú öregségének, tíz hosszú esztendőnek ez volt a tépelődése.

Egy napon közönyös egykedvűséggel ült az öreg egy faszéken, szürke öltönyét simogatva, midőn a múzeumlátogatók között egy parasztasszony megszólította.

— Ugyan, katona uram, láttam én abban a legutolsó szobában . .

— A »legutolsó szobában«. . . — ismétlé az öreg sóhajjal.

— Láttam egy kis leánykának a képét. Mondja meg nekem, nem eladó az?

— Itt semmi sem eladó, jó asszony. Ezek a nemzet képei. A nemzet pedig nagy úr és nem ereszkedik alkuba senkivel.

A parasztasszony sajnálkozva csóválta a fejét.

— Oh! Oh! pedig nagyon szerettem volna azt a kis képet, mert szakasztott olyan. Bizony nem sajnálnék érte még tán két forintot sem.

— Értem, jó asszony — mondá az invalidus —, bizonyosan hasonlít valami kedves rokonához.

— Nem, éppen nem. . . Csak valaha hasonlított a kis Borcsához, mikor hozzánk került.

— A Borcsához. — sóhajtott az öreg mintegy önkénytelenül ejtve ki ez édes, de mégis fájó nevet.

— Nos, igen a mi Borcsánkhoz — kezdé az öregasszony, örülve, hogy valakivel szóba állhat —, szakasztott olyan, mint ő volt akkor, mikor a cigányasszony, az anyja, hozzánk hozta s ott meghalt. . . De nem is hiszem ám, hogy anyja volt, mai napig sem hiszem, katona uram. Ki látott valaha világeletében szóke cigánygyermeket. pedig a mi Borcsánknak, kedves katona úr, a legszebb aranyzóke haja s a legfényesebb kék szeme van az egész faluban. Bolondul is utána a környék. . . de még hogy!

Az öreg szemében egy könnycsepp jelent meg: az ő kis

Boriskájának is lenhaja és kék szeme volt.

— Hány éves az a maguk Borcsája? — kérdé elfátyolozott hangon.

— Úgy vagy tizenöt esztendő. Az idén volt először fonóba. Tetszik tudni, katona uram, egész bizonyossággal nem tudhatjuk, csak úgy a növérről ítélünk. A gyermek kicsi volt még, mikor hozzánk került, csak éppen a keresztnévét tudta megmondani, s azt, hogy a nagyapja egy katona volt... valami városban lakhattak, mert azt mondja, sok nagy ház volt ott, s a nagyapjának rengeteg sok képe. Azóta mindig bolondul a képek után, s valahányszor elmegyek hazulról, mindig megkérdezi, láttam-e valami képet, amit én aztán szögről-végről elbeszélék neki. Ebbe a nagy képes házba is azért jöttem, hogy ha már itt Pesten járok, hadd beszélhessek neki a képekről, mert úgy szeretem azt a leányt a férjemmel együtt, mintha a magunké lenne. A jó isten hozta oda meghalni a fedelünk alá azt a cigányasszonyt!

— Hány éve már annak? — kérdé mohón az öreg, egy hirtelen gondolat által megkapatva.

— Bizony, tíz éve múlt dióveréskor.

Élénken ugrott fel az öreg a székről.

— Jöjjön, jó asszony — mondá, falába dacára is sebesen lépkedve —, mutassa meg nekem azt a képet, amelyről beszélt. A parasztasszony tipegve vezette az utolsó szoba felé.

— Menjünk — szólta az öreg, erőt véve magán —, látnom kell azt a képet.

— Hova mégy, bajtárs? — szólítja meg az ajtónál álló invalidus. — Hát már elfelejtetted, hogy ide nem szabad belépned?

És elébe állt.

— Hagyj mennem, mert ellöklek — s majdnem robogva nyietett tova.

Az ajtónálló invalidus fejet csóvált s ilyenformán dörmögött magában:

Ni, az öreg fickó milyen tűzben van. Hogy rezoníroz, mint a hétfejű sárkány. Teringette, aki kemény fából van, kemény marad az holta napjáig. No lám, az öreg fickó...

És oly végtelenül jól esett neki is, hogy az öreg fickó ilyen friss és ilyen vakmerő — mert hisz mi egyéb ő is, mint

egy másik, hasonló öreg fickó. . aki szintén képes arra, hogy szikrát adjon, ha valami körülmény kívánja.

— Hol az a kép, jó asszony? — kérdé az öreg odabenn fojtott hangon, és tagjai reszkettek.

— Nézze ni, ott, ahol az a csata van.

Az öreg a jelzett irányról tudta már, hogy a végzetes szolnoki csatakép az.

Összerázkódott, de azért mégis odatekintett.

Hát csakugyan a szolnoki csatakép volt, hanem a bal szögletébe, ahol az aranyos ráma két szeglete összeér, oda volt szúrva egy miniatúr kép, — az ő kis unokája, a Boriska.

A másoló művész festette azt oda még valamikor tíz év előtt, s hogy a kisleánya meg legyen lepetve a saját hasonmásától, odacsúsztatta a nagy képhez. Ott majd meg fogja találni s örömteljesen tapsolni fog kicsike kacsóival.

De a leánya sohasem jött ide vissza többé. Az utcáról bizonyosan elcsalták maguk közé a cigányok és elvitték kóborolni. Hanem a kép itt maradt, az igazgató szemeit kikerülte, a többiek pedig azt hitték, hogy oda tartozik, s nem bántotta senki.

A szolnoki csatakép nem volt most már ijesztő látvány többé a jó Bodó János bácsinak. A csatában elvesztette a fiát, de a csatakép visszaadta unokáját. Öreg napjait boldogan töltötte mellette.

A KIS HŰGOM VIRÁGAI

Mikor Teleki gróf itt járt néhány nap előtt, abban állapodtunk meg, hogy az első dolog fölé, amit írok, odajegyzem: »Üdvözlét Teleki Sándornak.«

Nem tudom, jó szokás-e ez az átkiabálása a köszöntésnek negyvennyolcezer fülön keresztül (őiránta való udvariaságból használom ezt a számot a »Pesti Hirlap« olvasóinak megjelölésére), de ha már ő egyszer megkezdte, bátran utána lehet indulni.

Noha én sokkal öregebb író vagyok önála, még sincsenek annyi emlékeim, mint neki, ki amit ír, előbb átélte, s ki sokat élt át, amit meg sem ír, míg én sokat írok, amit át sem élek. Könnyű neki igazabbnak, jobbnak lenni.

De némi emlékeim nekem is vannak s az »emlékek« íróját nem üdvözölhetem egyébbel csak egy emlékkel.

Nem olyan régen volt még. . . , nem megyek vissza a nagyanyáinkhoz. . . (Hála istennek! fogja mondani Teleki Sándor), szegény kis húgocskámnál állapodom meg. Az ő idejében is még nem volt szokásban, hogy a fiatal emberek körmönfont bókokkal, émélygős dicséretekkel rontsák meg a fiatal leányok kedélyét, — szerelmes levelek váltása pláne világbontó bűneset lett volna — hanem a fiatal ember, ha valami kisleányt nagyon megszeretett, könyveket küldözött neki olvasni és a költők útján beszélgetett vele. Azért voltak valaha olyan nagy becsben az írók, mert ők voltak (mai udvarlási műnyelven szólva) az elefántok.

Ha valahol egy régi könyvet találtok, amelyikben egy-egy érzelgős mondat alá van húzva ceruzával. . . vegyétek le a kalapot ilyenkor, mert ezt a lapot az Amor isten lehetete sárgította meg valaha.

A mi írásainkat már alá nem húzza a fiatalság, mely már az első napon többet mer egymásnak elmondani, mint amennyit mi megírni. Mi már csak unaloműzők vagyunk és nem titkos, bizalmas meghittjei az édes fájó érzelmeknek. Nem is érünk már mi valami nagyon sokat.

Hanem az még szép idő volt. Arany karperecre, gyémánt nyakékre nem vágytak még akkor az asszonyok; ha nagy örömet akart ismerősük, jó barátjuk szerezni, fogta magát, hozott nekik valami ritka *virágmagot*. No, ennek aztán szívükből örültek, tavasz elejétől őszi végéig, amint kikelt, nőtt, rügyöt vetett és kinyílott és amíg el nem hervadt.

Ilyen ritka virágmagokat kapott egyszer az én kis húgom. Olyan ici-pici magok voltak, mint a köles, csak hogy koromfeketéek. Az, aki küldte, odaírta, hogy ezeket a magokat a schönbrunni park egyik kertészétől szerezte, gyönyörű virágok lesznek belőlük, ha megszeretik a földet, liliom-föhérek piros pettyekkel, duplák és illatosak, ezen a vidéken még olyat nem láttak.

Még is voltak hát ezek a virágmagok becsülve. Én magam is jelen voltam annál az ünnepélyes aktusnál, mikor a húgom elültette három részre osztva őket: az egyik részt a kis virágos kertbe, s ha ott tán meg nem fogamzanának, frissen hozott

erdei földdel rakott virágcserepekbe a másik részt, míg a többi a szegény kis öcsénk sírjára a temetőben. Akármilyen kényes portékák is, valahol csak mégis kikelnek!

Hanem bizony nagyon ínséges és száraz esztendő következett. Az anyaföld, melyre idegenek vetették ki, hogy mennyi jövedelmet kell hoznia, megkötötte magát ez egyszer, hogy tessék, csináljátok ti a magatok költségvetését előre, de én majd csak alszom az idén.

Aludt is és nemcsak a mindennapi kenyeret nem hozta meg, de aki alszik, nem gondolkozik, elmaradtak még a mindennapi gondolatai is: a virágok.

A becses virágmagoknak nagyon nehéz, forró volt a temetői föld. Nem keltek ki benne; az erdei föld pedig túlságosan könnyű volt: abban sem keltek ki; csak a kerti pad hozott kedvetlenül néhány palántát, de az is mintha megsajnálta volna amit tett, kiégette őket lassankint. Amiket pedig megmentett az öntöző kanna, azokat a dér vitte el zsákmányul.

Nem maradt meg csak egyetlen szál. Hanem ez aztán szép haragoszöld volt, mintha megacélozódott volna a sanyarúságokban, úgy tört fölfelé a szürke rögöcskék közül, mint egy gyíkleső.

Az én kis húgocskám százszor is megnézte egy nap. Jaj, de szép, de gyönyörű, hát még milyen lesz, ha nagy lesz? Csak már szaporábban nőne. Istenem, istenem, de nehéz kívárni!

S míg ő édelegve gondolt arra a napra, mikor teljes pompában nyitja ki majd kelyhét — azalatt egy nagy sárga tyúk bement a kertbe. Végig sétált a bokrok között. Odaállt a virágpadhoz, szétterpesztette háromszögletes piszkos lábát és elkezdett vele kaparni.

Mikor húgom reggel odajött, a virágszálacska a földön hevert fonnyadva, haldokolva. Egy harmatcsöpp csillogott rajta. Úgy nézett ki ott, mint egy nyitott, panaszkozó szem.

Húgom vigasztalhatlan volt, a kicsike füvet keservesen, érzékenyen megsiratta.

— Én vagyok az oka, miért nem gondoztam. Odakünn hagytam a veszedelemnek, szélnek, fagynak, aszálynak, kártékony állatoknak. Át kellett volna ültetnem a virágcserepembe.

Egyszóval a magok kivesztek gonoszul. Csak ahol senki sem gondolta volna, ahova nem ültette, ahol nem is gondolta, a nagy márványszobron, mely a temetőben állott, elhullott egy mag. . . (Később jutott eszünkbe, hogy mikor a kis Péter sírját vetettük virággal, oda voltak a szobor talapzatára téve a papírba csavart magocskák) elhullott és kikelt. Utak pora meggyűlt a szobor talapzatán, a mag megszerette ezt a gyülevész port, megnőtt benne és kinyílt.

. . . Liliomfehérek voltak a virágai, piros pettyekkel, duplák és illatosak. Ezen a vidéken még olyat nem láttak. . .

Lett nagy öröm, mikor megtaláltuk!

— De szép, de gyönyörű — mondá húgom. — Csakhogy ez a talaj nem biztos. A bohó virág egy nagy csalódásban él. Hogy még a virágok is csalódnak! . . . Azt hiszi, erős földben van, azért nőtt meg, azért nyílik, pedig ha tudná. . . de nem, nem, itt nem hagyhatom, hiszen itt nem is nőhet egyenesen, most már okosabb leszek. . . átültetem a cserépembe, megápolom, megnyesegetem.

Át is ültette gondosan, meg is nyesegette, meg is ápolgatta. . . de a virág nem fogadott szót, nem akart, nem tudott így megmaradni, rügyeit ki nem nyitotta, elszáradtak, leestek s ő maga is lankadni, összeaszni kezdett.

Szegény kis húgom, ezt is megsiratta.

— Jaj, minek is hoztam el, minek nyesegettem? Minek is nem hagytam, hogy szabadon nyíljék?

Mondanom sem kell, hogy ez a kis visszaemlékezés abból az alkalomból jön, hogy Teleki Sándor »Egyről-másról« című emlékeit olvasom, s hogy a *kritikusok megjegyzései* is előttem fekszenek.

ÉJI SÉTÁK ÉS ÉJI ALAKOK

I.

A holt idényt is szidtuk, hogy nem történik benne semmi, most pedig a nagyon eleven idényre apprehendálunk, mert annyi minden történik, hogy alig bírjuk megírni. Ez is, az is csak baj nekünk.

Fessük-e istennek haragját, mely a legrettenetesebb eleme útján nyilatkozik?

Vagy fessük-e a miniszterelnök úr őexcellenciája haragját, ki hivatalos »éljen«-ekkel gyógyítgatja sebeit. Ha nem volna már meg az ezerjófű fogalma, az éljent lehetne annak nevezni, mert az mindent megreperál, még a becsületet is. Igazán jó találmány.

Adjunk valami mulatságos témát ezekben a szomorú időkben? Írjunk az ezermázsás kő megérkezéséről, mely nagyobb parádéval, nagyobb kommoditással s több nyomdafesték igénybevételével utazott, mint valami fejedelem?

Vagy ha egészen a komikus elemet hajhásszuk, menjünk el a komédiások kongresszusára, melyet éppen most nyitott meg az ország legnagyobb komédiásának egyik vice-komédiása, Ribáry. Jó Feleky Miklós, ha még nem beszélte volna ki magát az országos honvédegylet marakodó ülésén, most ugyancsak kiadhatja a mérgét.

Ej, legyünk takarékosabbak; ezek a dolgok mind jók a vonal fölé is.

Legokosabb, ha mi itt a vonal alatt csak olyan dolgokhoz nyúlunk, amik a politikusnak, az újdondásznak nem érnek semmit. Legalább nem fog megirigyelni érte.

Tegyünk egy sétát az utcákon, mégpedig éjjel, mert a nappali séták nem érdekesek. Nappal egyforma a város majd mindenütt és hasonlít minden ilyen nagyságú városhoz bizonyos tekintetben.

De éjjel? Az egészen más. Egész más fiziognómiát ül a mi kedves Budapestünk, a fekete fátyol alatt, melyet az éj ráterít s melyet a gázfény szét nem oszlat, csak csillagossá tesz, sokkal hamisabb az arca.

Aztán minden magyar ilyenkor. Ha valami vidéki atyafi idekerül nappal, az, ha egy kicsit elfeledkezik róla, hogy hova váltotta a legközelebbi stáción a bilétet, könnyen elhiheti, hogy Bécsbe jutott, míg ellenben, akit az éji órákban vezérel sorsa ide, egy kis elandalodás mellett bizvást Debrecenben képzelheti magát.

Minden magyar. A dorbézoló helyiségekből magyar nóta hangzik ki száz rekedt torokból, a részeg emberek az utcákon, amint tántorogva fel s alá keresztezik egymást, édes hazai

nyelvünket morogják, a drabanttal magyarul folyik a civakodás s végighangzanak a jóízű epithetonok az éj csendjében egy egész utcán át.

Az éj leányai szinte magyarul árulják a szerelmet. Magyar portéka ez s magyarok közt kelendő.

A magyar főváros csak ilyenkor magyar. S az ember igazán nem tudja, jobban szomorkodjék-e nappal, mikor németnek találja, azon, hogy német, mint azon, hogy magyar, mikor éjszaka magyarnak találja.

Az éji életnek központja ősidőktől kezdve a Király utca. Élénk, pezsgő és lármás. A boltok legnagyobb része nyitva van. Száz meg száz banda nyaggatja hangszereit a nyilvános helyiségekben, a kávéházakban és tánctermekekben: kihangzanak az éjbe s egy kaotikus zsongássá folynak össze.

Az első éji sétám alkalmával csak a »Kék macská«-ig szándékoztam eljutni, hol a honatyák szokták megpihenni fáradalmaikat. De ez se sikerült, mert míg csak a »Kék macská«-ig jut az ember, ha lelkiismeretes szemlét akar tartani, kilenc-tíz helyiségbe kell bepillantania.

A »Kék macska« maga megérdemel egy egész estét. Mert ez az a csábító állat, melynek legnehezebb ellenállani s mely sok ezer hold földet evett már meg innen-onnan.

De folytassuk sétánkat.

Mindjárt az utca elején népcsődületet vettem észre. Egy gyászruhába öltözött öreg nő sírdogált egy kapu alatt. Amennyire a gázlámpa megvilágította, egyike volt azon tisztességes arcú és öltözködésű asszonyoknak, kiket megszoktunk oda-képzelnéni egy jómódú falusi portára.

Halavány arcára a szenvedés is odarakta a névjegyeit a ráncok mellé.

— Mi baja az asszonyságnak? — kérdem hírlapírói kíváncsisággal a körülállóktól.

A szomorú arcú öregasszony bánatos zokogó hangon szólalt meg, mialatt mindig többen-többen jöttek oda.

— Nagy az én bajom nagyon. . . Oh, én istenem, nem segít énrajtam senki. . . de senki ezen a világon. Honvéd volt a férjem, Nagyatádi Miklós honvédfőhadnagy, kérem. . . tisztességes, jómódú emberek voltunk. . . a férjem ott veszett a huzáért.

A nagy zokogás miatt itt megáll a szava, csak fuldokolva tudja folytatni:

— Eljöttem a királyhoz kérelemmel. . . meg is van a segélypénz ígérve, itt vagyok már négy napja, de nem bírok hozzájutni. . . A szegény özvegyasszony olyan, mint a törülközőkendő, mindenki beletörüli a maga szennyét. . . istenem, istenem.

A kíváncsi közönség keményebb szívű része oszladozni kezd, de a lágy keresztény keblek ott maradnak.

— Sohasem voltam még ebben a nagy városban, jó uraim. Nem tudok én itt mozdulni sem. Ide szálltam egy garni hotelba, de mert pénzem nincsen, most éjszakának idején becsukták az ajtómat. . . engemet kiűztek.

Kinek ne esnék meg a szíve szegényen? . . .

— Két napja nem ettem már. . . majd ledőlök az éhségtől, reszketek a hidegtől, s nincs hely, ahová a fejemet lehajtsam. . . Szegény, boldogtalan fejemet.

Kőből lett volna az ácsorgók szíve, ha nem indult volna meg erre a panaszra.

— Uraim — mondtam —, mégis szégyen volna éhen halni hagyni egy honvédtiszt özvegyét.

Erre aztán megindult az adakozás, én magam is egy forintot szúrtam ki az özvegy számára s olyan érzelmekkel mentem tovább egészen felvidámítva, mint aki nemes cselekedetet követett el. Úgy éreztem magam, mint Tisza Kálmán, mikor 30 frt-ot adott Deák szobrára, vagy még jobban.

Ahogy azonban mintegy másfél óra múlva mindig tovább menve a Király utcai helyiségekben, a »Csillaghoz« című káfféschankba nyitottam, egyszerre ott látom az én falusi özvegyemet.

A tizenegyedik grogot itta. Halovány arca ki volt vörösödve. Szeretője, egy Király utcai bádogos, és komája, egy budai házmester ott ültek mellette és koccintottak vele koronkint.

— Noch á Glas! — kiálta rekedtes hangon a félszemű pincérnek, ki a bűzös helyiségben sürgött-forgott. — Igyatok, urak! Ma én fizetek. Ma jó napom volt. Noch zwei Glas, Pepi!

II.

A Király utca koronája bizonyára a »Kék macska«. Parlamenti életünkben nincs egyetlen állat sem, mely nagyobb szerepet játszana a »Kék macska«-nál, hacsak a »kétfejű sas« nem. De mi ez a macskához képest? A macska nagyon népszerű, a kétfejű sas pedig nagyon népszerűtlen.

De én ezúttal nem foglalkozom azon kitűnőségekkel, kik a macskai asztalokat az éjjélutáni órákban körülülik s a hazafiúi fájdalmak keserűségét igyekeznek eltemetni a rossz fukszinos borba. Nem írom le a lábikrákat, az ingerlő kecses idomokat, melyek a képviselői diurnumokat elnyelik, én ezúttal Hiripi Gáspárról akarok megemlékezni.

Hiripi Gáspár urat már ismerik önök a Petőfi »Hóhér kötele« című regényéből. De ez nem az a Gáspár, csak hasonló ahhoz!

Az én Hiripi Gáspáromat Kranz Jánosnak nevezik. Valaha iskolatársam volt, ami ugyan kicsiny titulus a világon, de nagyobb titulusa ennél még sohase volt, hát nem is említhetem föl.

Teljes életében »alak« volt. Most már kevesebb: most már csak »éji alak«.

Nappal sohasem látható, mert nagyon rongyos, nagyon piszkos, nem az emberek szeme elé való. Nappal meg van vonulva valami külvárosi háznak a padlásán, csak éjjel jön ki. Az éj ráadja a fekete palástot mindenkire s betakarja a rongyokat.

Hiripi Gáspárt, mert már az iskolában is így neveztük korhely természete miatt, papnak szánták a szülei, de Gáspárban nagyobb hajlandóság volt elfordulni az Istentől, mintsem az ő dicséretének élni.

Csavargó lett hát belőle, miután a szüleinek rámaradt kis vagyontörpéjét elpusztította. Föld terhe lett, kinek nyomorúság a vetett ágya, éhség a takarója, szomszédosság az üldöző lidérce.

De azért becsületes ember; nem lop, nem csal, hanem csak úgy ódöng az utcákon. Csoda, hogy az éhhalál még megkímélte! Hogy az ő számára is dob a gondviselés valami csontokat!

Hét osztályt járt ki és nem volt éppen rossz tanuló. Sőt

igen szép kalligrafikus írása volt valaha, míg a keze nem reszketett a sok italtól.

Mi, akik tanulóársai voltunk, sokszor próbáltuk már tisztességesen felöltöztetni s betenni ide-oda díjnoknak, hanem ugyancsak hajótörést szenvedtünk vele mindenütt. Egy napnál nem bírt tovább maradni sehohsem, a ruha meg őrajta nem bírt megmaradni egy napnál tovább sohasem.

Ilyenkor aztán tőlünk is hosszabb ideig eltűnt a szemünk elől, de csak vissza-visszakullogott megint megtörve, mindig jobban megtörve, megöregedve. Valaha csinos fiú volt, most egy ijesztő rém, pedig még csak harminc éves.

Egy éjjel, mintegy félév előtt, midőn éjfél tájban hazakerültem, egy sötét alak állott elém, nagy bozontos szakállal, kidülledt kékes szemekkel. A hold éppen rávilágított. Láttam, hogy az egyik cipőjén madzaggal volt odakötve a lekívánkozó talp a fejhez.

— Te vagy, Hiripi? — kérdém.

— Én vagyok — mondá rekedtes hangon.

— Hát élsz még?

— Élek. De nagyon éhes vagyok. Ez már a negyedik nap — hörgé sötéten.

— Szegény Hiripi! Most kevés pénzem van, de íme, vedd el ezt a két hatost és egyél valamit. Minden héten egy nap eljöhetsz hozzám. Reggel tízig otthon szoktam lenni.

— Nem, én nem mehetek — szólt akadozva, folyton kerülve a tegezést vagy az önözést —, mit szólnának a lépcsőn, ha látnának. . . ha látnák, hogy bemegyek. . . Nem, én nem mehetek be.

— Hát jól van, Hiripi, gyere el éjszakánkint erre, s ha nyitva lesz ablak, nyúlj be, mindig találni fogsz ott egy hatos ára ennivalót.

— Köszönöm, — szólt halkán —, de talán úgy gondolom, úgy képzelm. .

— No, mit gondolsz, ki vele?

— Azt tartanám a beosztásra nézve. — tagoló nyöszörgő hangon.

— Hadd hallom!

— Azt tartanám, hogy legjobb lenne két krajcár ára kenyér, háromért szalonna, ötért pedig egy kis pálinka.

— Úgy lesz, Hiripi. Csak aztán mindig tedd vissza az üveget, hogy megint megtölthessem.

Vagy két-három hétig tartott ez így. Mindennap tettem Hiripinek ételt és pálinkát az ablakba. Mikor éjjel hazajöttem, mindig vissza volt téve az üres pálinkás üveg. Ha több pénzem volt, néha egész lukullusi lakomákat állítottam elő.

Egyszer azonban elfeledkeztem Hiripiről. Reggelre az összes ablakaimat betörve találtam. Az a csendes csavargó dühbe jött és betörte bosszúból.

Nem is mert mutatkozni sokáig, de hiába is jött volna czentúl, mert emeleti lakásba hurcolkodtam.

Hanem azért rám akadt egy hajnalon. Egészen ki volt kelve a képéből, homlokán kidagadva az erek, szemei vörösek, ajka reszketett.

— Mi bajod, Hiripi?

— A kétségbeesés hajtott ide. . . Az utolsó garádicsra léptem. Elhatároztam, hogy mától fogva gyilkos, betörő és tolvaj leszek.

— Ne bolondozz, Gáspár. Börtönbe kerülsz.

— Mit nekem a börtön? Az volna csak nekem az igazi fejedelmi kényelem.

— Hát honnan jössz most?

— Sehonnan. Nincs otthonom már.

— De hiszen eddig se volt.

— De igen, az Orczy-kert. Ott aludtam eddig. De most már nem lehet többé. Onnan is kikergettek és vigyáznak rám. Kértem a rendőrt, hogy vigyenek be a börtönbe, de nem visznek. Érzem, mindjárt lerogyok az éhségtől.

Nagyon megesett a szívem a szegény Hiripin. Hiszen mégis csak iskolatársunk volt.

— Hát tudod mit, Gáspár! Maradj te csak meg becsületos korhelynek. A mi Hiripi Gáspárunknak. Mert tudd meg, hogy Hiripi Gáspár derék ember volt a maga nemében. Ez a név: Hiripi Gáspár — cím. Ha ez a cím is lemegy rólad, akkor többet nem is vagy ember.

Gáspár melléből egy sóhaj tört ki. Bozontos fejét szomorúan lekonyította.

Ne lopj, Gáspár! Igaz, hogy nehéz sorsod van, de túrj,

szenvedj! Megkérem a háziasszonyomat, engedje meg, hogy itt hálj a folyosón — a kis kutyák mellett.

— Az volna nekem jó — mondá Hiripi felcsillogó szemekkel. — A kutyák melegek. Magamhoz venném őket éjszakára.

— Ami pedig a megélésre vonatkozik. . ha tán elmennél napszámba dolgozni.

— Ezekben a rongyokban ki adna nekem még csak napszámot is.

— Inkább mégegyszer felöltöztetek az ócska ruháimba.

— Nem lehet. lehetetlen. Érzem, meghalnék, ha dolgoznom kellene.

— Hát akkor mit gondolsz Gáspár?

— Semmit — mondá tompán. — Minden forrásom be-
dugult.

Felgyúrte rongyos ingét s mutatta az ütlegeket, amik a testét tarkították.

— Bliccelni már nem merek. Nagy pechem van. Sokszor próbáltam, de nem tudok megszökni, mindig megcsípnék s összevernek a kellerek. Akármire kezdek, nincs szerencsém — dünyögé szomorkásan.

— Szegény Hiripi! Hanem tudod-e, hogy egy zseniális ötletem támadt. Én téged úrrá teszek, Gáspár.

A korbély kíváncsian emelte fel fejét.

— Te értesz egy kicsit a színészethez. Hiszen színészekkel szöktél az iskolából.

— Igen. . a Lantos társulatával. Milyen idők!

— Éredj be a vendéglőkbe, egyél, igyál, amennyi beléd fér s ezalatt vágj szörnyen melancholikus arcot. Mikor aztán fizetni kéne, hidd oda magát a vendéglőst s így szólj hozzá körülbelül. . — Uram, hallgasson ki engem! Én Kranz János vagyok, még ezelőtt négy évvel jó módú vendéglős voltam magam is, de tönkre mentem, nóm megcsalt, elszökött egy fűszerkereskedővel. (Ezt mondd, mert minden vendéglős dühös a fűszerkereskedőkre.) Most itt állok így, ahogy lát. . . Uram, egy olyan ember beszél önnel (ön az egyetlen, ki előtt kitérom szívemet), ki már egy óra múlva a halál országában fog járni. Bocssássa ön meg nekem, hogy azt a kellemetlenséget szereztem önnek, miszerint egy utolsó ebédet ettem itt, amelyet már

nem bírok kifizetni. Zseniális ötlet ez, Gáspár! Ha ezt érzékenyen elmondod, nagy hatást fog tenni, mert a korcsmárosok többnyire jószívű emberek.

Hiripi élénken ugrott fel.

— Pompás gondolat. Aranyakat érő gondolat! Ez a gondolat egy egész vagyon.

Szemeiből csak úgy potyogtak a hálakönnyek.

Egy szó, mint száz, Gáspárból urat csináltam. Úgy élt, mint a pók. Budapesten körülbelül nyolcszáz korcsma van, több, mint elég két esztendőre.

Sorba vette őket, mialatt ott hált a folyosónkon a kutyákkal. Mindennap részegen jött haza s a kapust hatósával fizette.

Egy reggelen olyan korán keltem, hogy Gáspárt még alva találtam a folyosón, a házmester szokta megrúgni minden reggel, hogy már keljen fel: most én ráncigáltam meg.

— Hop hó! — dörmögé Gáspár. — Mindjárt, apó. várjon egy kicsit, apó.

— Én vagyok, Gáspár. Hát hogy vagyunk, öreg csont?

— Akár a váci püspök — szolt Gáspár, szemeiből az őrület törülve. — A korcsmárosok derék gyerekek, hahaha. Az ötlet kitűnően szuperál. Nemcsak, hogy meg nem vernek, hanem még meg is siratnak a bolondok. Némelyik pénzzel, más hetekig tartó kosztal segít, hogy csak ne legyenek öngyilkossá. Van eszemben, hihhi!

— Csakhogy nemsokára kiösmernek! S akkor vége az arany napoknak!

— Hol van az még! Most csak a Ferencvárosban vagyok. Még öt kerületem van, s maga a Terézváros valóságos Kalifornia. Ki gondolna a messze jövővel? Csak a szállást tartom egy kicsit kényelmetlennek. Hanem a jövő héttől kezdve az lesz.

A másik héten csakugyan elmaradt Hiripi, nem is látom többé, csak e napokban az éji séták alatt.

Éppen ott vacsorált ő is a »Kék macská«-ban, hölgy társaságában.

Odaintettem magamhoz.

Vonakodva és kedvtelenül jött hozzám! Szépen, divatosan volt öltözve, aranylánccal és aranygyűrűkkel.

Mit akarsz? — kérdé idegentül.

— Hogy mit akarok? Hát isz tudod, hogy érdeklődöm a sorsod iránt. Mi lett azóta belőled?

— Megházasodtam, pajtás!

— Igazán? Ne bolondozz, Hiripi.

— Az én nevem nem Hiripi, hanem Perényi János, az a hölgy meg ott a feleségem.

— Hüm, hüm! Van-e valamicskéje?

— Na tudod... hozott úgy negyvenezer forintocskát

— mondá Perényi János foghegyről.

— Hát van pénzed?

A semmi-emberek pöffeszkedésével kivette tárcáját s mutatta annak tömött tartalmát.

— Ejnye, János — mondám bizalmasan suttogva —, ha most neked annyi pénzed van, adhatnál egypár forintot kölcsön. Mert én most nagyon szűkecskén vagyok.

Hiripi megvetőleg nézett végig ruhámon.

— Nos igen, meghiszem neked. . . de ti, újságírók, megélték a jégen is, nektek kicsinyek az igényeitek. . . Szívesen tenném, tudod, de nálam más, egészen más. . . a háztartás, a nagy igények. De bocsáss meg, nőm már türelmetlen.

Fizettem s a szerencse változandóságát forgatva fejemben, ballagtam hazafelé.

Midőn hazaértem, valami sötét alakot láttam fel s alá járkálni a kapu előtt.

Tán a Hiripi!

Nem, nem. A boltőr az. Hova gondoltam Hiripire? Hiripi miatt most már nyugodt lehetek vagy két hónapig, — csakhogy most már elvesztette a Hiripi címet.

A GYEREKEK VILÁGA

(Rajzok a gyermekéletből)

I.

A MIKULÁS BÁCSI

Bácsi bizony, de kinek? Mert a Mikulás úr nem ismer tréfát és nagy megkülönböztetéseket tesz a gyermekek között. Igazi Janus-fej, ugyanegy időben mosolyog az egyik arca az egyik gyerekre s haragos a másik a másikra.

Mikulás bácsit szentnek festik a képeken. Glória is van a feje körül, és majdnem olyan nagy a szakálla, mint magának az Istenkének.

Nagy mennyei bot van a markában, amely ma ugyan-csak vékony fegyver lenne, mióta a Chassepot-puskák fel vannak találva.

Hogy csacsin lovagol, az az akkori idők divatja. Ha Mikulás bácsi ma állandóan köztünk laknék, amilyen gazdag embert játszik a sok ajándékaival, bizonyosan ekvipázst tartana, s azt a halvány csacsit, amin ül, kinevezetné valahová — fogalmazónak.

Én különben, magunk közt legyen mondva, Mikulás urat tartom ugyan szentnek, de nem tartom valami nagy gentlemannek.

Mert ő, akárhogy hímezzük-hámozzuk is a dolgot, nem egyéb, mint kém, közönséges kém, akit karácsony előtt, mielőtt szétküldené ajándékait a Jézuska a gyerekek között, leküld a földre, hogy tudja meg, szimatolja ki, ki viseli magát jól, ki szófogadatlan és ki engedelmes ?

Van a köpenyege alatt egy jegyzék-naptár (kapható Lég-rády testvéreknél, ára 1 frt 20 kr.), abba belejegyez, amit lát, hall, észrevesz, az apa, mama jóakarató mentegetése nem ér semmit, mert a Mikulás ravasz ember, még a cselédeket is kikérdezi. Sőt aztán az oktalán állatokat, a madarakat is, a füveket: neki ezek is felelgetnek, mert hát akár-milyen, de mégis csak szent ő és tekintélyes nagy szakálla van.

Azért van a Jézuska olyan kitűnően informálva mindenről.

És ez már úgy is lesz addig mindig, míg csak Thaisz Lexi bácsi meg nem hal. Mert ez esetben, mint biztos forrásból értesülünk, Mikulás úr van kiszemelve budapesti rendőrkapitánynak. S ha egyszer az lesz, ő sem fog tudni semmit, mert az újságírók megzavarják a fejét.

.. Eddig is azonban másrésről nagy a gyanú — s erre még eddig rá nem jött senki —, hogy Mikulás úr nem olyan szemes és lelkiismeretes szent, aminőnek tudják. Nekem legalább sokszor megfordul fejemben az az eshetőség, hogy hátha az igazi Mikulás otthon heverész a mennyekben, valami paradicsomi fa alatt csibukozva s holmi ál-Mikulásokat küldözget szét maga helyett.

Mert nagyon furcsa az, hogy mikor a kis Emike Miklós estéjén bekukucsált az ablakon a mamácska szobájába, egy szakasztott olyan embert látott, mint a Mikulás. Rettenetes nagy szakálla volt és nagy bajusza, de a mellénye meg a nadrágja éppen olyan volt, mint a papáé.

A Mikulás, aki toalett-tükör előtt állt, és a mamácska éppen akkor adta fel fejére az aranyos püspöki süveget. Csillagos palástja ott hevert a széken, s játékszerei oda voltak hányva a padlóra.

Soha annyi fényességet, annyi tömérdek kincset, mint ott akkor. . .

Hanem hát csak nagyon furcsa dolog az, hogy a mama éppenséggel nem félt tőle — sőt még ő öltöztette.

Jaj, ha a papa megtudná, hogy az ő nadrágját és mellényét húzta fel! Hátha még azt tudná meg, hogy a mama szobájában vetkőzött!

Mert a Mikulás is csak férfi, — ha szent is.

De ez mind csak semmi. Azt a ködöt, ami a Mikulás kiléte és foglalkozása körül lebeg, még jobban neveli a következő eset.

A sarki boltosék Klárikája meg a mi kis Juditunk jó barátnek.

Hol Klárka jön el hozzánk uzsonnára, hol a mi Juditunk megy oda. Néha, mikor a boltos bácsinak, kit különben »Fekete Kutyá«-nak hínak az utcánkban, jó kedve van, beereszti a picinyeket a boltba. Abban a boltban pedig vannak játékszerek is. Tömérdek szép dolog egy rakáson s most karácsony előtt még szaporodott is. Van ott katona, ló, puska, kard, kis ház, vasút, apró edények, valóságos tündérország az ott együtt.

De semmi sem tetszett annyira Juditnak, mint egy picike bábu; szép kék szemecskéi voltak, gyönyörű fehér haja, mint a kender, hát még a ruhája milyen szép fekete szövetből.

Otthon is emlegette.

A mama így szólt:

— Kár, hogy nincs egy mustra a ruhájából, ha már olyan nagyon megtetszett . . . olyan ruhákat varrnék a bábuidnak.

Judit mikor másodszor beosonhatott Klárikával a boltba,

a kis ollócskával észrevétlenül mustrát nyírt a bábú ruhájából — s odaadta aztán otthon a mamának.

... Egy szó mint száz, azon a csodálatos estén, mikor a Mikulás megjelent rettenetes nagy botjával, görnyedezve az öregség súlya alatt, s egy ősz szakállú szolga hozta utána az ajándékokat, előbb megfenyegette vesszős seprőjével mind a gyerekeket s azután hátraszólt a szolgáljához durván:

— Noé!

— Placeat! — mondá Noé.

— Add ide a feketeruhás bábút!

Átadta a bábút és a Mikulás odanyújtotta azt Juditnak.

Judit, amint jól megnézte, észrevette rajta, hogy a ruhájából egy kis darabka el van nyírva. Ugyanaz a bábú volt, amelyet a boltban láttak.

A gyerekek tanácsot ültek s kisütötték, hogy mégis lehetetlen hát, hogy Mikulás az égből hozná ajándékait: ott veszi ő is, ahol a többi ember, a piacon vagy a boltokban.

Judit ravasz kis gyermek, elment másnap a boltosékhöz és közönyös hangon kérdezte a bácsitól:

— Nem emlékszik-e, ki vette meg a feketeruhás babát?

— De bizony emlékszem. A Laci bácsi.

— A Laci bácsi? — kiáltott fel Judit csodálkozva. — A Laci bácsi, a papa barátja, aki hozzánk jár? Hát az volna a Mikulás? Lehetetlen, lehetetlen, hiszen az vékony fiatalember. No, itt valami nagy csalás van a dologban.

Főzik, találgatják, de bizony nem könnyű keresztüllátni a szövevényes történeten.

Aztán úgyis elfoglalja csakhamar egyéb az elméjüket. Jön a fehér karácsony, jön maga a Jézuska.

Az háttérbe szorít mindent, de mindent.

Még talán a disznópörkölés sem elég érdekes most.

Ki törődne a Mikulás dolgaival?

Majd ki fogják találni máskor.

Ki ám, — csak hogy akkor már nem fognak örülni neki, sem nem fognak rá neheztelni.

Adja isten, hogy nagyon sokáig ki ne találják.

II.

MIT HOZZON A JÉZUSKA?

Jön a Jézuska . . még hat nap, még öt nap, még három nap. Hosszú idő! Nagyon hosszú. . . még az utolsó óra is rettenetesen hosszú. . . Még játékkal is nehéz eltölteni.

A kis Nelli alig tudja eltölteni; ezer meg ezer gondolat fordul meg a fejében, mit kérjen, mit várjon, mit óhajtson a Jézuskától. Bábuja, sípja, kis bögréi, bútorai, mindene van. Már a Mikulás tömérdeket hozott, hát ugyan még mi kellene?

A kis Laci már napok óta elmélázva járkál. Annak már bizonyosan van valami terve. De nem szól, magában tartja. Vilma is azonképp. Nos, Vilma már egy kicsit nagyleány is. Annak talán már nem is hoz a Jézuska semmit.

— Igaz-e, dada, hogy már a Jézuska nem hoz a nagyoknak semmit?

— Dehogynem; hoz az a nagyoknak is.

— Hát te mit kívánsz? Mondd meg!

A dada elneveti magát.

— Hoz az a nagyoknak is. Még én is várok valamit.

— Te dada, mondd meg nékem azt, amit óhajtasz! hátha valami nagyon szép, nagyon jó, s én is azt kérhetném akkor. mert semmi sem jut eszembe.

A dada ravaszul mosolygott és csak a fejét rázta, hogy nem mondhatja meg, s a kisasszonykának az úgysem kellene még.

Így hát Nellike nem is tudta meg.

Mi azonban tudjuk, de nehogy indiszkrécióval vádoljanak, inkább el se mondjuk, hogy a dada férjet várt.

Persze, persze az ilyen özvegyi házban el is kellene a férfi. Olyan árvák ebben a nagy kastélyban, mióta a nagyságos asszony özvegy. pedig annak már négy egész éve.

Hát nem is volna bolondság, ha Jézuska így találná ki a módját. Hát az bizony még meg is eshetik.

Nellike még a parasztgyermekektől is tudakozódott oda-künn. Egész nap lótot-futott a szent este előtt az udvaron az ő karikájával. Hiába dorgálták, hogy megfázik — meghal. De iszen, ha már idáig megélt, nem bolond, hogy meghaljon.

A parasztyerekeknek olyan bolondos kívánságaik voltak, amik nem érnek semmit. Az egyiknek mézeskalács kellett. Hiszen nem jó az! A másiknak alma, dió. No, ha csak azt akar hozni a Jézuska, azért inkább ne is fáradjon.

A parasztyermekek sorsa sokkal könnyebb; ott kiteszik csizmáikat az ablakba s az Isten fia telerakja reggelig amivel ő akarja, de az úrigyerekek nehezebb, mert annak sok mindegye lévén, nagyon nehéz eltalálni a Jézuskának, mivel töltse kedvét.

Nellike elindult, hogy Lacit keresi fel, de Laci bezárkózott egy szobába a Vilmával s ott súgtak-búgtak, míg aztán Laci leült az asztalhoz és levelet írt a Jézuskának.

Nellike bekéredzkedett, de a két nagyobbik testvérke így szólt:

— Nem ereszthetünk be. Itt nagyon komoly dologról folyik a szó. Ide be nem jöhetsz!

Nagyon haragos lett a kislány s hogy valahogy megbosszulja magát, beszaladt inkább a mamához és elárulta:

— Mama, mama! Laci levelet ír a Jézuskának!

A mama aztán este gyertya-gyújtás előtt közrevette Lacikát, hogy mit írt a Jézusnak, de az amilyen makacs fiú, sehogy sem vallotta ki.

Majd kivallja a Vilma, mert az is be van ártva a titokba.

Vilmát az ölébe ültette és úgy kérdezte ki.

— Valld meg, kis angyalkám, mit kértetek a Jézuskától?

— Nem; nem vallom be — szólt Vilma elpirulva.

— No, csak ki velem!

— Hát. . hát.

— Ne habozz, no. mért titkolod el? A mamának meg muszáj mondani mindent.

— Hát, hát, azt írtuk a Jézuskának, hogy *küldjön nekünk egy papát.*

— Oh, ti bolondok! — szólt a »petite maman« lángra borult arccal és csókjaival árasztá el a hóbertos gyerekeket.

— Majd adok én nektek ilyen ostobaságokra gondolni.

Pedig az nem volt éppen ostobaság.

Mikor már eljött a várvavárt pillanat, bent a szobában, abban az igaziban, meggyújtották a karácsonyfa ezer fényét.

S a gyerekek türelmetlenül gyűltek össze a benyílóban, a kulcslyukon is leselkedve, egyszer csak ott toppant az a bácsi, akitől a mama messze, a tengeren túlról leveleket szokott kapni, s azokat tízszer-hússzor is elolvasni egymás után s sóhaj-tani utánok.

Egyszer, midőn a karácsonyfa kincsei, csöcsbecsési rájok hullottak. már akkor félig-meddig minden megvolt: még a papa is.

.. Ott beszélgettek a meleg belső szobában a mamával — de ehhez már nem kell kép.

A VÁSÁRHELYI ASSZONY

Nem való bíz ez tárcának, ha úgy vesszük mint történe-tet, de ha már száz meg száz cikkben fölhoztuk és soha el nem hallgattuk mindazt, ami a rendőrség léhasága mellett bizonyít — tegyük meg most az ellenségeinek is megbocsátó Krisztus születése emlékére, hogy egy enyhítő körülményt is hozzunk föl a rendőrség mellett. Hátha olyan hasznára válik, mint a Hugo Viktor emberének, ki sok vétet követ el, de mert egy haldokló disznó nyakába mélyebben döfi be a kést, hogy kevesebb kínnal múljon ki, a tisztelt disznó azután oda-fönn az égben olyan súlyossá válik a jótettek serpenyőjében, hogy a gonosztevő összes bűneit lenyomja.

A választások előtt történt meg ez a dolog, — amit külön-ben felesleges elmondani, mert az olvasó kitalálhatja magától, is, hogy nem történhetett a választások után. A »lélektani motívumot« nélkülöznék ez esetben történetünk, amit pedig nem nélkülözhet, mert szórul szóra megtörtént dolog.

Igenis, azokban az időkhöz esett, mikor még folyt a bor a választók gégején, s folyt az édes szó a jelöltek ajkain, mikor még Emmer Kornél peckesebben járt, s mikor még számtalan libával több liba volt Magyarországon, mikor még Szende Béla magyar nadrágot viselt, s Kemény miniszter a ferencvárosi burgerekhez járt vizitekre.

Egy ilyen bejelentett vizit alkalmával a családfő a minisztert várván, megparancsolta a családtagoknak, óva-kodjanak valahogy említésbe hozni a társalgás alatt az »időt«,

nehogy sértve érezze magát őexcellenciája. De azért a család kis leánykája csak nem állhatta meg, hogy arra a megjegyzésre: »Eljönnek-e nagysádtok megnézni a holnaputáni választást?« meg ne kérdje: »Mit gondol, bácsi, lesz-e jó idő? Mert a papa azt mondja, hogy csak úgy megyünk, ha jó idő lesz.«

Hát ezekben az időkben történt, hogy Hódmezővásárhely volt képviselőjéhez beállított egy mesteremberféle öreg-asszony.

— Jó reggelt kívánok, nagyságos uram. Hogy-mint szolgált az éjjeli nyugodalma? Ejnye, de friss színben van nagyságod, hála legyen érte az Úrnak. . .

A »nagyságos demokrata« bámészan nézte a magyaros arcú asszonyénit. Látott már százat, tán ezret is ilyenformát, de hogy ezt az egyet látta volna valaha, nem emlékezett rá.

— Ejnye, talán bizony nem is ösmer, lelkem, nagyságos uram? Nem-e? Ugye nem? Oh, oh! Hát én vagyok a Tóth Máténé Hódmezővásárhelyről. Ejnye, ejnye, galambom, nagyságos uram, hát nem is tudja, hogy az uram szokta a zászlóját hordani? . . . Hogy feledkezhetett meg rólunk annyira? Dehogy, dehogy is. . . Már hogynem emlékeznék, ott a templommal átellenben lakunk, abban a sárga kőházban. . . eperfa van a házunk előtt. . . No, ugye, ugye. . .

A jelölt úr mit tegyen, ráhagyja, hogy emlékezik. Sőt tán képzeli is, hiszi is, hogy emlékezik.

— Csizmadia az uram. A jó módú Tóth Máté. Nagy kortese nagyságodnak. Haragusznak is rá sokan emiatt. . . De csak hadd verje ki őket az irigység szeplője, nagyságos uram. . .

— Fog kedves Tóthné asszonyom. Miben szolgálhatok kegyelmednek?

— Hát egy kis bajunk esett, kérem alásan. Eljöttem az urammal. Mikor már összevettük a sok bőrt s hazakészültünk, az uram elcsúszott a lóvasúton, kifecamította a lábát, hát már négy napja vagyunk tovább, mint ahogy számítottuk a költségét. . . Azért jöttem be én, galambom, nagyságos uram, hogy vagy harminc forintocskát kérjek kölcsön, míg hazaérünk. Azon nyomban tesszük postára.

— Tudom, kedves Tóthné asszonyom. Szívesen teszem. Aztán nem olyan nagyon sietős.

Elment Tóthné asszonyom a harminc forinttal, s alig-hogy betette maga után az ajtót, benyitott a vásárhelyi polgármester, A. K. uram.

— Akárcsak Vásárhelyen volnék. Egyitek megy, a másik jön — mondja mosolyogva a képviselő.

— Ki volt itt tőlünk?

— Az az asszony, akivel a lépcsőn találkozhattál.

— Az? Nem ösmerem. Sohasem láttam.

— Már hogyne ösmernéd? Tóth Máténé. Csizmadia a férje. A templommal szemben lakik.

— No, ott ugyan nem lakik. Tóth Máté csizmadia nincs is Vásárhelyen.

— Tyú! Akkor hát engem meglopott az az asszony harminc forintig.

— Jegyezd a »Választási költségek« című rubrikába.

Oda is jegyezte az érdeemes képviselő. Hanem nagy szerencséje volt ebben a szerencsétlenségben, hogy harmadnapra, amint a Kerepesi úton sétál, egyszer csak megpillantja Tóth Máténét.

— Tóth Máténé! Álljon csak meg egy szóra.

Az asszony elsápadt és reszketni kezdett.

— Maga nagy tolvaj, Tóth Máténé.

— Könyörüljön rajtam, nagyságos uram! A kényszerűség, a nyomor.

— Jól van, jól. megbocsátok egy föltétel alatt. Sőt még kapni fog tőlem tíz forintot.

— Mit kell cselekednem, kezét-lábát csókolom?

— Lakik itt a Vas utcában egy N. nevezetű képviselő. Erdélyből való. Rettenetesen fősvény ember ha azt is lefőzi úgy, mint engem harminc forint erejéig akkor én-tőlem megvan még a tíz forint jutalma.

— Megpróbálom a nagyságod kedvéért, isten nevében. Meg is próbálta.

Aznap este N. F. azzal a panasszal ült le a tarokkhoz a klubban, hogy mennyi mindenféle kiadása van az embernek. . . Ma is ötven forintot kellett kölcsönözni egy kerületbeli asszonynak.

— No, de — mondá — az ilyesmi mindig hasznos befektetés. A jó emberek pontosan megküldik. s a szívesség jó íze a szájukban marad.

— Persze, persze... — szólta a vásárhelyi követ hamis szemhunyorgatással. — Az okos ember sok bolondot tesz meg a választói kedvéért.

Másnap reggel Tóth Máténé megjelent a tíz forint jutalomért.

— Itt van öt forint — mondá a tréfás öregúr —, a többiért pörölgjön be.

S ezzel felölté kabátját s hihetőleg valami pártgyűlésre ment dörgedelmes dikciókat tartani a rendőrség, a korrupció és mindenféle társadalmi botrányok és kinövészek ellen — amiket a Tisza-éra meghonosított és terjedni enged.

A HOSSZÚ ÉLETŰEK

A híres Gerge Istvánt látogattam meg egyszer. Ősmerhetnék a tekintetes urat az olvasók a »Tót atyafiak«-ból. De fölteszem, hogy nem ösmerik, azért hát elmondom, hogy csendbiztos, de szolgabírói hatáskörrel.

Gyerek voltam még, mikor utólszor voltam nála. Ott lakik egészen a hegyek között, nem messze a hatalmas tót erdőtől, a »Lopatá«-tól, egy kis faluban, mély völgykatlanban.

Udvara tele volt úgy nyarankint leanderekkel és mák-
virágokkal. Amazokat a kisasszonyok kezelték, ezeket ő.

Egész raj bocsorozott tót heverészett az ambituson. Asszonyok, aggastyánok, gyermekek. Mindnek valami ügye-baja volt, s ő azt nagy passzióval intézgette.

Ott ült rendesen fekete bőrszékében s ebből a trónusból uralkodott, mert igazán uralkodott.

Egy délelőtt különös, nagy, bonyodalmas lopási ügygel bajoskodék. Volt benne vagy negyven tanú, úgyhogy délfelé már egészen elunta s pihenésből más ügyet vett elő.

— Mi következik? — kérdé az írnökától.

— A Majgó Márton-féle lopás.

— Hadd jöjjön!

Ez a falusi bírónak szólt, ki rendesen ott állott a vádlottak háta mögött, hogy mindig megadhassa a szükséges felvilágosításokat.

A bíró kipurancsolta az eddigi ügy személyzetét s új alakokat tuzskolt be az ajtón nemsokára, melyek közt különösen feltűnt egy merő ősz aggastyán élénk fekete szemekkel s lazán félrecsúszott tüszővel a derekán. Piszkos, kurta inge

alig ért a hónaaljáig, s látni engedte az öregember aszott testét: olyan volt színre, mintha már ötven esztendeje lógott volna a füstön.

— Hát kend mit keres itt, öreg atyus? — kérde Gerge uram nyájasan. — Miféle ügyben van itt?

— Én vagyok a Majgó Márton — felelte hányaveti hangon.

— Lehetetlen! Tudja-e, kendre azt fogják rá, hogy lopott, de már az csak nem igaz, ugye?

— Minek is tagadnám, tekintetes főkomiszáros uram.

Gerge uram, aki nagy tisztelője volt az öreg kornak, kiejtette szájából a tajtékipipáját csodálkozásában. Csak az isten őrizte, hogy össze nem tört.

— Oh, oh! Hány éves kend?

— Nyolcvanhat leszek aratáskor.

Gerge elfordítá fejét tőle, s kemény, ropogó hangon feddé meg:

— Vén bűnös, kinek az istenhez kellene már térnie, s ahelyett most kezdi a lopást. Nem szégyelli magát?

— Az apám vett rá — mentegetőzék Majgó Márton.

— Micsoda? — ugrott fel Gerge, kisleányát hirtelen lerázva térdéről. — Kendnek élő apja van? Lehetetlen!

— Magammal hoztam — jegyzé meg a bíró s kinyitván az ajtót, kikiáltott:

— Az öreg Majgó!

Sajátságos alak gurult be fűrgén az ajtón, összetöpörödve, mint a sünn, feje egészen hátrahúzódtott a vállapockái közé, hasa előre nyúlt, a koponyáján egyetlen hajszál sem volt, hanem ahelyett olyan sűrűn és rendszeresen torlódtak ott egymás mellé a ráncok, hogy kötött pamutsapkának látszóttak.

Gergének össze kellett magát szednie előbb, hogy szólhasson.

— Kend ennek az embernek az apja?

— Én volnék — felelé az idősebb Majgó kelleltenül.

— Majgó Márton azzal vádolja, hogy kend vette rá a lopásra.

Az atya egy haragos, szigorú pillantást lövellt fia felé.

— Igenis, apám vett rá. . . — ismétlé a fiatal Majgó.
— Hallgass, te tacskó! — kiáltá az idősebb Majgó dühösen egy ügyes, alig észrevehető mozdulattal úgy arcul teremtetette az árulkodó fiút, hogy a csattanása beillett volna valami apró felföldi faluba puska-övének is. — Szentelen fattyú kölyök! Még az apja ellen mer vádaskodni. No iszen, kerülj csak haza, majd megtanítatlak az anyáddal móresre!

Hanem ezzel ugyan rá nem ijesztett, mert a fiatal Majgó nagyon jól tudta, hogy nem egyhamar kerül haza. legjobb esetben három-négy év múlva — körülbelül kilencven esztendőskorában.

AZ ELVESZETT NYÁJ

Ki ne ismerné Csath Gergelyt Újfaluból. a félkegyelmű Csath Gergelyt.

Valaha okos ember volt még a juhászok közt is. . . pedig hát a juhász mégis csak különb rangú ember a parasztnál.

Az ilyei gróf juhait őrizte. Hej! micsoda nyáj volt az! Sem azelőtt, sem azután soha ilyen ezen a vidéken. . .

Hanem hát egyszer elaltatták-e éjjel Csath Gergelyt, boszorkányok térdeltek-e a mellére, lidércek csukták-e be a szemeit, vagy hogy mi történt vele? . . . mikor a Kaszka dűlőben volt a kosár — mert bizony nem bánátusi föld ez, kosárolni kell, hogy teremjen —, mondom, ahogy a kosárban volt a nyáj, reggel csak arra ébredt föl Csath Gergely a bundán, hogy nincs ám ott egyetlen juh sem. Valami alávaló gazemberek elhajtották éjjel az egész nyáját. A csengőket leszedték a vezérjükről s odahányták a »kosár« mögé. Még a Gergely botját is elvitték.

Elképzelni Gergely kétségbeesését. Ellopták! Mármost mit csináljon, hova legyen. Felakassza-e magát, vagy elinduljon a világba azt a nyáját megkeresni, mert ha el nem indul, bizony nyakig vasba ülteti az ilyei gróf rendeletéből a vármegyé.

A felakasztás lett volna a legegyszerűbb — ha azzal megkerül vala a nyáj, de így utána kell menni, ha a világ végére is,

ki kell kutatni a földkerekség minden zugát s nyomára jönni a hitvány tolvajoknak.

El is indult Csath Gergely, kereste a nyáját faluról-falura, vármegyéről-vármegyére, s mindig komorabb, sötétebb lett, mert sehol sem találta meg. Híre-hamva sincsen, akik ellopták, tán mindjárt azon módon meg is ették. De hát az a tömérdék bór mégis csak megvolna valahol? S megszólalna, ha megvolna.

Töprengett, emésztette magát, holló mardosta a szívét: az önvád, hogy nem vigyázott jól.

S ebben az önvádban folyton sötétedett lelke is.

Egyszerre azt vette föl a fejébe, hogy azokat a juhokat, minthogy éppen Boldogasszony éjszakáján történt a lopás, a szentek vitték el mennyei bárányoknak.

Az emberek nevelték, meg szánták is — de Gergely megmaradt, sőt folyton erősödött meggyőződésében. Mert már annak úgy kell lenni és nem másképp. Hiszen ott van a zsoldárokból, meg a szentképeken a mennyei bárány, s ha ott van, azt csak mégis veszik valahonnan a mennyeiek, magától nem támad, nem nő meg, mert az égben talán legelő sincsen. Hát ott veszik, ahol találják. Százat lehetne tenni egy ellen, hogy az ő szép nyája most valahol odafönn van a mennyországban.

Aztán miért hínák a felhőket bárányfelhőknek, ha nem azért, hogy éppen akkor hajtatnak föl egy-egy juhalkát innen a földről.

Bíró uram és a tisztelendő úr is azt mondták, hogy szegény Csath Gergely tökéletesen megbolondult a juhai miatt, hanem azt mégsem lehetett elhinni, mert bár nagyon zavarosak voltak a szemei, de olyan igazán állította a dolgot, mintha tudná, mintha meg volna róla győződve.

Nappal, éjjel mindig az eget bámulta gyanús szemekkel. Az utolsó időben pedig egyenesen felkészült az égbe.

El is indult egy sötét estén, magára szedte az ünneplő ruházatját, s amint ment, mendegélt a tejúton, egyszerre csak ott termett a »kapitány« csillagnál, mely ott fekszik, ahol a tejút kétfelé válik s írástudó emberek »hattyú-csillag«-nak nevezik.

— Jó reggelt kívánok, kapitány uram.

— Adjon isten, Csath Gergely! — mondá a csillag. |
Hát hogy jöttél ide, édes fiam?

— A tejúton, kapitány uram.

— Ejnye, akasztófáraláló. majd ad neked Kacsó Istókné asszonyom, amiért a vásznát összetapostad.

— Miféle vásznát?

— Hát amit ti odalenn tejútnak híttok, azt itten az égben »a szép asszony vászná«-nak nevezik. A szép Kacsó Istókné vászna.

A kapitány megsodorintotta a bajszát rangosan, hogy ím a szép asszonyra gondolt. Tudom, bámulnak most odalenn az emberek, mert e kisodrott bajusz üstökösnek nézhető ki — onnanról.

— Nos, mi hír a földön, édes fiam?

Gergely csak sóhajtott erre és lehorgasztotta a fejét.

— Mi járatban vagy?

— Nagy az én bajom, tekintetes főkapitány úr! Ellopták a nyájamat a pajkos szentek. Egy leereszkedő felhőben felhozták aztán ide, azért jöttem föl.

— Énhozzám hiába jössz. Én, ha ellopták sem bírom megkeríteni. Mert én semmit sem tudok, mióta a rendőrségi ügyeket kezeltem idefönn. Azelőtt mindent tudtam, míg »fehér hattyú« volt a címem, de mióta kapitány lettem. . .

— Kihez utasítana tekintetes uram jó tanácsért?

— Csak eredj tovább a vásznon. . . nemsokára ott találsz balra a »Szent Péter pálcájá«-t, amit ti magyarok sascsillagnak neveztek s az arabok »atair«-nak. Tudakozódj a pálcától.

— Köszönöm szépen jóindulatját.

— Szívesen, édes fiam! Járj szerencsével a juhaid után.

➤ Gergely csakhamar megtalálta »Szent Péter pálcájá«-t. Az ám, csak hogy nem a Szent Péter pálcája volt az, de az ő tulajdon juhászbotja, ólomszegekkel szép cifrán kivert botja, melyet a nyájjal együtt csentek el.

Most már föllélegzett, most már nyomon volt.

Utána nyúlt a »Szent Péter pálcájá«-nak, de bizony úgy oda volt az ragasztva az égbolthoz, hogy nem lehetett kivenni, mert Szent Péter nyilván úgy cselekedett, hogy az igazi csillagot kivette s ezt helyezte oda hamisnak.

Szólingatta, faggatta Gergely a saját botját, de csak nem felelt, mit is felelt volna, hiszen csak nem lehet több esze, mint a hajdani gazdájának.

Ment, mendegélt megint egy darabon, mígnem a Fias-tyúkhoz ére, hát lát ott egy halavány bágyadt csillagot.

Ejnye, de hitvány csillag ez, gondolja magában Gergely, hogy összegémbereedett, hogy pislog; no ilyen odahaza is van a generálisok mellén.

— Hova megy kelmed, Csillag bácsi? — szólítja meg Gergely.

— Az ételt viszem a »Kaszás« után, édes fiam.

— Ejnye, ejnye, nem tudná, bátyámuram, merre hajtották az én nyájamat?

— Bizony nem tudom én. Gyanakszol tán valakire?

— Nem másra biz én, mint magára Szent Péter uramra.

Mert a saját botomat kiadta a magáénak.

— Az ravasz ember, ahhoz nehéz hozzáférni. Azt tudnod kell, hogy a mennyországba csak együgyű emberek jutnak be s ezekkel könnyű elbánni, ezek észre nem vesznek semmit.

— Nagy baj — mondá Gergely s a fejét vakarta.

— Hanem tudod mit? Innen nem messze van a Berenice csillag, vagyis ahogy az égben hívjuk: a »tündér kútja«.

— Értem, bátyámuram.

— Ott leülsz és bevárod Kacsó Istóknét. Mert csak az az egy okos asszony jutott be, az is büntetésből. Ötszáz esztendeje van itt már s még ezerötszázig lesz, hogy folyton ne tegyen egyebet, mint abból a kútból merítgessen s öntözze a vásznát.

— Aztán mi haszna van ebből a világnak?

— Mi haszna? Hát arról a vásznonról csepeg le nektek esténkint, reggelenkint a harmat. Bizony véknyan lesztek odalenn, ha abba találja hagyni az öntözgetést.

Gergelynek elállt a szeme-szája bámulatában; ejnye no, hogy ezt talán még a tiszteletes úr sem tudja otthon.

— Miért büntették meg úgy azt a szegény asszonyt?

— Hosszú és szomorú történet, elbeszélhetném sebtiben, de nem mostanra való. Most te csak eredj a szép Kacsónéhoz,

mondd meg neki, hogy újfalusi ember vagy, ő majd útba igazít a juhok dögében. Mert az mindent tud. Annál minden pletyka megakad.

Egész vigan ügetett Gergely a Berenice kútjához. Éppen szerencsére jött; a szép Kacsóné akkor is ott merítgetett egy aranyos vödörkével.

Módos menyecske volt, szép apró lábai, mint a fehér hattyú, hát még igéző lábikrái. rózsaszínű lett a menny ott, ahová lépett, kigyúlt, vérvörös lett, ahová nézett.

— Adjon isten, szépasszony húgom!

— Jó napot, Gergely bácsi! Hallom, hogy a juhait keresi kend. No 'iszen keresheti azokat.

— Hogy-hogy, húgom?

— Hát úgy, hogy sohasem találhatja meg. Mikor kelmed odalenn a földön van, akkor a juhok itt vannak, a bárányfelhőkkel felhúzza őket Szent Péter.

— Ejnye, ejnye!

— Mikor meg kend idefent van, akkor leereszti a nyáját ugyancsak a bárányfelhőkkel.

— Csak nem bolondult meg? Ne beszélj, lelkem, ne keseríts!

A szép Kacsóné csípőjéhez szorította kezeit s hetykén mondá Gergelynek:

— No, hát nézze meg, Gergely bácsi.

— De nem látok ám ki innen!

— Majd lerúgok én mindjárt egy csillagot — szólt mosolyogva, s amint kisujjával meglökött egy fénylő apró csillagocskát, egyszerre lyuk támadt az égbolton. az apró csillag szállt, szállt lefelé. . .

Csath Gergely egy pillantást lövellt ki a hézagon, s íme ott látta elveszett nyáját, amint a ködben gömörödött.

Éppen az ilyei nádas mellett volt, még a nádasban is meglátszott birkáinak szép szelíd alakja. A víz tükre is mutogatta.

— Ott van, ahol van az egész nyáj. . Két sötét alak ott hajtja, ni. Fák elfedik a nyáj elejét, de a többi, az ott legel egymáshoz bújva, harapják a selyemgyepet.

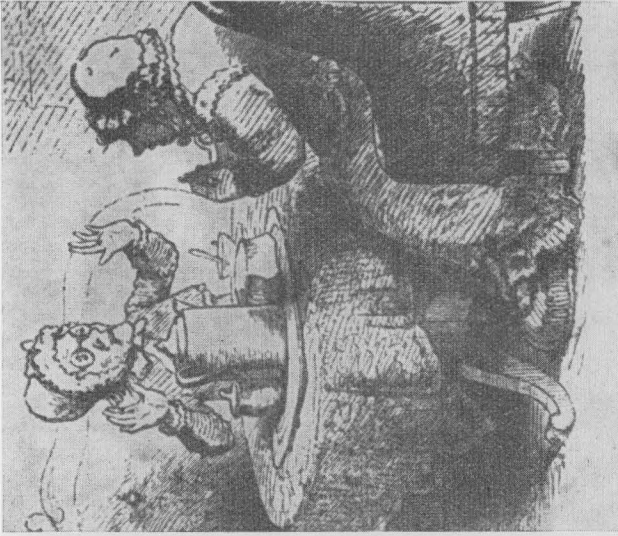
Gergely egy óriási erőfeszítéssel egyszerre leugrott az égből, ami neki baj nélkül sikerült, úgyhogy egyszerre csak

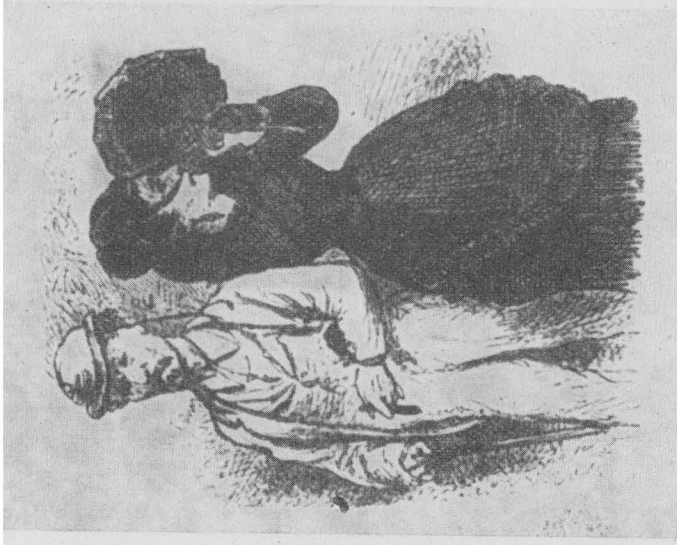
Mikszáth Kálmán
1882

Az *Utrak és parasztok* c. kötet kötéståbla-terve
(Széchy Gyula rajza)

Aki kivétel az asszonyok közt
(Illusztrációk a Pesti Hírlapban)

Aki kivétel az asszonyok közt
(Illusztrációk a Pesti Hírlapban)

otthon találta magát, az ablaknál könyökölve s kibámulva az éjszakába.

Az ablaktábla ki volt törve (vajon ki az ördög törhette ki?), a téli szél hatalmasan süvített be a csószházba s zörgette a lombtalan ágakat.

De a juhok még most is ott legeltek.

Gergely kiszaladt meztláb, ködmön nélkül, de amint odaért, szétfutottak juhok, juhászok.

Nem volt ott semmi, csak a köd, az az ostoba, bolond köd, mely mindenféle szürke alakokat mutogat.

A ravasz Szent Péter hirtelen fölvitte megint a nyáját . pedig már oly közel volt hozzá a szegény együgyű Csath Gergely.

APRÓ ELBESZÉLÉSEK

I.

A MI JÓ TANÁRUNK

Kegyelettel gondolok rá, s az élet ezer meg ezer apró bajai közt sokszor keresem szelíd, nyájas arcát, mert meg vagyunk szokva valamennyien a hajdanból, hogy ő segített rajtunk, ha valami bajunk volt.

Összes tanítványai szerették, ő is valamennyit ösmerte és szerette, még a rosszakat is szerette, mert mint mondá, azoknak nagyobb szükségük van a gyámolító kézre.

Ritka tudományos ember volt, tudott talán mindent a világon, átolvasott minden könyvet, beutazott minden országot, ösmert minden nemzetet, de csak egyet szeretett: a saját ódes hazáját és nemzetét — hanem azt aztán valamennyinél forróbban szerette.

A könyvekből is ami szép, jó van bennök, tanulságot vont belőle, de örülni csak a magyar könyvnek örült, s mikor egy-egy jelesebb irodalmi munka megjelent, ragyogó szemekkel hozta magával az osztályba, elkezdett róla beszélni, arca kigyúlt, szavai zománcot, erőt nyertek, nem tanár volt már, hanem szónok, nem tanított, hanem repült s magával ragadott bennünket is.

Azok, akik még a forradalomban tanítványai voltak, beszéltek, hogy egy napon szokatlanul emeltebb fővel jött be az osztályba, mint egyébkor, akkor fiatal tanár volt még ő maga is. A nagy kávészínű karbonári köpenyeg nyakába volt ugyan kanyarítva, mint mindig, a könyv is ott volt a hóna alatt, — de a köpenyeg alatt ott volt a kard is.

— Fiúk! — mondá a köpenyeget lassan, méltóságteljesen lehámozva magáról. — Itt a kard és itt van a könyv, válasszatok. A haza, mely szült benneteket, mely bölcsőtök volt, s mely sírotok lesz, veszedelemben van. Ha a könyvet választjátok, leoldom ezt a kardot és itt maradok, mert arra vállalkoztam, hogy tanítani foglak. Igen, tanítani foglak a hazaszeretetre ez esetben, mert fájdalom, akkor még nem tanultátok azt meg tőlem. Ha pedig a kardot választjátok, akkor vezetlek benneteket. . .

Dörgő »éljen« hangzott fel, s mind kiugráltak a padokból a diákok.

— A kardot választjuk! — kiálták lelkesülten.

S az egész osztályból még aznap önkéntes csapat lett, mely végigküzdötte a szent harcot tanárával együtt.

Ezek a régi emlékek egész nimbuszt szóttek a kedves kis tanár körül. Rajongó szeretet vette körül, amerre csak járt-kelt, különösen mi, tanítványai éreztünk iránta melegen, minden tettét bámulatosnak találva s mindenszavát aranynak.

És az is volt.

Gyönyörűen tudott magyarázni s nem egyszer képekben, apró tréfákban fejezte ki magát, s juttatta érvényre eszméit. — S ezért volt ő nagyobb egy fejjel a többieknél, mert nagy lelke nem bírt megmaradni a merev korlátok között, folytonosan kicsapott, néha magasabban röpült.

— Micsoda vonal ez? — kérdé egyszer Kiss Feri a táblára rajzolt vonalra mutatva, hol három egyforma szög volt.

— Egyenközű háromszög — mondá Kiss Feri, aki különben kitűnő volt ebből a tudományból.

— Hát ez a másik?

— Az is egyenközű háromszög.

— De már ez . . . — mondá a harmadik szögre mutatva.

Kiss Feri zavarba jött, de végre is így szólt, bár nagyon félénken, bizonytalanul:

— Az is egyenközü háromszög.

— Helyesen van, fiam. Úgy van, az is egyenközü háromszög, s ez az a tudomány, amiben nekem se higgy, mert én is hazudhatom, hanem magad győződj meg.

Egy másik alkalommal a számtanról lévén szó, így magyarázta annak hasznát, mikor látta, hogy igen gyengék vagyunk benne:

— Én nem bánom, ha a latin nyelvet nem tanuljátok, mert ez csak a sírig tart. Az angyalok nem tudom micsoda nyelven beszélnek. Azt sem bánom, ha a történelmet nem tanuljátok, anélkül is megélhet az ember, ha ezer hold földje van ezen az árnyékvilágon — pedig a történelem is az én stúdiumom —, hanem, édes fiaim, a számtant okvetlenül tanuljátok, mert annak még a síron túl is hasznát veszitek: a kétszerkettő ott is négy.

Egy ízben a történelemből a francia befolyást magyarázván, mikor látta, hogy sehogy sem bírja fejünkbe verni az akkori diplomáciai furfangokat, melyek XIV. Lajos udvarából az egész világba szétágaztak, s melyek, mint valami pókháló, szerves összefüggésben állottak mindennel, ami ez időszakban történt, egyszerre élénken felkiáltott:

— Eh, ti még azt nem érthetitek, majd megmondom nektek magyarul. Fiúk, ha ebben az időben a francia királyné pelyhes szoknyát rántott volna magára, az egész Európa pelyhes szoknyában járt volna.

Ebből aztán csakugyan megértettük a francia befolyást, jobban, mintha egy kötet könyv magyarázná.

— A francia alkotmány — szólt máskor —, olyan, mint a bunda, melegeit tart a francia nemzetnek: hol kifordítja, hol befordítja, akár a hortobágyi juhász. A mi alkotmányunk is olyan, mint a bunda, de olyan mint a medve bundája, ha el akarják venni — a bőrét is le kell nyúzni.

Lelkesítőleg hatottak ránk az ilyen szavak. A tanulók lelke termékeny talaj. Naggyá nő meg ott az elvetett nemes mag és gyorsan megfogamzik.

Szegény! be sokat is köszönhetünk neked, áldja meg az isten porló csontjaidat; fű, virág dúsan tenyészsen sírodon, égi harmat megfüröszse, szellő lágyan, szelíden suttogjon fölötte undalító regéket.

Legutoljára az aggteleki barlangban láttam, mikor a gimnáziumot elvégeztük s még egyszer kirándultunk társaságában a híres barlangot megtekinteni.

A vezető ezúttal egész új nyílásba vezetett, ahol egyszerre megállt egy tárgynál s így szólt:

— Íme az Ádám bocskora.

A tanár elnevette magát.

— Ejnye no Most már elhiszem, hogy Ádám mégsem volt magyar ember. Mert nem járt volna bocskorban.

Ez volt az utolsó vidám szava, az utolsó mosolya. Midőn a barlangból kijöttünk, nagy mellszúrásokról panaszkodott. Elmentünk Rozsnyóra, ott ágyba fektettük, s még aznap ki-lehelte nemes lelkét tanítványaitól környezve.

II.

AZ ŐSI CÍMER

Mikor Gábor elvégezte a kis megyei városkában a négy elemi osztályt és Földvárra került haza, akkor először kezdte élvezni a kéjt, amit az ismeretek utáni szomj szokott okozni.

A szünnapokat olvasással akarta tölni s ezen elhatározását ki is vitte, csakhogy az olvasmányok, melyeket egy falujokbeli szűcs kölcsönzött neki, nemigen voltak épületesek és neki valók. Többnyire a ponyváról kerültek ki: Zöld Marci, s Palatinszky históriája volt bennök megörökítve. De Gábor jó nevelésű fiú volt és nem tudott lelkesülni a rablókért, akik a társadalmi rendnek felforgatói; fiatal lelkét azonban annál inkább felforgatták a többi történetek: »Hős Szigfried« kalandjai vagy a »Brunswik királyé«, ki kicsinyelvén a középkori lovagfogalmak szerint a saját címerét: a sast kék mezőben, elindult villogó kardjával a világba fényesebb, kevélyebb címert szerezni: aranyörényű oroszlánt ezüst mezőben, s ki is vívta véres csatákban s diadalmas párviadalokban.

A Gábor édesapja orvos volt, de előkelő, nemes családból. Nem volt sem nagyon vagyonos, sem nagyon szegény, de sok gyereke volt s ezek nevelése képezte főgondját.

— Mindnyájatoknak adok jó nevelést — mondá —, s aztán nem bánom, ha nem marad is utánam semmi vagyon. A legnagyobb, a legbiztosabb vagyon a kiművelt lélekben van.

Bárkay Miklós fiai egytől egyig jól tanultak, s azon időben, midőn Gábor, a legkisebbik a négy elemi osztályt elvégezte, már többnyire mind szárnyra voltak eresztve; az egyik aljegyző volt a megyében, a másik a törvényszéknél joggyakornok, a harmadik pedig éppen az orvosi cenzúrárt tette. Ezekből már úr lesz valamennyiből, s ha többre nem viszik is mint apjuk, de lejjebb sem szállnak.

A kis Bárkay Gábor lelkét, mint már mondtam is, nagyon felizgatta a Brunswik király históriája s ferde irányú nagyra-vágyást növesztett lelkében, a többi olvasmányok is hozzájárulván. Neki is kedve lett volna a dicsőségre, mint Brunswik királynak.

Csakhogy azt ma már másképp szerzik, mint vitéz Brunswik király mesés idejében. Ma már a szorgalom, munka az a mag, melyből a hírnév rügyet ver, ágat ereszt.

De mit tudta azt a kis Gábor. Ő már egészen beleélte magát a Brunswik korába, s álmában sokszor ott szerepelt a vágy: szintén egy oroszlánt szerezni címernek.

Hányszor elábrándozott azon, ha ő is elindulhatna a világba s borostyánkoszorúval és új címerrel térhetne az atyai hajlék alá. Hogy dobogott a szíve, hogy ragyogott a szeme ilyenkor!

Pedig neki és testvéreinek csakugyan elkelve az új címer, mert ez, ami van (hiszen ott függ az ebédlőszobában ezzel a körirattal: »Insignis Nobilis Familiae Bárkai — de Bárkány«) nagyon közönséges. Ki is látott valaha ilyet? Egy kecske sárga mezőben, amint egy zöld ágra kapaszkodik. Vajon micsoda hősiességért kaphatta valamelyik szépapjuk?

Az alkalom nem sokáig váratott magára. Egy kis hiba maradt a fiú nyakában a tavalyi évről, ami most görgeteggé kezdett nőni. Hej, jobb lett volna azt még parányi hiba idejében elfojtani!

A dolog úgy történt, hogy édesapja a második félév elején bent lévén a városban, a tandíjpénzt átadta Gábornak, hogy vigye el a tanárnak. Gábor elvesztette a pénzt, kiesett a zsebéből, s félt bevallani szüleinek. Minthogy a tandíjat

sürgették, mikor egy hónap elején a kosztpénzt küldték be, abból fizette ki.

De most már csonka lévén a kosztpénz, a kosztosgazdánál mindenféle ürügyek alatt odázta el a dolgot, előadta, hogy szüleinek most nincs pénze, várjon még egy-két hétig. S addig a két hétig elkallódott — garas garas után — az egész havi kosztpénz; pedig az már nagy summa.

A kosztosgazdát sem lehetett sokáig ámítani, szegény ember volt, s várt a pénzre; nem akart a szüléknek írni, minél fogva Gábor eladta összes értékes ruháit s úgy fizetett.

Közeledvén a vakáció, beküldték érte a kocsit. De hogyan menjen édesanyja elé ruha nélkül, mit fog mondani, ha a sok szép fehérneműt nem látja, amit tulajdon kezével varrt az ő kedves fiának.

Végre is nagy szorultságában egy hazugságra vetemedett Gábor, midőn hazajött: azt mondta, hogy ruháit a nagybátyjánál hagyta, ki a várossal szomszédos faluban lakik, s kihez a vizsga után látogatóba ment, mégpedig minden poggyászával, mert a szálláson kitelt az idő; hogy pedig haza nem hozta, az azért történt, mert a kocsit nem akarta fárasztani egy kitérővel a nagybácsi falujába.

A szülék elhittek mindent, s Gábornak biztosítva volt a jelen, — de elkeserítette a szünnapok és a szülői szeretet összes mézét a jövő előérzete. Különben is tornyosulni kezdtek a felhők, mert minden hiba megszüli a rossz eredményeket.

A Gábor édesapja levelet kapott a nagybácsitól, hogy meg fogja őket másnap látogatni.

Gábor elsápadt, midőn a levél tartalmát megtudta, most már napvilágra jön a hazugsága.

De a hiba olyan lemenő, ami teljesen hasonlít a garádics-hoz. Ha már megtette az ember az első lépést, megint egyet lép: ott a következő lépcső.

Elhatározta, hogy megszökik otthonról. — Hiszen van még neki egy nagybátyja, az igaz, hogy nagyon messze lakik, valahol a negyedik vármegyében, de már benne van, hadd jöjjön, aminek jönni kell.

Titokban összecsomagolta ami kevés fehérneműje volt még, elvitte este a krumpliföldre és elrejtette oda. Éjjel még

otthon aludt, s reggel — mint egyébkor — megitta a kávéját, s azután kiment.

— Halászni megyek — mondá a szolgálónak, s nem látták többé hónapokig.

Elrongyolva, mint valami csavargó, fáradtan, naptól elsütve, érkezett meg egy hét múlva a nagybátyjához.

— Hát te mit keresel itt? — kérdé az mogorván, amint megnevezte magát.

— Elindultam a világba, urambátyám.

— De miért? Minek?

— Dicsőséget akarok szerezni. Új családi címert a kecske helyett.

A nagybácsi kedélyes ember volt, elnevelte magát s tovább vallatta a fiút, de az csak váltig amellet maradt, hogy neki semmi egyéb oka nem volt elhagyni a szülői házat, mint hogy új címert vívjon ki a Bárkay családnak.

A nagybácsi levelet írt a szülőknek, tudakozódott náluk: azok felvilágosították s megírták, hogy látni sem akarják többé a rossz fiút. Hónapok múltak el, míg a bácsi végre kényszerítette a szülőket s azok újra befogadták a gyermeket.

Az idő múlt, egy évet elmulasztott Gábor, mert már nem lehetett, késő volt beírni az első latin osztályba.

Azt hát otthon kellett eltöltenie haszontalanul a falusi dologtalan gyermekekkel; a tanulástól egészen elszokott az alatt, pajkos lett s fölvette a parasztgyermekek vásottságát.

Midőn a jövő évben beadták az iskolába, sehogy sem tudott megmaradni, kétszer is hazaszökött s kijelentette, hogy nem akar tanulni többé.

— Jól van! — mondá az apja. — Akkor hát mesterségre adlak.

— Nem bánom — felelé dacosan.

— Mégpedig legjobb lesz, ha szabó leszesz, legalább veled dolgoztatnak a testvéreid.

— Még szabó is inkább leszek, mintsem tanulnék.

Apja csakugyan a szabóságra taníttatta, de bizony még szabó sem lett belőle, csak olyan »fusser«, mint mondani szokták.

A kis városkában, hol testvérei, kik tanultak, köztisztelenben élnek, a legifjabb Bárkay valóságos csúfság tárgya.

»Kecske ! Kecske !« — szoktak utána kiabálni a gyerekek.
Sőt még testvérei is gúnyolják:
— No, te ugyan szép ősi címert szereztél a Bárkay családnak ! Az oroszlán helyett megdupláztad a kecskét.

III.

AZ ELSŐ FORINTOS BANKÓ

Boldog időszak volt, mikor még a krajcárt vagy hatost, ha véletlenül kezünkbe került, vagy ha a bácsi, néni elfelejtvén cukrot hozni a zsebében, egy-egy réz-, esetleg ezüstpénzzel kárpótoltt, s mi azt megnézegetvén, csalódva adtuk oda a mamának, mint valamely értéktelen tárgyat: egy színes kavics több örömet okozott. Egyet sóhajtottunk a bácsi és néni felé, kik elkényeztettek már ajándékaikkal, egy szemrehányó pillantás — és tovább folytattuk mosolyogva játékaikat. Mert a gyermekkor sóhaja és mosolya édes testvérek ugyanazon a tőn fakadnak.

Ha elmondták, hogy csak azok a boldogok, akiknek sok a pénzük, elmondhatjuk talán már mi is, hogy a boldogtalanság a pénz értékének felismerésével kezdődik.

A pénz az útlevel a szenvedések országába. Igaz, hogy megkönnyíti a szenvedéseket, kényelmessé teszi az utazást, de mennyivel jobb, aki a mennyországban van, ahol nem kell útlevel, hol rózsák nyílnak, angyalok énekelnek, arany-szárnyú pillék röpködnek, a föld illatot lehel, a napsugár arany szálakkal fonja körül a boglyos gyermekfejeket.

A falusi gyerekek tovább élvezik e szép kort, ők tovább láthatják mennyországnak a világot, zúgó fenyvesek közt vagy a végtelen rónán, mint a városok gyermekei, kiket a kalmárkodás, a városok pezsgő kereskedelmi élete hamar megtanít a pénz értékének felismerésére.

A nagy falak, melyek elzárják a mosolygó kék eget, a kövek, melyek elburkolják a földet s útját állják erőszakkal a füveknek, nem barátai a gyermekeknek. A garasok és hatosok, melyek ártatlan gyermekörömeik közé tolakodnak, az ördög karikái, melyekre — mint a cérnaszálak — rátekerőznek a szenvedélyek. .

Egészen más a falusi gyermek élete.

Íme, nézzük meg a Kampós Gábor községi jegyző úr két fiát. Pista, aki még csak hatéves, azt a bolondságot követte el ma reggel, hogy levette az asztalról a mama arany fülbevalóit (mert minden fényeset meglát, mint a csóka) s odakint játszás közben elcserélte két fazékfüllel, melyeket a Bodnárék Jani fia hozott, s melyek közül zöld színű lévén az egyik, piros a másik, éppen beváltak a jegyző Pistájának lóállományába.

Szép négyesben jártak most már, mert kettőt már tegnap szerzett az Anna szolgáló kegyelméből, ki egy nagy kantát összetört.

A szülék alig bírtak rájönni, hova tűnhetett el az értékes ékszer. Nem is tudták meg addig, míg mérgesen keresték, hanem mikor aztán annyira lecsillapodtak, hogy a kis Pistával játszaniok lehetett, az kivallotta a jó vásárt, amit csinált.

A szülék azt mondták haragosan: »Oh, te kis ostoba!« És inkább mondhatták volna mosolyogva: »Oh, te boldog angyal!«

Bezzeg a nagyobbik fiú, az oskolás Gyuri, az már meg tudja becsülni a pénzt.

Mikor az apja a városba bevitte, egy újdonsátúj ropogós forintot csúsztatott a markába.

Az édesanyja már otthon egy külön bőrzacskót varrt ennek a forintnak. A zacskót egy zsinór húzta össze, mely oly hosszú volt, hogy a nyakában hordhatta Gyuri, az inge alatt.

Ott is hordta a kámforgolyókával együtt, melyet azért kötött oda mindenre vigyázó édesanyja, hogy a ragadós nyavalya ne fogja az ő kedves fiát.

A Gyuri ott érezte nyakában az egy osztrák értékű forintot és nem bírt rajta venni semmit. Pedig úgy szerette volna őrtekésíteni valamiben. Teljes lehetetlen volt. Azok a dolgok, amik neki örömet okoztak, mind nem kerültek pénzbe, a szorgalmas tanulás, a kötelességek pontos teljesítése, mind lelki örömet szerez, de pénzbe nem kerül.

Mikor karácsonykor hazajött, azonmódon ott volt a forintja a zacskóban.

— Hát teneked még mindig megvan a pénzed? Nem váltottad fel? El nem költötted.

— Elfelejtkeztem róla — mondá Gyuri.

— Attól félek, fősvény zsugori lesz ebből a gyerekből — jegyzé meg az apa —; azt nem szeretném. A pénz arra való, édes fiam, hogy okkal-móddal élvezzünk véle.

Pedig Gyurinak igaza volt, midőn azt mondá, hogy el-felejtkezett róla. Hiszen falusi gyerek volt ő maga, a pénz pedig az első forint.

De hát, én istenem, mire is költjön az ember annyi rengeteg pénzt?

A krumplicukor csak egy krajcár, a pattogatott kukorica is csak egy krajcár, márpedig egy krajcárért csakugyan nem érdemes felváltani egy újdonatúj bankót.

Hanem most karácsony után már csakugyan felváltja. Van is kinézett tárgya a cukrászbolt kirakatában: egy huszár lóháton, cukorból. Csakhogy az talán száz forint is.

No mindegy, megkérdezi, hátha csak egy hatos vagy ötven krajcár. Eddig is szerette volna tudni, de nem mert bemenni abba a fényes, tükrös boltba, mely úgy néz ki, mint aminőnek a paradicsomkertet álmodja. Aztán az a fényesruhájú asszony-ság, ki ott ül a cukrok között, olyan tiszteletreméltó alak, mint az árendásné-asszony ünnepnapon, bizony nagy bátorság kell, hogy ő azt megszólítsa.

Mikor karácsony után beviszi újra az apja, búcsúzáskor így szól, mikor már mindent szögről-végről megbeszél: »Jól tanulj, tanáraidnak engedelmeskedjél, a gazdádnak is, a gazdád feleségének kezet csókolj, édesanyádnak minden héten levelet írnj, — mert az anyád jobban szeret, mint ahogy érdemled; panasz ne legyen ellened, rossz hírt ne halljak, melegen öltözködjél, ha a gombod leszakad, mindjárt varrasd fel, úgyszinte a fészést is melegiben; ha beteg találnál lenni, fogadj egy embert és üzend ki, a csizmába dupla kapcát húzz, míg a nagy hidegek tartanak. Most pedig áldjon meg az isten, édes Gyurim! Húsvétkor megint bejövök. Addig is megint kapnál egy forintot, ha nem volnál oly nagy mamlasz, hogy nem tudsz a pénzednek ura lenni.«

Gyurinak nem az fáj, hogy nem kap egy forintot, hanem az, hogy ő együgyű.

Most már elhatározta tehát visszavonhatlanul a forint felváltását. Hanem bizony nehezen megy. Tízszer is kiveszi, meg visszateszi, olyan szépen mosolyog rá az a zöldség a

közepiról s azok a sisakos, rosszul öltözött asszonyok is alul olyan kedves ismerősei otthonról. Testvéreik, képmásaik ott vannak az édesanyja fekete kötésű kis imakönyvében. Tán ez is onnan került ki?

Sóhajtvá teszi rá kezét a cukrászbolt kilincisére, szeretne még most is visszafordulni, de a jó pajtások, kiknek szándékát elárulta, ott állnak körben; most már nem lehet meghátrálni, ha csak nem akarja magát kitenni gúnynak, nevetségnek.

Az üvegesajtó kinyílik, Gyuri bent van a tündérteremben.

— Mi tetszik, úrfi? — kérdi a fényesruhájú asszonyság nyájasan.

Gyurinak a feje szédül, alig bírja kihebegni:

— Cukrot kérek, meg süteményt.

Keze, melyben a forintos van, reszket, de az asszonyság nem látszik ezt észrevenni, becsomagolja neki a kijelölt darabokat s visszaád a forintból.

Gyuri tántorogva, dobogó szívvel megy ki a boltból. Olyan zavart, hogy a kirakatba akar nyitni.

A társak ujjongva fogadják s vígan roпоgtatják a sok jó süteményt.

De Gyuri amint egyet lép, mindig megcsördül zsebében az aprópénz, vádolva szemrehányón:

— »Fölváltottad a forintot.«

De ez a hang egyre bágyadtabb, halaványabb lesz, a második forintnál már nem hallatszik.

A hatosok és veres pénzek örökké némák lesznek.

Az első forint után sok forint következik, de egyiken sem, sok ezeren sem lehet venni egyetlen olyan boldog percet, minőt még az első forint előtt százával mért az idő ingyen.

IV.

AZ UTOLSÓ FORINT

A pénz okozza a legtöbb bajt és kellemetlenséget a világon, ha pénz nem volna, boldogabb lenne az emberiség és mégis a pénz szükséges eszköze a civilizációnak.

Bemutattuk előbbi rajzunkban, milyen félve, tartózkodva, mondhatni megdöbbenéssel költi el az ember az első

forintot, de aztán akinek könnyelmű természete van, bezzeg sohasem jut eszébe többé lelkiismereti furdalásokat érezni, mikor a forintjai elröpködnek egymásután. Mert ha hajdanában gurult a pénz, most már repül; szárnya támadt.

Aranyos madár, melyet mindenki megfogni igyekszik, de a legtöbb azért, hogy nyomban eleeressze.

Mindig visszataszítók a végletek; a pénzvágy is utálatos, de a tékozlás sem kárhoztatható eléggé, az arany középút a takarékoság.

Aki takarékos, az sohasem juthat el az utolsó forintig, annak nem szól ez a rajz.

Gimey János uram története van pedig ebben megírva.

Gazdag embernek a fia volt, hét faluban volt birtoka az apjának, mind ráhagyta. Gazdag, kövér szántóföldek, rétek, pénz, gulya, birkanyájak.

János úr Jancsi korában szintén félve költötte el az első forintot, de aztán könnyedén, mint a többi, pazarló lett. Teli marokkal szórta a pénzt, mulatott, dobzódott, átkos szenvedélye belehajtotta a legkönnyelműbb tékozlásokba.

Csodálatos lélektani jelenség az, hogy éppen a legkönnyelműbb ember szereti a pénzt a legjobban. Az, aki okosan takarékos, annak tekinti ami: egyszerű forgalmi eszköznek, melyre földi céljai elérésénél szüksége van, s melyet nem sajnál kiadni, ha és amennyiben e célokról van szó.

A szenvedélyek rabja, ki szenvedélyeit csakis a pénzzel elégítheti ki, érzi, hogy mindene a pénz, és mégis pazarolja.

Avagy a legnagyobb pazarló, a kártyás, vádolható-e azzal, hogy nem szereti a pénzt? Hiszen nem ülne le másképp kártyázni, nem érdekelné másképp az örült játék.

A zsugori és tékozló közt sok rokonság van; ha lélektani rajzot írnanék, ki lehetne mutatni az érintkező pontokat, hanem mi csak egy igaz történetet akarunk elmondani.

Gimey János úr hogyan pusztult el, érdektelen volna apróra elbeszélni. Az elpusztulás a könnyelmű pazarlónál elkerülhetetlen következmény; az tehát nagyon közönyös, milyen módon. Ha a cseréptányér száz darabra törik össze, senki sem kérdezősködik, hogy a cserépdarabok milyen alakúak. Elég tudni, hogy össze van törve a tányér.

Egy napon észrevette, hogy az adósság, mint egy tenger, összecsapott a feje fölött, el volt veszve. Birtokai zár alá kerültek és eladattak. Kétezer forint fölösleg jött be az árverésen. Ennyi pénze maradt, mikor már mindenkit ki-elégített.

Harmincnégy éves volt. Mit kezdjen ő, az úri élethez szokott ember, ilyen kis összeggel. Törte a fejét eleget, semmit sem bírt kitalálni, ami neki való volna. Végre is nem kezdett semmit, hanem az előbbi életmódot folytatta.

Aki lefelé gurul a hegyen, nehéz annak megállani, de még nehezebb visszafordulni, mert azt ugyan megtette Bernáth Gazi bátyánk (azaz legalább dicsekedett vele, hogy megtette), hogy leugrott a legmagasabb budapesti ház negyedik emeletéről öngyilkossági szándékból, s mikor már lefelé esett, útközben a második emeletnél meggondolta magát és visszafelé fordult —, hanem Giméy Jánosnak nem volt hozzá sem elég lelke, sem elég ereje.

Elment lassankint a kétezer forint is. Mindig kevesebb-kevesebb lett. Aggódva nézegette, olvasgatta esténként, midőn lakására tért s a mámor köde eloszlott fejéből.

Szíve összefacsarodott, mi fog történni, ha már csak öt forintja lesz, vagy mikor már csak egy lesz. . ?

És még azután, mikor az az egy sem lesz ?

Elsápadt, megremegett. A jövőnek előre vetődő sötét árnyéka terhesen vonult kedélyére; leborult az asztalra korán őszülő fejével s keservesen zokogott.

De azután reggel csak megint ott kezdte, ahol elhagyta.

Csakugyan bekövetkezett, s előbb, mint hitte volna, hogy csak az utolsó forint szégyenkezett ott a pirosbőrű nagy tárcában, hol hajdan százasok, ezresek is megfordultak. Egy palota, ahol királyok laktak előbb s ahonnan most a rongyos koldus is költözködik; az utolsó forint is elmegy gazdát cserélni, s üres lesz a ház örökre. .

Átgondolta János egész életét, visszaidézte az arannyal, selyemmel átszótt napokat, melyeket azért mégsem szépített meg igazi napfény.

Milyen hasztalan, milyen zavar volt egész élete.

Az »utolsó forint« visszavezette emlékeit az »első forint«-hoz. Milyen út az, melyet megfutott azóta !

A kétségbeesés, mint a saskeselyű, körmeit lelkébe mártotta és tépte, szaggatta szüntelenül egész éjjel. Rettenetes éjszaka volt, kísértetekkel teljes, iszonyattal gazdag. Látta a víziókat, amiket az önvád és a beteges fantázia teremt. Az ördögök tüzes szekeren robogtak el mellette s azt kiabálták:

»Ülj fel a szekerünkre, Gimey János! érted jöttünk.«

Fekete arcú, kiöltött véresnyelvű törpék táncolták körül egész éjjel és a bicskadobásban gyakorolták magokat. — Az ő szíve volt a céltábla. Minden hajításnál megreszketett, hátha átszúrják a pokolbeli szörnyek, kik szüntelenül vigyorogtak a szeme közé.

Majd egy irtózatosszelindek-kutya közelgett felé, melynek fejét álarc fedte, s talpaira oda volt ragadva az az utolsó egy forint, melyet este még hazahozott.

Mikor reggel felébredt, hősünk sápadt volt, mint a kísértet, szemei alatt pedig kék patkók. Az éjszakai ördögök lába volt ilyenekkel megpatkolva.

Nem volt már eszénél. Tarcáját nézte: ott-e a forint, ami a kutya bozontos lábaira volt tapadva. A forint ott volt, de olyan undorító a szaga. .

János elrohant otthonról, s mikor megállott az utcán, most döbentette csak meg igazán az élet, és a »mit kell tenni« nagy kérdése.

Megállt egy patika előtt, éppen úgy, mint hajdan a cukrászbolt előtt, az »első forinttal«. Felváltsa-e itt? azon tűnődött. Remegve tette kezét a kilincsre. Benyitott.

Volt egy készen tartott recept a tárcájában. Azt oda nyújtotta a gyógyszerészsegédnek, s az csakhamar átszolgáltatta a vény szerinti szert.

— Mi az ára? — kérdé tompa, fojtott hangon.

— Hetvenhat krajcár — mondá a gyógyszerész s a visszajáró 24 krajcárt kiolvasta a pulpitusra.

János sóhajtva nézett az utolsó forint után.

Majd hazasietett a kis palackkal, s bevette az egész tartalmát.

A palackban méreg volt; haldoklott, s haldoklás közben gúnyosan nézegette az utolsó 24 krajcárt.

— Éppen elég lesz koporsószőgre.

A FRIDÉNYI BANKJA

Tudvalevő dolog, hogy a »Hon« redakciójában csupa neves írók dolgoznak, akik közt a legnagyobb humorista az én Frecskay János barátom. Ő mindig jó kedélyben van, szereti megtréfálni az embereket s mindig akad valami jó ötlete — de nem teszi bele a »Hon«-ba.

Egy olyan tudákos-féle ember (gondolom a szerkesztőségi szolga barátja) szokott feljárni a redakcióba, akiben megvan az a tulajdonság, hogy örökösen hivatalt keres s minden alkalommal megkérdi a tekintetes urakat, nem tudnak-e valamit.

— De bizony! — mondja Frecskay. — Most alakult a Fridényi bankja. Ösmeri Acsády urat?

— Hogyne ösmerném. A »Pesti Napló«-nál.

— Hát az alapított most egy új bankot.

— Lehetetlen.

— Itt van ni a »Napló« . nézze meg, ha nem hiszi.

A hivatalhajhász átvette a »Pesti Napló«-t s csakugyan ott találta nagy betűkkel s ki is sillabizálta a Fridényi bankot, meg az Acsády Ignác nevét is. No, már ennek fele se tréfa. Bánta is ő, hogy az egész dolog a vonal alatt van a tárcában.

Hazament nyomban, tiszta inget venni s ünneplő ruhát. Úgy kereste fel Acsádyt.

— Mi tetszik? — kérde Acsády a belépőtől, ki nagy hajlongások közt közeledik hozzá.

— Nagyon nagy életbevágó kérésem lenne a tekintetes úrhoz.

— Csak szaporán, kérem, nincs időm.

— Én öt gyermek apja vagyok, uram, s nincs alkalmazásom.

— Arról én nem tehetek, barátom.

— Dehogy nem tehet a tekintetes úr, dehogy nem.

— Mit kíván hát.

— Adjon nekem valami alkalmazást. Jó bizonyítványaim vannak. S a »Hon«-nál is ösmernek.

— De hát hol adjak én önnek alkalmazást?

— Annál az új banknál!

— Miféle banknál?

— Hát a Fridényi banknál, kérem alásan. Mert azt, jól tudom én, a tekintetes úr alapította s ha akarja, engem könnyen behozhat oda.

Acsády ránézett a kérelmezőre, eleinte nevetni akart, de azután mégis csak meggondolta, hogy kár volna elrontani a tréfát.

— Hát hogy híják önt?

— Sánta Jánosnak, kérem alásan.

— Azután mi akar lenni?

— Szolga . . . csak szolga.

— Körülbelül mennyi fizetéssel?

— Megelégednék nagyon megelégednék ötszázzal.

— Hát akkor nagyon jól van. Be fogom önt hozni, de csak a — *második kötetben.*

AKIK UGATNAK

Egy írotársam ilyen című darabot ír a Nemzeti Színháznak.

A darabnak már előlegesen is nagy híre van a színházi körökben. Jövőt jósolnak neki. Azt is tudják, hogy a legbájosabb művésznőnek van írva a főszerep. De legjobban az az excentrikus tulajdonsága szivárgott ki a megírandó darabnak, hogy kutyaugatás is lesz benne.

Egy ködös napon, midőn éppen az első felvonás utolsó jelenetét fúrja-faragja a szerző, egy töpörödött vén ember lép be szobájába s megáll a költő íróasztala előtt.

Az zavarodva tekint fel, s kérdőleg veti rá szemeit.

— Mit akar? Ki maga?

— Én kérem már mint én . . . — mondja halk, tompa hangon —, senki, én nem vagyok senki.

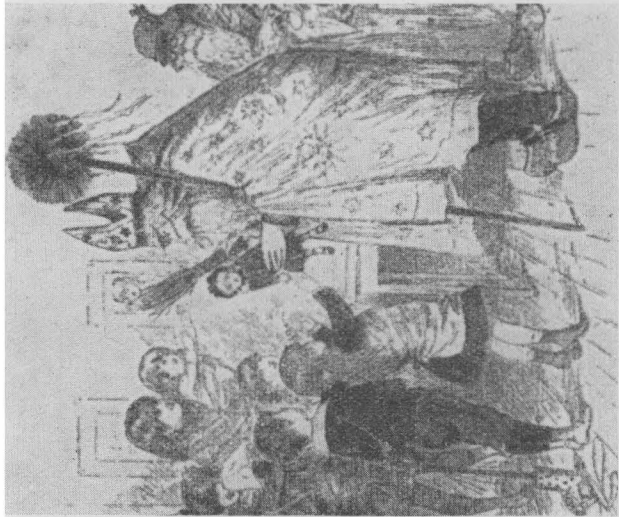
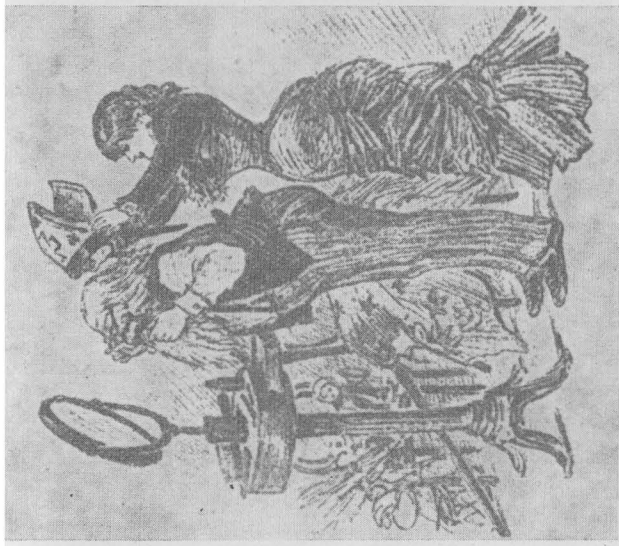
— Nos, ha senki, mit akar hát?

— Én vagyok az az ember, kérem, aki a Nemzeti Színháznál ugatni szoktam. Én vagyok a darabokban a kutya.

— Igen, ön hát a kutya?

— Igenis, én vagyok — mondá akadozva, félénken és ősz haját piszkos kezével hátrasimította.

— Hát aztán?

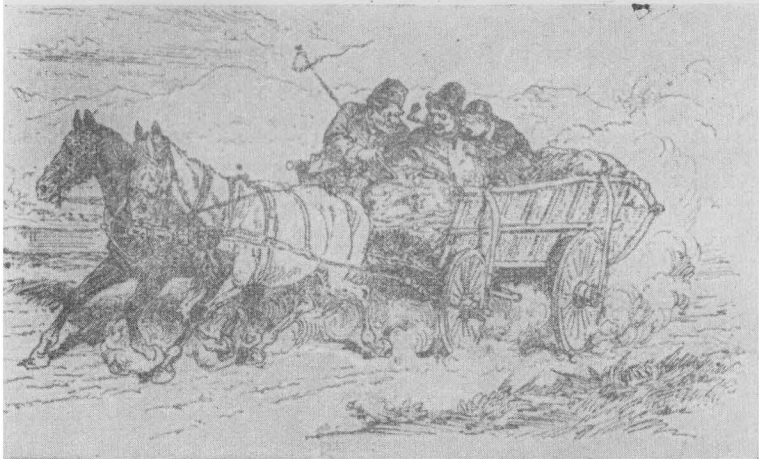
A gyerekek világa
»A Mikulás bácsé«
(Illusztrációk a Pesti Hirlapban)

A gyerekek világa
»Mit hozzon a Jézuska?«
(Illusztrációk a Pesti Hírlambban)

A brézói ludak
(Dörre Tivadar rajza)

Mikor a sírkövet hoztuk
(Jankó János rajzai)

— Mert úgy tudok ugatni, mint egy igazi kutya . . . mesterlegény koromban tanultam . . . Az igazi kutyákat is elbolondítom vele . . . haragusznak is rám a Bodzafa utcában.

— Csak folytassa.

— Azt hallottam, hogy az úr darabot ír, amelyben ugatás lesz.

— Igen, a második felvonás elején.

— Éppen abban a járatban vagyok . . . esedezni jöttem, mert azt hallottam, hogy az úr nagyon jószívű ember, arra akarom kérni . . . szegény feleségem betegen fekszik odahaza, s még betevőnk sincs . . . azért jöttem, hogy nem-e lehetne minden felvonásba beszőni az ugatást?

— Nem illik be, barátom, a mesémbé.

— Pedig azt hittem, azt gondoltam — mondá az öreg elszomorodva —, hogy az úr megkönyörül rajtam, s kisegít minket a nyomorból.

— Mi haszna lenne magának a háromszori ugatásból?

— Az, hogy akkor három forintot kapok esténkint, mert minden felvonásban külön fizetnek az ugatásért.

Az író gondolkozott egy darabig.

— Hát ahhoz mit szólna, öreg, ha két kutya lenne a darabban, az egyik balról ugatna, a másik jobbról.

— Az lenne csak jó — vágott közbe az öreg nagy örömmel —, mert a fiam is olyan kitanult kutya, mint én. Az lenne csak az igazi remek darab .

— No, hát ilyen darab lesz! Menjen haza isten hírével s ugasson aztán minél szebben és minél tovább!

Az öregember nagy hálálkodások között hagyta el a szobát, hol egész Kalifornia készül számára.

A KELEPCÉBE JUTOTT FÉRJ

(Igaz történet)

Cs úr egyike azon férjeknek, akik így farsang alkalmával meg nem állhatják, hogy egy kicsit kirúgjanak s ellátogassanak valamelyik Király-utcai táncterembe. Ezt persze könnyebb elhatározni, mint megtenni, mert az asszony sejtí férje csupodár hajlamait és ellenőrzi lépteit.

Hanem hát Cs . . . úr nem azért üzletember, hogy ne ismerjen mindenféle apró fogást. Talált is csakhamar ürügyet, hogy egy-két napig távol maradhasson a háztól.

— Kedvesem — szól a minap este nejéhez fontos arccal —, nekem holnap Bécsbe kell utaznom. A galíciai vasút közgyűlést tart. Készítsd ki, kérlek, a frakkomat s egy fehér nyakkendőt.

— Ejnye no, hogy neked mindig utazni kell . . .

— Hát tehetek én róla? Tudod, lelkem, részvényes vagyok, aztán jó a pénzkirályokkal összejönni. Az ember nem tudja, mikor cseppen valamelyik konzorciumba.

— Csak nem maradsz sokáig oda?

— Dehogynem, galambom. Ma péntek van. Holnap délben Bécsben vagyok, három órakor elmegyek a közgyűlésre és még akkor éjjel visszautazom. Vasárnap reggelre itt leszek. . .

Az asszonyka elhitte a mesét és Cs . . . úr elutazott a közgyűlésre . . .

Vasárnap kora hajnalban Cs . . . úr csendesen belopózott hálószobájába.

Míg kipihente az átvirrasztott éj fáradalmait, a szobalány, mint rendesen, bejött, hogy kivigye a ruhákat tisztogatni.

Ez alkalommal a frakk zsebéből egy meglehetősen elnyűtt legyező csúszott ki, amilyeneket . . . no igen . . . amilyeneket a Király utcai táncteremek szépségeinek kezében lehet látni.

A szobalány kezeiben Cs . . . né valahogy meglátta a »corpus delicti«-t. Persze, hogy megragadta az áruló legyezőt, türelmetlenül várva a galíciai vasút álmodó részvényesének fölbredését.

Délben megkondult az ítélet harangja.

— Oszkár! — kiáltá a mellékszobából az asszonyka.

— Mit akarsz, tubicám? (A férjek sohasem szeretetre méltóbbak, mint amikor valamely csínyt követtek el a hitves-társi hűség ellen.)

— A zsebedben legyezőt hoztál. . .

(Szünet.)

— Oh igen, tudom! A legyezőt egy . . . egy igazgatótanácsostól vettem el.

— Hogyan mondod?

— Akarom mondani egy igazgatótanácsos nejétől vettem el . . .

— Hogyan?! Hát nők is voltak a közgyűlésen? Aztán, lám, ez báli legyező

— Igen . . . kedvesem . . . mikor a közgyűlésnek vége volt, akkor bált rendeztek.

— Ugyan, Oszkár, hogy mondatsz ilyent? Bál a közgyűlés után?

— Hogyne, galambom, ez így szokás.

— I - - gen?! No, ez igazán kedves szokás. De tudod-e, hogy haragszom rád, amiért nem vittél magaddal.

— Angyalom, ha tudtam volna

— Jól van jól . . . Eszembe jutott valami. Azt mondtad a napokban, hogy nemsokára lesz Bécsben az Erzsébet-vasút közgyűlése. Oda elmegyünk együtt. De lásd, új báliruhát kell csináltatnom. Holnap ugye elküldöd hozzám a szabót?

Mennyire örülök!

— Én is . . . — sóhajtja bús arccal Cs. úr.

Oly vermet ázott magának, melybe menthetlenül beleesett valamennyi titkos »kirándulásra« vonatkozó terve.

AZ UTOLSÓ LOVAG

Vannak még eredeti alakok, akik úgy hátramaradnak, mint a költöző fecskemadarakból ősszel egynehányan. Itt is, ott is van még egy, aki előtt végighurcolták a zászlókat az egyenlőség, szabadság és testvériség jelszavaival, aki látta lezajlani a forradalmat, élt a Bach-szisztém alatt s azután egészen maig, de ez mind csak úgy tűnik felélte, mint egy nagy álom, vagy egy színjáték: néhányszor leesett a kurtina, meg felhúzódott, s mindig más és más jelenetek voltak láthatók. Hanem hát az egész dologból nem igaz egy betű sem, minden úgy van, ahogy régen volt; az az igazi, — ez a többi csak semmi.

Ilyen alak Bibith Pál is. Isten nyugosztalja meg a szegény öreget, ha már meghalt volna. Bizony olyan visszamaradt fecske ő, mégpedig nagyon soká maradt itt, majd hogy meg nem fagyott ebben a nagy hidegben.

Bevette magát a Turóc megyei birtokára és sohasem mozdult ki onnan. Se vendéget nem fogadott, sem újságot nem olvasott, sem levelet nem írt, amit neki írtak, nem törte fel, hanem úgy élt ott harminc hosszú éven át, mint egy halott.

Valaha vidám, daliás fiú volt ő is. Szép leányt vett el feleségül valahol Borsod megyében, ahol szinte volt egy jól rendezett birtoka. Szegény volt a leány, de gyönyörű, irigyelte tőle az egész környék, ő pedig imádta, mint egy szentet.

A szép menyecske tán kacér volt egy kicsit, de nem bűnös. Egyszer elvitte egy bálba, s ott valaki azzal dicsekedett, hogy a szép szóke asszony megcsókolta. Meglehet, igaz se volt, vagy ki tudja, milyen felhevült pillanatban tehette. A férjnek, ki véletlenül hallotta a dicsekedést, arcába tódult a vér, ajkaiba harapott és nem szólt semmit reggelig.

Reggel bepakolta az asszonyt a bricskába és azt mondta neki nagy nyájasan:

— Eredj haza, édes fiam. Énnekem el kell utaznom valahova, ki ne mozdulj otthonról, míg vissza nem térek.

Az asszony arra kérte pirulva, hogy siessen haza, mert . . . mert ő már holnap hozzáfog ahhoz a nagyon nagy munkához — kis főkötőt horgolni. Ahhoz a nagyon édes munkához.

Hozzá is fogott. A férj pedig megvívott azzal a dicsekvő emberrel, összevissza szabdalta az ábrázatát, aztán elment és sohasem tért többé vissza.

Várhatta a szép szóke asszony otthon az ablaknál ülve, harminc álló esztendeig.

Azalatt Pál úrból Pali bácsi lett és az a híres bagoly, aki sohase mozdult ki sehova. A szép asszony megpróbált minden utat, hogy kiengesztelje, hogy láthassa, leveleit feltöretlen kapta vissza, üzenetvivőjét be sem eresztette az a rideg ember, aki az ország másik végére temette magát.

A kisfiúból, akinek a főkötőket horgolták valamikor, nagy fiú lett. Az is eljött egyszer — de az öreg őt sem fogadta el. Nem akart semmit sem tudni senkiről.

— Én már a kriptában vagyok — azt üzente —, és a kriptát ne nyitogassák elevenek.

Megszakadt minden fonal köztük. Éltek elválva, hírt se hallva egymásról hosszú évekig, talpig fekete ruhában az

özvegy asszony, megkövült szívvel a megbántott ember, ki a szobájából sem lépett ki.

Hát igazán van olyan seb, amelyik nem gyógyul meg soha többé?

Egyszer azonban, évek múlva, jött a levelek közt egy olyan, amelyiken messziről kiütődött a fekete szegély belülről. A rideg ember elsápadt, de ezt a levelet se bontotta ki, csak-hogy nem is küldte vissza, érezte már ő azt, mi van benne s hogy nincsen kinek visszaküldeni.

A szalmaözvegy halva fekszik.

Kinyitotta az ablakot reszkető kezével. Fák lombjai megsúgták azt neki, a szél besüvítette. . . Azoknak a nagy fáknak az árnyéka a selyem táncoló csipke-szemfedőket rajzolt. Mind, mind halotti pompa ez neki.

Mikor besötétedett, behítta az egyetlen bejáratos cselédjét, akivel különben máskor csak az ablakon át beszélgetett.

— Pista fiam! — szólt szomorúan — nyergeld meg a lovamat!

Az bámész szemekkel tekintett rá s csodálkozva rázta a fejét.

— Nagy utam van. Hazamegyek Borsodba.

— De csak nem lóháton?

— De bizony lóháton megyek, édes fiam.

Elment lóháton more patrio. Az utolsó lovag keresztülhúzódott a falukon, s még tán nevelték is a gyermekek útközben, mert bizony már görbén ült azon a szürke lovon.

Egy hét kellett neki az utazásra.

Éjjel ért be falujába s egyenesen a temetőnek tartott. Ott is a legfrissebb hantolású sírhoz.

A hold éppen rásütött a barnuló rögökre. Az öreg nemes levette a kalapját. Ősz hajszárait a szellő lengette.

Azután odaszorította öklét a ló nyakához, hogy azt térdelő helyzetbe kényszerítse, s lassan suttogta a paripához:

— Kapard meg az úrnőd sírját, édes lovam. *mert hátha becsületes asszony volt.*

A ló, mintha megértette volna a gazda szavait, meghajlította mindkét lábát s szelíden bólintott a fejével.

Akkor azután lassan föltette a kalapját ismét s szép csendesen kiballagott a temetőből.

A kastély mellett elment nyugodtan. Pedig világos volt az egyik ablak.

Talán a fia olvasgat ott most, vagy imádkozik az anyjáért? Hanem a korcsmánál megállapodott. Lovagostorával megzörgette az ablakot.

— Kelj fel, Eliás! Adj egy icce bort!

A zsidó kihozta a borosüveget. A lovag ivott egy kortyot, aztán kiöntötte a többit az útra.

— Itt a palack, árendás. Semmit sem fizetek érte, mert tudd meg, hogy a földesurak járt itt.

Ő maga bizonyosan nem tudta, hogy már nincsenek földesurak!

Sarkantyúba kapta lovát és elvágtatott, mint egy fiatal középkori dalia, hogy köd előtte, köd utána.

FRIVOL AKTA*

Vagy négy éve lehet, mikor a megyei levéltárt selejtezték. A levéltárnok, Bogi János úr, ki keresztülbetűzgette a poros aktákat és a penészes pergameneket, egy nagy halomba lökdösve az elégetendőket s gyöngéd szeretettel rakva vissza a maradandókat, egy különös okmányt talált egy napon.

Egy négyszögletes, recés, elsárgult papírdarab volt az, szóról szóra e sorokkal:

Quétanczia

Egy barna hajadon leányzóru, melyet tekintetes Demes Ferencz várnagy úrtól hiánytalanul átvettem, kötelezvén magamat azt holnap, azaz die 18. Augusti ugyancsak hiánytalanul visszaszolgáltatni.

Datum, anno Domini stb.

Dézszy István,
megyei jegyző.

A tekintetes úrnak a legelső dolga volt nagy szemeket mereszteni erre a különös dokumentumra, azután megtörülte a pápaszemét s még egyszer elolvasta.

* Székfoglaló a Petőfi Társaságban.

De bizony megint csak az állott ott, hogy ez a hiteles nyugta a múlt századból egy leányzóról van kiállítva.

De hát bolond ez a vármegye, vagy mi? Soha ilyet, mióta a világ áll! No, ezzel az írással most már íziben át kell szaladni a főjegyzőhöz. Most lássék aztán, mennyi van a káputban, mert a választókéban ugyan volt elég, mikor kikiáltották.

A főjegyző megnézte az iratot és azt mondta, hogy ez nagyon furcsa, különösen is és minden tekintetben is furcsa egy eset lehetett, hanem hogy mi lehetett, azt voltaképpen tudni nem lehet. Még talán a vicispán se találja ki.

Nem is találta azt ki, de senki. Hetekig, hónapokig törte rajta fejét a municipium s végre is abban állapotott meg, hogy hohó, hiszen arra való a Tudományos Akadémia, hogy ahhoz is tudjon, amihez nem tud. Az Akadémiának kell hát expe-diálni menten; ott majd kisütik azt s még talán könyvet is írnak hozzá.

Nem tudom, elküldték-e, — de annyi bizonyos, hogy a vármegyének (istenem, mégis csak böles az!) helyes fiduciája volt, mert ha nem is az Akadémia süti ki a dolgot, de mégis itt az Akadémia épületében történik meg ezen nevezetes esemény földérite — ha ugyan szívesek lesznek végighallgatni.

Hát úgy volt az, hogy nemzeti és vitézlő Bezerédj Gábor uram, nemes Esztergom városa kapitányának nagyon szép hajadon leánya volt.

Nem hivatkozhatom ugyan e tekintetben sem eleven tanúkra, sem báli referádákra, mert hiszen olyan rég volt, hogy az öreganyám is tán csak rövid ruhát viselt még akkor, hanem hogy szép lehetett, abból gyanítom, mert nagyon szerelmes volt bele a losonci városbírónak a fia, Dézsy István.

Hogy hol szerette meg, hol nem, alig lehet kinyomozni, mert az igaz, hogy akkor még nagyon messze esett nemes Esztergom városától nemes Losonc városa, csakhogy az is igaz, hogy a szerelem már akkor is vasúton járt.

Ha jól tudom, egy kicsit háborús világ is volt ebben az időben: a királyné szép szemének néhány kiöntött könny-csöppjeért. Nagy jogcím. Valaha olcsóbban csináltuk: királynak kimondott kevély szaváért.

Hanem hiszen ez nem tartozik ide, csupán annyiban, hogy a Bezerédj Ilona kezét egy ármádiabeli dzsidás-kapitány kérte

meg az apjától, miképp illő, a háború utánra. Gábor úr odaadta nagy készséggel, mert a kapitány rangbeli ember, aztán akkoriban, a »nagy királyné« idejében az volt a bon ton, hogy német ember vegye el a magyar lányt.

Előkerült, már hogyne került volna elő erre a hírre Dézsy István a násznagyával egyetemben, de bizony csak hiába sírt, rítt a szép Ilonka, hiába mondott ékes dikciót a gyerek mellett nemzetes és vitézlő Bajnok Péter uram, hogy így, hogy úgy, a fiúnak szép nexusa, s vicensótárius lévén a megyénél, jó hivatala van, bizony kosár lett annak a vége, aminthogy igaz is, mert egy négy lovon járó familia csak nem mehet egy két lovon járóba. Mégis csak szörnyűség, hogy egy Bezerédjlányra is már mi mindenféle ember meri szemét vetni!

Hát vissza is mentek, el sem dicsekedtek otthon, mi járatban voltak. Elaludt a dolog. Ha lehetetlen, hát lehetetlen. Még az érdekeltek sem beszéltek róla többé.

Akkor még nem volt olyan fürge a pletyka. De a szerelem már akkor is fürge volt, virrasztani szeretett a halottjai fölött és nem egyszer támasztotta föl — egy lehelettel.

Történt pedig, hogy a dzsidás-kapitány hazatért a háborúból (dzsidás-kapitányok rendszeren haza szoktak térni) s veszedelmesen közeledett az esküvő napja. Masamódok, frájak hónapokon át varrták a fényes stafirungot. Jaj, csak soha-se hímeznék ki azt a fehér csipkét! Menyasszony fátyolnak szabták, szemfedőnek varrják. . . Tűszúrástól ujjuk bárcsak megdagadna, az a fehér fátyol hogy el ne készülne. . .

De bizony kész volt rajta a legutolsó öltés is. Még csak egy éj volt az oltárig.

Éppen az az egy éj, amelyen nyomtalanul eltűnt otthonról Bezerédj Ilona.

Pici lábnyomait a kerti homokban a szellő befűtta, galagonyabokrok, amint széthajoltak, hogy távozni hagyják, sugdostak magok közt, de el nem árulták. Országútnak pora sem vallott. Ha a porral együtt fölkap a forgósél egy hóféhér pehelyt, ki tudná azt megmondani, hová teszi le?

A cselédleány ruháit szedte föl, hogy meg ne ismerjék; rövid perkálszoknyát, piros csizmát, rámásat, olajos kendőt a fejére. Hosszú ében-haját egy varkocsra fonta s vérpiros pántlikát közéje. Illett neki fölségesen.

Amint az országutra kiért, egyedül találta magát az éjszakában s a bő piros csizma olyan kísértetiesen kopogott, csikorgott. Az a gyűrű pedig, a kapitány gyűrűje, úgy égette ujját, mint a parázstűz. Lehúzta s odadobta a bozót közé. Csak valami csóka találná meg, az talán örülne neki!

De most merre menjen? Az utat se tudja. Az utat? Miféle utat? Hát az utat oda, amerre ő lakik. Nem, nem, oda nem megy, azért sem oda megy, hanem csak arra felé.

Elindult sebesen, — de csakhamar kifáradt. Kis lábait feltörte a szattyán-csizma. Odault a garád szélére pihenni és gondolkozni, hogy mi lesz most már őbelőle? S addig-addig gondolkozott, míg egyszer csak elaludt a garádban. A buja fű volt a párnája, s a mezei virágok, amint a hajnali szellő megmozgatta, cirógatták szelíden. A kórók, bogáncsok árnyékot tartottak neki s irigyen eltakarták.

És jó bizony, hogy eltakarták, mert déltájban, mikor még ő mindig aludt, arra lovagolt a sebes staféta, levelet vitt a vármegyének Szügybe, hogy ha egy ilyen és ilyen öltözetű parasztleányzó találtnék a nemes vármegye területén, azonnal tisztes rabságba ejtessék s addiglan őriztessék Esztergom város költségére, míglén Bezerédj Gábor uram őkigyelme híradással léssen.

S ilyen staféta ment egyszerre mindenüvé. Amennyi csatlós csak volt, mind lóra ült ma reggel Esztergomban.

Pedig elég lett volna ez az egy is, mert már estefelé, alig-hogy visszament a futár, a vármegye foglya lett a szép parasztleány.

Éppen ebben a tájban esett az a nevezetes dolog, hogy (amint azt már megírtam egyebütt) egyetlen rabja sem volt a vármegyének, úgy kipusztította őket nemzetes Gerge István uram; de mivelhogy az volt a statutum: a rabok tartoznak söpörni a megyeházat, hát hogy az épület mégse maradjon rondán, a vicispán készpénzen fogadott egy szál rabot, s azt aztán, nehogy valamiképpen felmondjon, úgy elkényeztették, hogy nem bírt vele senki, belekötött az még a várnagyba is, nemzetes Demes Ferenc uramba.

És azt bizony el kellett tűrni szépen, mert várnagyot kap a nemes vármegye minden fűttyentésre, de rabot. az egy kicsit nehezebben megy.

A fogadott rab, aki ott pipázott az ambituson s szidta a rossz kosztot, a féltékenység és irigykedés bizonyos nemével tekintett az új rabra, mikor a pandúrok a szolgabíró úr elé vezették. Maga a szolgabíró pedig, amint meglátta, elfelejté fölvenni a komoly »ex offo«-ábrázatot, hanem hirtelen oda-kapott a bajuszához, hogy megpederje.

Szép volt, nagyon szép volt a kis fruska, azokkal a tüzes fekete szemekkel s azzal az üde, fehér arccal.

Sehogy sem lehetett ezt a dolgot valami nagyon komolyan venni.

A szolgabíró mosolygott, a büszke címerek is mosolyogtak a falakon, a két kopott fejű oroszlán, mely a pajzsot tartja, mintha még jobban kitátotta volna a száját, a főispánok mogorva arcképein a napsugarak nevettek pajkosan, csak a leány zokogott csendesen és nem akart felelni semmi kérdésre, sem a nevét nem mondta, sem azt, hogy miért üldözik.

Hanem hát az nem is valami nagyon szükséges, iszen majd tudni fogja azt Bezerédj Gábor uram, aki elfogatta. Értesítették már, holnap délre, ha siet, megjöhet a lovas drabant a válasszal. Addig is átadták a leányt a várnagynak, csukassa be a legtisztességesebb cellába és adjon neki enni-valót.

Volt öröme Demes uramnak, egészen nekilágyult. Hogyisne! Mikor most egy valóságos rabja van, az igaz, hogy az is tulajdonképpen az Észtergom városáé, de igazi, valóságos; aztán milyen takaros, az Isten is arra teremtette, hogy a vármegyeház udvarát seperje, s most már el lehet csapni azt a részeges gazembert, a fogadott rabot.

Meg is hagyta a kapuőröknek, hogy ha a fogadott rab, mint rendszeren, ez éjjel is ki találna maradni a »Leveli Békához« címzett átellenes csapszékben, hát be ne eresszék, akár mint dörömböznék is a kapun.

Azután fellármázta az egész megyeházat, sorba benyitogatott a hivatalszobákba:

— Rabunk van, gyerekek! Egy madonna! Ha mérget kevert-e, lopott-e, rabolt-e nem tudom, hanem annyi bizonyos, hogy az ábrázata nagy segítség az ördögnek. De már azt meg-nézzétek, he! Be lehet látni a rostélyos ablakon.

Nem kérték magukat a fiúk sokáig. Dézsy István pláne ott is maradt; az ő legalább azt jelentette a várnagy úrnak, hogy a tekintetes aljegyző úr kinyitatta magának a börtönajtót s most ott diskurál a leánnyal.

— Ugye, he! Ejnye fikom, fikom... Amely vászon-személyre én kimondom, hogy szép, hát abban ugyan még a püspök sem tehet diffikultást.

Az öregúrnak kedvence volt Dézsy. Türelmetlenül várta visszatértét, fel-alá sétálgatva az udvaron.

— Te vagy, Pista? — kérdé az esti szürkületben a börtönök felől közeledő sugár alaktól.

— Én vagyok, Feri bácsi — felelte az reszkető hangon.

— Hehehe, kópé! No, hát mit szólasz hozzá? Jó falat, ugye? De nini, hiszen te egészen föl vagy izgatva.

— Csinos, nagyon csinos — veté oda Dézsy fojtott hangon, karját a várnagyéba fűzve.

— Ej, ej, gyerek! Eddig rá sem hederítettél a fejé népre. Kezdjük ugye felejtetni Ilonkát. gondolom, Ilonkának hívják...

— Ühüm.

— Persze, hogy ühüm. Persze, hogy persze. Ámbátor, ha alaposan meggondoljuk, de egyébiránt is nem különben voltam a szerelmeimmel magam sem.

— Egy nagy kérésem lenne, Feri bácsi.

— Nos?

— De nagyon nagy... aztán meg némileg hivatalos.

— Ha hivatalos, akkor hivatalosan intézzük el.

— Adja ki nekem ma éjszakára azt a leányt.

— A leányt? Azt a leányt?

Az öreg Demes szájából még a tajtékpipa is kiesett arra a kívánságra, olyan jóízű nevetésre fakadt. Harsogott bele az egész udvar.

— Azt a parasztleányt? Hát már kicsináltad vele? Ejnye fikom, fikom! Hát olyan hamar ráállt? Ejnye, kópé, kópé! Persze, hogy persze. Hanem hát hova gondolsz, az istenért? Hiszen csak oda nem adhatom a vármegye rabját — aztán mélabúsan hozzátette — mindjárt az első napon.

— De mikor én magam is a vármegye embere vagyok, bátyám.

— Iszen az is igaz, persze, hogy az is igaz.
— Aztán meg hazahozom holnap.
— Iszen igaz, igaz . . . — dörmögé az öreg, elgondolkodva —, de tudod, öcsém, én nagyon pedáns, pontos tisztviselő vagyok. Szeretem a rendet s a viláért sem engedném meg, hogy . .

Dézszy elsötétült arccal sóhajtott fel.

— Hogy én rólam azt híreszteljék, könnyelműen viszem a vármegye dolgait. A megtestesült szigor áll előtted, édes öcsém, ne is vedd, mondom, rossz néven . .

— Nem is veszem — dadogá István szórakozottan.
— Ne vedd, mondom, rossz néven, ha egy kis írást veszek tőled a leányról . . tudod, a forma végett.

Dézszy Pista majd elrikkantotta magát örömeiben erre a mentegetőzésre.

— Gyere be a szobámba, írd meg ott a nyugtatványt, hogy átvetted. Amikor aztán visszahozod, ne félj, átszolgáltatatom az írásodat. Forma biz ez az egész, de ha már egyszer ilyen vagyok, hát ilyen vagyok. S még sincs irántam elismerés a vármegyénél.

Szóról szóra ekképp történt. Így vitte ki szépszerével a fogságból Bezerédj Ilonát Dézszy István. Vissza sem is hozta többé. Még az éjjel útra keltek a Szepességbe, harmadnapra már meg is esküdtek ott valahol.

Hogy ím másnap ott termett nagy sebbel-lobbal tekintetes Bezerédj Gábor uram, meg a dzsidás-kapitány a leányért, az öreg Demes bácsi megértvén kívánságukat, nagy lelki nyugalommal bölintott a fejével, mondván, hogy a dolog egészen rendben legyen.

A rab ugyanis nincs meg a maga valódiságában, hanem a hiteles kétancia róla, az ott van a fiókban. Ha a vicejegyző netalán elsikkasztotta volna a rábizott tárgyat, hát arról ő nem tehet. Arra megint egészen más a forma.

Gondolom, történt is valami: Dézszyt, úgy rémlik előttem, tiszti kereset alá vonták, sőt fel is függesztették sikkasztás miatt. Meglesz ott arról valahol a jegyzőkönyv talán fent, a legfelső polcon — csak tessék átkutatni!

A BRÉZÓI LUDAK*

A brézói ludakról az mondatik a nagy szárazság idejéből, hogy — mert nem ittak, csak ettek — mind kivesztek.

Okos ember az oktalan szárnyas állatoktól is tanulhat. Aztán nem is olyan közönséges lények azok, ha jobban meggondoljuk. Mert ha nem vesszük is azt az elavult cselekedetüket, hogy a Kapitóliumot megmentették, de már az irodalmi érdemeik előtt illendő meghajolni, mivelhogy az ő tollaikkal írták sok időn át azt a töméredek könyvet, melyekben benne vagyon az egész világ bölcsessége.

Hát még a derék brézói ludak! Ezek a halálukkal is egy nagy bölcsességet pecsételtek meg, hogy inni okvetlenül kell.

Ludak voltak és lesznek mindig Brézón, sőt a Mák Sámuel udvarán is ott gubbaszkodik kettő, de már ezek mégsem a régi, az úttörő brézói ludak, melyek meghaltak, hogy nem ihattak.

Vigyázott ennél fogva Mák uram, a szűcs, hogy úgy ne járjon, s ivott eleget. De meg is volt a jótékony következése, hogy egész ekkoráig nem halt meg. Olyan eleven piros, mint a makk. Hanem az is igaz, hogy mindenét elpusztította az úttörő ludak sorsának elkerülésében, nincs annak egy garast érő jószága, mert az a két lúd sem az övé; Piroska lánya örökölte nagynénjétől, a takácsnétól, isten nyugossa meg ott, ahol van.

Nagy öröm volt az, mikor hazahozták. Még jóformán csak libaszámba mentek szegényké; az igazi tolluk, sűrke az egyiké, fehér a másiké, most kezdte befedni a selyempuha zöldes pelyhet. Kedvesek, jók voltak. Pici sárgaszegélyes szemekben, amik olyanok, mint egy serét, valami nyájasság, szeretet csillogott, mikor kis gazdasszonyukra vetették.

És vidám lett az udvar tőlük, a korhely szűcs labodával, fűvel fölvert udvara. Tessék, milyen jó az most a ludaknak! Ha a pázsitra ülnek szenderegni, hosszú füvek, kórók amint elfedik őket s gyöngéden cirógatják, nem látszik ki belőlük semmi, csak a csőrük, az pedig úgy veszi ki magát messziről, mint egy-egy tulipán-virág. Már csak nagy boldogság az, hogyha valakinek két valóságos eleven libája van!

* Szerző székfoglalója a Kisfaludy Társaságban.

Azok a takaros sárga lábacskaik (no, hát nem éppen olyanok, csakhogy sokkal szebbek, mint a tisztartó kisasszonyok legyezői?), az a nyúlánk nyakuk, szelíd okos fejük . . . istenem, istenem, csak bújja is lenne legalább az egyiknek.

És mi minden lehet majd ezekből! Pehely, tollu, abból azután tollfosztás; minden esztendőben meg lehet őket kopasztani, míg egy rettenetes dunyha lesz belőle . . . de egy olyan nagyon nagy dunyha, hogy még tán férjhez is lehet vele menni.

Mák Sámuel azonban, aki latin iskolákat járt ember vala, s tanáccsal bővelkedő mindennemű dolgokban, egész másképpen vélekedett.

— Minek lábatlankodnának itt, édes fiam? Meg kell őket semmisíteni. A lúd halandó jószág, kis pintyókém! Magamagától halandó, azt mondom.

Piroska ijedten nézett fel ilyenkor az öregre.

— Megelőzni tudni a halált, az a virtus, hehehe. Kéthárom hétig hizlalod, az egyiket azután becseréljük borért a korcsmárosnénál, — a másikat pedig megesszük. Lám, azok a régi brézói ludak ha azokat is inkább megették volna az ősapánk! !

A gyermeklány sóhajtott, azután engedelmesen lehajtotta fejét s e naptól kezdve tömni kezdte kedvenceit.

Most látta csak, milyen nagyok, milyen szépek! Az idegek is megbámulják. Még maga az ispán úr is (nyájjas, jó ember az, vele is hogy elbeszélget néha), ha arra megy, rendszeren megáll a kerítésnél s úgy elnézi azokat a ludakat, hogy szinte rájuk tapad a szeme.

No, de meg is érdemlik. Kivált a fehér. Mikor az a bohó lány felgyúri szoknyácskáit kissé s keresztülteszi a nyakán gömbölyű rózsaszín lábait, érdemes megnézni, mert akkor látszik meg igazán, milyen vakító fehér a tollazata. — Ami nagy ritkaság, az nagy ritkaság!

— Ejnye, te Piroska — szólt a nyalka ispán —, hát a szájadból itatod őket!

— El vannak kényeztetve, szegénykéék. Ugye hogy el vagytok kényeztetve? Ugye, ugye?

Vizet vett a szájába, azután lehajolt, egészen hozzájuk hajolt, hosszu fekete varkocsa válláról lefordult és a földet

seperte. Ej, bizony túlságos pompa az a földnek! A ludak csőrét a szájába vette, az összecucsorított vérpiros ajkak közés onnan engedte őket inni. Való is azoknak olyan tündérvályú!

Az ispán meg volt igazve.

— Gondoltam valamit, Piroska. Hallod-e? No, hát ide nézz, ide hallgass legalább. Mit gondolsz, ha én téged szolgáltaiba vennél?

— Semmiféle nemzetségem sem szolgált — felelte Piroska dacosan és az ajkaiba harapott.

— De hát mit csinálsz itthon? Hiszen éhen haltok.

Elsápadt, elfordította fejét, könnyecseppek szöktek gyönyörű fekete szeméibe.

— Mi köze ahhoz magának? — S most már haragban égett a bűvös szempár.

— Az a közöm van, hogy tetszel nekem... szeretlek, Piroska. Tetszel nekem ezekben a rongyos ruhákban is. Hej pedig, be százszor különb volnál, ha patyolat-ingvállból kezdődnék tejszínkarod, ha selyem mellénybe szorítád sugár derekadat . .

Bíborpirossá lett az arca, szemérmesen lesütötte szeméit, s egy ijedt rántással húzta le perkál-szoknyáját a meztelen lábszáraira.

— Ne beszéljen — hebegé —, ne is beszéljen .

— Hát nem tetszem neked, Piroska? Valld meg, hogy ki nem állhatsz.

Lopva indítá el szelíd, ábrándos tekintetét a kérdezőre, s azután, mint aki bűnt követett el, mélyen a földre szegzé, miközben kecsesen rázta szép fejét. A gazdag hajfonat ésbontón himbálózott a nyaka körül.

— Nem, nem, nem. Nem szeretem magát.

— Pedig, ha ösmernél, Piroska... ha kiösmernél... tudom, eljőnnél hozzám.

— Nem biz én! — veté oda durcásan.

— Márpedig bolond madár az, húgom, mely az akácfán ül, mikor rózsabokorra szállhat.

Piroska csengő kacajjal, menyecskektől tanult hamis kacsintással mondá:

— Tövisé van annak... .

Majd hozzátette mélabúsan, álmodozón:

— Begyepesedhetik a maga udvara, míg én oda belépek.
— Miért? Mondd meg, miért? — faggatá az ispán lázas zavarral.

— Mert, mert . . . hát csak kimondom, . . . azaz, hogy azért sem mondom meg. Szégyellem megmondani . . .

— Eredj, te gyáva!

— No, hát azért, mert félek magától. mert tudja, no . . . mert én már nagylány vagyok.

Aztán kislánys naivsággal folytatá elkényeztetett maznahanon, a kezét bágyadtan hátraeresztve, mint egy tört szárnyat:

— És maga mindig olyan furcsán néz rám, de olyan furcsán, hogy attól félek . . .

— Mitől? — lihegé a férfi, egészen kipirulva.

— Hát bizisten attól, hogy talán .

Balvállára hajtotta fejét s egy hunyorítással negédesen szólt oda:

— Hogy talán meg is enne.

Az ispán lehúzta kalapját szemére, s szenvedélyes, fojtott hangon fenyegette meg elmenőben.

— Eltaláltad, Piroska! Éhes vagyok a csókodra. Vigyázz, ha valaha egyszer kezembe kerülnél . . .

Elment. Ugyan eljön-e majd holnap ilyenkor megint? Pi-pi-pi! Aranyos ludaim, meg tudnátok-e mondani? No, ugye, hogy nem tudjátok.

Azok a nyakukat nyújtogatták s olyan szomorúaknak látszottak, mint Piroska. Nem is tréfádolog ott ülni abban a siralom-kosárban! Ennél már csak az ő sorsa rosszabb, az ő nagyon szomorú sorsa; hogy miért is nincsen patyolat ingválla, virágos selyem pruszlikja?

Még észre se vette, amint kikelt, nőnie sem kellett, mindjárt hulló virág lett ez a nagy vágya. Hogyan vegyen ő ennyi kincset?

Hm! Ha tán eladná a ludakat? Nem . . . azoktól, érzi, nem tudna megválni és elég sem lenne két lúdnak az ára; de ha abból a kettőből esztendőre ilyenkor tizenkettő volna s rá egy évre még több . . .

Ennek a mesés gazdagságnak az előre vetődő fénye be mindjárt megváltoztatta.

Apró lábaival messze gurította a borító kosarat s szabadon eresztette a ludakat. Hadd éljenek, enyimek, szeretem őket.

Azok sápgova körülrepedték, utána szaladtak, amerre ment s tenyeréből kapkodták a tengeriszemeket.

Dagadozott szíve a boldogságtól. Azt hitte, a libák szabadulásának örül, pedig lehet, amelyikben százszor szebb lesz, annak a képzeletbeli halavány virágos pruszliknak örült úgy.

De nem örült sehogy sem a vén Mák e fordulatnak s minden jó mondását előszedte a ludak életbenmaradása ellen.

— Elpusztul az a ház, fiacskám, amelynek pávája és jegenyefája vagyon; ami pedig annyit télesen, hogy ahol fölösleges állatok és növények tenyésztetnek. Aztán te csak képzeled azt, hogy a cifrázkodás, a pruszlik kell; más valaki kell neked, más valaki.

Elpityeredett erre a nagy gyanúra Piroska s zokogva menekült a kertbe, de bizony csak utána ment Mák uram oda is.

— Aztán ma már nem is viselik azokat a virágos pruszlikokat. Hol láttál olyat? Azt mondom, hogy a Tomor Katán a nagymisén? Aj, haj! Ha a Kata se tehetné? Két szessziója van az apjának. Bolond volt az egér, kis fürjecském, hogy mikor a lovat patkolták, ő is odanyújtotta az egyik lábát.

Olyan kenetteljesen tudott beszélni, hogy az orgonafa gallyai is neki bólingattak s telehintették ingyen a Piroska haját és ruháit halavány virággal.

— Boldog az, akinek semmije sincs. Nyugalomra fekszik, nyugalomra ébred, senki sem lopja el semmijét. Meglásd, azok a ludak még valami bajt hoznak rád így elevenen.

Aminthogy ott is leselkedett már a nagy baj a küszöbön.

Mire visszajöttek a kertből, hírük-hamvuk sem volt a ludaknak. Ellopták-e őket, vagy magoktól mentek-e ki a nyitott kerítésajtón, nem tudhatni?

Az öreg a felső utcának szaladt, minden jövőmenőtől tudakozódva, Piroska az alsó véget járta, ijedten kiabálva:

— Csutt, csutt, csutt! Hol vagytok, kedveseim? Gágogjatok, aranyosok, gágogjatok!

De az aranyosok nem hallották, messze voltak innen szomorú fogságban. Ott érte őket a csósz a tilosban, állítólag az urasági káposzta-palántát csipkedték (oh, a bolondok, nem tudtak valami szegény ember földjére menni?), behajtották az ispán udvarára.

Ott pedig — minden ember tudja a faluban — statárium van; amelyik állat bekerül, ha az ispán úr haragos, nem szembesítik azt többé az életben a gazdájával, hanem kitekerik a nyakát.

— Menjen, édesapám, de azonnal. Vigye el a nagykendőmet zálognak. Édesanyám után egyetlen jószágom.

A szűcs hímezett-hámozott, nem merete bevallani, hogy a nagykendő sorsa már egészen más fordulatot vett, úgy tett, mintha bemenne érte s mintha vinné a krispin alatt.

Piroska alig bírta kivárni. Azalatt összefutottak a közeli szomszédok és vigasztalták. Kátyik Jánosné meg merne, azt mondja, esküdni, hogy a ludak nem voltak a kárban; az útról hajtatta be az ispán. Meg ne mozduljon innen, ha másképp történt. Csoma Gergelyné meg azt hallotta, mikor otthon így szólt a cselédjeinek: »Megölöm, aki ezeket a ludakat kiereszti.« Sóbálvánnyá váljék, ha szóról szóra nem így volt!

De íme, itt jön már Mák uram is — a ludak nélkül. Az bizony, a lelkem, úgy nézem, felhörpöntett valahol!

— Élnek-e? — kérdé mohón Piroska, eleibe szaladva.

— Az voltaképpen nem tudatik — hörgé a szűcs tán-torogva.

— Hol vannak? Mit csinálnak? Mért nem hozta el? — sürgeté Piroska a választ aggodalommal.

— Mert az izé . . . nem adta ki. El fognak veszni, elpusztulnak, mint izé . . . mint az ős ludak.

— Micsoda, nem adta ki? — gyulladozott Kátyik Jánosné. — Hallod ezt, húgom, nem adta ki. De már ebben a dologban megmutatnám! Ha neked volnék, olyan igaz, mint hogy Kátyikné a nevem, fölmennék magához a királyhoz. Mert ez már mégis nagy cudarság!

— Hamar a kendőmet — vágott bele hirtelen Piroska. — Majd hazahozom én őket, majd beszélek én azzal az ispánnal.

— Úgyis azért nem adta ki, mert azt kívánja, hogy izé . . . hogy te menj értük — hebegé Mák, aztán hozzátette: — Jó bora van . . . nagyon pompás bora van.

— Én menjek? Mondta? No, jó. Elmegyek hát. Voltam én már nagyobb úrnál is.

Alkonyodott, mikor elindult. Éppen a harang is kongott a toronyban, mire a Gyepüék pajtájához ért; főséges komoly szavát darabokban kapkodta a hirtelen támadt szél; ott zsongott a hang feje fölött: »Ne menj. . . Ne menj!« Balról az illyei erdő zúgott haragosan. A Kaziék lészájából egy gyík mászott elő a gyalogútra, keresztülment rajta, s ni, a csúf szörny, hogy ránézett apró szűrős szemével Piroskára, aztán megint visszacsúszott a sövénybe.

Túl a tisztáson, az átjárónál vadrózsabokor ága belekapaszkodott a ruháiba. A szél is addig játszott a szoknyácskáival, addig csapkodta arcába a kötényét, míg egyszer csak leoldta s elkezdett vele röpülni — visszafelé.

Megfordult a leány és meghökkent. Istenem, istenem, hátha mégse lesz jó elmenni! Tövisé van a rózsabokornak! Elszorult a szíve s elfogyott a bátorsága, míg a köténye után futott.

És mégis. Hiszen csak nem hagyhatja ott az egyetlen jószágát, örömét? Tán már nem is élnek, megölték őket. Jaj, csak el ne késnék. Aztán meg úgy húzza, de úgy húzza oda valami titkos érzés . . . azok iránt a ludak iránt.

Most már futott, míg odaért. Belesápadt, mikor a kezét ki akarta nyújtani, hogy rátegye a kapuajtó kilincsére. Milyen némaság van ott azon a palánkon belül! Ismeretlen félelem gyötrelme. Egész teste reszket, a lelke is fázik. Bemenjen, ne menjen!

Mit is mondott délben az ispán? »Vigyázz, ha valaha egyszer a kezembe kerülnél.«

No, hát éppen azért sem fog vigyázni. Merész elhatározással megfogta a kilincset.

Jaj, olyan hideg volt az a vas! Összerázkódott. Jaj, olyan volt, mint az a gyík, amelyik az úton ránézett.

Visszarántotta kezét, késő már, észrevették, valami mozog odabent. Mint a tévelygő bárány, szorongva lapult a deszkákhoz s hallgatódzott. Nem volt az senki, tán egy

macska, vagy tán . . . nos, miért ne lehettek volna éppen a ludak is?

Önkéntelenül fölágaskodott a palánkon s bekiáltott édes hangján:

— Biri, biri! Hol vagytok, gágogjatok!

Hát erre valami lassú sziszegés támadt bent eleinte, mintha tanakodnának, amit lúdlábak robaja váltott fel, majd ebben, majd abban a szögletben, csőrük koppanása a kerítésdeszkán, míg egyszerre megcsattant lomha, esetlen szárnyuk a levegőben s a palánk fölött rettenetes gágogással átröpülve, oda bukdácsoltak a Piroska lábaihoz . . .

— Oh, ti kedvesek, okosak! — sikoltott föl a lány örömteljes ámulattal, s amint azok pihegve, szárnycsattogva hízelkedének neki, hirtelen a hóna alá kapta mind a kettőt s elkezdte őket maga magával együtt ringatni jobbra, balra.

»Hajsó, hajsó! kis babák, drágaságok!«

Egyszerre letette őket, s arca, hangja szomorkás kedvtelen kifejezést öltött.

— Elszöktetek? Megszabadultatok? Haza akartok vinni? Hát igazán akarjátok, hogy hazamenjek? Jó, nem bánom. Megsimogatta tollaikat gyöngéden, szeretettel.

— Lássátok, megteszem a ti kedvetekért.

Elindult velök. Azok szépen elől mentek, a nyakukat nyújtogatva és sziszegve.

A Nagy Gáborék földjén megállt. A ludak csak tovább mentek előre maguktól. Piroska visszanézett arra a fehér cserepes ispánházra, aztán ingerülten lehajolt s egy rögöt vett föl, hogy megdobja vele a ludakat.

— Hát ki mondta nektek — szolt utánok szemrehányó panasszal —, ki mondta, hogy magatoktól szabaduljatok meg?

A rögöt még kisebbre morzsolta el mérgesen összeszorított markában. Nem, mégsem bántja a szegény állatokat. Meglóbázta karját s megdobta azt a csúf vadrózsabokrot, mely erre jövet útját állta.

Egy pici madár repült föl onnan megriasztva. Szegény madár! Nem szívesen hagyhatta ott a rózsabokrot!

Utána nézett, míg csak láthatta. Hitte talán *tudta*, hogy visszafordul.

BAGI URAM FRAKKBAN

Sok mindenfélét írtak már az Alföld aranyparasztjairól, akiknek ha nem is nagyobb a jövedelmük, de különb magánvagyonuk van, mint a monákok hercegnek. Bagi uramról és Nagy Mihályról egész adomakör van, mert igazán nagyon furcsa az, hogy azok a ködmönben járó gatyás emberek, ha igazán akarnák, négylovas hintón járhatnának s kabanosz-zivart vághatnának fel dohánynak a makrába.

De nem teszik, Bagi uram ökelme parasztszekéren jön még Pestre is s a kocsiülésen ebédel szalonnát, jóízűen szeldelve azt a fehérvári bicsakkal, ha pedig valami fejedelmet akar, akkor tűzőn pörköli s zsíkját csepegni hagyja a kenyérre. Hanem ilyen aztán nem eszik a király sem!

Tévedne pedig, aki azt hinné, hogy ezt fősvényeségből teszi az alföldi gazdag paraszt, mert gavallér az egytől egyig, csak hogy a gavallérossága másképp nyilvánul. Mert hát úr az úr a pokolban is, s hogyha egyszer kedve kerekedik a korcsmában, míg a négy szál cigánylegény húzza neki keservesen, odakiált a kellnernek:

- Hozzon négy akó bort ezeknek a cigányoknak.
- Hát Bagi uramnak mit hozzak?
- Nekem is hozzon vagy egy félakó feketekávé.

És főzik ott künn óriási üstben a sok feketét, mert Bagi uramnak ez a parancsolatja. Sürög-forog körülötte az egész háznép. Ő jól tudja, hogy ez most nagy bolondság. De hát éppen abban van a virtus, hogy amit egy Bagi parancsol, az még ha bolondság is, feledésbe mégyen, hiszen éppen azért Bagi ő, hogy az is jól vagyon téve és mondva, ami helytelenség.

Megelégszik az ilyen alföldi paraszt gróf, hogy ő otthon a legelső lehessen a magaszórá emberek közt, de ha feljebb-rangúak kitüntetik, azt is nagyon jó néven veszi — mert csak lefelé arisztokrata.

Bagi uramat sokszor érte ilyen szerencse, s urakkal forogólván, mert hiszen a saját gazdatisztjei is urak már, bizonyos csiszoltságot egyesít magyaros, egészséges észjárásával — s bizony nem vall szégyent senki előtt, akivel szóba áll.

A Bach-világban (melyet ma visszakívánnak azok a magyarok, akik abban a hitben voltak még akkor, hogy ennél

a világon semmi sem lehet már rosszabb) történt az az eset, hogy az új Csongrád megyei főnök, mindenható úr, akkoriban, midőn hivatalát elfoglalta, nagy ebédet adott, arra a megye urait kívánván összehívni.

Márpedig hogy kik a megye legelőkelőbb urai, honnan lehetne azt jobban tudni, mint a telekkönyvből? Nagyszerű az a »tudás könyve«. Aki azt megolvassa, az előtt semmi sem maradhat »homályosságban«.

Hát a telekkönyvből csináltatta meg titkárjával a meghívási lajstromot. Természetes, hogy Bagi uram is köztük volt, mégpedig mindjárt legelől.

A meghívók elküldettek, s a nagy nap végre is megérkezett. A széképület fel volt díszítve ez alkalommal, valamint a főnöki termék is. Nagyon fényesnek akarta ezt a mulatságot óméltósága, ki még eddig csak a Hármas Kis Tükörből ösmer-te az Alföldet. Az inasnak meg volt hagyva: csak olyan embert eressen be, aki frakkban jön.

Hát iszen körülbelül úgy jöttek el mindnyájan, csak egyesegyedül Bagi uram állított be a maga ünneplő kékbeli ruhájában, amely erre az alkalomra szépen ki volt kefélve, s piros olajos kendő a nadrág-ellenzőbe húzva, úgyhogy a két vége kicsüngjön ünnepiesen.

— Mit akar itt kend? Kicsoda kend? — rivallt rá az ajtónálló komornyik.

— Hát én bizony Bagi vagyok! — mondá ókigyelme, délcegen kidüllesztve mellét, melyen három sor valóságos ezüstgomb futott le.

— Bagi! Nem lehet bemenni óméltóságához. Most itt ebéd van.

— Hiszen éppen arra az ebédre jöttem.

Nagy szemeket meresztett a komornyik.

— Lehetetlen az! — mondá.

Erre aztán Bagi uram előmutatta bugyellárisából az invitáló levelet, mire elbámult ugyan a komornyik, de mégis azt felelte:

— Nix nuc! Itt csak frakkban lehet bemenni, ez a rendelet. Ez itt szalon. Szalonhoz úri ruha dukál.

Dühösen fordult meg erre Bagi uram, minthogy látta a komornyik magatartásából, hogy úgysem eresztik be, és a

szabóhoz sietett, hol felöltöztették annak módja és rendje szerint. Sokan emlékeznek még Szentesen arra a csúfságra, mikor öki gyelmén frakk volt és német pantallon — először és utoljára.

De bosszút is állt erre legott az ebédnél. Amint leültek a nagy tábla körül s kitálalták a levest, Bagi uram nagy keserűen belenézett a párolgó tányérba, letette nagy robajjal osztentative (úgyhogy mindenki odanézett) a kanalat s lehajolván, fölemelte az újdonszerű frakk jobb szárnyát és bele mártogatta a levesbe.

— Mit csinál, Bagi uram! Mit csinál, az istenért,? — kérdik hűledezve a körülülők azon hitben, hogy talán megbolondult.

— Hát a frakkomat kínálom — mondá Bagi szelíden és nyugodtan —, mert úgy tapasztalom, hogy nem én, de ő vagyon ide ebédre híva.

A megyefőnök elérte a dolgot, s máskor szívesen látta Bagi uramat ködmönben is.

A CSODAHAJÓ

Adósságot csinálni nem volt olyan nehéz soha, mint most, de viszont adósságot nem fizetni sem volt oly könnyű soha, mint most. Hja, uraim, tisztelt gavallérok és kaszinói tagok, az volt még csak az alávaló korszak, míg az adósok börtöne egzisztált.

Pedig egzisztált. Az embert a pezsgőpoharaktól sokszor odahurcolták a négy fal közé, míg aztán a nagybácsi ki nem váltotta — már akinek volt nagybácsija.

A hitelezőnek joga volt akkor nemcsak az ingóbingóságokra és az ingatlanokra, hanem az adós személyére is. De azért a szenvedélyes adósság-csinálók akkor sem retiráltak, hanem kötötték nyakra-főre a kölcsönöket. Látszik, hogy ez a tulajdonság örök s benne leledzik az emberi természetben ősidőktől fogva.

Voltak aztán olyan időpontok is, hogy míg Bécsben megvolt az adósok börtöne, addig Magyarországon már eltörültek. Csodálatos, hogy ebben az időben nem szaporodtunk fel tízonnégy millióból legalább száz millióra.

De éppen az ellenkező történt. A mi derék mágnásaink akkor is ott csinálták — alkalmasint csupa sportból — az adósságot, ahol az nagyobb veszedelmekkel járt. Párizsban, Bécsben hányták-vetették magukat a hazai föld kegyelméből egy darabig, azután a hazai föld rovására, végre pedig föld nélkül.

Ilyen volt Bécsben többi közt báró Karvázy Domokos, az igazi nevét nem írom meg, mert most együtt szoktam dominózni az öreggel s még megapprehendálja, hogy fiatalkori kalandjait napvilágra hoztam.

Fiatal, tüzes gyerek volt még akkoriban az én össze-töpörödött öregem s olyan furorét csinált a bécsi leányok közt, mint egy Alkibiades.

Csakhogy az asszonyok már akkor is sokba, nagyon sokba kerültek — kivált Bécsben. Még ha nem voltak is színésznők, de hátha még színésznők is voltak hozzá.

Márpedig Karvázynak csak az ilyenek tetszettek. Szerzett négy év alatt annyi illatos levelet, hogy odahaza az ősi levéltár bikkmag ehhez a töméntelen papiroshoz képest, de adósságot is szerzett annyit, hogy az ősi szilvafáknak, ha minden levele ötforintos bankóvá lenne, se futná ki.

A nagy uraskodás kezdett lassankint összeesni. Már-már lehetetlenné lett betartani a terminusokat. A hitelezők között olyan nyüzsgés támadt, mint a megbolygatott kaptárban. Ezeknek a derék embereknek megvan az a tulajdonságuk, ami a köszvényes lábnek: legelőbb veszik észre az időváltást.

A báró úr kellemetlenül érezte magát Bécsben. Úgy volt ott, akár az üldözött vad, szeretett volna elillanni, de már nem lehetett, minden lépését őrizték, s ha ilyenén kedvet talál vala tanúsítani, besétáltatják az adósok börtönébe.

Desperátus helyzet volt biz ez! S teljes lehetetlenségnek látszott kimászni belőle.

Még csak egy utolsó stádium volt a börtönig. Ezt az utolsó stádiumot pedig úgy hívják, hogy »vármegye-politika«, ért ahhoz minden magyar ember s abból áll, hogy — szóval tartja az embereket.

Karvázy Domokos báró is ezt csinálta; ez pedig nehéz, izzasztó munka. Próbálja meg, aki nem hiszi.

Az egyiknek kigondolni valami nagybátyát, aki most járja az utoljára tegnapelőtt tétéményezte le a testamentumot a kassai káptalannál; a másikkal egy jelentégteljes pillantás kapcsában sejtetni, hogy a gazdag Kohlbrenner kisasszony és ő közte. — no, de most még nem illik kifecsegni.

Hanem az ilyen vármegye-politika csak az utolsó lélegzetvétel, nincs semmi gyakorlati értéke, mert annyira nem hisznek, hogy új kölcsönt adjanak, csupán annyira bíznak, hogy tovább várnak néhány nappal a régire. A halál odábbítása ez napról-napra — de mit ér, ha az azért ott marad a küszöbön s el nem mozdul onnan.

Egyszerre azonban egy radikális hír támad és jelenik meg a bécsi lapokban, mely szerint Karvázy Domokos báró egy olyan hajót talált fel, mely egyforma sebességgel megy a vizeken úgy fölfelé, mint lefelé.

No, ez aztán nem tréfadolog! (Kivált azokban az időkben, mikor még lovakkal vontatták a hajókat.) Ha ez így beüt, akkor a báróból milliomos lesz. De iszen, mégis derék, nagy-eszű ember az! mondogatták a hitelezők s nem egy tette hozzá kevélyen:

— Tudom én, kinek hitelezek, kinél nincs reszkírozva a tőkém.

Egyszerre megváltozott a hitelezők arca. Újra kiderültek és mosolyogtak e kaján, kiborotvált pofák. (Mert már a hitelezőket jól esik ilyeneknek képzelni.)

Még pénzt is adtak neki a jövő vasárnapig — mikor hivatalosan be lesz mutatva a közönségnek az új, megbecsülhetetlen találmány. Hogyne adtak volna neki? Kár lenne egy embert megakasztani a siker előtt. Mikor aztán megérkezett a kitűzött vasárnapi nap, Bécs minden uzsorása ott volt a Dunaparton. Ott tarkállottak gyúrt cilinderben és veres esernyőikkel, tubákszín kabátokban — mert hát nekik lesz az édes látvány, ha sikerül.

A csodahajó ott állt a parton kikötve, míg beszállnak az arra hivatottak. De bizony nem volt azon a hajón semmi különös. Olyan volt az kívülről, mint a többi, kerek egyszerű jármű. Hát iszen majd meglátjuk mindjárt, hogy mit tud.

Jöttek is nemsokára Karvázy báró és néhány ismeretlen ember: azok bizonyosan részint a barátai, részint a zsüri.

A matrózok már régebben ott benn voltak, amint tehát a báró beszállott, rögtön következett a nagyérdekű kísérlet, melyet türelmetlenül várt a parti tömeg.

Úgy volt a programban, hogy a hajó lefelé megy egy darabon s onnan aztán fölfelé fordul, hogy egészen kényelmesen ítélhesse meg a közönség, mert így közvetlen a szeme előtt történik a hajó sebes útja a víz folyásával szemben.

Eloldották a matróz-köteleket.

— Hurrá! — kiálták a matrózok.

— Hurrá! — harsogott a közönség kalapjaikat és kendőiket lobogtatva.

A hajó lassan, méltósággal megindult lefelé Pozsonynak.

Ment, ment. A szél éppen a hajó farát csapkodta, könnyű volt mennie.

Az emberek utána néztek nagy darabon.

Még azután is utána néztek volna, de nem láthatták.

Most már azt várták, hogy visszatérjen. Ejnye, de messze mennek, mire való az? Már azóta visszafordulhatott volna! Hiszen kis darabról is kitűnik a próba.

Vártak, vártak. De bizony hiába vártak.

A csodahajó nem tért többé vissza, hanem szépen elvitte Karvázy bárót a hitelezői elől Magyarországra — ahonnan aztán fittyet hányhatott nekik.

Hja, csak szép idők voltak azok a régi idők!

A KÁNTOR-FIÚ

(Az Erzsébet leány elbeszélése)

Egy este történt, a mendikáns éppen a harangkötéllal vesződött odakünn a haranglábnál, én a konyhában a vacsorát főztem, mert mióta a szegény nagyasszony elhalt, ha csak szolgáló voltam is, mégis gazdasszonyi sorom volt a háznál; én rendelkeztem mindenben. Az öreg kántor torka felemész-tette volna a Dárius kincsét is.

De foltoztam a szegénységet, ahogy lehetett. Nem hagytam éhen halni az öreget (bár százszor inkább hagytam volna), s a fiúnak és kis húgának is jutott tisztességes eledel ebédre,

vacsorára mindennap. A leánykának még ruhácskát is teremtettem.

Mert el tudtam csinálni a dolgokat. Az olyan párbért, amit akkor hoztak el a falubeliek, mikor a kántor vagy nem volt otthon, vagy aludt, eltagadtam előle s a lajstromban kikerestem az illetőnek a nevét és egy keresztet csináltam utána, ami annyit jelentett, hogy már fizetett. Hej, csak jó mégis, hogy kislánykoromban megtanultam olvasni, írni. Ezekon az eltagadott morzsákon tengődtünk; amiről a kántor tudott, azt mind ő itta meg.

A kántor Laci éppen a huszadik évét töltötte be, a sorozás alá esett volna már, de mint öreg apának egyetlen fia, szóba nem jött.

Csinos fiú volt, legalább nekem nagyon tetszett ártatlan, kék szemeivel, szelíd mosolygásával. A szavai is olyan kedvesek voltak, mint a színméz, kivált én irányomban, meglehet, talán tetszettem is neki, bár sohasem csipkedte meg orcámat, mint a többi legények, hanem arra emlékszem, hogy sokszor felejtette rajtam a szemeit s úgy elpirult, mint egy kisasszony, ha én is rávettem a magamét. Pedig be sokszor rávettem.

Azon az estén, amelyről szó van, ő sem volt otthon, a tiszteletes úr palántakertjét gyomláltatta a gyerekekkel, mivelhogy Laci olyan preceptorforma volt az apja mellett. A tiszteletes úr alkalmasint ott tartotta vacsorára, ami őnála rendesen egy karéj kenyérből és egy köcsög tejből állt.

Egészen egyedül voltam, mondom, a házban, mert a kántor odabent szundikált, midőn egyszerre megnyílt a konyhaajtó és Sáfrány János uram nyitott be. Még most is szinte látom őkegyelmének azt a szomorú arcát és reszkető hangját mintha hallanám.

— Itthon van-e a kántor, Erzsi fiam?

— Itthon van, János bácsi, de alszik.

— Költsd fel, Erzsi lányom, mert nagy dologban van vele egy-két szavam.

Olyan ünnepélyes hangon mondta e két szót: »nagy dologban«, hogy magam is belesápadtam, bementem és megfogtam a kántor sárga kabátját.

— Hopp! Hát mi baj van?

— Itt a Sáfrány János, keresi nagyuramat.

— Tudom, tudom — dörmögé még mindig félálmosan —, a fiúra jön megalkudni, nem adom négy százon alul . . . nem adom, nem adom. Nekem sok pénz kell . . .

Bámulva, de mégis valami baljóslatú sejtelemmel néztem rá, de nem értettem semmit a mondottakból.

— Hídd be Sáfrány uramat — parancsolá mogorván —, te pedig eredj ki az udvarra, leány. mert magunk akarunk lenni.

Az esteli harang most kondult meg. Az öreg kántorra néztem. Ájtatosan keresztet vetett magára.

Sokáig beszélgettek aztán odabenn, lassan, suttogva, csak néha-néha kaphattam ki egy-egy rövid szót, mert nem mentem ám ki az udvarra, hanem ott hallgatóztam az ajtónál.

Tudtam, éreztem, hogy valami irtózatos történik a két ember közt.

A hideg borzongatta hátamat, szorosan odalapultam a szögletbe, kezemmel az ajtópánt hideg vasába fogódzva, fogaim vacogtak, szívem összeszorult. Hallottam a saját szívem dobogását s néha-néha egy-egy elejtett mondatot:

— Mert szeretem a gyereket — hangzott a kántor rekedtes beszéde. — Jó fiú, nagyon jó fiú.

— Igen, de háromszáz forint is sok pénz a mai világban. Egy egész élet kell hozzá, míg annyit kikaparunk.

— Hiszen én is egy egész életet adok óvele.

— Csak nyolc esztendő, kántor uram.

— De hátha vissza nem tér, hehehe . . . Okos ember mindenre számítson, Sáfrány gazda. Aztán gondolja meg, hogy olcsóbb legényt sehol se kap a fia helyett.

— Ki tudja, hátha kapnék . . .

— Ugyan hol? Mondja meg, hol? Az egész környéken nincs eladó fiú.

Most már érteni kezdém az iszonyatos alkut. Az öreg Sáfrány a besorozott fia helyett meg akarja venni a mi Lacinkát. Oh, hogy ezt megengedi így a törvény? Istenem, istenem, micsoda szíve van annak a királynak!

Elborult szemem előtt a világ, fejem zúgott, s semmit sem hallottam többé, csak a lúgó kád csurgását, poty, poty, poty. És az olyan kísérteties volt most!

Az öreg kántor kinyitotta az ajtót, és kikiáltott: —
»Erzsi, gyere be, gyűjts gyertyát!«

Bevánszorogtam s meggyújtottam a gyertyát.

A fali tükör rendkívül sápadtnak, dúlnak mutatta arcomat, de ők nem ügyeltek rám.

A kántor megfogta a gazdag Sáfrány kezét s belecsapott.

— Tehát ebben állapotodunk meg.

Sáfrány kivette a tárcáját és egy tízforintost vett ki belőle

— Itt a foglaló — mondá halkán —, a többit majd akkor.

— Nagyon helyesen van . igenis. Eredj fiam, Erzsi, ezzel a nagy bankóval a zsidóhoz, hozz egy cilinder bort. Megisszuk az áldomását. Igaz-e?

Úgy égette kezemet a pokoli pénz, de azért engedelmesskedtem s meghoztam a bort. Hozzá is láttak azonnal: az öreg felköszöntötte Sáfrány uramat, szidta azokat az apákat, akik nem szeretik a gyerekeiket s dicsérőleg emelte ki Sáfrány gazdát, mint aki áldozatot hoz az apai szeretetnek.

Azután magamagát köszöntötte fel, mondván:

— Az isten éltesse a szegény megboldogult feleségem urát!

Ezt gyakran szokta mondogatni a kántor úr s ilyenkor mindig nevetett.

Engem is kínáltak egy pohár borral. Utánam hozta a kántor a konyhába, de én csak sírtam, és beöntöttem a bort a lúgzó kádba. Inkább szomjan halnék, mintsem ebből a borból igyam egy kortyot.

Laci is megjött a paptól.

— Mi bajod, Erzsike, miért sírsz? — kérdé szelíden.

— Ne is kérdezzé — mondám szomorúan.

— Itthon van édesapám? Ki van még bent?

— Az öreg Sáfrány — szoltam reszketeg, fojtott hangon.

— Mit csinálnak?

Kedvem lett volna elkiáltani magamat: »Istentelenséget csinálnak. Most kezdtek hozzá, hogy téged megigyanak.«

De nem, nem szoltam semmit. S ez az egyedüli hibám. Ha akkor szólok, talán elszökik az a fiú s nem kerül többé az apja elé. De így. tudhattam előre, leveszi lábáról a vén után. Hiszen oly szelíd, engedelmes volt.

Negyednapra elment helyettesnek a Sáfrány-fiú helyett. Az öreg kántor megkapta a három százast. Tíz forintot odaadott belőle a fiúnak az útra, a többbit megtartotta ő maga.

Nem volt annál a háznál nyugalom többé. Elkezdődtek a kántornál a dáridók, evés-ivás. Ették a szegény Lacit.

És megették az utolsó falatig. Mikor a legutolsó forintot vittem váltani a zsidóhoz, akkor jött meg a híre a Kovács Mihályék fiának levelében, hogy Lacit egy golyó a másvilágra vitte Solferinónál.

Az öreg kántor ájtatosan keresztet vetett magára s azután csendesen zokogott sokáig.

Majd nyöszörögve jött ki az udvarra:

— Nem igazságos az isten! Ő sem igazságos már. Azoknak a gyerekeit szedi el, akik szeretik. Elszedi, idegen országba, mészárszékre hajtja. Oh, egy érzékeny apának nehéz a sorsa! Nehéz, nehéz!

A Laci kis húga, egy szőkehajú, angyalarcú gyerek is ott sírdogált a padkán, lábacskaít kinyújtva.

— Ki lesz, most már az én gyámolóm, büszkeségem? — ordította a kántor.

Szemei a gyermeklánnyra tévedtek.

— Te lész, te lész... csak már valamivel nagyobb lennél, édes angyalom!

Hozzáment, szívéhez szoritotta s megcsókolta szép lenhaját.

— Tied most már apai szeretetem egészen.

A kisleányka velem, az én ágyamban szokott hálni. Egész éjjel arról gondolkoztam, hogy ne fojtsam-e meg szegénykét?

De nem volt bennem annyi keresztényi erő és bátorság!

SALAMON ÍTÉLETE

Késő alkonyatkor tépett ruhájú aggastyán-zsidó kopogtatott a Weisz Náthán lakásán.

— Beteg vagyok — nyögé a megtört alak. — Megismerem a háztájról, hogy hitsorsosom vagy, adj helyet megpihennem, jó ember!

Alig bírt már beszélni, roskadozott, arca el volt kékülve, szemei kísértetiesen forogtak.

— Menj az istállóba, jámbor lélek — szólta Náthán —, ott meleg van a tehének párájától, pihenj meg ott, akárki vagy is.

Meg is pihent az ott úgy, hogy föl sem ébred többé az itéletnapig.

Bizony nem siratta senki. De a halálának sem örült meg senki, mint azokénak szoktak, akiket megsiratnak. Hiszen csak alkalmatlanságot okozott azzal, hogy meghalt, mégpedig elsősorban Weisz Náthánnak, akinek házánál hunyta be szemeit, másodsorban pedig a hitközségnek, mely most a saját költségén tartozik őt a másvilágra szállítani.

Az pedig sok előleges parádéval jár. Kényes portéka a zsidó — a halála után. Akármilyen szegény volt is, megmossák tetőtől talpig, kicsinosítják, új ruhákba öltöztetik, hogy tetszetős legyen a másvilágon.

Ez a mosási szertartás bonyolította ki ezt a sajtóságot történetet, amelyet most leírok.

A szegény halottnak a nevét sem tudták, se honnan jött, se hova ment. Hanem amint mosni kezdik, látják, hogy fájós lehetett az egyik ujjá (most már az is begyógyult), és amint levették róla a köteléket, az alúl begöngyöltetett papírdarab tűnt szemükbe olvasható héber betűkkel: »Meghaltam; ötszáz forint van a zsebemben.«

Azt ugyan látták, hogy meghalt, de az ötszáz forintot nem látták. A zsebekben ugyan nem volt egy veszekedett krajcár sem.

A véneken, akik ott dűnnyögtek a holttest körül, nagy gyanú támadt Weisz Náthán ellen.

— Hol az ötszáz forint? — kérdik tőle.

Az mennyre-földre esküdözék, hogy nem látta. A vének bevitték a holttestet a szobába s ott letakarták fekete lepellel, azután összebújtak, mit kellenék cselekedni? Mert nagyon jó lenne, ha megkerülne a pénz, nemcsak a temetési költség futná ki, de még a hitközségnek is maradna. A törvény elé vigyék? Ej, tud is a törvény valamit! Aki tagad, az nem vétkes.

— Ne vigyük a törvény elé — vélekedik Svarcz Simon, ítéljünk benne magunk bölcs Salamon királyunk rendszere szerint, furfanggal, ésszel.

Megegyeztek abban, hogy a törvény útján semmi sem sühlet ki Náthánra, mert az öreg, aki tudhatná, nem fog felelni többé, ha a nagyméltóságú Kúria parancsolná sem. Náthán pedig, ha tette, nem bolond, hogy bevallja. Hanem megbízták az öreg Svarcz Simont, mert ő a legbölcsebb, legyen ő a bíró; fundálja ki módját, hogyan juthatnának eredményhez.

Simon ki is gondolta s még aznap estefelé ilyen ítéletet mondott:

— Hallod-e, Náthán! Bemégysz a halottas szobába két tanúval, megfogod az öregembernek a gyásztakaró alól lecsüggő merev kezét s mikor így leszesz vele kéz a kézben, ezt fogod mondani: »Bizonyomra mondom, nem én vettem el az ötszáz forintodat.«

Ebben az ítéletben, noha kevés bölcsesség mutatkozik benne, mégis megnyugodtak, de leginkább maga Náthán, kinek így alkalmá lesz végképp tisztázkodni a gyanú alól.

A kijelölt időben két tanú jelenlétében bevezették a halottas szobába. A halott viaszszárga keze alácsüggött, arca, alakja el volt takarva. Az asztalon kísértetiesen lobogtak a gyertyák. Náthán közellépett a ravatalhoz s megfogta a kezét. Brr! de hideg volt. Összerázkódott, megborzadt tőle, de tartotta.

— Jó öreg — szólt Náthán kissé reszkető hangon —, bizonyomra mondom: nem én vettem el az ötszáz forintodat.

Irtózatosságot hallatott Náthán e szavak után, mert a holt kéz görcsösen összecukódott s odaszorította az övét, mint egy vaspánt.

— Jaj, irgalom, kegyelem! Jehova, légy könyörülő! Én loptam el a pénzt, de visszaadom. Nincs egy garas híja sem; odatettem a lencsészakajtó alá.

— Ugye, te gazember? — szólt most a halott, vagyis a halottat helyettesítő Svarcz Simon, lehányva magáról a temetési leplet. — Ugye kivettem belőled az igazat? Azt hitted te ugye, hogy én is fenyítőtörvényszék vagyok, akit hazugsággal lehet tartani?

A vének helyeslő és hódoló fejbőlintásokkal tolmácsolták, hogy ő több, okosabb, bölcsebb a törvényszéknél.

AZ ÖREG PRIKLER NÉNI

Az »Entreprise des pompes funèbres« a legtisztéletreméltóbb foglalkozású társulat. — Nem valami szép foglalkozás, de mondom, tisztéletreméltó: az emberek elszállítása a másvilágra egy bizonyos fuvardijért.

Biz az borsos egy kicsit, no de hát messzire megy az ember, a mai közlekedési eszközök pedig, hiába, költségesek; aztán megvan az a nyugalma, hogy visszafelé úgysem kell jönni.

A régi jó világban, mikor még csak szentmihálylova teljesítette tisztet, egyszerűbben ment a dolog, sőt falun még most is ez az olcsó paripa liferál a pokolnak és a mennyországnak. Jó, türelmes ló, se szénát nem kér, se abrakot, s azok, akiket szállít, nem zúgolódnak, meg vannak elégedve.

De a városokban az emberek, akik nagy barátságban vannak, míg élnek, a luxussal, ettől az egyetlen barátjuktól (mely többnyire romlásukra viszi, mint általában a barátok), mikor már megválnak mindentől, ami kedves volt nekik, még az élettől is, ettől az egyetlen barátjuktól még a halál után sem tudnak megválni. Azért szállítja ki őket az »Entreprise des pompes funèbres«, mégpedig kit-kit a rangja szerint.

Tisztéletreméltónak mondtuk e foglalkozást, pedig vannak, akik azt még szépségnek is találják és gyönyörködnek benne.

Példának okáért az öreg Prikler néni, a Kerepesi út egyik földszinti házában érdekemben megráncosodott házmesternője. Őneki legnagyobb gyönyörűséget a temetések okoznak.

Az igaz, hogy ebben az utcában ötven év alatt éppen úgy hozzászokhat az ember a halotti énekekhez, mint valamely családi óra ketyegéséhez.

Ő is hozzászokott, sőt magára vonatkozólag teljesen megbarátkozott a halál eszméjével. Nem kötötte már őt az élethez semmi, de semmi. Ismerősei rég kihaltak körülé: ezek az új emberek, akik most élnek, nem őneki valók már.

Nem is volt kíváncsi semmire. Volt egy kopott, hosszú időnk óta használatban levő harisnyája, s abban csupa ezüst forintokban és hatosokban összegyűjtve 95 frt 40 kr., sem több, sem kevesebb; életének egyedüli vágya volt kiegészíteni ezt az összeget kerek száz forintra, mert egy százforintos temetésre vágyott a derék Prikler néni!

Kilencvenöt forint is valami már, abból is igen csinos temetés telik, de száz forint megint több, így kimondva is sokkal szebb, de meg valósággal is több egy fáklavivővel!

Prikler néninek egyedüli gyönyörűsége volt a temetéseket nézni a kapu alól, némelyikre személyesen is elment, akár ösmerte az eltakarítandó keresztény lelket, akár nem, és ott kedvére kisírta magát. S egyéb tekintetben is érdekesekek valának reánézve a temetések: összehasonlításokat tehetett ezek és a magáé közt. Mert ösmerte már az ártarifákat könyv nélkül.

— Ilyen lesz az enyém — dünnyögé, vagy pedig büszkén így szólt egy másik temetésnél:

— Tizenöt forinttal lesz különb az enyém!

Némelykor lehangoltan tért vissza szegényes pincelakásába, kivált a nagy urak és kitűnőségek temetéséről:

— Ez volt az igazi temetés! — kiáltá csillogó szemekkel (talán az irigység csillogott belőlük). — Egy egész vagyomba került! Boldogok a gazdagok és a nagy emberek!

Sóhajtott és szomorú lett, de ez nem tartott nála sokáig s rendszeren azzal vigasztalódott:

— Ki tudja... Annak a hóbortos Veres Károlynak lehet valaha ilyen temetése. Neki még lehet... már miért is ne lehetne? Okos volt, nagyon okos volt!

Tehát mégis van egy lény, aki iránt Prikler néni érdeklődik. Hát ez ugyan ki lehet? Talán valami rokon? Oh, nem, Prikler néni rokonai régen meghaltak. A Veres Károly, ez csak egy lakója volt, aki ezelőtt húsz esztendővel, mint szegény földhözragadt diák ott lakott nála abban a dohos pinceszobában.

Olyan csúnya, vereshajú fiú volt, aztán senkije, semmije a nagy világon, csak az esze és a szorgalma. De hát — nem elég az, hogy sokra vihesse?

A szegény öregasszony sokáig kísérte figyelemmel, mikor aztán ez a vereshajú fiú szárnyra kelt a világra azzal a nagy eszével, sokáig kísérte, mondom, figyelemmel abból a szegényes pincelakásból, hogy mi lesz belőle?

Hát bizony nőtt az napról napra. A neve belekerült az újságokba is. A szegény öregasszony mindig ezt a nevet kereste a többi közül. Néha félévig is volt türelme folyton keresni, míg egyszer-egyszer rábukkant s értesült kedvence hollétéről. Most

Erdélyben van, valamely egyletbe választották be titkárnak, majd kinevezték aljárásbírónak valahova Felső-Magyarországba. Egyszer aztán olyan idő következett, hogy mindennap megláthatta Prikler néni ezt a nevet az újságában. Megválasztották Veres Károlyt képviselőnek. Nagy ember lett, híres ember lett.

Bizony talán rá se ösmerne többé, ha meglátná, mert az arcvonásaira sem emlékszik; meglehet, hogy itt a közelben lakik valahol, de hát mi köze neki ahhoz a nagy úrhoz, őt csak a Károly diák sorsa érdekli, éppen olyanformán, mint egy história, melyet a közepéig olvasott az ember, hogy a hősből mi lesz, mekkora magasságra viszi föl.

De azért nemcsak érdekelte, hanem örülni is tudott neki. Hogy halad, mennyire fut, szédítón, magasan; itt is, ott is őt emlegetik, beszél, tesz, mozog. Micsoda temetése lesz ennek a gyermeknek, ha ez egyszer meghal!

Mert a néni szerint a temetés minősége a legbiztosabb mértéke az emberi nagyságnak. Ki mennyit ért el életében, ekkor és ebben tudódik ki leginkább, s volt valami igaza a jó Prikler néninek.

Veres Károlyt mindenütt úgy emlegették, mint aki a nép pártját fogja s mint aki hatalmas szavakkal ostorozza a hatalmasokat.

Évek jöttek, mentek, a Prikler néni 95 frtja immár négy év alatt 97 frtra szaporodott, mert bizony ritkán lehetett félretenni szűk házmesternői jövedelméből egy-egy hatost. A piszkos harisnya lassan telt.

Hát a Károlyból mi lett azóta?

Ki tudná azt megmondani? Az újságból egyszerre csak elmaradt a neve egészen, nem emlegették azt soha többé, mintha a föld alá lenne elásva. Az emberek még ezután is nyüzsögtek, gyűléseztek, az újságok mindennap hozták a legfrissebb eseményeket, de ezekben sohase fordult elő a Veres Károly neve. Hova lehetett, mi történt vele? Talán idegen országba ment? Talán a nevét is megváltoztatta, meglehet, hogy már azóta herceggé is lett, s ki tudja, miképp nevezik?

Az öregasszonynak már ki is ment az eszéből ez a félbeakasztott élethistória, legfeljebb akkor ötlött eléje, ha valami nagy embert temettek.

S nagy embert mégis keveset temetnek, minden három évben ha egyet. Nem bolondok a nagy emberek, hogy sűrűn haljanak, a kíváncsi nézőközönség kedvéért, pedig a nagy-szerű halottszertartás talán meg is érdemelné, ha jobban meg-gondoljuk.

Az évek gyorsan folytak, sok, sok koporsó kiment már azóta a Kerepesi-úton, egész nemzedékeket kivittek már, s az öreg Prikler néni még mindig ott volt látható a temetése-ken, ismeretes dűnnyögésével:

— Éppen ilyen lesz az enyém. Kilencvennyolc forin-
tos!

Hát egy estén, amint éppen a temetőből jött, halottak estéje volt, s egy kirakat előtt, amint megállt, a halotti koszo-rúkat nézni, melyek árak szerint voltak szortírozva, egy szegény, kopott, didergő ember suhant el mellette.

A néni ránézett. Ismerősnek tetszett előtte. Jó, hogy meg-állt a pékbolt előtt, legalább szemügyre veheti a boldogtalant. Vékony, rongyos kabát volt rajta s az egyik cipőjéből kikandi-kált a mezítelen ujjá. Sóvárogva nézte a süteményeket. A gáz-fény éppen odavetődött a közeli lámpából az arcára. A néni megösmerte:

— Károly! — mondá halkán.

A rongyos alak megrezzenve kapta el fejét s körülnézett. Az asszony odarohant hozzá.

— Maga az, Károly? Persze, hogy maga az. Hát nem ösmer? Még most sem ösmer? Én vagyok az özvegy Priklerné, akinél lakott. No, ne nézzen rám olyan idegentül.

A szegény nyomorult csak nézte, nézte és a lábai meg-törtek, oda kellett támaszkodnia a lámpaoszlophoz, hogy össze ne roskadjon.

— Maga beteg, Károly Szegény jó Károly. Jöjjön velem. Istenem, istenem, hogy juthatott ennyire? Tudtam én azt, minek kötekedett maga a hatalmasokkal?

A férfi nem tudott egy árva ígét kiejteni, némán hagyta magát vezetni s egy félóra múlva már ott volt abban az egy-kori szobácskában, ahonnan húsz év előtt pályafutását kezdé. A ragyogó fényes napok mind, mind eloszlottak, a »tegnap« és a »ma« közt nem volt semmi. Ott feküdt ma is, ahol tegnap, talán az ágy is ugyanaz volt.

A jó öregasszony ápolta, betakargatta, herbateát főzött, de a beteg reggelre még rosszabbul lett, s harmadnapra, mikor Prikler néni reggel fölébredt, meg volt halva.

Az öregasszony egy könnyet morzsoltszét szeméiben, aztán kivette a faládából azt az ócska strimflit, kiöntötte belőle az ezüstpénzeket és két részre osztotta.

— Elég lesz nekem 49 forintos temetés is. Ilyen asszonynak elég az is . . . Fáklya nem lesz, a szemfedő is olcsó lesz, de hát elég az nekem úgyis.

A másik negyvenkilenc forinttal egykori lakóját temettette el — s itt osztán egészen pontosan megláthatta, hogy akkuráte milyen is lesz hát az ő temetése !

A FÁTUM GYERMEKE

Akit az Isten egy garasra teremtett, sohasem lesznek forintjai. Minden csak föltevés, találgatás, de ez az egy tény. Ami pedig tény, az tény, legjobb megadni magunkat előtte.

Ott van a Nalácsi Gyuri esete. Azé a Nalácsi gyereké, aki már huszonegy éves korában, midőn másodéves orvosnövendék volt, nagykorúsított s elpocsékolta minden örökségét.

Szülei elhalván, rokonai váltig intették a takarékoskodásra, mire Gyuri, mint nagy fatalista így szólott:

— Ugyan hagyják el, kérem ! Önökben nincsen semmi logika s azonfelül a közvéleményt sem tisztelik eléggé. A közvélemény azt végezte felőlem, hogy tékozló lump vagyok, hát annak kell maradnom . . . ez alól nincs kibúvó.

— Magadtól függ.

— Dehogyan függ. Megmagyarázom mindjárt. Vegyük fel azt az esetet, hogy bemegyek a trafikba s veszek ott huszonhárom krajcáros szivarokat, mi történik ? Az, hogy az emberek így fognak szólani: »Ni, ez a lump hogy pazarolja a pénzét !«

— És méltán fogják mondhatni.

— Megengedem. De vegyük most már az ellenkező esetet, bemegyek a szivaros boltba és szerényen két krajcáros szivarokat veszek. Nos, nem így fognak szólani ? »Ez a lump már annyira jutott, hogy kurta szivarokat szí.«

Ilyen logikával nem is lehetett egyéb Nalácz Gyuri, mint országos lump. Amíg a pénze tartott, nasizott, kártyázott a pesti kávéházakban, ahelyett, hogy a tanórákra járt volna, mikor pedig a pénze elfogyott, gibickedett a nasivasi-játékosok mellett s némely nagy húzás után egy-egy hatos sápot kapott a nyerőtől, ez volt a jövedelme.

Napról napra süllyedt e mellett az élet mellett. A szép fiúból lassankint sárga viaszkepű proletár lett, hogy napról napra még mélyebben essék s ott találja magát egy reggel a társadalom legutolsó söpredéke között.

Azok a gázlángok a kávéházak csillárain nagyon vénítik az embereket, s mint ahogy a napfény kiszívja az igazi színt a szövetből s fakónak változtatja, a gázlángok az életerőt szívják ki s elhomályosítják a lelket. Fény, amelynek sötétség a folytatása.

Szegény Nalácz Gyuri igazi csavargó lett. Ruhái elszakadoztak, csizmáiból kinézett az egyik lábujja, hiába kente be azt is suviksszal, hogy a járókelők ne vegyék hirtelen észre. Nem törődtek már ővele a járókelők. Nem volt már egyetlen cérnaszál sem, ami őt ehhez az emberiséghez kötné; kivéven a kártyakompanya, annak a számára még megvolt — hogy kellemetlen legyen neki.

Hiába füstöltek Pesten a kémények: mikor déltájban bejött nyári szállásáról, az Orczy-kertből a városba, az ő számára nem főztek már sehol a világon. Évek elmúltak már azóta, mikor ő utoljára evett asszony főztjéből meleg ételt.

Napi egzisztenciája, jó és balsorsa a kellnerek szeszélyétől függött. Nem is volt már egyéb vágya a földön, mint hogy »Jozef«, a főpincér gráciáját bírja teljes mértékben. Ennyivel boldog tudna lenni tán, mert a boldogságra a sok sem elég sokszor, de a kevés is sok néha.

Mert görbe szemmel nézték ám a »doktor«-t (gúnyból nevezték így a harmincöt éves exorvosnövendéket), s ha valamelyik mérges volt, a doktoron töltötte a bosszúját, aki ott ült, ott drukkolt, együtt érzett a játékosokkal estétől reggelig, véres verejtek csurogván ráncosodó homlokán.

Mindig egy-egy firmához szegődött, ahhoz, aki »rokonszenves gibic«-nek deklarálta, mert volt olyan is, aki így szólt:

— Ne üljön mellettem, doktor! Ön nagyon antipatikus ember.

S ezt mindig többen-többen találták így, amint a doktor külseje mindinkább torzult. Nem sokat ért már a »rokon-szenve«. Csak nagy kasszáknál jövedelmezett néha egy hatost.

Pedig becsületes, igazi rokonszenv volt. Együtt érzett, együtt örült, együtt szenvedett a játékkal. Ez a sok szenvedés ölte, vénítette idő előtt. A láz, amely fogva tartotta idegeit, a játék, meg talán a sok éhezés is valóságos csontvázat formált a hajdani gyönyörű fiúból, kinek élénk észjárásáról következtetve, azt jósolták gyerekkorában, hogy nagy ember lehet belőle, tán még a király mellett is.

Nem lett ugyan nagy ember, de az mégis beteljesedett, hogy örökké ott tartózkodott a királyok mellett, akik annyi-val inkább tökéletesebbek a többi királyoknál, hogy legalább három kell belőlük együtt egyszerre a győzelemhez a ferb-liben.

Nalácsi Gyurit én is ösmertem, s mikor egyszer egy vidéki rokona Pestre jött, rávettem, hogy nézze meg őt a kártya-barlangjában.

Elmentünk, fölkerestük. Gyuri már akkor úgy nézett ki, mint egy közönséges csirkefogó, torzonborz bajusza, fésületlen szakála és haja rémletessé, visszataszítóvá tették külsejét.

Megörült a rokonnak, nem futott előle, mint vártam (túl volt már azon, hogy szégyenkezzék), hanem ellenkezőleg, egészen odatapadt az égből lecsöppent rokonhoz, hogy »egy« forintig megpumpolja.

Unokaöccse volt a gazdag bihari gazdának s mégsem mert már többet kérni egy forintnál. Ő, aki hatvanezer forintot vágott el egy év alatt. Ez mutatja, hogy a nyomor nemcsak rosszakká teszi az embereket igen gyakran, de szerényekké is néha-néha.

Elpanaszolta, hogy már két napja nem evett semmit s hogy már két esztendeje nem aludt ágyban. Azt hinné, hogy a föld legboldogabb királya, ha ő egyszer meleg ágyban hálhatna.

— Hát hol halsz? — kérdé a nagybátya némi tartózkodó undorral eleinte.

— Néha egy-egy percig ülve a széken, ha a kellnerek észre nem veszik s fel nem ráncigálnak. Néha pedig pincében, ha meg bírom fizetni az öt krajcár háláspénzt. Oh, a nyár, a nyár! Az csak a nagy boldogság. Olyanokat horkolok az Orczy-kertben . .

Mindezt vidoran, elevenen mondta el, mint olyan ember, aki kedélyesen elfecsegi a napi életrendjét, anélkül, hogy panaszkodnék, csak az Orczy-kerti hortyogás emlékénel csillogott fel a szeme élénk tűzben.

— Megpróbálok tenni valamit érted — szólt a rokon, anélkül, hogy csak a kezét nyújtotta volna a csavargónak, amikor eltávozott.

Erre két hétre egy este levél várta a »doktor«-t a kávéházban.

Egy levél a doktor számára! No, ennél nagyobb csodálkozást még a III. Napoleon elfogatása sem okozott a stammgastok között.

Hallatlan! Egy levél! Szájról szájra járt ez a hír a »Kék Hering«-ben: olyan szokatlan dolog volt az, hogy a doktor levelet kapjon. Mindenki csodálkozott. Hogyisne? Hát még olyan ember is akadhat a világon, akinek valami mondani-valója lehet a doktor számára? Megnézték az alakját, a posta helyét, keltét. Rajta van-e a »márk«, a feladó neve? A főpincér odanyomta az ablakhoz. Semmi sem lehetetlen: még bizony pénz is lehet benne.

Nem volt abban pénz egy garas sem, hanem azt írta meg a nagybátya, hogy beváltotta a szavát, megválasztatta a falujokban nótáriusnak. A jövő héten feljön maga is, felöltözteti s hazaviszi az új hivatalába.

El is vitték Nalácsi Gyurit; a Sáros-fürdő, a Széna-téri borbély és a Kecskeméti-utcai »kecske« egészen új embert formáltak belőle. Úgy nézett ki, mint valami . . . mint valami adófizető polgár, hogy nagyon sokat mondjak.

Az új nótáriust jól fogadták, s minthogy művelt volt s kellemesen tudott társalogni, csakhamar kedvence lett a bogárfalusi intelligenciának. Szép, kényelmes szállása volt, jó konyha és tisztességes jövedelme. Úgy élt ott, mint egy kis-király, s amiről már a legmerészebb fantáziával sem lehetett volna álmodni, még asszonyi szem is rávetette csábító fényét;

egy csinos özvegy menyecskének valóságosan megtetszett s hajlandónak mutatkozott életét az övéhez fűzni. Gyuri talán itt is jobban szerette a mások házasságából szedni ki a sápot, — hanem azért mégis erősen rebesgették a faluban.

Már-már azt hitte a nagybátya, hogy a Gyuriból ember lett, meg fog állapodni, tisztességes gondolkozásmódot vesz fel s még bizony nem lehetetlen, családot is alapít.

Legalább minden jel azt mutatta, szolid lett, korán feküdt korán kelt s volt valami szomorú komolyság a modorában, ami mutatta, hogy megbánta az előbbi életét.

De hátha olyan szomorúság volt az, mint a kalitkába zárt madaré?

Egy napon üresen találták a Naláczi Gyuri szobáját reggel. Hova lehetett, nem is hált otthon? Várták délig, várták másnap, semmi híre. Elmúlt egy hét, kettő, még mindig nincsen nyoma. Azt hitték, hogy talán elköltötte a község pénzét s megszökött. Vizsgálatot tartottak, kitűnt, hogy a legnagyobb rendben van minden.

Gyuri mégis eltűnt. Talán megölte magát?

Egy darabig ez volt a hit. Végre azonban Pesten találkozott vele valaki. Ott ült rongyosan, piszkosan a »Kék Hering«-ben és drukkolt erősen egy zsidónak, aki már hetven forint veszteségben volt.

— Ön az, nótárius úr?

— Én! — szólt nagy örömmel a doktor.

— Hát mért hagyott el bennünket?

A doktor vállat vont.

— Tudom is én? Eluntam magam. Nem tudok én úgy élni, hogy mindenem van.

Abbahagyta egy félórára a »rokonszenvezést«, hogy egy forintot pumpolhasson a bogárfalusi ismeróstől.

FÜRDŐRE KELL MENNI!

Mindennek vége van már, amit az otthon adhat. Madame először elunta ezt a csúf, poros Pestet, miután elmúltak a bálók és hangversenyek, hazament a falusi kastélyába, mint ahonnan jobban látszik meg a tavasz. Madarak dala behallat-

szik a kertből, ifjon nőtt lombú fáknak ágai behajlanak az ablakon, a virágok ott nőnek, mosolyognak a szeme előtt.

Eleinte nagy volt öröme ezekben! Sorba szaladgálta a finom selyemgyepet, gyönyörködve nézte, hogy bújnak elő az apró piros bogarak a rögök közül, mind olyan nagyon szép az, de csak vagy három hétig.

Mert a selyemfüvek és a piros bogarak szépek, csakhogy éppen nem mondhatók mulatságosaknak. Hiszen olyan egyformák egytől egyig!

A menyecske panaszkodni kezd a férje előtt, hogy nem jól érzi magát. Az asszonyoknak mindig van valami bajuk. Ha egyéb nem, az a bajuk, hogy étvágyuk nincs, vagy az, hogy férjük van.

Azaz, hogy ennek a bajnak a gyógyításánál, amit most érez a fiatal nő, a férj a legnagyobb akadály.

De hát mire való a rábeszélés, a könnyek és a doktor barátsága? Ezerszer elmondott dolgok ezek — de mert mindig ismétlődnek, sohasem avulnak el.

A doktor az itt, ami a billentyű a furulyán.

— Kedves doktorom, én meg fogok halni. Nem veszi ön észre, hogy sorvadok, hogy megfogytam.

— Én semmit sem látok, asszonyom, sőt inkább ellenkezőleg, pompásan néz ki.

— Oh, kedves barátom, hogy mondhat ilyet! — szól a hölgyecske édes, megbűvölő mosolygással, bizalmasan simulva a doktorhoz. — Hanem tudom én jól, honnan fúj a szél. Ön összebeszélt férjemmel s ligát képeznek ellenem, hogy ne mehessek fürdőre az idén. Rám fogják a viruló egészséget, pedig oda vagyok, érzem.

— Becsületemre mondom, asszonyom, hogy téved, szó sem volt köztem s a férje között a fürdőről.

— Vigyázzon kérem, mert mindjárt megtapogatom az orrát, ha igazat mond-e?

— A legőszintebben beszélek.

— Akkor hát miért ellenzi?

— Hogyan? Hiszen én nem ellenzem...

— Nos, ha nem ellenzi, akkor hát tanácsolja.

— Ez még nem annyi.

— Maga nagyon kötekedő, édesem. Vagy, vagy! Doktor-nál nem szabad félreendszabálynak lenni. Önnek állást kell foglalni.

— Akkor vakon is a nagysád pártján vagyok.

— Tehát fürdőre menjek?

— Tehát menjen. De hát miféle baja van?

— Furcsa! Hiszen azt önnek kell tudni. Azért ön az én doktorom.

— Nincs igaza, asszonyom, a saját érdekében. Mert azt önnek kell tudnia, hogy *melyik* fürdőre akar menni.

— Nos, igen. de hát mégsem értem önt egészen.

— Ej, hát! Ha gyomorbaja van, akkor olyan fürdőbe kell mennie, melynek vize a gyomorra jó, és nem küldhetem az olyanba, mely a csúzfájdalmak ellen használ.

— Kezdem önt érteni.

— Láthatja ebből, hogy mégis kegyednek kell tudnia, hogy mi baja van.

— Persze, kedves doktorkám. Igaza van önnek. Hiszen ön olyan asszonyos ember.

— Köszönöm a bókot, asszonyom, de még mindig nem tudom: miféle baja fölött aggódom a férje előtt.

— Várjunk csak, várjunk csak. Hát milyen bajom is van? Engedje meg, hogy egy Bihar megyei barátnőmnél kérdezősködjem eziránt. A levél itt lesz négy nap alatt.

— Hahaha! kegyed a barátnéjától kérdezi meg, hogy mije fáj? Ej, ej, asszonyom.

A menyecske elpirulva dadogja:

— Hiszen nem azt kérdezem én . . . nem azt. Ön egész zavarba hoz engem. Azt sem tudom már, mit beszélek. Menjen — csúf ember!

— No, hát akkor el is megyek s hagyom ezt a nagy kérdést nyugodni — négy napig.

Ez alatt a négy nap alatt csakugyan megjön a levél a Bihar megyei barátnétól: amelyben meg van írva, hogy ki hova megy fürdőzni: »Naláciék Koritnyicára készülnek — mondja a kimerítő levél. — Berkeyék Karlsbadba mennek, az özvegy alispánné Szliácsot fogja boldogítani, Hollós Lajos, a tavalyi udvarlód, ha emlékszel még rá, Marienbadba pályázik

«

Csak éppen ezt a nevet kereste a szép menyecske. Ha emlékszik-e rá? Hogyne emlékeznék, még most is mindennap gondol rá.

— Ugyan mondja meg nekem, doktorkám, milyen az a **Marienbad**?

— No, megjárja. Csinos egy fürdő és nagyon látogatott.

— Milyen bajok ellen való az?

— A marienbadi fürdő? Oh, nagyon sok ellen. Májbajok, szívdobogás, megkövérédés, lépdaganat.

— Jajjaj, ne is emlegesse. Ne is keserítsen . . . Mindenkinek rajtam van a keresztje.

— Tehát Marienbadba akar menni?

— Nem bánom, ha oda is . . . föltéve, hogy komolyan javasolja.

— Egész komolyan, asszonyom.

— Hát igazán olyan aggasztóan állok? Édes istenkém, de hát mért nem szólt ön előbb. János, János, gyere csak ki, édesem . . . gyere csak ki.

János előtöpo g a szobából hálósipkában, öblös tajték-pipával.

— Mi baj van? — kérdi János ú r, a férj ijedten. — Mért vagy annyira elsápadva, Nelli? Szólj hát.

— A doktor megijesztett, édesem. János, János, én félek, hogy itt foglak téged hagyni.

— Ne beszélj, kérlek bolondokat! Hát mi bajod van?

— Meg van rongálva a testszervezetem. Én veszve vagyok, János.

— Igaz az, doktor? — kérdé János ú r megdöbbenve.

A doktor néma hallgatásba burkolózik. Neki most ez a legkényelmesebb.

— Csak szóljon, kedves doktorom, ne tartózkodjék . . . Az én Jánosom erős lelkű ember.

Az erős lelkű ember egész testében remeg s hol a doktorra, hol ne jére mereszti megüvegesedett szemeit.

— Tehát csakugyan? — dadogja.

— Igen, igen . . . szól az orvos . . . óhajtandó, hogy ónagysága fürdőre menjen.

Az orvos persze gondolja, de nem mondja hogy: általa óhajtandó.

— El kell mennie, hát el fog menni — mondja a férj szigorú hangnyomattal.

— De, édesem . . .

— Semmi de. Az egészség a legelső. Férjed vagyok, én parancsolok a háznál.

— Hiszen te parancsolsz, angyalom, de tudod, hogy a ruháim . . . a tavalyiakban nem mehetek.

— Majd lesz ruha is, punktum. Egy szót se többet. A jövő héten utazol.

— Nélküled? Oh, nem!

— Igenis, hogy nélkülem. Én rá nem érek, de én egészséges is vagyok. Magadnak kell elmenned . . .

— Oh, te kegyetlen vagy, János!

A kegyetlen János azzal kiadja a rendeleteket s fizeti szilaj következetességgel a hetekig érkező ferslagokat, a különböző skatulyákat és kalapdobozokat, amiket a pipere-árusok küldözgetnek a fővárosból utánvétellel.

. . . Így volt ez mindég s így is lesz ez mindég, amíg csak a világon fürdők, asszonyok és férjek lesznek.

Azaz, hogy férjeknek nem éppen szükséges lenni. Az ember más minőségben is szerezhethet magának fürdőre kívánczó beteg asszonyt.

AZ ÜRES BÖLCSŐ

A Mari babát kivitte a dajka messze-messze. El egészen a parknak legvégibe. Az új kék főkötőt adták fejére, amit alul rózsaszín szalaggal szép »bébé«-csokorra kötöttek.

Mari baba még sohasem látott ilyen nagy darabot a világból. Örült is neki. A kis szemvesztő gödröcskéik minduntalan megjelentek piros, kövér arcocskáján, s két bogárszeme úgy nevetett, mint két ragyogó gyöngy.

Szép nyári délután volt, minden aranyos verőfényben úszott, fák, nyiladozó virágok, a madarak fel s alá repkedtek, csicseregve, az egész természet zsongott az élettől. A kis Mari baba sohase látott ilyet. Persze, mert még nem volt alkalma hozzá, a múlt karácsonykor született.

Volt már ő kint többször is, de még soha ilyen szabadon.

Néha-néha kivitték őt azelőtt is a kerekekre járó bölcsőben, de most valahára otthon hagyták a »kék szobában« a megunt kis odút, s ő ott ültett a dada karján egész kényesen, majdnem úgy, mint a mama, mikor a lóháton ül.

Igen, a kis bölcső ott állott üresen, mint egy gyöngyös kagyló, ahonnan az ékszer, amelynek számára csinálták, ki van véve.

A nap besütött a zsalu bordácskái át, beeregetve szűrös nyelvecskéit, de bizony nem nyalogathatta meg a Mari babát, mert a Mari baba kiment sétálni és csak a bölcsőt hagyta ott, hadd higgye a napocska, hogy ő benne van. A szép fehér függönyök is le vannak rajta eresztve, mintha bent aludnék, az angyalok közé vive álom-gyors lovain. A »bobo«, ez a rossz szellem sem találhatja most meg, az is azt hiszi most, hogy a bölcsőben fekszik.

A szomszéd nappali szobában a mamácska ül egy karzéken, apácska pedig dühösen járkál fel s alá és sötét felhők tornyosulnak a homlokán.

— Ön engem sohasem szeretett.

— Lehet, mert nem szerelemért vett el, hanem pénze-mért!

— Hallgasson. Ön meggyalázta nevemet. Ön tegnap jött haza a fürdőből, ahova egyedül ment, s én ma már arról értesülök, hogy ön a fivérével volt ott, így van ez feljegyezve a fürdőzők lajstromában.

— Szemtelen gyanúsítás. Ez lehet félreértés, tévedés, de egyéb semmi.

— Persze, tévedés — kiáltja a férj rikácsoló hangon —, tévedés annyiban, hogy az illető nem lehetett fivére, mert nincsenek fivérei.

— Kíméljen meg e hangtól! — szól közbe a nő, s az ő hangja is emeltebb és indulatosság rezeg rajta. — Különben is

— Csak folytassa. Régi praxis ez! Vádolni, hogy védekez-hessünk!

— Igen, vádolom önt azzal, hogy szeretői vannak.

— Hahaha! Csak rajta! No, és mi következik ebből?

— Az következik, uram, hogy én megyek, azonnal megyek.

— Isten hírével! — kiáltja a férj.

Az asszony a dühtől reszkető kezével megfogja a csöngettyűt s a csengetésre belépő szolgának azt parancsolja:

— Fogjon be azonnal!

Ekkor a férjhez fordul:

— Köztünk mindennek vége. Még ma beadom a válópört ön ellen. Isten önnel, uram, engedje meg, hogy ruháimat becsomagolhassam.

S ezzel a szomszéd kék szoba felé tart.

— Hohó! Asszonyom! — ordít fel a férj dühében magánkívül. — Ön magával akarja vinni a »mahagóni-fiók« tartalmát, bűnének bizonyítványait, a szerelmes leveleket, amiket kapott. Nekem ezekre szükségem van.

— Ne merészkedjék. tiltakozom!

A férj a szoba felé tart, az asszony eltaszítja s besuhan az ajtón, de oly hirtelen becsuknia mégsem lehet, hogy az be ne tolja az ajtót.

— Ön szemtelen, uram, — szisszen fel a nő, de egyszerre megpillantja, hogy a szoba közepén a bölcső áll, az a kis aranyos torony, a picike hajléka, s önkéntelenül lassú, suttogó hangba megy át a kiáltása: — Távozzék . . távozzék . .

— Nem megyek. . . — suttogja halkan a férj, kinek hangját szintén gúzsba köti a bölcső. — Akarom . . .

— Mit akar? — nyögi a nő s lábujjhegyen lépked előre a mahagóni-asztal felé.

— Meg akarom kegyedet akadályozni.

— Miben! — mond a nő emeltebb hangon.

— Lassabban, Anna! Látja, hogy nem lehet kiabálni.

Hogy tud ilyen dühbe jönni?

— Hiszen ön dühös.

— Én? Ne bolondozzon, Anna. Hiszen látja, milyen csendes vagyok.

— Aladár, maga bolond. Mondom, nincs tökéletes esze.

— Nincs ám . . . — hebegé zavartan —, mert . . szeretem, nagyon szeretem De maga haragszik rám!

— Én? Nem, én nem haragszom.

— Akkor hát csókoljon meg . . .

Anna végigsimítja rózsás ujjait homlokán, aztán félig mosolygva jegyzi meg:

- Hát azért jöttünk be?
- Persze azért . . . úgy gondolom legalább.
- De hiszen veszekedtünk, mikor bejöttünk . . .
- Igen, de mikor nem lehetett. . . Hogy is csak. Miért is, hogyan is hagytuk úgy egyszerre abba?
- Ki tudná azt? Vagy igen. alkalmasint a *bölcső* miatt.
- Ah, hiszen a kis fészek üres . . . a baba elment . . . üres . . . üres . . .
- Órá vigyáztunk, hogy fel ne ébredjen. Oh, mi bohók!
- Pedig mégis felébredett, kedves Anna. És azt mondta nekünk, hogy éljünk békében egymással — ómiatta.

MIT MOND A BARÁT?

Ilyen irtózatos melegekben az ember akkor is várja az esőt, mikor a kalendárium semmit se mond. Lejárt már az idő, hol még vakon hittünk Montedégói Albertnek, azóta már az istenek is bizonyos önállóságra tettek szert, s akkor esik, amikor ők akarják.

De most látom, hogy rosszul kezdtem el ezt a történetet, mert nem az esőn kezdődik ez, hanem a Nemkey Pali fiatal ügyvéd szerelmén. Mert enélkül a szerelem nélkül sohase lehetett volna eseményé az az eső, amely esni fog.

Úgy történt pedig a dolog, hogy Pali nagyon flegmatikus ember. Lusta is egy kicsit, (de ezt már csak a kliensek mondják.) Mi csupán hideg vérmérsékletnek tulajdonítjuk.

De hát iszen a hideg tájakat is megsüti, megaranyozza a napfény. (Meg ám, kivált most júliusban!)

Pálunk szerelemre gyulladt s miként illik praktikus észjárású ügyvédhez — egy szobacicuska iránt.

A cicus különben is igen kellemes jelenség (az Aczél-féle országos népünnepen hihetőleg az övé lesz az egyik díj), és ha kegyetlennék mutatkozott is eleinte a gyakori tárgyalások alatt, melyeket többnyire a kapu alatt folytattak, megpuhult kissé.

Mert hát olyan az ilyen kurizálás egészen, mint egy pör, csakhogy azzal a különbséggel, hogy itt az ügyvéd magát kéri

elmarasztaltatni a költségekben, mindent ráhagy az alperesre s mennyet-földet ígér neki. Ha nincs valami jó válasz, a viszonzás még hízelgőbb, s ha aztán mégis létrejön az egyezség, csodálatos. . akkor következik a végrehajtás.

Ne ecseteljük itt a hosszú folyamatot, elég azt tudnunk, hogy Mariska végre beleegyezett, s abban állapotok meg, jövő vasárnap lesz az első édes találkozás az Orczy-kertben.

Pali boldog volt, se aludni, sem enni nem tudott örömben, míg fel nem virradt a nagy vasárnap, a legpirosabb vasárnap.

Roppant forróság volt egész napon át. Ügyvédünk ebéd után elkezdte számítani a perceket, de bizony lassan teltek. Ejh, otthon talán levetkőzve gyorsabban jön meg az öt óra, amikorra mennie kell! Hazament, ledőlt pihenni a díványra. Tagjait szokatlan lankadság fogta el, márpedig a lankadság unokatestvére a lustaságnak.

Az idő telt, az öreg óra egyhangúan tikk-takkolt a falon, Pali igen gyakran vetette rá ma tekintetét.

Az óra mellett ott állott egy öreg barát, az mintha nevetne, mosolyogna rá gúnyosan. A bolondos, irigy barát.

Pali már majdnem bosszankodni kezdett rá, mikor egyszerre csak ijedten veszi észre, hogy a vén barát már nincs ott, bement a kápolnába.

Olvasóink közül bizonyosan számosan nem fogják tudni, hogy miféle barát volt az.

Hát a barát az egy olyan ember, aki teljesen pótolja a háznál báró Kemény Gábort. Minthogy báró Kemény Gábor csak egy van s az is másnemű foglalkozásra van szerződötve évi tizenkétezer forintért, ebből világos dolog, hogy Kemény Gáborja nem lehet minden embernek, annál is kevésbé, mert az időjóslo higányos barát, ki, ha szép idő lesz, kiáll a kápolna elé, ha pedig eső léssen, behúzódik az eresz alá, csak négy forintba kerül örök áron, s amellettt éppen olyan megbízható, mint öexcellenciája.

Tehát a barát behúzódtott.

— Pechem van — dörmögé Pali bosszúsán. — Már megint eső lesz. Menjek? Ne menjek? Ejh, hát minek mennék el? Hiszen esőben a Mariska se fog eljönni. Biz én maradok inkább és nem hagyom megázni újdonatúj kalapomat.

De a szerelem mégiscsak szurkálta-furkálta Palinkat, s habozva, ingatagon, tekingetett ki az égre, hát csakugyan sötét felhők tornyosultak nyugatról.

— Nem, mégse megyek. Hiszen nem veszíthetek semmit, hogy nem mentem el. A leány szerelme már kétségtelen, az megvan. A pásztoróra már csak mellékes. Ez volt a küzdelem, egy egész évig tartott, a diadal az enyim lett végre. hogy mikor szakítom le édes gyümölcsét, ma-e vagy holnapután, az nem határoz, mihelyt tény, hogy enyém a gyümölcs.

E kevéske pszichológiai gondolatmenet alatt csakugyan megnyíltak a mennyei csatornák, s hősünk teljesen nyugodt lett pontatlansága miatt. Most már bizonyos, hogy Mari se ment el. Ejnye, de jó, hogy ő is itthon maradt. Ejnye, be okos ember az a barát!

Hősünk nyugodtan nézett immár a jövő elé édesdeden tervezgeté az első pásztorórát. Majd megállapítjuk a helyet és időt Mariskával holnap! Nagy gourmand volt a gyerek! Szinte tudta, hogy többet ér a boldogság előíze, mint maga a boldogság!

Hanem másnap az történt, hogy — Mariska már nem abban a boltban vette a fűszercikkeket, amelybe az ügyvéd ablakai mellett kellett elmenni. Elmúlt a kedd, a szerda, de még a csütörtök is, és Pali csak nem látta többé Mariskát.

Szíve elfacsarodott. Borongó érzelmek vettek rajta erőt. Este volt . . réme volt (egyszóval valami olyanja volt, amiről az ember nem tudja: mi) elindult nyugtalan kebelével Mariskáék felé.

Mariska, amint meglátta, el akart előle szaladni.

— Mariska, megállj, édesem, fontos mondanivalóm van. Ne tegezzen engem többé.

— Ej, hát mi lett? Hogy mulattál vasárnap?

— Hogy mulattam? — kérdé szelíden, nyugodtan. (Az volt a baj, hogy nem villámló szemekkel.) Az Orczy-kertben voltam, s egyszerre elindult a szörnyű záporosó.

Látod, minek mentél ki, szegény picikém? Ejnye, ejnye, de nagyon sajnállak

— Sose sajnáljon engem. Nem áztam azért meg. Akadt egy jószívű fiatalember, aki felajánlta az esernyőjét.

— Derék fickó. És egész hazáig kísért?

— Az ő szállásáig.
— Ördögadta, hát onnan aztán mégis megáztál?
— Nem bíz én, mert a szállásán vártam meg, míg az eső elállott.
— Ezer villám! Hiszen csak másnap reggel állott meg!

Mariska gúnyosan fölbiggyesztette ajkát, de szemeit mégis szemérmesen lesütötte s halkán, szégyenlősen mondá:

— Hát arról én, úgy gondolom, nem tehetek.

Szegény Pali úgy járt-kelt az utcákon a múlt héten kétségbeesve, mint egy bolond.

Ez gonosz egy példa volt. Tartsuk be ezentúl pontosan a légyottokat.

ADÓSOK, JÓTÁLLÓK, HITELEZŐK

I.

E háromból áll az egész világ. Kivételt csak a nagyon boldogok képeznek és a nagyon boldogtalanok. Azok, akik nem lehetnek sem az egyik, sem a másik, sem a harmadik, s azok, akik nem akarnak azzá lenni.

Kötetekre menő tanulmányt lehetne írni az adósokról és a hitelezőkről. De minek elmondani dolgokat, amiket mindenki tud? Hiszen mindenki benne van a gyakorlatban.

Elég szomorú biz az, de mégis a legszomorúbb, hogy az adósok és hitelezők nem elegendők magukban, okvetlenül kellenek még azok a jótállók is, akikhez olyan nehéz hozzájutni!

Az adósságcsinálás magában véve könnyű dolog, a kölcsönadást sem tartom nehéznek (ha van miből) — hanem a jótálló-keresés, az olyan kellemetlen, mint a kártyázásnál az osztás, kivált ha nagyon ragadós a kártya.

A tudatlan, szerénykedő emberek kedvéért miért ne fecsegyem hát el legegőbb, miképp szokták fogni a jótállókat a professzionátus kezesvadászok.

Kik ezek a kezesvadászok? Ejh, hát azok, akik dolgozni nem akarnak ugyan, de lopni restellnek, akik kitalálták, hogy

a kezes a legkényelmesebb eszköz a megélhetésre, ha az embernek semmije sincs.

Különbön nem épp holmi dib-dáb emberek ezek a kezes-keresők: többnyire végzett földesurak, fényes családi neveikből elődö proletárok, gazdag nagybátyáik hosszas életével sújtott uracsok. Azok, akik leszálltak oda, hogy jótállót kell keresniök és azok, akik odáig vitték, hogy reményük van zsiránst — fogni. Ez a láncszem tehát a felső régiókból leér egészen a százesztendőre lefoglalt fizetésű hivatalnokig s a semmittevő elegáns utcataposó specialitásokig. Tovább nem megy. Ami azon alul van, az már a kvalifikáció alá esik.

A kvalifikációt azért említtem, mert embereinknek szigorúan tisztességeseknek kell *látszaniök*, miután megélhetési eszközük épp e külső tisztesség.

Ha az életfenntartási módozatok és eszközök osztályozásánál a jogi definíció a királyokat és írókat helyezi a legmagasabb sorba, mint akik közvetlenül a nemzet által tartatnak fenn, harmadikul alaposan beválnak a balekfogdosók, kiknek ambíciója abban kulminál, hogy mennél több ember kötelezze le őket azzal, hogy kötelezze le magát értük.

Ennek következtében van szükségük nagy ismeretségi körre. Szenvedélyes gazdák ők! Vagyonuk a — közönség. Mi természetesebb tehát, hogy mindig a vagyonukkal foglalkoznak, ismeretségeket kötve, jelen vannak mindenütt, minden és mindenki érdekli őket: könnyen felednek és könnyen tanulnak; arcukon az életkedv derűje, homlokukról lesugárzik az emberszeretet, mindenki iránt nyájasak s szorításra mindkét kezüket nyújtják.

Szeretetüknek azonban mégis vannak fokozatai. A kereskedőt szeretik legkevésbé, az számító ember, filiszter; a falusi úri ismerőst legtöbbször nézik, mert az könnyen hívó, galant és szinte hízik bele, ha a *nevére* szorulnak: hiszen bagatell az egész, csak az aláírása kell, egyéb semmi . . .

Csakhogy nem megy mindig könnyen. A falusi erkölcsök rohamosan vedlenek az emberiségről s a jótálló-keresés kezd háládatlan foglalkozás lenni. Akit talál az ember, az rendesen nem jó, aki pedig jó, azt nem lehet megtalálni. Pedig fáradságos munka ez a keresés s kitűnő talentumot föltételez ott, hol a tőkély magaslataig emelkedik.

Vannak ugyan még univerzális jótállók, a múlt századból áthozott jó szívek, egzotikus növények, melyek a XIX-ik század talajában pusztulni kezdenek a sok nyesegetéstől, aminek a saját természetük teszi ki őket.

Ezekhez könnyen fér a megszorult ismerős, de mit ér, ha a hitelezők egyéb gyarló sajátságaikhoz amaz elvetemedett logikát is öröklék: olyan jótállót kívánni, aki nem szeret jótállani.

Íme a világrendszer egy nagy hibája! Egy dilemma, mely beleütközik a teremtés észszerűségének törvényeibe.

Ez összeütközés kiegyenlítése ama nagyfontosságú manőver: »fogni« a kifogástalan kezest, a kifogásolható »elfogadónak«.

Vannak jószívű hitelezők is, akik nem veszik nagyon szorosan a jótállót. De ezek meg is járják némelykor.

Ismeretes képviselői körökben, noha még sohasem volt megírva az az eset, midőn egy képviselő beállított egy hírhedt uzsoráshoz — hogy néhány száz forintot kölcsönözzön tőle.

— Szívesen — mondá az uzsorás —, hanem egy jótálló kellene a váltóra.

S itt hamisan, jelentőségteljesen hunyorított a szemével.

— Kit akarna például? — szólta a képviselő kedvetlenül.

— Tudja, kedves képviselő úr, én nem veszem ezt valami nagyon szorosan, akárkit.

— No, de nekem nincs időm zsiránsokat keresni.

— Ejh, hiszen mondom már, hogy nem a szó szoros értelmében veszem a jótállót — s ezzel eléje tolta az íróeszközöket.

— Ahá, hm . . . kezdem érteni a dolgot. — S ezzel vette a tollat s aláírta X képviselőtársa nevét.

— Igen jól van . . . teljesen jól van — szólta az uzsorás a kezeit dörzsölve, zsebre rakván a hamisított váltót.

Azután szó nélkül fizette ki, persze illő levonások után, a megállapított összeget. Tudta, hogy jó üzletet csinált. Mert egy jó váltót nem lehetne ugyan behajtani a tisztelt honatyán, hanem egy hamis váltót okvetlenül ki fog fizetni. Az valóságos készpénz!

Mikor azonban a fizetési terminus megjött, nagyon csodálkozott, hogy minden csendes és nyugodt, az érdemes honatyá éppen nem mutatja magát.

— Bizonyosan elfelejtette, amilyen könnyelmű. Üzenek neki azonnal.

Az adós visszaüzent lakonice, hogy nincs pénze, különben szívélyesen üdvözli Blaustein urat.

Blaustein dühbe jött. Micsoda? Még rimánkodni sem jött el? Jól van tehát, ha a börtön kell neki, hát legyen meg a börtön.

Két tanút vett maga mellé s azokkal megjelent X képviselőnél.

— Uram — mondá —, itt van egy ötszáz forintos váltó, amelyen ön a jótálló.

X átvette a váltót. Megnézegette.

Nem sápadt el, nem kéült meg, amint az uzsorás várta, hanem nyugodtan mondá:

— Sajnálom, uram! Nem fizethetek, mert nincs pénzem, sem vagyonom, semmim a világon, hiszen igaz, hogy aláírtam s fizetném is szívesen, de a »lehetetlenség« nagy úr. Igen igen sajnálom

— Nem igaz! — ordított az uzsorás kétségbeesetten.

— Nem ön írta ezt alá!

— Ej, ej uram! Türtőztesse magát, kérem, mert. De különben is csak ösmerem a saját aláírásomat.

Így beszélék ezt a furcsa kis esetet, amiből kilátszik, hogy a hitelezők sohasem lehetnek elég óvatosak, s hogy mégis legtöbbet ér a szorosán vett jótálló — akinek megszerzése módját holnap fogom megírni.

II.

Ha már megígértük tegnap, adjuk hát élethű fotográfiáját annak, hogy miképp szerzik a jótállót. Mennyi rafinéria és diplomáciai tapintat szükséges egy megnyert ütközethez, azt csak az tudhatja, ki oroszlánszelídítéssel foglalkozott valaha.

A kozák (mert ez a név illeti meg a balekfogdosót) legelőbb is a kiszemelt áldozat egyéni sajátságait, véralkatát és természetét tanulmányozza. Meglesve jó hangulatát, délután megy hozzá abban az időpontban, midőn az feketekávéját szürcsöli, derült kedélyességet árasztó latakia-füst mellett.

A fogadtatás ilyenkor csak kedvező lehet.

— Szervusz! Jó, hogy jössz. Iszol egy csészével?

— Köszönöm. Lehetetlen! Sietek, csak egy percre szaladtam fel. Inasodat láttam odalenn. Azt mondták, hogy itthon vagy, megnézem, gondolám . . .

— Okosan tetted, de hát ülj le . . .

— Lehetetlen, barátom, lehetetlen . . . egy halaszthatatlan ügy . . . egy izé

— Örökké sietsz, pedig látod, olyan jól esnék egy kis diskurzus a régi jó időkről.

— Magam is pompásnak találnám, az ördögbe is! Egy csésze jó mokka, egy pipa dohány s hozzá még harmadikul egy szellemes társalgó, az mindig pompás ajánlat, azonban .

— Semmi azonban. Leülsz és itt maradsz.

— Nem, nem! Okvetlenül találkoznom kell X-szel még ma. Egy kis malőröm kerekedett. Bagatell különben. Egypár forintra volna szükségem. X zsirálja.

— Hüm! — morog a csibukozó áldozat. — Úgy hát nem is tartóztatlak.

— Isten megáldjon! Futok, mert az ügy sürgős, becsületbeli, s félek, otthon nem lelem X-et. Szervusz!

Az áldozat az ajtóig kíséri látogatóját s nyájasan rázza meg kezét.

Apropó! — kiált fel a búcsúzó, bosszúsan ütve homlokára. — Milyen ostoba vagyok! Hiszen sokkal egyszerűbb lenne, ha például te magad lennél oly szíves .

A gazda arca egyszerre meghosszabbodik, ajka savanyú mosolyra torzul s kezét hidegen siet kihúzni felebarátja szorongató markából, mely kimért biztossággal közeledik zsebe felé.

— Szívesen — dadog fanyarul — Ha X nem teljesítené . . hm . . . hja, hja . . .

Azzal visszaoson az ajtón s becsapja maga után. Újra szüröcsölni kezdi a kávéját és szívni a csibukot, de az nem ízlik többé. Nem jól érzi magát otthon. El, el innen! Siet menekülni valahova. A balek! Azt hiszi, hogy elmenekülhet!

Alig hogy felhúzza felöltőjét kesztyűit, már megszólal a csengettyű. A jó barát visszatért. Természetes, hogy X-et nem találta otthon, milyen pech, elutazott huzamosabb időre

s most már nincs egyéb hátra, mint kedves barátja imént tett szíves ígéretét venni igénybe.

Az áldozat meg van fogva. Darab ideig még vergődik a hálóban, okul adva családos voltát, sok kiadásait, de ezt már kiparírozni gyerekség. A váltó aláíratik.

De hát ez csak az érem egyik oldala, a sziszifuszi munka másik fele még hátra van. Míg a váltó nincs elhelyezve, addig csak holt papír. Az elhelyezés pedig nem tréfadolog! A pénzemberek bizalmatlanok és gyanakodók; annak kölcsönöznek legszívesebben, kinek nem kell a kölcsön. A bizalmatlanság és gyanakodás réme mindenütt nyomukban húzódik s a tényeket sötét színekkel festi ki. A kölcsönkérők fekete mezőbe rajzolt alakok.

Mi a teendője tehát az élelmes embernek? Kiradiringumizni maga körül a sötét mezőt.

Emberünk ebben is remekelt, ami nem is csoda, mert egy tudomány az, csakhogy kétfelé ágazik, mint a jog: alaki és anyagi részre. Az öt ujjában van minden csínja-bínja: az uzsorásnak még a vérlüktetését is ösmeri. Vén róka az, el kell vele tudni bánni.

Ott ül egész nap a leglátogatottabb ifjúsági kávéházban harminc év óta, amikor a legelső ötven forintot adta ki uzsorakamatra, melyből azóta már százezer forint lett. Az ország fiatal nemzedéke ott nőtt fel a szeme előtt, s a fiatal nemzedékkel együtt nőtt tőkéje is.

A tőke olyan, mint a verem: minél többet vesznek ki belőle, annál nagyobb. Ő maga is olyan, mint a verem, aki egyszer belebotlik, az beesik és nem egykönnyen mászik ki. Pedig sokan botlanak bele.

Az emberiség nem okosodik, vagy ha okosodik is, mindig előlről kezdi a maga kárán. Ha ágaiba új erkölcsöket olt is az idő, a gyökér mégis megmarad bolondnak. Ejh, a fiatalság minden évben a — *tavalyi!*

— Jó estét, Stein papa . . . Hogy mennek a geseftek?
— közeledik emberünk lassan, óvatosan.

— A geseft is csak úgy ér valamit, ha az Isten keze köti
— feleli Stein papa ájtatosan.

— A poklot! Még egyszer be fogja ön bizonyítani, papa, hogy az üzlet a nyolcadik szentség.

Hősünk, mintha zsebkendőt keresne, kihúzza zsebéből merő szórakozottságból a kitöltött váltót, aztán hirtelen visszadugja.

— Nos, mi az? Mutassa.

A váltó birtokosa felpattan.

— Hallja, Stein, maga impertinens ember.

Stein úr mosolyog, kivieszi tubákpikszisét s kedélyesen szippant.

— Kikérem magamnak.

— Mi köze magának az én váltómhoz? Mit kapkod utána?

— Azt gondoltam, hogy nekem hozta.

Emberünk gúnymosolyra vonja össze száját:

— Hogyisne. Nem magának való ez.

— Ugyan, ugyan. . . Micsoda már az? Legalább mutassa . . . Háttha csinálhatnánk valamit.

— Nem ettem bolondgombát, hogy egy *ilyen* váltót a maga körme közé adjak. Nem mutatom. Tudja-e, ki a zsi-ránsom? Z úr, ha ösmeri.

— Hadd lássam csak.

— Nem adom, ha mondom. Eresszen . .

Emberünk ott akarja hagyni Steint, kit egészen elfog a méltatlanság keserű érzete, hogy őhozzá csak a rossz váltókat hozzák, a jókat lelketlen uzsorásokhoz viszik.

Hősünkben végre is felülkerekedik a gentleman természet, s a váltó odakerül a Stein Wertheim-kasszájába.

Van most már lakodalom hegyen-völgyön, míg az utolsó forint is annyira le nem olvad, hogy már éppen csak egy üres váltóra telik még.

A jószerencse sokáig szereti kísérni lovagját, de egyszer mégis az a vége, hogy elmarad mellőle s akkor nagyon könnyen megeshik, hogy egy olyan váltó kerül a Stein úr Wertheim-kasszájába, amelyiken az a kéz írta az »elfogadót«, amelyik a »forgatót«.

Különben ez ellen nincs mentség: a szegénység útja ide vezet néha, de a könnyelműség útja majdnem mindég.

Tárcacikk ezeken a dolgokon nem segít, hanem a könnyelműség ellen a leghathatósabb szer a jó nevelés.

A szegénység ellen pedig . . . ejh, hát ki nem találja ki, a szegénység ellen mi a legjobb gyógyszer?

Én nem mondom meg, de idézem egy jó ismerősöm jeles szavait:

»Ha még egyszer születnék — mondá —, az lenne az első dolgom, hogy körülnézsek a szobában, van-e szüleimnek Wertheim-kasszája?«

A LEGRÚTABB LEÁNY

Semmi sem volt komikusabb a népünnepélyen, mint az, hogy a kivégzendő ökröt a hadastyánok kísérték kivont karddal, mint valami generálist. A délceg veteránok, kiknek nevetéséges hiúsága uniformisban lyukad ki, s kik nem szégyenlik magukat, vén ember létükre, gyerekes katonásdit játszani, valódi dicsőségére váltak, amelytől át vannak hatva, az oszt-rák szellemnek, amint kevélyen ott lépdeltek az országos ökör mellett, azon hitben, hogy ők a földkerekség legnagyobb daliái.

A veteránok mellett két oldalról tömérdek gyerek futott, nem tudván, az ökröt bámulják-e inkább, vagy a veteránokat?

De a gyermekek persze csak a kordonig jöhettek. Azon-túl mindenki fizetni tartozik, csak az ökör és a veteránok nem.

Nagy zsibongás támadt a kordonnál az apró-cseprő nép-ség között. Nem egy nézte nagy sóvárogva az elzárt tündér-erdőt, mert a gyermekfantázia legalább is annak rajzolta a ligetet, amint zöld fái közül ki-kicsillant itt-ott egy címeres pózna, vagy valamely filagória.

Hej, de sok boglyas fejcskében kóválygott ez a gondolat: »Adnék most száz forintot negyven krajcárért!«

Hát amint ott zsinatolnak vala, akinek volt némi alap-tőkéje, kiegészítvén azt a kabátgombok vagy a penecilus elárusításával, éppen arra ment egy előkelő rangú katona, kis fiát és leányát vezetve kezén két oldalról. Míg a tiszt meg-váltotta a jegyeket, a két úri gyerek (könnyen megmagyaráz-ható rokonszenvből a kortársak iránt) a gyermek-raj közé vegyült.

— Hej, Pista! Biri! Merre vagytok? — kiáltá a tiszt a gyerekekre. — Micsoda dolog az, hogy elmaradoztok? mit csináltok ti ott az idegen gyerekek közt, mi?

— Nézzük őket — felelte a kis Biri szomorúan. — Nem tudnak bejönni szegények.

— Hát mért nem jönnek? — mondja a tisztt, talán csak azért, hogy mondjon valamit.

— Mert nincs papájuk! — felelte naivul Biri.

— Jaj, de ostoba vagy, kedveském — vágott közbe a szabadszájú Pista —, azért nem tudnak bejönni, mert pénzünk nincs.

— Nos, hát vigyünk be kettőt — indítványozza hangosan a tisztt, s a nyolc hatost, melyet a jegyek árából visszkapott, odacsúsztatva a pénztárnok asztalára két piros jegyért.

Azzal az egyik jegyet odaadta Birinek, a másikat Pistának.

— Adjátok oda, amelyik gyerekeknek akarjátok.

A kis Birike egy kékruhás, gyönyörű arcú leánykához lépett, s annak az inggallérjába tette a piros jegyet, azután egészen kipirulva jött vissza apjához.

— Ej, ej — szólt az apjuk —, mindig csak a szépet keresitek. Ha a Gondviselés is ilyen lenne, mivé lennének a rútabbak. Nosza, Pista fiam, te meg azért is keresd ki az egész csoportban a legcsúnyább leányt s azt ajándékozd meg a jeggyel.

A szavak hangosan voltak mondva. A gyermekek közt halk moraj hallatszott. Egymásra néztek, szemük mintegy önkénytelenül kereste, hogy ki itt hát a legrútabb.

A vakmerő Pista behatolt a csoport közepébe. A gyermekek félénken húzódoztak tőle és mégis feszült érdeklődéssel lesték minden mozdulatát.

E pillanatban csörtettek oda a Nemzeti Színház ruháiba felöltözött tarka alakok lóháton, de a piros jegy sorsa annyira lekötötte a figyelmüket, hogy rá se hederítettek a páncélos lovagokra.

Pista végre megtalálta a legrútabb leánykát. Ott állt leghátul, piciny, összenyomott képe volt, az is ragyás. Apró, bizonytalan szemei szúrósan tévelyegtek szerteszét a tárgyakon. Alacsony homloka már is ráncos volt. Egyetlen rokonszenves vonás sem szépítette ezt az arcot.

Pista odanyújtotta neki a jegyet.

— Ez a piros billét a magáé — mondá Pista úr —, ezzel bemehet az ünnepélyre.

— A legcsúnyább, a legcsúnyább! — zszibongtak a kicsinyek, körüláncolva a billétes leányt! — Lakatos Mari a legcsúnyább!

Felkiáltások hallatszottak: »Éljen a legrútább! Éljen Lakatos Mari!« Valamelyik ferencvárosi gyereknek eszébe jutott az »éljen« szónál: »Éljen báró Kemény!« Erre aztán szűnni nem akaró derűtség támadt az emberpalánták között is. Lakatos Mari meg úgy megörült a piros jegy láttára, hogy mindjárt megszépült a saját mosolygásától. Mit bánta ő, ha ő a legcsúnyább is, csak lássa a nagy ünnepélyt közelről.

Én, aki tanúja voltam e kis epizódnak, elhatároztam, hogy mert a legszebb leányhoz ma hihetőleg nehezen fogok férhetni, hát megszerzem magamnak azt a mulatságot, hogy a legrútabbnak a sorsát fogom figyelemmel kísérni.

De sajnálatomra a kis Mari nem ment egyenesen be a ligetbe, hanem, mint társainak mondá, hazamegy megmondani az anyjának. Ott lakott anyja átellenben a százháznál. Utána mentem a gyereknek, de nem sokáig kellett mennem. Sorsa eldőlt útközben néhány lépésnyire.

Szemben egy borzas hajú fiú-gyermek jött bőgve, egy cserépfolytonossági hiányban szenvedő bőgre fülét tartva kezében; a bőgre oldala fehér volt a lecsurgott tejtől.

— Mi bajod, Gyuszi? — kérdi Lakatos Mari szelíden.

— Ugyan már megint mi bajod?

— Eltörtem a bőgrét, — liheg az, új strófát kezdve a siralmakban, miközben szaggatottan, szótagonkint folytatá:

— Agyonver a majszterné. bizonyosan... bizonyosan.

— Szegény Gyuszi, szegény! — mondá Lakatos Mari.

— Lássuk csak, hátha segíteni tudnék rajtad?

— Ne beszélj. — rebegé Gyuszi tágranyitott szemekkel.

— Egy billétem van, ha eladom valakinek... várj meg itt, Gyuszi, eladom, megveszik azt az urak.

A kis Mari visszafordult, de útját álltam.

— Megveszem én a billétet tőled — mondám.

— Igazán megveszi? Mit ad érte?

— Egy forintot!

— Szent atyám! Hisz az nagyon sok. Hátha nem jó pénz.

— Ne búsulj, lányom, itt van ni, hatosokban fizetem.

Örömteljesen szaladt vissza s karon fogva Gyuszit, lázas sietséggel mentek megvásárolni a szükséges tárgyakat, új bögrét és tejet.

— Látod, Gyuszi — mondá a kislány fennhéjázó hangon s némi fölénnyel. — Nem illik ám, ha azt kiabálsz utánam, mint tegnap is tetted, hogy »csúnya« vagyok. Ez a pénz most nem lenne itt, s téged ugyancsak eldöngetne ma a majszterné, ha szebb volnék.

AZ ÁRULÓ RÓZSA

A minap, hogy otthon voltam, észrevettem, hogy a kis húgom már egészen elcsukta a bábút a szekrény fenekére. Nini, hiszen már hosszú ruhát visel ez a gyerek . . . Sőt ami több, egy vendéget, egy idevaló fiatalembert találtam nálunk, akiről az öregem kérdezősködéseimre azt felelte kurtán:

— Ilonkának *valami ismerőse*.

Micsoda, az én kis Ilonkám ismerőse ez? *Valami* ismerőse. No, no, hát már ennyire vagyunk?

Az ismerős szolid fiatalembernek látszott. Csinos is a szó szoros értelmében. Nekem nem volt ellene semmi kifogásom, Ilonkának még kevésbé sem. De mit hímezzem-hámozzam, szerelmes volt fülig szegény kicsike. Itt ismerkedtek meg a Margitszigeten a tavasszal.

Míg otthon időztem, Sándor (így nevezték) azalatt meg is kérte a húgom kezét. Atyám lehetőleg rezervált választ adott, s engem kért meg, hogy miután én is a fővárosban hivataloskodom, szerezzek magamnak lelkiismeretes információkat az ismeretlen »ismerős« felől.

Nos, ez bizonyára nem valami kedves megbízás, de mit nem tesz meg egy kedves kis húgocska jövőjéért boldogságáért az ember? A cél, ha valahol, itt lehetőleg szentesíti az eszközöket.

Többször meglátogattam fiatalembereimet otthon szállásán, nem foglalkozott semmivel, úgy vettem ki némely el ejtett szavaiból, hogy valahol az ország déli részeiben földbirtoka van, annak a jövedelmeiből él, különben hideg, zárkózott jellemű volt. Bővebb szálát, amin elindulhattam volna, egyszer sem ejtett el. Csak tapogatóznom lehetett s napok

múlva sem írhattam egyebet haza az öregemnek, mint azt, hogy: semmit sem tudok.

Pedig közelgett már a terminus, amikorra a döntő választ ígérték meg neki az otthoniak.

Már le is mondtam a reményről, hogy valamit megtudhassak jelleme és körülményei felől, midőn tegnap véletlenül találkoztunk a Váci utcában.

Vidámabb volt a szokottnál, s barátságosan szorított velem kezét.

— Hova siet ön? — kérdé.

— Csak úgy céltalanul kóborgok — mondtam mosolygva. — Azaz a Széll-féle betörőket kergetem.

Ugyanis rendőrhivatalnok vagyok a központban s évégre küldött ki reggel a főnököm. De eszemágában sem volt.

Sándor gúnyosan mosolygott. Meg se apprehendáltam rá. Hiszen mirajtunk szabad mosolyogni mindenkinek.

A szögleten rózsákat árult egy szegény asszony. Egy szép »Marschall-Niel« volt köztük, megvettem egy hatosért. Az asszony nem tudott visszaadni a két hatosos pénzdarabból, még egy rózsát vettem hát s megkínáltam vele Sándort.

A gomblyukába tűzte, s együtt sétáltunk a lakásom felé.
— Várjon meg, mondtam, megkérdezem a házmestert: nincs-e levelem?

Beszaladtam, s csakugyan levelem volt otthonról és abban egy kisebb levél a Sándor számára. Az »igen« van benne, mint atyám írta.

Elhatároztam, hogy némi bevezetés mellett adom csak át; előbb meg fogom tréfálni.

Kart karba fűzve mentünk tovább a Hatvani utca felé.

A Haris-bazárban egy fiatal úr üdvözlé Sándort s tréfálózva fenyegette meg.

— Ej, ej, uram! Ön ruházkodik . . úgy látom, ruházkodik

S pajkosan mosolygott hozzá.

Sándor elpirult s kedvetlenül felelt, mikor kérdeztem:

— Nem vár ön valamit?

— Nem!

(Úgy látszik, nem szereti eléggé hűgomat! — dörmögém magamban.)

E pillanatban az öreg pocakos Mayer, a vén uzsorás a Három dob-utcából, mellettünk vigyorogva termett, s megveregette a Sándor vállát, aztán vigyorogva mondá a rózsára tekintve:

— Falusi rózsá, nemde? Hehehe! Ez már ott termett ugye azon a bizonyos csallóközi négyszáz holdon? . . . hehehe.

(Hm! Éppen ennyi a húgom osztályrésze Csallóközben.)

Sándor mérges szemeket vetett az uzsorásra. Ostoba! dűnyögé a foga közül s úgy ott maradt állva, mikor már Mayer elment is, mintha odagyökereztek volna a lábai.

— Sapristi! — kiált rá egy ismeretes, futva járó zsrnaliszta, ki majdnem beleütődött Sándorba. — Az ember meg se látja önt ettől a nagy rózsától.

— Igen? — kérdé Sándor zavarral.

— Az ördögbeis, olyan ismerős . . . Honnan is, honnan is? Igen, igen, hiszen nem nehéz kitalálnom, bizonyosan a vén báróné keblén volt tegnap a páholyban . . . hogy egy kicsit indiszkrét legyek — persze kivételesen . . . igenis kivételesen.

Sándor tükön állt s fészkelődött.

— Nos, a báróné jó falat, kedvesem. Megér egy főispánságot. Remélem, ön nem fogja »elrontani« a kedves mamát. Ön nem elégszik meg a pusztá rózsákkal. A báróné rózsáira — nagy ráfizetés jár. Ezekre még a bőzén is adnak.

Sándor kékült, halványodott. Eleget tudtam. A rózsá elárult mindent. Zsebembe nyúltam a balkezemmél, ott volt a szivartárcám és a kis levél Sándor számára. Önkénytelenül összemorzsoltam. Nem neki szól az már — ezentúl. Ez már nem parti többé.

Fölfedeztem benne a betörőt, aki húgom szívébe galádul behatolt.

Elég ez nekem egy napra. A Széll-féle betörőket hadd fedezze fel Zsarnay.

A KIRÁLY RUHÁI

Ki tehet arról, hogy néha a krónikairók is szórakozottak? Följegyzik a Mórús király esetét a bolondok, de elfelejtik odatenni, hogy őfelsége hova való volt. Most aztán odajutottam, hogy akármilyen apróra szedem is, ha nem akarják, hát még el se hiszik az én igaz történetemet.

Mindegy már, elmondom én mégis hűségesen . . .

Egy délután éppen az államügyeket végezze el Mórus király, azaz aláírt vagy hetven iratot. A minisztere elrecitálta neki éneklő hangon, mi van bennök; őfelsége behunyt szemekkel, nyugodtan méltóztatott végighallgatni az elodázhatlanul szükséges intézkedéseket, csupán ásított némelykor. Volt néhány kinevezés köztük, egy-két halálítélet s még egy sor csip-csup dolog; egy embert például elítéltek halálra, mert becsmérőleg nyilatkozott az uralkodóról, mondván, hogy kevély és fölfuvalkodott, egy másik száműzetett, mert zsarnoknak merte mondani a legjobb szívű királyt. Mert minden király a legjobb szívű, míg a trónon ül.

— Készen vagyunk — mondá a miniszter, hóna alá csapva a testes iratnyalábot s mellényzsebébe csúsztatva az állampecsétet.

— Megállj még, Narcis — szólott a király. — Vedd ki csak azt a vasat a zsebedből s nyomd rá egy üres halálítéletre. Aztán hadd írjam én is alá.

— Üres halálítéletre, felség? — csodálkozék a miniszter.

— Nos, talán valami kifogásod van? Ej, Narcis, hiszen te eszembe akarod juttatni, hogy alkotmányos miniszterem vagy, hogy tudnod kell, mire nyomod rá a pecsétet, mely a te őrizetedre van bízva. Narcis, Narcis, kezdesz gyerekes lenni.

— Oh, oh, felség! Hova gondol, istenem? A legjobb királynak a leghívebb rabszolgája .

Mórus kegyesen megveregette az öreg Narcis váll-lapockáját, aztán átvette a kész iratot, aranyos köntöse belső zsebébe csúsztatván.

— Pedig megvan bennem a tántoríthatlan alkotmányos érzület, öreg. Istenemre, megvan bennem. Elmondom bizalmasan, mire kell.

— Királyok legdicsebbike! — hajlongott Narcis.

— Egy szép asszonynak udvarlok, öreg, egy igen szép asszonynak. Az kérte tőlem ezt a szívességet. Egy halálítéletet kitöltetlenül. Bagatell! Beláthatod, hogy nem tagadhatom meg.

— Főlséged oly kegyes

— Okos vagyok, Narcis. A szép asszonynak az a baja, hogy hatalma nincs, és hogy férje van. Én megadom neki a hatalmat s ő azzal megszabadítja magát a férjétől. Pszt, Narcis, valaki meg ne hallja. mert így lesz, azt gondolom.

— Nagyobb kéj ölelni, mint ölni — hízelgett Narcis.

— Úgy van, öreg! Elviszem neki azonnal az iratot. Mert a királyok kegye: nekik termő vetőmag. Jegyezd föl a birodalmi aranykönyvbe.

— Följegyzem, felség.

— Hát azt beírtad-e már, amit tegnap mondtam az új adókiivetésről?

— Benne van, fölség.

— Hadd hallom, miképp hangzik!

A miniszter felütötte az aranykönyvet s elolvasta az utolsó sort:

»A jó király olyan, mint a kertész, gyakran nyesegeti az élőfákat.«

— Valóban igen csinos mondat — jegyzé meg elégületen Mórus, s fejére téve bogláros királyi fővegét, lement a palotája zárt kertjébe, mely a szent Nul partján volt, amerre nem szabad járnai senkinek.

Amerre ment, mindenütt földig hajoltak előtte a szolgák és az udvari nemesek, akikkel a folyosókon találkozott: »Légy üdvöz, nagy Mórus király!«

Csillogó aranyos ruhája megvakítja a szemeket, kevély léptei megrengeték a földet. Még az ebek is söprődtek előle és a farkaikat csóválták a távolból.

A kertben természetesen a csalogány énekelt a szerelemről, mert a király is erről gondolkozott. A karcsú liliomok meghajoltak, a rózsza útjára hullatá szirmocskáit, az azaleák a fejükkel integettek s nevét suttogták. Már tudniillik nem az ő nevét, hanem a Florilláét, mert a búbájos Florillához, a Narcis menyéhez sietett titokban a király. Lehajolt s bokkrétát kötött a virágokból Florillának.

Bent a palotában pedig mindenki azon tanakodott, hogy vajon hova mehetett őfelsége.

— Sétálni a berkek közé!

Csak a miniszter súgta a fiának, Rognak:

— Valakinek a fejét vitte el valahova.

Rog pedig odakapott ijedten a saját fejéhez. Ott volt biz az hiánytalanul a maga helyén. Sőt, úgy érezte, hogy még tán nagyobb is — két szarvval.

Hirtelen így szólt egy csatlósnak, ki a kert bejáratát őrizte:

— Íme egy zacskó arany. Cseréljünk ruhát, s eressz a kertbe.

A csatlós fejkavarva ellenkezett.

— Nem tehetem; a király leütteti a fejemet, ha visszatér.

— Szamár vagy — mondá Rog. — A király csak akkor véteti fejedet, ha visszatér, én pedig most ütöm le, ha nem engedelmeskedel. Időt nyersz, meg egy zacskó aranyat.

A csatlós ráállt az előnyösebb ajánlatra, s a rég gyanakvó Rog beosont a kertbe, mindenütt a király nyomán haladva. A liliomok előtte is hajladoztak, a rózsza útjára hullatá szirmocskáit, az azaleák fejükkel integettek s neki is a Florilla nevét suttogták. Rog letaposta valamennyit.

Mórus királynak egy titkos ajtója volt a kertből, melyet kulcsával felnyitván, kilépett a Nul-partra s annak mentében haladott a fényes kéjlakok mellett. Ezek közt volt Rog villája is. A király építtette azt tavaly-nyáron s aztán nagy kegyesen odaajándékozta a hű vitéznek, Rognak. Hüüm! Hát már tavaly be lehetett volna írni az aranykönyvbe, hogy a királyok kegyessége nekik jövedelmező vetőmag.

Rog mindenütt utána lopózott a királynak, ami könnyű volt, mert az nyitva hagyta maga után a kerti ajtót.

Mély csend volt a Nul partján, csak a habok locsogtak, lágyan, halkan: az esthomály sötét acélszínűre festette őket. Úgy nézett ki a csillámló Nul, mint egy óriási pallos-penge.

Mikor a Rog lakához ért a király, ezüst sipot fújta meg, háromszor, s annak hangjára fiatal hölgy jelent meg az erkélyen. Csak annyit mondok röviden, hogy a piktorok ránk megörökítve olyan szép fejet nem hagytak abból a korból, mint ez volt. Szinte fény támadt körülötte. Hát még a szemei hogy ragyogtak! Hosszú, dús szőke haja, amint aláhajolt az erkélyről, úgy nézett ki a sötétben, mint egy tejút. Egy fehér út, nem fent az égen, hanem mely levezet a pokolba.

— Te vagy, Florillám? — suttogá a király.

Rog egy bokorba húzódék, onnan hallgatta dobogó szí-
vel, mi fog történni. Pedig már tudta, mert sejtette.

— Én vagyok, királyom, én vagyok — csendült meg a
Florilla dallamos hangja.

— Felmehetek hozzád, szép mennyországom?

— A király csak parancsol, minek kérdezzem?

— Férjedet udvari szolgálatra rendeltem — nevetett a
király —, az meg nem lephet. Akár vissza se jó többé, Florilla,
ha úgy kívánod. Itt az ítélet, elhoztam.

— A miniszteri pecséttel?

— Azzal, Florilla.

(Mégis nagy tuskó az az én apám — gondolá magá-
ban Rog.)

— Hozd fel, uram, egy óra múlva — suttogá Florilla.

— Addig majd elaltatom a szolgáló-hölgyeimet.

Teljes egy óráig várakozni nagyon hosszú idő a királyok-
nak, kivált ha még szerelmesek.

Forró est volt ez, a föld langy párát lehelte ki, a szél nem
mozdult, a Nulnak nem volt fodra, még ránca sem. Olajfák
behullott virágkelyheiben pajkos méhek utaztak, ringatózva
a szelid vizen: nem okozott nekik a habverés hajótörést.

A király addig-addig nézte a csábító folyamat, míg
megkívánta. S amit a király megkíván! . . .

Leült a partra egy bokor mellé, közel oda, hol Rog rejté
el magát tépő gondolataival és zűrzavaros terveivel, lehúzta
lábáról aransarkantyús sárga csizmáit, levetette bíboros
köntösét, narancsszínű gyémántgombos mellényét, leakasztá
nyakáról az ezüst sípot, levetkőzött az utolsó ruhadarabig, s
aranyos gúnyáit odahelyezte a puha fűbe.

Körölnézett a hatalmas úr. Nem látja senki. De ki is
merne járni a tilosban, a szent Nul partján?

Csak a víz tükre volt szemtelen, hogy visszaadja alakját.
Egy királyt meztelenen! Hahaha! Ugyan nevessetek neki,
csintalan vízi tündérek!

Mórus megrestellte a saját alakját s hirtelen beleveté
magát a habokba, azok helyet engedtek neki s lecsókozták
róla a forróságot.

Pompásan érezte magát; a parti fákon fölkúszott virág-
indák szövevénye illatos falat képezett neki, lába alatt apró

kavicsok csörögtek s a talpait csiklandozták. Mert a Nul kicsiny folyó s még azzal sem lett sokkal nagyobb, hogy a király teste benne volt.

Mikor aztán eleget fürdött, meg a pásztoróra homokja is kezdődött, kijött a partra felöltözködni. Sietve, dideregve tartott a hely felé, hol ruháit hagyta.

Eltévesztette a bokrot: nem az volt! Tovább futott: a másik bokor is csalóka. Visszafutott. Ott sincsen a királyi köntös. Szaladozott bokortól bokorig fogvacogva. Sehol semmi. Egész Nul partját összenyargalta, minden cserjét fölturkált. Nem volt már hidege, izzadság verte ki testét. Elkezdett ordítani:

— Hol a ruhám? Ki lopta el? Ember nem tehetette! Hallod-e, föld, ha te nyelted el, kitépem minden fádat, minden fűvedet országomban.

A földre vetette magát s keservesen zokogott. Majd fölugrott s dühösen fenyegette meg öklével a holdat.

— Világíts jobban, te ostoba mécs mert összetöröm a gazdádat a templomokban!

Hancm a hold oda sem hederített neki, sőt inkább úgy tett, mint valami szemérmes szűz, betakarta arcát felhőfoszlányokkal.

Biz ott cseperegni kezdett az eső is s Mórust derekasan verte a fáról lecsepegő lucok, nem hagyott rajta emberi ábrázatot. Végső kétségbeesésében arra határozta magát, visszamegy a palotájába ruhát venni. A nagy szegény, persze, meglesz az örök között, akik látják majd, de azokra nézve egy pompás ötlete kerekedett: nyomban lenyakaztatja őket, ne beszélhessék el senkinek. Mert hiába, ember a király is, s illik valamit adni a külső tisztességre.

Odafut a rejtekajtóhoz. Hasztalan remény. Az ajtó be volt zárva, pedig úgy emlékezett, mintha benne hagyta volna a kulcsot. Ej, tudja is ő már, mit csinált, s főleg, hogy mit fog csinálni.

Nemigen volt más mód, mint megkerülni az egész Nul folyam hosszában az elzárt várost s a déli főkapun nekiindulni, számtalan utcán és síkatoron át a palota nyílt bejáratának.

Futnia kellett, mert már virradni kezdett. Teremtő isten, milyen gúnydalokat csinálnak ebből, ha meglátják az alázatos

jobbágyok ! De szerencsére nem látta senki. Az utcák, melyeken lihegve futott őfelsége, még néptelenek valának. Embert nem látott sehol, csak egy alvót a székesegyház ajtajában. Egy vén koldus, Dim nevezetű, feküdt ott ócska daróccal letakarva.

A király megirigyelte és megrúgta.

— Add ide hamar azt a pokrócot — szolt parancsolón.

A fölriasztott koldus fölemelte mankóját és meglóbázta maga körül:

— Eltakarodj innen, mert végigütlek.

A király érezte, hogy ő a gyengébb, fogcsikorgatva rohant odább. Gazdátlan kutyák egész falkára szaporodva ugatták s vonítva futottak vele a királyi lak elé.

A külső palotaőr éppen arról álmodozék félszenderben a kapufélfához dőlve, hogy a király új, finomabb mundért szabott a legénységnek s fölemelte a lénungot egy garassal, mert a valóságban mindig úgy történik, hogy komiszabb lesz a mundér s a lénungot leszállítják két garassal.

Egyszer csak a vállára üt hátulról valaki.

— Hophó ! Ki vagy ? Mit akarsz ? Ejnye ni, hát ilyen lesz a mundér ? — riadt fel a palotaőr és a szemeit kezdte dörzsölni.

— Eressz be — parancsolá a király lázas, izgatott hangon —, s add rám a köpenyedet.

Az ór tréfára vette a dolgot s úgy is tett, mintha nevetésére húzná szét a száját, de az, a történeti igazság kedvéért legyen megjegyezve, sehogy sem sikerült neki.

— Nincs egyéb kívánságod ugye ? No, lássa az ember, még nem is olyan rossz élc tőled. Sajnálom, de a bevallott bolondokháza mégis másutt van.

— Parancsolom, azonnal engedelmeskedj ! — sürgeté a király dühösen.

— Hogyisne ? — mond a katona dárdát szegezve a szánandó alaknak, kinck lábai véreztek s haja csapadékban tapadt fejéhez.

— Hát nem ösmersz ?

— Nem.

— Én a király vagyok.

— Vagy bizony futó bolond. Eredj ! Ezer szerencséd, hogy nem vagyok ébren, mert úgy elvernélek a király nevében, hogy ő sem venné le rólad.

Mórus a szép szóhoz folyamodott. Hallotta ő azt, hogy ez használni szokott a jobbágyoknál.

— Hallgass meg, derék vitéz. Fürödni voltam este a Nul vizében, ruháimat azalatt ellopta valaki! Az egy élő istenre esküszöm, én vagyok Mórus király.

— Bolond beszéd — mondá a katona. — A király oda-fönn van és most alszik. Az éjjel személyesen adott át egy sürgős kivégzési parancsot a pajtásomnak, az aztán el is vitte. De most már pusztulj a rögeszméddel.

Mórus lankadtan, kimerülve tántorgott szorosan meglapulva a falak mellett a szeretője palotájához, ott kopogtat be s onnan küld oda csatlóst ruháért. Ajkain iszonyú szitkok keltek. Porrá fogja égetni az egész várost, mihelyt mihelyt . . .

Itt aztán megakadt gondolata.

. . . Mihelyt köntösét fölveheti.

A köntösét? Hogyan? Onnan kezdődnek tehát a király? Dim jött vele szembe. Már fölkel a vén semmirekellő és a pálinkamérések kinyitását leste.

— Add ide, kerlek, darócotat — szólítá meg fátyolozott hangon a király.

Dim arisztokratikusan lenéző pillantást vetett rá.

— Ahá! Nem vagyunk már olyan hetykék, mint előbb. Nos, hol ittrad el a ruháidat? Ki vetkőztetett le így? Szégyen, gyalázat ezektől a gaz korcsmárosoktól. Ha én volnék a király, fölakasztatnám valamennyit.

— Föl fogom akasztatni — hörgé Mórus —, csak add ide a darócot.

— Micsoda? Föl akarod akasztatni a csalfa kópékat? Hát ki vagy te?

— Maga a király.

Dim csodálkozva nézte végig.

— Nem láttad arcomat a pénzekre verve?

— Nekem nem jut a király pénzeiből! — szólt a koldus s odaadta felső takaróját a királynak.

Most aztán bátrabban mehetett a Rog-kastélyhoz. A kora reggel dacára is sok nép állott a kapu előtt, mintha várának valamire. Suttogva beszélgettek. A király fölismerte köztük néhány bizalmasabb udvari nemesét, de azok éppen nem ös-

merték meg s félreállottak előle, nehogy a daróc finom ruháikhoz érjen.

A király odalépett a kapuhoz, s öklével megdönteté.

— Nyissátok ki.

— Nem lehet.

— Én parancsolom, a király.

A kapus elröhögte magát.

— Szegény elmeháborodott ember.

Mórus kétségbeesett arccal, esdő hangon fordult a tömeghez.

— De hát nem ösmertek rám? Jó emberek, kedves jobbágyaim, nézzetek meg s mondjátok, nemde én vagyok az uralkodó.

A nézők arcán szánó mosoly a felelet.

— Te Kabul, kinek csak a múlt héten ajándékoztam egy jószágot, mit hallgatsz, hiszen ösmersz? S te Niles, kit a porból emeltem magasra, ki palástomat szoktad fogni az udvari miséken, te is megtagadsz engem?

De sem Kabul, sem Niles rá nem ismertek a királyra.

— Hálátlanok! — dühöngött. — Hol van az úrnő? Hol van Florilla? Ő meg fog ismerni engem!

E pillanatban egy királyi ismert ki a kapun magasra emelt dárdával, melyre női fej volt rászúrva.

— Itt van Florilla!

Ott volt, ő volt, — hanem már ez sem fog ráismerni. Hallgat ez már örökre. Pedig még rajta van a korona is azon a szép főn, a hosszú, aranyos haj, mely körülcsapkodja a szélben egész végig a dárda nyelét.

A nép ujjongott, a király fájdalommal fölordított.

— Ki merte ezt cselekedni?

Senki sem felelt neki, de azért megtudhatta. A herold fölolvasta az ítéletet, majd kiszögezte a kapura, hogy a nép lássa a hiteles királyi aláírást és a miniszteri pecsétet. Minden a törvény szerint végeztetett.

Mórus megsemmisülve rogyott össze s kezét halántékára tapasztva, félőrülten motyogá:

»Talán mégsem, mégsem én vagyok Mórus király? «

A tömeg nőttön-nőtt, úri lovagok, hölgyek jöttek megbámulni még utoljára a gyönyörű levágott főt, melyet már

nem vesz ölébe senki többé, melyet nem kell sem irigyelni, sem megsüvegeelni ezentúl.

A koldus is eljött a látványossághoz. Azok, akiknek a király adott valamit, nem törődtek vele, ennek az egynek, aki neki adott, köze volt hozzá, megszólította:

— Gyere el innen, jó ember, mert agyonlökösnek itt a nagy urak s még összetépik a darócodat, amit adtam.

Kezén fogta és elvezette. Az hagyott magával tenni mindent. Nem volt már semmi akarata.

Csak a nagy piacon csillogott fel szeme még egyszer; Narcist, a miniszterét látta egy utcasarkon, amint egy irat-csomóval a hóna alatt a reggeli audienciára siet.

Utána iramodott és nyakába vetette magát örvendezve:

— Narcis, Narcis, kedves öregem! Jó, hogy megláttalak. A miniszter felháborodva lökte őt el magától.

— Micsoda szemtelenség ez, he?

— Hogyan? nem ösmersz? Te sem? Hát csakugyan nem én vagyok a király?

— Nem ám — mondja nevetve a miniszter, — hanem a hangját jól utánoznád, fickó, ha nem volnál annyira elrekedve.

S ezzel, a találkozás emlékeül, kedélyesen végighúzott rajta az aranygombos nádbotjával, melyet ötvenedik születésnapjára kapott ajándékba a királytól.

És a világon a legderültebb hangulatban tartott a rezidenciának: a szolgák tisztelegve tártak előtte ajtókat egész a legbelső termekig, honnan, amint négy rétbé görnyedve várná a legmagasabb ajtónyírást, eléje lépett — Rog.

Rog alkalmasint mindent elmondott neki, miképp leste ki a király találkozását, párbeszédét Florillával és miképp ment be aztán a levetkőzött király ruháiban a palotába, Florilla nevét írva be a kész ítéletbe. — Rog, mondom, alkalmasint mindent elbeszél — mert a vén Narcis azon nyomba bejegyezte a birodalmi aranykönyvbe ritkítva:

»Sámsonnak a hajában vala az ő ereje; a királyoké ellenben a cifra ruházatjukban vagyon.«

Hogy aztán mi történt, följegyezték a krónikások, de én nem beszélem el, — mert azt a többit már én sem hiszem.

ÚTI KALANDOK SZEZONJA

Nyáron tudvalevőleg minden ember kéjútazik, sokszor még az is, akinek nem akaródnak, s csupán azért, mert ez *divat*. Nem is az a divat, hogy elmenjen valahova, hanem csak az, hogy otthon ne legyen.

A gazdagabbja elmegy Svájcba, Tirolba, Svéciába, ki-ki a saját gusztusa szerint, a szegényebb emberek, ha hegyet akarnak látni, nem is fárasztják magukat tovább, hanem átrándulnak Erdélybe, s meg is látszik aztán úgy ős elején ez utazásuk nyoma mindenfelé — a lapokban.

Jönnek az úti kalandok, pakktáska-történetek, miket gombamódra szaporítanak a Kisselákok, mindenféle régi turista-adomákat tálalva élénk.

Különben valahányszor idegen országról beszél el valaki valamit, önkéntelenül is feltámad bennem a nagymagyarországi ember hányavetisége, hogy: No hát, ugyan még ez is eset? Történnék ám velünk itthon sokkal különb úti kalandok, mint Svájcban.

A SZÓRAKOZOTT SÓGOR

Egyszer például jogász koromban a sógorom, akit értem küldtek, hogy hazavigyen — adósságom kifizetése után (ez a *clausula* minden hazavitelhez hozzá volt nőve), — útközben éjjel sürgős táviratot kapott valahonnan s azonnal útra kelt rendkívül fontos ügyben, hogy valahogy el ne késsék a gyorsvonatról: örült sietséggel csomagolta össze holmiját s roppant szórakozott ember lévén, elfelejtette, hogy egyetlen garasom sincs, elutazott, rámhagyva a vendéglői szoba kifizetését.

Én persze, mint minden jogász, hazafelé pakktáska nélkül utaztam s nem számíthattam hitelre, midőn korán reggel fölébredve, zűrzavarosan emlékezni kezdtem, mi történt, s egyedül találtam magam egy ismeretlen falusi vendéglőben.

No, hát mármost mi az ördögöt csináljak? Szegény szórakozott sógorom persze azt hitte, hogy pénzem van, mert szavaira, midőn felköltött, bejelentvén más irányban szükségessé

vált hirteleni elutazását, álmosan morogtam valamit, de pénzt nem kértem.

Mindegy, isten neki, majd csak kivágom magam valahogy. Megrántám a csengettyút; bejön a kellner.

— Hozza be a ruhámat! — parancsolom.

— Miféle ruhát? — mondá ő.

— Hát az én ruhámat. De nehéz felfogása van, barátom.

— Nem vittem ám én ki egy szálát sem.

— Micsoda? — kiáltám rémulten. — Hát hova lett?

Nézem köröskörül, székeken, fogason, az almáriomban, az ágy alatt, nem volt sehol, sehol.

Most már az én felfogásom lett nehéz.

Végre is a kellner találta el az igazat, hogy alkalmasint szórakozott sógorom csomagolta be hirtelen a cipőimmal együtt a saját ruhái közé.

A TOLVAJ-GOMBOK

Mikor a székesfehérvári kiállítás volt, együtt utaztam tekintetes Ujlaki Miklós úrral, a kiállítást megnézni.

Ujlaki Miklós úr pénztárnok egy kis vidéki városban.

Régi jó patriótám. Ősmerem kívül-belül. Derék fiú az öreg, csak hiú egy kicsit.

Azt mondja: Ujlaki herceg ivadéka. Otthon úgy hívják tréfából, hogy »kegyelmes úr«. Egészen megszokta ezt a nevet. Ha valamikor miniszter lesz belőle, már nem is fog elpirulni.

Hát a kegyelmes úrral mentem; a tömött budai indóházból indultunk. Irtóztató tömeg zibongott, alig fértünk be a vagonokba.

Ujlaki kivette ezüst klepszidra óráját, amint elhelyezkedett, s így szólt, megnézvén az időt:

— A vasúti szerint igazítom. Ámbár ilyen órája, mint ez, még sohase volt a vasútnak.

— Talán a bosnyák bán Ujlakié volt.

— Hm! Meglehet... Én az apámtól örököltem.

Ezzel nyugodtan mentünk Fehérvár felé, egyéb bajunk nem történt, mint hogy a pakktáskája egy heves rázkódás következtében lefordult a horgolt polcra s ráesett az alatta

ülő budai ember cylinder-kalapjára, benyomván azt egészen a fülére s palacsintává lapítván.

— Krucifix! — ordítá a német.

— Nix krucifix! Ich bin Ujlaki de eadem.

Olyan vészjósló hangon mondá ezt, hogy a német elnyelte a mondókáját s nyugodtan leült s olyan fájdalmas arccal simogatta, ajnározgatta a tönkretett jószágot, mint ahogy eleven kis babát szokás, ha azt nyöszörgi, hogy »bibbi«.

Fehérváron kiszálltunk s a vendéglő felé vettük utunkat, midőn rákiált Ujlakira egy kofa a piacon:

— Mindjárt elveszti az óráját, teensuram.

Ujlaki ijedten nézett a mellényzsebére. De hát ott volt a híres ezüstóra. Megbolondult az a vénasszony?

Egy utcakanyarodásnál azonban a következő párbeszédet hallok a hátunk mögött. Hátranéztem. Két paraszt jött utánunk; az beszélgetett.

— Ez bizonyosan az őfensége, komám.

— Mármint József főherceg? Lehetetlen. Hiszen nem olyan potrohos ember az!

— Márpedig mégis ő!

— Miről ismer rá kend?

— Ejnye, de gyenge szeme van, komámuram. *Hát nem látja az aranyóráát, amint lefityeg a háta közepén?*

Tudvalévő dolog, hogy ezt csak egy herceg teheti, miszerint hátul is aranyóráát viseljen, s nyilván azért, hogy valami becsületes szegény ember annál könnyebben ellophassa.

Figyelmes lettem a párbeszédre, s megnézem hátulról Ujlaki bácsit, hát csakugyan ott fityeg az aranyóra aranyláncon, fekete gérokkja két hátulsó gombjára akasztva...

Szegény Miklós bácsiban elhült a vér. — »Szent isten, hol loptam, kitől loptam?« dadogta tünődve. »Vagy, hogy talán mégis én vagyok József főherceg... «

Nem ő volt József főherceg — hanem az óra úgy kerülhetett a kabátjára, hogy mikor a budai indóházban a nagy tolongásban lehajolt a pakktáskájáért, fölemelkedőben ráakadt valakiről a kabátja gombjára s láncostul, mindenes-tül kirántotta akaratlanul.

Ezt tessék utána csinálni a svájci turistáknak.

A SZÍNÉSZ NEJE

(Nagyvárosi történet)

Kamilla bárónét meghódította a daliás színész. Minden este, ha ő játszott, a báróné elment a színházba, sápadtan, remegve könnyes szemmel nézte őt és idegesen szorongatta kezével a páholy bársony kárpitját.

De a színész csakugyan elbűvölő és nagyszerű volt; a nők bámulták legyezőik mögül, ha hatalmasan csengő szava felhangzott akár a harag, vagy a féltékenység hangján a szerelmi párbeszédekben. Ilyenkor megremegteté a kéjtől rezgő szíveket, s ha lelkes taglejtéssel beszélt az erényről és a becsületről, minden férfiú tapsolt neki, bizonyos büszkeséget, jószágot érezvén ki-ki magában felébredni.

Beszéltek több grófnőről és bárónőről, kik hírbe keverték magukat a színész miatt, és különösen két grófnőről, akik egymást — arculütötték, mivel féltékenyek voltak egymásra. Mindegyik azt hitte, hogy a másokra mosolyog a színész.

Ezt mind tudta Kamilla báróné. Azt is tudta, hogy a színész nős, és hogy fiatal és erényes neje visszavonulva él, meglehet szomorúan, de mindenesetre belenyugodva sorsába.

*

Tihamérnak hízelgett a báróné szerelme, mert e hölgy sokkal fiatalabb és szebb volt, mint a többi magasrangú nő, kik a színház házmesterétől küldöztetik neki az epedő leveleket. Mikor a báróné beleegyezett, hogy Tihamér őt meglátogathassa, azt hitte, hogy ez csakugyan szerelmes levél.

Szép viszony volna ez, telve titokzatossággal; nem sokkal az előadás vége előtt a nő hazament s pár pillanat múlva a palota kertjének kis kapuján beeresztette Tihamért a megbízható szobaleány és fölvezette a boudoirba, hol már tálalva volt a vacsora.

Pompásan folyt a dolog. A vacsora alatt maga Kamilla szolgált s ivott a színész poharából. Azután térdeire ült, elbűvölve a kedvesnek csengő hangjától. Az órák gyorsan teltek turbékolás között.

Így tartott ez egy hónapig. A báróné, ki jól tudta, hogy a szerelem gyorsabban repül el a pillangónál, csodálkozott, hogy múlik hét hét után anélkül, hogy Tihamérnak csak eszébe jutott volna újabb hódítás. De hát tudta jól, hogy ő a legszebb a főváros szépei közt. Mért szeretett volna meg hát mást a színész?

Egy nap, midőn éppen öltözködött, egy névjegyet hozott be szobaleánya. Egy ismeretlen hölgy kívánt vele beszélni. A névjegyen Tihamér nevének neve állt finom betűkkel. Kamilla elhalványult.

— Bebocsátotta azt a nőt a kis szalonba? — kérdé.

— Igen, báróné.

— Jól van, mondja meg, hogy öt perc múlva ott leszek.

Remegve végzé be öltözködését. Egészen megfélekedett e kiállhatatlan, de mindamellett törvényes vetélytársnő létéről. Mit akar? Mindenesetre botrányt. Talán odaveti magát lábaihoz és visszakéri férjét. Pisztoly és vitriol jutottak eszébe, s már látta magát véresen eltorzítva!

De mivel bátor volt, felkiáltott: »Isten neki!« S belépett a szobába, hol Tihamérné várta.

A nő nem volt olyan ijesztő! Egészen fiatal, kedves, szőke, szende kék szemekkel, szerényen öltözve minden hivalkodás nélkül; egykedvűen maradt ülni; egész lényéből ártatlan báj és nyugodtság sugárzott. Ettől a gyermektől nem volt mit félnie.

— Szeretném tudni, asszonyom — mondá a báróné bizonyos méltósággal —, hogy mily véletlennek köszönhetem látogatását?

— Bárónő, ön egy hónap óta férjemnek szeretője! — mondá hidegen Tihamér felesége.

A bárónő tiltakozólag emelte föl jobb kezét.

— Ön hazudik! — kiáltá elfojtott hangon a báróné — féltékenysége elfelejteti önnel, hogy kivel beszél és.

— Féltékenységem? — szakítá őt félbe a fiatal asszony, bámulva emelve fel nagy szeméit. — Mi nem értjük egymást, asszonyom. Nem féltékenységről van szó: ön jól tudja, báróné, mért bátorkodtam zavarni.

— Nem értem. .

— Minden hónapban számolok, rendesen vezetem könyvemet, és ha meg akarja nézni, láthatja, hogy lelkiismeretesen számoltam. . .

— Micsoda könyvről beszél? — Mivel tartozom én?

— Férjem egy hónapban tízszer vacsorált itt — felelt a fiatal asszony nyugodtan, — s így ön tízezer forinttal tartozik nekünk.

— Tízezer forinttal? — hebegé ijedten a báróné.

— Igen, tízezer forint, ezer forint egy estére, ez nálunk a rendes ár. Oh, Tihaméromnak sok megrendelése van, és könyveink mindig rendben vannak. De ha van valami kifogása, én bízom becsületességében, amint ön is bízhatik az enyémben: kellemetlenül esnék, ha többet kérnék, mint amivel tartozik.

— Nem, nem, asszonyom, a számítás helyes — felelt a báróné megvetőleg —; mindjárt hozom a pénzt.

Eltávozott, de pár pillanat múlva visszajött egy csomag bankjeggyel kezében, melyet odaadott a színész nejének. S egyszerre kacajban tört ki.

— Vallja meg, kedves asszonyom, nemde ez a szemtelenség netovábbja?

— Miért? — kérde a jámbor kis teremtés — nem igazságos-e az, hogy a magasrangú hölgyek jól megfizessék a kitűnőségeket? Innen mindjárt X. hercegnőhöz megyek, ki nekünk ötezer forinttal tartozik.

A báróné pamlagra omlott, s idegesen nevetett. S midőn a látogató ártatlan arcot vágva távozni akart, így szólt hozzá:

— Bocsásson meg, asszonyom, még egy kérdést. Ön, ki oly kedves és fiatal, vajon ön szereti-e férjét?

— Báróné — felelt mosolyogva Tihamér felesége —, nem tudja ön, hogy a kereskedő nem szokott saját portékájával élni?

A KISHIRDETÉSEK

Egy nyári délután kopogtak szerkesztőségi ajtónkon.
— Szabad — mondá kollégám, ki velem együtt minden ajtónyílásra meg szokott rezzenni, s kivel, mint igazi gentlemanekhez illő, fogadásunk van, hogy ha az ő hitelezője jön: akkor ő kap tőlem kárpótlásul egy hatost, ha pedig az enyém jön: én kapok tőle egy hatost. Ez a mi nemes szórakozásunk munka közben.

S azonkívül még arra is jó, hogy valódi szenvedéllyel várjuk hitelezőinket s igen örülünk látásuknak.

A dolog nem kerül sokba, a differencia rendesen igen csekély. S hol én nyerek, hol ő. Felette ajánlatos kockázási mód ez, kivált — családos embereknek, kiknek gazdálkodni kell.

Az ajtó megnyílt, s ez egyszer nem hitelező jött, hanem egy régi jó ismerős, Bodzai Mihály, az államvasutak egy kiválóbb hivatalnoka, akinek azonkívül egy kis birtoka is van Trencsén megyében. Nekem különben kedves patriótám, s igen derék és jószívű embernek ismerik mindenütt.

— Szervusz, Miska! — kiáltám vidáman. — Hol jársz itt, ahol a madár se jár?

A vidám hang nem volt ínyére, mintha visszahökkenet volna előle, s a hajdan oly víg fiú melancholikus hangon viszonzá:

— Téged kereslek. — S aztán erőtetve tette hozzá lassan:
— Egy ügyben . . .

— Milyen ügyben?

— Egy kis szívességre akarlak kérni — szólott szomorúan, miközben kerek fekete kalapját szórakozottan forgatta kezében.

Pillantásom odaesett. Fekete fátyol volt rajta. Igen, igen, kezdtem visszaemlékezni. Hiszen lapunkban is meg volt írva, hogy elveszté nejét, született Csipkés Antóniát. Derék fiatal asszony volt. Lám, lám, milyen feledékeny vagyok. Pedig éppen magam írtam róla a négy sornyi kis nekrológot.

Miska észrevette rajtam, hogy mit nézegetek, s megbökve kalapját, lassan sottogá:

— Éppen ez az . . .

Hagytam őt tovább beszélni.

— Szeretném, ha meglenne a kislányomnak . . .

Egy szót sem értettem belőle.

— A kislányomnak — ismétlé —, ha majd megnő szegény . . . egyéb emléke úgyse marad . . . róla . . .

Elgondolkozni látszott kissé, szemei az ablakra meredtek (künn nagy csöppekben hullott az eső), mintha a szürke mennybolton nézegetne nagy figyelmesen valamit.

— Hadd olvassa el a lapokat. Ereklje lesz az neki, ereklje . . .

— Igen, tudom, te a lapot akarod, mely szegény megboldogult . . .

A fejevel bolintott s jelentőségteljesen mondá:

— Csodálatos, a lap pontosan jár mindig, csak éppen azt az egy számot nem kaptam meg.

— A posták, barátom — daráltam az obligát kifogásokat — . . . az expeditorok. Átkozott nép . . . No, semmi, azonnal kikeresem. Richtig, mikor is történt az a szomorú eset?

Csodálkozva emelte rám nagy kék szemeit, hogy hát csakugyan nem tudom *azt a napot*, mintha lehetetlen lenne, hogy ne tudnám. Hiszen tudnia kell azt mindenkinek . . . mindenkinek a világon, hogy ő meghalt s hogy mikor halt meg.

— Tegnapelőtt múlt egy esztendeje . . . Szeptember 20-án, éppen ilyen idő volt, délelőtt kilenc órákor.

— Tyüh, hát annyi ideje már annak? Nem hittem volna. Nekem úgy rémlett, hogy két, legfeljebb három hónapja. Ez már egy kis baj.

— Nagy baj az nekem!

— Hiszen nem azt értem, hanem hogy a tavalyi számokat már nehezen találhatjuk meg, elhányódtak. A kiadóhivatalban még meglehet

Arca aggódóvá vált:

— Vigasztalhatlan lennék e szám miatt. Szeptember 21.

— Megpróbáljuk, Miska. Gyere le velem a kiadóhivatalba. Ott felturkáljuk a makulatúrát.

Lejött velem s várt ott, míg én keresgéltem a betűkaszal felé hajolva. Egymás után repültek el előttem az elfelejtett események. Orosz cár borzasztó halála . . . (Hm! ma már az

újat koronázzák), egy mérges cikk Szende ellen (szegény Szende, te is hol vagy már).

A kiadóhivatal emberei ránk se hederítettek. Mély csend uralkodik ott; csak a tollak percegése hallik. Az üzletemberek sohase beszélgetnek egymás közt. Minek, azt mondják, ingyen?

Kezeik között sorba járnak a piros picike papirosok; ahány papiros, annyi ember, amiket aztán beiktatnak, kétféle vágnak, a tartalmatlan részüket különválasztják az értékestől s ez utóbbit becserelik pénzre a postán. Itt nincs különbség, egyik olyan ember, mint a másik; azaz, hogy itt is többre becsültetnek az öregebbek: a *féléves* már tekintély, az *egész éves* pedig már igazi szenzációt csinál. No, de a negyedévesek is többet érnek, mint az egy hónapos csecsemők, kik már nyomtatott címszalagot se kapnak, mert ezeket könnyen elviszi mindenféle apró járvány.

Amint ott keresgélünk, egyszerre megnyílik az ajtó s egy gyönyörű fiatal nőcske lép be, félénken és zavarral.

Szegényes, kopott ruhák vannak rajta, de feltűnő tiszták és takarosak. Karjaiba két kis leányka csimpezkedik, kiket maga előtt ereszt be, megigazítván az ajtónál kis batizt kendőiket s egypár ügyes rántással szoknyácskáikat is.

A hivatalnokok a világért sem pillantanak fel könyveikből.

De én hátulról is megéreztem a szép fiatalasszony jöttét. Hiszen mintha a napsugárból is belopózott volna egy darab, dacára, hogy — a nap nem süt odakünn .

— Mi tetszik, kérem? — szolt az egyik hivatalnok, fel sem pillantva. — Apropos — mondja aztán társához fordulva —, nézze meg ön, Szeged hány lélek?

— Megnéztem már. Hetvennégy. Az egyik tiszteletbeli. (Mármint tiszteletbeli lélek, mert ingyen kapja a lapot.)

— Elég. Hát a trafikok?

— Bagatell .

— Írni kell nekik. Vagy igen. Mi tetszik, asszonyom?

— Hirdetni szeretnék — felelé halkán, de mégis dallamos, rokonszenves hangon.

— Igen? Szolgálatjára.

S egy üzleti mosolygás jelenik meg a hivatalnok arcán.

Ez a mosoly mindig a »bevétel« rovatához tartozik, a kiadási rovatához másik van: savanyúbb valamivel, — de igazabb.

— Miféle hirdetés tetszik, kérem? Mert többféle van. . .

— Az apróhirdetések közé. . .

— Ah, talán kegyed a szép Solitaire? Vagy talán . . . bocsánat, asszonyom. . . kegyed »mosolygó démon«.

— Oh, nem, nem. . . — rebegi fülig pirulva — nem olyan. . . nem az, hanem.

Torkán akadt a szó s szemét hirtelen behunyva — kezével a picinyekre mutatott.

— Ezekből szeretnék elhelyezni egyet!

A hivatalnok közönyösen jártatta végig tekintetét a két gyönyörű leánykán s azután ásítózva kérdé:

— Hogyan? Ezekből?

— Nos igen, uram, — szólt most a nő s hangja szomorú, bánatos lett. (A tartásban is volt valami végtelenül kellemetes előkelőség.) — Ha akadna valaki, aki örökbe fogadná az egyiket . . .

Szendén lesütötte szemeit s elhallgatott.

— Tehát örökbe fogadás? Azonnal megfogalmazom, asszonyom.

Az én Mihályom ott állott, karjait összefonva mellén s úgy elnézte azt a szegény, bánatos asszonyt, hogy majdnem elnyelte a tekintetével. Hát még a gyerekeket, akik a mamájuk szoknyájába fogódtak, s egymásra nevetgéltek, amint hol az egyik, hol a másik elbújt a szoknya mögött, s egy kukkanás jobbra, egy balra újra találkoztak szemecskéik, s mosoly lett a vége.

. Neki is van egy ilyen kis árvája odahaza! . . .

— Kegyedéi a gyermekek, asszonyom?

— Oh igen, enyimek ők . . . de szükségét szenvednek mellettem. Keresetem igen csekély . . . nem elég kettőjüknek, az egyiktől megválok, uram . . . kénytelen vagyok megválni, nem magamért, hanem érte.

Könnycseppek gördültek le finom, nemes arcán.

— Készen vagyunk, asszonyom. Hányszor adassam a kishirdetést? S hova küldjem a beérkezett leveleket . . .

— Nagy Mária vagyok. Lakom a Király utca *szám alatt. Hogy hányszor kívánom hirdettetni, az attól függ, uram . . .

Az én Mihály barátom e pillanatban odalépett az asszony elé, sápadt arca egészen ki volt pirulva.

— Semmitől sem függ, asszonyom. Én azonnal elvállalom az egyik gyermekét.

Mária csodálkozó szemeket vetett rá s a könnyein keresztül mosolyogni iparkodott.

— Atyja leszek neki, asszonyom — folytatá mindig nagyobb hévvel. — Magamnak is van egy ilyen leánykám, ketten ellesznek együtt, játszani fognak, sohasem unják meg magukat.

— Köszönöm, uram, köszönöm — suttogá halkán —, de meg fogja engedni . . .

— Mit, asszonyom ?

— Hogy ez hamar van egy kicsit . . . hogy megzavar . . . hogy . . . nem is tudom, uram, mit beszélek.

— Bátran rám bízhatja a gyermeket, asszonyom. Én Bodzai Mihály vagyok, hivatalnok s másképp is jó módban, csinos mezei birtokom van . . . a gyermeknek jövője biztos.

— Valódi szerencse — selypíté a kiadóhivatali főmely.

— Nagy szerencse, átkozottul nagy szerencse van ezekben a kishirdetésekb . .

Azután magában dörmögte:

— Csak nekem nem használnak már semmit! Mert én nélkülök házasodtam, s ezen az úton elválni lehetetlen. Igenis, igenis, a kishirdetéseknak összekötő ereje vagy, de elválasztó nincs. Arra találnánk már ki valamit! Átkozottul meg lehetne vele gazdagodni.

— Nos, asszonyom — mondá Bodzai a zavarban levő anyának. — Melyik tehát enyém a kettő közül ?

— Akármelyik — felelt az fojtott hangon.

Bodzai lehajolt a kisebbikhez. Anikónak hitták, meg-simogatta fejcskáját.

— Maga jön el a bácsival, mi ?

Anikó kedves kis arcán egy grimaszt csinált, aztán félénken simult, úgyszólván tapadt anyjához. A nagyobbik, a Mariska is húzódozott.

Az anya hol az egyiket nézte, hol a másikat habozva, keze, mellyel az ő kezecskéiket fogta, forró volt és reszketett.

— Nos, asszonyom, határozza el magát.

— Vigye el ezt — szólt tompán, Anikóra mutatva.
Bodzai megfogta a leánykát a kezénél.
— Jöjjön no, édes picike . . Cukrot veszek magának.
— Kell is nekem a maga cukorja — felelé durcásan
—, egye meg!

— De bábut is veszek ám.

Ez aztán olyan argumentum volt, aminek nem lehetett ellentállni. Anikó elment a bácsihoz.

Az anya felsikoltott.

— Hát itt hagysz? Nem, nem. . .nem engedhetem. Nem adom, nem adom .

Mély zokogásban tört ki, melle zihált, a gyermekeket szívére szorította.

— Egyiket sem adom . . egyiket sem . . .Menjen ön el . . távozzék kérem.

Mihály meghatva nézte az anyai szeretetet legnemesebb küzdelmében.

— Csendesedjék, asszonyom. . és ne kergessen el. Hátha találnánk mégis módot. Én özvegyember vagyok. . .gondolja meg, hátha kegyed maga is eljöhetne a gyerekekkel, aztán együtt lehetnének valamennyien . . hátha meg tudna szeretni engem.

A szép fiatalasszony megtörölte könnyeit s félénken rebegé:

— Oh, uram . . ön igazán különös egy ember.

S tekintetében olyan végtelen gyöngédség volt, hogy Mihály égni érezte azt az arcán, minden tagján, mintha ezer hangya mászkálna rajta. . .

Sokáig nézték egymást némán, hallgatagon. A mély csendbe csak az érzéketlen irodai írkok tollának percegése vegyült, s csak a hivatalnok száraz, hideg hangja zavarta meg végre:

— Hát lesz hirdetés, vagy nem lesz . . mert az idő drága, kérem alásan?

— Lesz — mondá Bodzai Mihály. — Mégpedig nagy hirdetés. Írja ki kérem, hogy: »Nagy Mária asszony és Bodzai Mihály jegyesek.«

. A szentnek se hinném el ezt a különös történetet, ha nem a szemem láttára történik, szórul szóra.

AZ ELSŐ FOG

Az első fog, amelyik kinő.

A kicsike nagyon nyugtalan, homloka forró, lázai vannak. Lábacskáival erősen rugdalózik, sokat sír és keveset eszik. Csúnya grimaszokat vág a mamára, a dajkának még a képét is megkarmolja, semmivel se lehet kedvében járni. Istenem, valami baja van!

Aggódva állják körül picike ágyacskáját. A dada édes, megolvasztó hangon zsongja az altató dalokat, de azok se hoznak álmot a szempillákra. Szórakozott, oda sem hallgat; hiában hangzik:

»Arra szaladt egy egér, kis egér.«

Hiába tanítják a *pacsi*-ra, amin mindig nevetett ezelőtt, hogy »keresztül-kasul, könyököm, szürom pacse...« — semmi sem hozza vissza mosolyát, vidámságát.

Oda van, beteg lett. Az anygalka kiköltözött belőle, csak a zsarnok maradt meg benne. Trémában tartja az egész házat. A játékszereket a földhöz paskolja, a gügyölgető hízelgésre ráncba vonja a homlokát, mint egy akadémikus.

Eleinte azt hitték, hogy csak mérges, mert ő maga még nem tudja előadni, mi a baja, de lassan-lassan rájönnek, hogy beteg s szaladnak az orvosért.

A mama már künn az udvaron várja nagy aggódva a doktor bácsit, akármilyen sebesen jön is, ki van téve annak, hogy összeszidja gondolatban ezerszer: Hol késik? Mért nem jön? Igazán rossz ember. Nincs lelke annak az embernek! Ez már sok — — ez már nem szép tőle — s több effélével.

A doktor megérkezik végre.

— Siessen, siessen kedves doktor, az isten szerelméért siessen... s mente meg nekem.

— Ki beteg?

— Ő.

— Miféle ő, asszonyom?

— Hát ő, — a mókuska! Ah, istenem! — s fuldokló zokogásban tör ki az édesanya.

A doktor egyszerre maga is komoly arcot vág, s ünne-

pélyes arccal és léptekkel siet be a szentélybe, hol ő van most. Megnézi, körültapogatja s azután édesdeden fölkapag.

— Oh, oh, asszonyom! Hiszen csak a foga jön! Az első fogat fogja megkapni. . .

— Micsoda! — kiált fel a kismama, egyszerre átcsapva repeső örömbé. — Foga lesz neki, igazi foga lesz? Halljátok — kiált fel gyermekesen —, a mókuskának foga lesz. Egy foga! Ugye, hogy csak egy foga lesz eleinte?

Csengő kacajjal szalad oda s összevissza csókolja a kis bimbót:

— Oh, te kis mamlasz . . . de furcsa leszesz. . . jaj, de csúnya leszesz. . . no, ne sírj, hát . . . jaj, de gyönyörű leszesz azzal az egy fogaddal!

Ez az első fog — amelyik kinő .

De hát az első fog — amelyet betesznek!

Ennek is van története.

Az ördögbe is, a menyecske még elég csinos. Az udvarlók (mert vannak még s szükség, hogy legyenek is) váltig azt állítják, hogy fiatalodik, s igaz is, hanem.

Kimondjuk, — vagy ne mondjuk?

Ejh, mondjuk ki, hogy mire a kicsikének valamennyi foga kinő, addig a mamának egyszerre csak oda lesz az egyik foga.

Micsoda nagy baj ez most már! Az asszonyka egészen beleszomorodik. Meg-megáll a tükör előtt csüggedten, bágyadtan s elnézi magát aggódva, reménykedően.

Nem, nem, semmit sem változott. Éppen semmit. Megnyugodva fordítja tekintetét másfelé.

És mégis ott motoszkál fejében, hogy úgy rémlett neki, mintha az arca beesett volna, mintha gödröcske termett volna egy helyen, s nem ám olyan szerelemgödröcske, melybe a férfiak szíve belepottyán, hanem olyan, mely a fog hiányát jelzi. Rettenetes dolog ez!

Előszámlálja elméjében ismerőseit, barátnéit. Most jut először eszébe, hogy nini, hiszen Belényesinével egykorúak s az már valóságos öregasszony, hát Kajáriné, Bártányiné! . . . Ezek is már hanyatlottak, pedig. . . Uram, ne vigy a kísértetbe, fiatalabbak őnála.

Hanem iszen vannak hízelgő példák is. S nem is kell elmenni értük egész Ninon de Lenclos-ig. Ott van Kuruttyosiné, ötven éves s még mindig helyre menyecske, Belérné túl van a negyvenen s még kisasszonynak szólítják a bálokban. . .

Ki tudja, mit csinálnak ezek, hogy olyan tartósak. Tudnak tán valami szert, ami zománcot ad a szemeknek, üdéséget a bőrnek?

El-elmereng, hallgatagabb lesz férfitársaságokban s gyanakodóbb az udvarlóiban. Sokszor sóhajtoz. Vajon ki után, vagy kihez? Bizonyosan Török Józsefhez (Király utca 7. sz.). Ő a hervadó asszonyok védszentje.

S éppen olyan, mint minden más szent; segíteni ugyan nem tud az emberen, hanem akinek az örömet okoz, hogy őtőle várja a biztos segítséget, annak nem rontja el az örömet

Igen, igen, küzdelem az ember élete. Küzdeni kell minden ellen, még az öregedés ellen is.

A fiatalasszony gyakran áll meg a Váci utcában a fogkirakatok előtt. Érdekelni kezdik.

Eleinte még borzad tőlük. Ki tudja, kinek a foga, ő bizony utálná a szájában hordani. Pfuj! Fel nem foghatja azokat az asszonyokat, akik ilyesmire vetemednek.

Hanem fogas kérdés ám ez a fogkérdés. Nem egyhamar megy ez ki a fejből; gyökereket ereszt ott éppen, mint egy valóságos fog.

Az eszme érik és mindig kevésbé visszatetsző.

Egy napon csak azon veszi magát észre a menyecske, hogy ott áll a fogorvos ajtaja előtt, reszkető kézzel nyomja meg a csengettyűgombot.

Az átkozott szerszám élesen cseng benn, majd csikorog a kulcs az ajtózárbán belülről.

Szíve hangosan dobog — nincs visszalépés többé.

A szép asszonynak másnap már megvan valamennyi foga. Eleinte bosszantja az idegen jószág, de végre is rájön, hogy a mások foga is jó arra, hogy a mások szívét megharapja, — nincs semmi kívánni valója többé.

Az idő egyre múlik-múlik, az idegen fogak folyvást gyorsabban szaporodnak, mígnem jelentékeny majoritást képeznek a száj mindkét padlásán.

S miután a csinált majoritás tudvalevőleg nem népszerű, a menyecske végre belenyugszik a legborzasztóbb állapotba — hogy ő »néni«. Nem szeret többé, lemond. Az idegen fogak úgy néznek ki szájában, mint a fényes bútorok az ócska házbán.

Sehogy se kvadrál össze, s még tán következetlenségbe esnék, ha úgylis ki nem kellene hurcolkodnia — a temetőbe.

Az ember igazán egész életében a fogaival bajlódik, kivált ha az ember asszony. S nagyon nehéz kitalálni, hogy melyek inkább: az ideiglenesek, az igaziak-e, vagy a csináltak?

De ne feszegezzük ezt a kérdést: újabb időben a rossz modorhoz tartozik a fogakat piszkálni.

A ROKKANT SZEKÉR

Az Alföldön utaztunk egy kormánybiztossal, s minthogy olyan dologban jártunk, amely nem tűrt halasztást (névnapra kellett odaérnünk), kénytelenek voltunk sietni, következőképp nem ültünk vasútra, hanem szekeret fogadtunk Szőregen.

De nem akarok sok szót szaporítani, a dolog magva az, hogy Horgos községben egy zökkenőnél összetört a tegegyünk, s az én kormánybiztosom elkezdett éktelenül káromkodni.

Az egyik falusi porta kapujából, mely e vidéken szokásos módon úgy ki volt sujtásozva piros paprikakoszorúkkal, mint egy ünneplő dolmány, öreg parasztgazda nézte nagy flegmával, miképp ül le egyszerre, megroppanva a szekér hátulja.

Se nem nevetett rajta, se nem csodálkozott, éppen csak olyanformán nézte, mint ahogy a felhőket szokás, amikor mindegy neki, akár keletnek mennek, akár nyugotnak.

No, mármost mit csináljunk? Erre az eshetőségre nem volt az útitársamnak semminemű instrukciója a magas kormánytól. A kocsisunk is kétségbeesett, annyi tudomány azonban mégis maradt benne, hogy egy vendégfával helyre lehetne ütni a dolgot, de hol vegyünk egy ilyen póttengelyt?

— Hej, földi — szólítja meg a kormánybiztos a künn ácsorgó parasztot —, mit lehetne itt most csinálni?

Az immel-ámmal közeledett s azután úgy foghegyről kedvetlenül felelte hosszabb gondolkodás után:

— Azt voltaképpen tudni nem lehet.

— A kocsisom mondja, hogy egy alkalmas fával föl lehetne csatolni a tengelyt.

— Föl azt, föl lehetne.

— Csak mármost volna aztán valahol egy ilyen fa — szólt a kormánybiztos idegesen.

— Hiszen ha volna.

— Nem lehetne keríteni valahol?

— Dehogyan lehetne — mondá a gazda, pipáját a túlsó oldali agyarába fogva.

— De hát csak van tán kendnek valahol egy husángja, vagy mi? — faggatta félig ingerülten a kormánybiztos.

— Hát iszen csak van — szólt lustán s néhány perc múlva előhozta a tengely-támasztéknak valót.

Hanem ez még nem tett boldoggá. A fának semmi hasznát sem vettük erős kötél nélkül, mellyel odaerősítsük a néhai tengely roncsaihoz.

— Egy kötél kellene még ide, gazduram.

— Hja — mond az fejkakarva. — Persze hogy persze.

— Hát azt mármost hol vegyünk?

A horgosi ember vállat vont.

— De hol ám? — vélekedék rendíthetlen nyugalommal.

— Ejnye, hát nincs a háza táján valami rossz borjú-kötél, vagy egy kötőfék?

— Akad. de bizony akad — dűnnyögé ásítva s nyomban kihozott egyet az istállóból, aztán látható kedvvel nézte a rác kocsis erőlködését, amint az végre nyélbe üti a szekeret.

— Most pedig mivel tartoznánk? — kérdi nyájasan a kormánybiztos, midőn újra elhelyezkedtünk a hátulsó ülésen.

— No, ugyan mivel tartoznának? — szólt csodálkozó szemekkel.

— Ej, hiszen csak értek kendnek valamit azok a tárgyak?

— Nem értek! — felelte durván.
 — Akkor hát menjünk, kocsis! Köszönjük szépen a szívességet. Isten áldja meg!
 — Jól van, jól — kiáltotta utánunk —, hanem azt megmondom, visszahozzák ám fordulókor a kötelemet meg a fát.
 — Hophó! Megállj, kocsis! Hát mit komédiázik akkor kend? — pattant fel a kormánybiztos bosszankodva. — Más úton jövünk vissza. Az ördög jöjjön erre kendnek a fája meg a kötele végett.
 — No, no . kár az emberre törni — szólott csillapítólag. — Hiszen, ha nem erre jönnek, hát persze, hogy vissza se hozhatják! Isten megáldja!
 . Ilyen nehezen kapta meg tőle a kormánybiztos a fát, meg a kötele, én pedig ilyen könnyen a magyar paraszt találó fotografiáját.

MIKOR A SÍRKÖVET HOZTUK

Gyakorta jut eszembe arról az utazásról, nem sokkal később, ez a másik, ez a szomorúbb, amit már nem a hűgocskámmal tettem meg, hanem csak a sírkövével.

Ahogy eltemettük szegénykét, legott megrendelték neki az emléket, vörös márványból. Oh, milyen nehezen vártuk haza azt a sírkövet.

Édesanyám maga járt Pesten, ő rendelte meg, milyen legyen: letört rózsabimbót véssen rá a szobrász s alul hagyjon egy kis helyet az ő számára, — sőt nekem is jusson a margón. Mind oda iratkozunk lassankint. . Vigasztalása volt ebben a gondolatban.

Egész Pestig szekeren kellett menni a kőért. Addig-addig kértem, míg engem is elengedett anyám, hogy együtt mehettek a kocsissal, vitéz Suska Mihállyal. A nagy Filcsik is velünk jött, egy tarisznya verespénzt hozván magával, mely minden zökkenőnél megcsördült a saraglyában. A bankópénz, amit a kő árában mi vittünk, Suskánál volt letéve, ki a keszkenő csücskébe kötözte be három görcsre.

Filcsik és Suska hadi kalandokat beszéltek el útközben, szakadozottan, nagy közökben, hanem azért azt lehetett volna

kivenni az előadásukból, hogy ők ketten csinálták a revolúciót.

Kemény csontok valának, meg kell adni! Suska Mihály egymaga húsz embert kergetett a vízbe a piskii csatában s kedvteléssel nézte, mint fulladoznak... Egy krétadarabbal oda is rajzolta menten a komplikáltabb hadi pozíciókat a Filcsik bundájára: itt van a híd... ott áll Bem,— itt állok én a gallér mellett, amott meg az ellenség annála piros tulipánnál.

Filcsik megértette és a fejével bólingatott. Hanem hát mi ez még ahhoz, mikor ő nemzetőr strázsamester korában tizenyolc tótot akasztatott fel?

— Aztán miért akasztatta fel őket, Filcsik bácsi? — kérdelem hideg borzongással.

— Mert nagyon haragos voltam, fiacskám.

Félénken néztem a hatalmas emberre s fojtott hangon kockáztattam meg:

— Ugyan mit vétkeztek szegények?

— Semmit. Elszólták magukat. Éppen aratásról jöttek haza s találkoznak az embereimmel, akiknek aznap osztattam ki az alabárdokat. »Ej, no talán bizony békákat tűzdeltek majd ezekre a pikákra?« — kiálták csúfondárosan embereimre, s megröhögték fegyvereiket. Meghallottam. végük lett...

Megrázta bozontos fejét s nagy tenyerével dühösen csapott a kocsi-ülésre.

— Meg kellett halniok. Felakasztattam valamennyit.

Azután megnyomkodta a Suska vállát kedélyesen.

— Kegyetlen fickók vagyunk, Mihály átkozottul kegyetlenek.

S rettenetes mord arccal ültek a kocsiban egész Pestig, csak Vácnál mondá egyszer Suska, az ostornyéllal mutatva az elszórt dombokra:

— Itt volt... ami volt.

— Ühüm... hüm — mormogta Filcsik s még mogorvábbak lettek utána.

Egész éjjel utaztunk, hajnal lett, mire bevergődtünk Pestre. Itt aztán beszálltunk a város valamelyik végén (ki nem ismerem magam, merre lehetett) Filcsiknek valami régi pajtásához, egy bognármesterhez, akivel együtt voltak vándorlegények valamikor, s aki ugyan nem élt már akkor, hanem az

mindegy volt Filcsiknek. Űzletét megvette özvegyétól egy idegen bognár, hiszen bizonyosan megmondta az, hogy Filcsik István uramnak helye legyen, ha ide száll. Az új tulajdonos nem emlekezett ilyesmire. Filcsik dühbe jött: Micsoda, hát az a bagoly sohasem emlegetett engem! Lehetetlen ez! Engem, a kenyerespajtását? Filcsiket, Kiscsoltóru! olvasta az úr a testámentumát?

A bognár a fejét rázta, hogy nem olvasta.

— No, hát akkor benne volt! — mondá megnyugodva s kezdtek a lovakat kifogni az udvaron.

Ott is maradtunk aztán, mert egy nagy alkalmas állás volt, s az alatt tömérdek hordó és donga felhalmozva.

Filcsik nyakába akasztotta a rézpénzzel telt tarisznyát, szinte nyögött alatta, s mind a hárman elindultunk gyalog a városba, ó kordovánbórt s talpakat vásárolni, mi pedig Suskával a kő után néztünk.

Még nem készült el. A kőfaragó azt mondta, várni kell délutánig a betűkre, úgy uzsonna táján bátran odaállhatunk a székérrel.

Suska kedvetlenül vakarta az orrát.

— Még ellopják tőlem ezt a pénzt. Hogyne lopnák el? Bezzeg mehetnék aztán a nagyasszony ábrázatja elé. . . Mármost hogy őrizzem meg, mi tévők legyünk?

— Talán fizessük ki előre. . .

Egy rosszálló krákogást hallatott.

— No persze! Az arcából látom, hogy eltagadná délutánra. S hol a pokolba keresem én aztán ebben a nagy városban a szolgabíró?

Azt határozta, hogy mielőtt bővebben szétnéznénk, visszamegyünk a szállásunkra: okos ember otthon tartsa pénzét, ha nagy summa. Űgy is lett. A bognár udvarán nagy fontolgtás után fölemelt egy üres hordót a félszerben s az alá dugta a keszkenőt. Mire olyan nyugalommal indult ki velem a cikcakkos utcákba, mintha a takarékpénztárba helyezte volna a pénzünket.

Bejártuk az egész fényes városrészt, sorra néztük a csodás kirakatokat, hol ezernyi tündér apróság csillogott: selymek, arany, ezüst és karbunkulus, mert így nevezték Filcsikkel azt, amiről nem tudták, hogy mi.

— Mekkora ablakok, hogy szörnyűség! Ejhoy, de bolondos nagy ablakok!

Filcsiknek derogált bámészkodni a látott pompán és a nagy paloták fölött, neki csak egyetlen észrevétele volt; szeretné — azt mondja — látni, hogy az üveges tót miképp hozhatta ide abban a keskeny kaszniban a hátán a nagy üvegtáblákat? Mégis csak selymák ezek a tótok! Egész Pestből csak a tótokat csodálta meg.

— Bizony, majszter uram, különös ablakok. Aztán itt nem tesznek ám beléjük, mint nálunk odahaza Csoltón, rozmaring-virágot vagy rezedát, hanem drágaságot.

— Pedig az se bolondság, Mihály. egy kis szegfű az ablakban. Teringette, Suska. mikor még fiatalok voltunk.

A nagy Filcsik egészen elérzékenyült.

— Itt talán nem is laknak asszonyok — toldozgatá Suska az ő együgyűségében.

Pedig iszen ott nyüzsgött előttünk, utánunk a sok szebbnél szebb fehérnép selyemben, csipkében, — hanem ha mégsem volt az ablakokban se rozmaring-bokor, se rezedavirág.

Feszesen, félénken mozogtak, senki sem nézte volna belőlük ki azokat a rettentő embereket, akiket otthon csodál bennük a környék. Különben rendén esett minden azután is. Ebéd után ott találtuk a pénzt azon módon a hordó alatt: nem nyúlt hozzá senki.

A követ kifizettük, feltettük a kocsira s hazaindulóban még csak egy helyütt álltunk meg egy népes utcában. Suska leszállott ostort venni, s ezen ötletből Filcsik is kedvet kapott valami bevásárláshoz. A tarisznyája oda volt kötve szíjánál fogva a lócsőz, nem vitte magával, hanem csak belenyúlt, s kivett belőle egy marék pénzt. Nagyon az alján járt már. .

Magam maradtam a szekeren a gyeplőt tartva s még utánuk is kiáltottam:

— Ne soká maradjanak, Filcsik bácsi!

— Nem, nem, kincsecském! — kiáltott ez vissza.

Több perc elmúlt s még mindig nem jött sem az egyik, sem a másik. Békétlenül tekingeték jobbra-balra, midőn egyszerre elém áll egy sárga kabátos úr s megszólít tótul:

— A bácsi elküldött a tarisznyáért; szüksége van rá!

Természetes hangon mondá ezt, mint olyan ember, aki sietve átszalad valamiért, gyanútlan kezdtem kioldozni az ócska jószágot.

— No, adod-e már, vagy nem? — förmedt rám türelmetlenül. — Siess, gyerek!

Ejha! Engem otthon még a mester se téz! Durcásan hátravágtam magam az ülésen.

— Mármost azért se adom hát a tarisznyát. Nem adom. Jöjjön el érte Filcsik maga.

Nem mondtam már, hogy »Filcsik bácsi«: hadd lássa a sárگا kabátos ember, hogy én állok följobb rangban.

— Mi az? Nem adod? Azt szeretném én látni!

— Márpedig azt meglátja. Mert én nem adom.

— Megállj, gaz kölyök! — kiáltá távozóban dühösen s még az utca túlsó szögletéről is fenyegetett ökleivel.

Szívem hangosan dobogott, elsápadtan. Kissé megbántam már engedetlenségemet, kissé pedig szepegttem is. Ki tudja, mi vár rám? Mert hallottam ugyan mondogatni az apámtól, hogy nekünk, nemesembereknek, csak a palatinus parancsol, de hátha éppen ez volt a palatinus? . . .

Nagy sokára Suska jött az új ostorral, megátkozván egész Pestet, hogy kő kövön benne ne maradjon, úgy megcsalták ezzel az ostorral: kócból van az fonva, nem kenderből. Lehetetlenség az, tisztán lehetetlenség, hogy a világ tovább is egzisztálhasson!

De annál virágosabb kedélyhangulatban toppant oda Filcsik. Féltem pedig, hogy meg fog szidni. Szelíd volt, mint a bárány, s titkolózva húzott ki a bundája alól egy valóságos kis puskát.

Tartózkodva nyúltam utána.

— Hát nem haragszik — kérdém —, hogy oda nem adtam? De olyan goromba volt . . .

— Mit? Ki?

— Az, akit a tarisznyáért küldött.

— A tarisznyáért? — dadogott Filcsik ijedten s hirtelen fölkereste szemével. — Hohó! látom, oda nem adtad!

Nem küldtem én, szívem, egy lelket sem!

— Pedig azt mondta az az úr, hogy maga küldte.

— Oh, a csaló! a gazember! Tolvaj volt! Hol van? Merre ment? Hadd üssem agyon. Hogy nézett ki?

— Sárga kabátja volt, tótul beszélt.
— Szörnyűség! — hörgé, nagy izzadság-csöppeket törülve le homlokáról. — Egész Békés megye tót kézre került volna. . Te mentetted meg, fiacskám. .

Megveregette a vállamat s nyájas hangon folytatá:

— Egy nagy megyét, meg ráadásul összes veres pénze-
met. S az is megvan: vagy három forint.

Suska kétkedőleg nézett a majszterre.

— Ejh no, az anyósom pöréről van szó. Egész Békés a Laczkó familiát illeti. . . Nem lehet ugyan kipörölni, ma adta vissza a huszadik fiskális. . . de mindegy, ami megvan, megvan.

Elhelyezkedtünk, Suska közbevágott a lovaknak.

— Fordulhat a törvény. — szötte nézeteit Filcsik.

— Miért ne fordulhatna?

Dicsért is egész úton hazafelé. S minél jobban kisebbedett Pest a láthatáron, annál nagyobb lett ő maga, s értéke-
sebbek a Laczkó-iratok a tarisznyában.

Suska is fölélénkült apródonkint, s újra kemény hősökké váltak, míg szekerünk lassan haladt a homokos úton terhével. A szülői táj levegője ismét átgyúrta őket. . .

Alkonyatkor megindult az eső is, s nagy csöppekben verte a ponyvát, mellyel a sírkő volt letakarva. Filcsik aggódva jegyzé meg:

— Még bizony lemossa az a cudar lucok az aranyos betűket!

Levetette bundáját, Suska is a ködmönt, s gyöngéden, gondosan ráterítették a kőre, — inkább ők áznak meg.

— Megfázik, Filcsik bácsi, hideg van. Hisz a kőnek úgy-
sem eshetik baja.

— No-no — dűnyögte. — Nem hagyhatom megázni a kis kisasszonyom jószágát.

Ránk feküdt az este. Benépesült a levegő — kísértetekkel nekem, csatákkal nekik. Elgondolkoztak, keveset beszéltek, mert sokat láttak a semmiben: én pedig behunytam szemeimet s elszenderedtem, míg egyszer csak nagyot zökken a szekér s felriadok.

— Hophó! Eltört a tengely! — hangzott a Filcsik szava.
Suska leugrott. Csakugyan leült a szekér hátulsó fele.

— Nagy baj — dohogta fejét vakarva. — Megroppant biz az, kátyúba estünk. Mármost mi az ördögöt csináljunk?

— Ha legalább valami fa volna, valami husáng, hogy aláköthetnők vele.

— Van is itt? Kutyatartomány ez erre! Süllyedne el mindenestől Amerikába.

— Nem nő itt meg a fa, csak a nadragulya.

— Kivették már a föld erejét a papok. Haj, haj! mihez fogjunk, mihez?

— Emelem én a szekeret — ajánlkozék Filcsik —, fel is tartom addig, míg fát érünk. Kend pedig vezesse lassan a lovakat! Csak az a szegény fiúcska ne ébredne fel, mert megijed.

Tettem magam, hogy alszom, pedig nyitva volt a szemem, segítettem nekik fát venni észre a sötétben, de bizony jó darabon kellett vinni a jármű hátát, s fa még sehol se volt. Filcsik hangosan lihegett a fáradságtól.

— Ahol ni! — rikkant fel Suska. — Ott bólingat egy kis vékony topoly. Nekünk való éppen.

Csakugyan egy karcsú fának az árnyéka feküdt táncoló fekete csíknak a szántóföldön, mindjárt az út mellett. A hold éppen most bújt ki, s látni hagyta nekik a tájat. Több fa se volt ennél.

— Itt még fel sem akaszthatná magát az ember — szolt Filcsik megvetőleg nézve szét a széles völgyön. — Hanem iszen ne legyen ez az egy sem. . . Kiváglak, kutya!

Előkereste, óvatosan kihúzta alólam a szekercét, s átugorván az útszéli garádot, nekivágott a növendékfának.

Az összerázkódott, recsegve, hajladozva rásírta harmatkönnyeit leveleiről. . . gallyai megropogtak a fejszezapás alatt. Egy madár fölszállt róla megriadva, s kétségbeesve röpködte körül. Madárfiak idétlen csipogása felelgetett a felkergetett öregnek.

— Jó lesz-e tengelydorognak? — türelmetlenkedék Suska.

— Jó biz az — szolt Filcsik kedvetlenül —, csakhogy baj van.

— Már megint?

— Hát izé. . . fészek van rajta.

— No és aztán?

— Teringettét! Hát csak nem vághatom ki! Mi lenne az apróságokból? Nem hallja kend, milyen szomorúan csipognak?

— De bizony hallok szegénykéket. Csakhogy aztán velünk mi lesz?

— Mi lesz? Hát mi lenne? — felelte durván. — Majd tolom én még a szekeret egy darabon.

Szerettem volna rákiáltani, hogy csak szedje ki őket, jók lesznek nekem, de nem mertem, mivel haragosnak látszék.

S valóban szörnyen mérges volt, amint megint a tengelyt fogta kétrét görbülve. Szidta a környéket, s fenyegette a következő falut, hogy felgyújtja, minden élő lelket felpörköl benne, ha egy élőfát nem talál odáig

ARANYOS FELHŐK

Még mai napig is emlegetik a tiszteletes asszonyék, pedig már ötödik éve, ahogy megesett. A kislányokból nagyok lettek, szerettek, szenvedtek azóta (Miminek a vőlegénye is meghalt), a nagyasszony is nem egy bajon ment keresztül új baj elé, — hanem azt a tehénesetet csak nem felejték el maig sem.

Mert ám nem olyan akármilyen tehén volt az! Nagyon nehezen szerezték. Garasonkint kuporgatták össze azt a nyolcvan forintot (azonfelül hetven krajcár borraivalót a kötél fejében), amennyibe került. Azután úgy megszokták, de úgy megszokták, még mielőtt ismerték volna... míg a pénz gyűlt a sovány penzióból, meg a varrásból, kötésből, százszor oda képzelték előre az istállóba.

Csákó lesz a neve, mert szarvai lesznek s azok elállnak majd alul, míg felül szépen összeborulnak, mint ahogy azt a tehénszépség megköveteli.

Hosszú ráncos nyaka lesz a Csákónak, még tán csöngettyút is hagy rajta az, akitől megveszik (Kriska már azt az embert is megálmodta: egy széles képű tót lesz, bibircsókkal a homlokán, — de tréfán kívül). Igaz, majd elfelejtettem, hogy a szőre pedig mintha mosva lenne, néhol sárgát játszik majd, mint a kanárimadaré

Mikor azután megvették, biz az egy kis változáson ment át, szegényke: a szarvait, két csonka csücsök híján, egészen elharapta a valóság, karcsú sem volt, hanem inkább potrohos, szőre se vakító fehér (szebb is talán a tarka), hanem a teje. . . az valami pompás tej volt, sokkal jobb, mint a képzeletbelié.

És a Csákó nevet is fölvette. Minden rendben volt. Már azelőtt is nyugalom honolt az özvegy papné házikójában. Nem történt ott egyéb emberemlékezet óta, mint a kis Kriska eltörte egyszer a kávé-székelyet; félesztendeig sajnálták s azóta egy zöld bögrében tartják a leszűrt kávé-t . . .

Szegények, de megelégedettek voltak, most meg már éppen boldogok lettek, hogy ő is megvan, ő, a Csákó. Lesz mármost minden a háznál, mert kenyér a tehén; olyan kenyér, melyből mindennap esznek, mégis mindig egész.

— No, gyerekek — hajtotta a nagyasszony —, ez tartja ki a lakodalmatokat. Úgy, úgy, Kriska! Ez fog férjhez adni benneteket. No, mit nevensz, te kis gyík? Te. . . te, Mimi fiam. Hiába nevensz. Úgy lesz, amint kigondoltam.

És a nagyasszony tisztos, mindig komoly arca majdnem mosolygóra indult e szavaknál. Már hogy is lehetne másképpen? Hiszen nem beszél ő a világra. Lám, a tehén is csak szóbeszéd volt, most pedig már ott áll a jászolnál.

— Hja bizony! A vaját eladjuk, bárányaim, meg a fölösleges túrót, s abból szerezzük be lassankint a stafirungot. Hát ugye mégis a Csákó köti be a fejeteket? Ámbár nem szeretem, gyerekek, hogy olyan bolondos ökörnevet adtatok annak a kedves állatnak. Még majd megapprehendál

Tovább is erről beszélt volna a nagyasszony, ha a két lányka össze nem felel, ki köpül közülök először. Juj, milyen öröm lesz az, ott pacskolni a sűrű föliben . . .

És ugye mindig szombaton fognak köpülni? Ezer nagy kérdés merül fel. Hol lesz a köpülő? Az udvar közepére teszik ki. Ki szedi ki a vaját? Te szeded ki, mamácska? Melyik táliba rakod, édeském? Hát persze a nagy drótos táliba, hogy beferjen, mert sok lesz — ha valahogy el nem romlik . . .

Már tudniillik a tehén, mert kényes portéka az. Miért is jutott eszükbe ez az eshetőség? Tíz aggodalom egy végben. Persze, hogy kényes jószág a tehén: szemtől jön neki, gonosz emberek megronthatják tejét (mert vannak olyanok, akik

tudnak valamit ebben), a rossz széna is felboríthatja a teli zsétárt, ha meg nem jól fejik, meddő lesz. . .

De hátha rosszabb is eshetik? Csak el kellett indulniok a balsejtelmek útján, fölszedték minden bogáncsát. Kitörheti lábát, mikor künn szaladgál vagy mikor kihajtják, bele-torkoskodik a lucernába s felfúvódik, mint a kántorék tehene harmadéve! Hanem már az ilyet nem élné túl a nagyasszony.

— Mindjárt az Ipolyba ugranám, gyerekek. Be én, igazán mondom, mert elveszünk, semmivé leszünk, ha annak a tehennek valami baja esik. Vigyázzunk rá, mint a szemünk fényére. No, ne sírjatok hát, bolondok. Mimike, töröld meg a szemedet: hiszen nem ugrom még Oh, oh, de nagy csacsi vagy, Kriska fiam. . .

Valami kevés mégis megmaradt ebből az aggodalomból ezutánra is. A tehenet se másnap még, se harmadnap nem merték kiereszteni a mezőre, otthon kedveztek neki szoktatóba, hússzor is megnézték, megitta-e az Ancsa leány, kapott-e répát, van-e friss alomja, jó étvágya?

Kriska egy rézgombot talált az udvaron. Megörültek, hanem el is szomorodtak. Ha a Csákónak szarva volna, most rá lehetne tenni a rézgombot. Olyan szép lenne vele!. De csak sími való dolog is, istenem, hogy a Csákónak szarva nincsen.

Aznap, hogy először hajtották a mezőre, (mert otthon végre is ki győzné takarmánnyal?) az Ancsát adták mellé. A tiszteletes asszony már korán reggel a szőlőbe ment, úgy-hogy haza se jön uzsonnáig. Csak a két lányka maradt otthon. Nosza, ezek is felkerekedtek: ők bizony megnézik a Csákót, mit csinál. Kriska bizonykodott, hogy oda talál a földjükre.

Nem messze volt; baj nélkül érték az ugarra. A Csákót is jó hangulatban találták: szépen legelt s kedélyesen kergette le magáról farkával a legyeket.

Az Ancsa szolgáló, ki csak gyerek volt még, (a libapásztor-ságtól került a tehen mellé) megörült a kisasszony-pajtásoknak, s mesés dolgokat mondott nekik a Komár Mihályék rét-jéről, hol annyi a magvas, mint a marmancs, s még madár-fészket is tud rajta egy helyütt, csak azt várta, míg a tojásokból kikelnek a kicsinyek. Azóta már meg is nőhettek. . .

— Nézzük meg — mondá Mimike hirtelen elhatározással.

— Vezess bennünket! — sürgeté Kriska. — A mamának is hozunk. De nem engedem megsütni.

Elindultak, s egy teljes óráig járták a réteket, ahol annyi látnivaló van: füvek, virágok, olyan alakúak, mint a kés-
penge, a kenderáztatók, (ej, Mimi, emlékszel-e, mikor kicsiny korunkban azzal ijesztettek, hogy ide hozzák a rossz gyerekeket a rossz szellemek?) a zúgó nádas kacsáival, gémjeivel, a helység kútja, mely olyan mély, hogy nappal is a csillagokat látná az ember a fenekéről. (Nem tudom, igaz-e. Mit gondolsz, Kriska?)

Hanem mikor visszatértek a barangolásból elfáradva, nyomban megbüntette őket az Isten, amiért magára hagyták a szegény Csákót, — mert ennek csak hült helye volt már. Elveszett, oda van!

A rémület meghalványította a kis arcokat. Szívük hangosan dobogott. Körülnéztek a nyitott tájon: nincsen a Csákó sehol. . . sehol.

Elhajtotta valami gonosz ember, vagy visszament a régi gazdájához. Sohasem fogják megtalálni többé. Annak az embernek, akitől vették, ki tudná a faluját? Talán nem is ebben az országban lakik?

Ancsa a földre vetette magát s elkezdett jajveszékelni.

— Ancsa, ne bőgj most — mondá Mimi (ő volt az öregebbik, ő vette át az intéző hatalmat). — Siess anyánkért a szőlőbe. . . Mondd meg neki, beszéld el neki, mi történt.

Mérgesen dobbantott lábacskaival, mint ahogy édesanyjától látta nagy események idején.

— Miért nem mozdulsz? Szaporán eredj! Te pedig, Kriska, szaladj a bíróhoz, doboltassa ki. Útközben kérdezősködj az emberektől. Én majd a szomszéd faluba futok.

Elmentek a gyerekek, ki jobbra, ki balra, neki a széles világnak, a Csákót keresni. Hegyről a völgybe, dűlőről dűlőre, benéztek a hegyszakadékokba, remegve, zsibbadozó lábbal nyargaltak az árkok mentében, harsogva kiáltozták be az erdőt, a cserjéseket.

— Csákó! Csákó! szólalj meg, hol vagy?

Nem szólalt meg sehonnan. Ni, a csongettyúje hangja. . . mintha hallanák, úgy rémlik. . . Nem az volt, dehogyan

az volt, darázs-döngés ez csak . . . A Csákóruul senki sem tudott hírt adni. Jövők-menők a fejüket rázták. Elveszett az, vége van annak örökre.

Éhesen, rogyásig kimerülve találkoztak estefelé a falu alatt. Hazatartottak a szegény gyerekek. Egyik se kérdezte a másiktól: megvan-e a tehén? mindenik arca beszélte, hogy nincsen. Komoran, lecsüggesztett fővel mentek be az udvarba. Hol keressék már, hisz mindjárt sötét lesz?

Hát amint beértek a tornác alá, egyszerre csak valami csöngettyűszó üti meg a fülüket; de már ez igazi, valóságos csöngettyű.

Mimike összerezzen.

— Pszt, Kriska! Hallod?

— Hallom. Szent isten.

— Hiszen ez a Csákó! Az, az!

Odafutottak az istállóba. Hát persze, hogy a Csákó volt. Itt van, nem szökött el, hanem csak elunta magát künn a mezőn s hazajött húségesen.

— Oh, te csúf, te gyalázatos! Látod, látod, mennyire megijesztettél bennünket! Hát történt valaha ilyen eset, ilyen furcsa eset a világon?

Lett öröm; mindjárt nem voltak fáradtak, táncoltak, ugráltak a Csákó körül, aki olyan szépen hazajött. (De megszalasztottál, kis bolond tehénkénk!) Míg egyszer csak újra elborult a Mimike homloka: eszébe jutott, hogy hát a mama?

Az bizony, a szegény megijedt mama merre lehet? Bizonyosan a Csákót keresi valahol. Talán keservesen siratja bolyongva, meglehet, el is ájult ijedtében, vagy talán.

Ki sem merték mondani azt a megdöbbentő szót, hogy hátha beugrott, előlte magát az Ipolyba, amint előre megmondta?

Minden csöpp vérük meghűlt e rettenetes gondolatra. Reszkettek, amint megfogták egymás kezecskéjét, s elindultak némán, édesanyjukat keresni.

De hova, merre?

Az esti szürkület ereszkedni kezdett. A torony legtetejét már elnyelte. Siessünk, siessünk! Jó emberek — kérdezték —, nem láttátok a mi anyánkat valahol?

A tiszteletes asszonyt senki sem látta hajnal óta. Ha baja nem történik, bizonyosan itthon lenne már.

A kínos előérzet hihetetlen sietésre sarkallta; nádason, mocsáron, a Hollócska folyón át keresztül-gázoltak, ruháikat nem kímélve csatakosan, érkeztek a szőlőbe, mert onnan kell a nyomokat keresni.

Aminthogy ott is tarkállott óriási nyomnak a tiszteletes asszony ócska wiklerje a diófa alatt. De nini, káprázat-e? hiszen rajta fekszik maga a tiszteletesné is.

Örömpesve futottak hozzá, s Mimi lelkendezve kiáltá:

— Mamácskám, mamácskám megvan . . . megkerült. A fölriadt nagyasszony haragosan mordult rájuk:

— Fölveritek itt az embert . . . már le se dülhet egy kicsit. Mit csináltatok a ruhátoknak? Csupa sár, csupa lucsök. Ejnye mordizomadta gyerekei Nos, ugyan mi került meg?

— A Csákó . . . a mi Csákónk!

A nagyasszony kidörzsölte apró kék szeméből az álmoságot s ásítván egyet, csodálkozva kérdé:

— Hát el volt veszve?

Kriska ámulva hebegé:

— Nem mondta meg az Ancsa?

— Nem is láttam. De beszéljeteK már . . .

A lányok összenéztek. Hát miért szaladgáltak ők egész nap kétségbeesve, hiszen éppen semmi se történt? s ezen aztán olyan sírásba törtek ki, hogy majd fölverték vele az egész szőlőhegyet.

A tiszteletes asszony megértvén a dolgokat, addig-addig törülgette arcukat a keszkenővel, csitítván őket: »no-no, bolondok . . . legyen eszetek, kis macskáim«. hogy maga is elpityeredett, s úgy hármában siratták a szegény Csákót, — mert hátha mégis elveszett volna?

A TOLDI-LEGENDA ALSÓ-TOLDON

Kicsiny falu Alsó-Told: mert ha nagyobb volna, már régen várossá tette volna az odavaló nagyszámú nemesség. Privilegiumokról álmodoznak a bocskorosok, benne van a

vértükben, mindent maguknak szeretnének a jövőben s minden dicsőség az övék a múltból. Még az erős Toldi Miklós is odavaló ember volt.

A falu neve alkalmas rá, hogy ezt higgyék. Néhány krónika is beszéli azonfelül. Az illúziót pedig teljesen emelik valami hajdan nagy épületnek a fundamentumai. Egy-egy mélyen leérő falat ásnak ki néha a harangláb környékén; ott kellett állania valaha — természetesen kacsalábon — a Toldyak ős fészkének. Ha nem vár volt, hát legalábbis egy óriási erős kastély.

Ezer mesét tudnak az aggastyánok a híres Toldy Miklós vitézi dolgairól. Némelyiket már hallottuk sokszor, csak hogy másokkal történt. Új is van egy-kettő, de ez meg sehogya se passzol a Toldy szelleméhez. Semmit se hagynak meg rajta, csak a nagy erejét, még azt a virtusát is elveszik, hogy felesége nem volt.

Legalább a legérdekesebb Toldy-legenda úgy mutatja be, mint család-apát, aki nem a bajvívásaival imponál a hallgatónak, hanem az okosságával.

Mert úgy történt, hogy Mátyás király nagyon megharagudott Toldy Miklóstra, amiért az néhány vitézét agyonverte, mivel a feleségét rágalmazták, s lecsapván őt ezért összes méltóságairól és hivatalairól a király száműzte udvarából, mondván, hogy oda többé a lábát be ne tegye, mert mindjárt feje vétetik.

Hazament Miklós, elbúsulva Alsó-Toldra, de addig mesterkedett rokonai közbenjárása mellett, hogy a király szívét meglágyította.

Egy napon fáradt vitéz érkezett Alsó-Toldra tajtékos lovon. A király csatlósa volt. Levelet hozott a királytól, melyben Mátyás tudtára adja, hogy visszajöhet az udvarába, de csak a következő föltételek mellett s ezeket jól megvigyázza:

»Ne jöjjön gyalog s mégis gyalog jöjjön. Hozza el magával a legjobb barátját, a legnagyobb kincsét és a legnagyobb ellenségét.»

Töri a fejét ezen híres Toldy Miklós. Hiszen lehetetlen dolgokat kíván tőle a király! Ha a legjobb barátját elő tudná is keresni, hogy vele menjen, de honnan vegye elő a legnagyobb ellenségét s miképp kényszerítse a vele jövetelre?

Mialatt a királyi csatlóst egy belső szobába fekteti, bemegy a maga kamrájába, hol töprengve okoskodik vala a királynak az ő izenetén; ha netalán valamely titkos értelme lenne annak.

Már körülbelül éjfél harangoztak, mire bemegy az ő hites társához, Laczfy Magdolnához s felkölti őt, ekképpen kérdezősködve:

— Láttad-e azt a vitézt, Magdolna, aki ma énhozzám jött?

— Láttam, kedves férjem. Magát király cselédének lenni mondotta.

— Az ő valóban. Drága ajándékokkal, láncokkal, gyűrűkkel mégyen király szeretőjéhez, Forgách Máriához Gácsra. Régi ismerősöm lévén, nálunk meghált.

— Nyugodjon békében szegény fáradt vitéz — mondá Laczfy Magdolna.

— De nem addig van az, gerlice párom! Tudod-e milyen eszmém támadt? Drága kövű ékszerek jobban illenének a te hó nyakadra, patyolat karodra, mint a Forgách Mária szeplős csuklójára.

Magdolna szemei felcsillogtak.

— Én megölöm azt a vitézt, Magdolna — szól Toldy.

— És neked adom a drágaságokat.

Az asszony ellenkezett, de olyan módon, hogy még csak jobban tüzelte a tett elkövetésére férjét.

Toldy el is ment s egy óra múlva bejött az ékszerekkel s egy zsákot cipelt hátán, mely roppant véres volt.

— Itt az ékszerek, Magdolna. És itt van a vitéz holtteste is. Mit gondolsz, hová rejtsem?

Az asszony egy üres fülkét mutatott ki, oda tették a holttestet, melyből a vér még most is csepegett a zsákon át.

— Most pedig miénk a drágaságok! Hanem fussunk innen! Menjünk Budára. Hogy a királynak, ha szolgáját keresné, eszébe se juthasson, hogy nálunk vezett el. Ott lásson bennünket Budavárban.

Rögtön készülni kezdtek az útra.

— Mit vigyünk az útra a társzekereken? — kérdé Magdolna.

— Semmit, csak a kis fiamat, Gábort hozzuk magunkkal, meg a vadászkutyámat.

Így mentek el Budára. Mikor a palota elé értek, Toldy Miklós megfogta a kutyát s üzent a királynak egy szolgálóval, hogy immár jön azonképpen, ahogy a király rendelé.

A király visszaüzent, hogy egész udvarával várja és a tornácra nézi.

Miklós ekkor karjára vette kis Gábor fiacskáját, felesége balról ment mellette, a kutyáját pedig egy madzagon vezette, jobbról rajta tartván a jobbik lábát az eb hátán . . . miközben a másik lábával egyet-egyét ugrott a kutya mellett.

Az udvari főurak hangos nevetésre fakadának a jeleneten. Nini, a vitéz Toldy Miklós megbolondult, beállott szárazdajkának. Gyereket hordoz.

Egy másik főúr azon nevetett, hogy miért ugrándozik komoly ember léteére a kutya mellett, tán bizony oda van növe a lába a hátához.

Csak a király nem nevetett, s homlokát komoly ráncokba szedve szólott:

— Ne bántsátok ti Toldy Miklóst. Úgy látom én, okosan cselekszik őkegyelme. Nem bolondult az meg, — hanem az esze jött meg. Különben majd kikérdezem még.

Midőn közel jött Miklós a királyhoz, meghajtva magát, egy korbácsot vett ki a mentéje alul s azzal a kutyát megütötte. A szegény eb vonítva futott el előle.

— Nos, Toldy Miklós. Hol a legjobb barátod?

Toldy nem felelt hirtelen, hanem hízelgő szavakkal hívni kezdte magához a kutyát:

»Bodri, kedves Bodrim, gyere ide siess ide hozzám.«

Az vissza is jött nyájas farkcsóválgatással.

— *Íme, itt a legjobb barátom, felséges uram!*

— Valóban ez ő — mondá a király. — Aztán az urakhoz fordult s halkan mondá: »Megütötte s mégis visszajött a hívására.«

Ekkor Toldy a feleségéhez fordult s ekképp feddé meg:

— Miért nézel olyan szemtelenül a királyra? Talán bizony szeretőd a király!

Az asszony lángra borult arccal kiáltá:

— Hogy mersz gyanúsítani, te gyilkos!

Erre a szóra Toldy megütötte a korbáccsal, mire az asszony jajveszékelnéi kezdett:

— Fogjátok el a gazembert, a gyilkost. Tegnap ölte meg a király szolgáját, szemem láttára!

— *Íme, a legnagyobb ellenségem* — szólott ekkor Toldy nyugodtan. — Ez asszony, kiért életemet áldoztam sokszor, kiért cselédeidet megöltem, most olyan bünt kiált ki reám, amit el nem követtem.

— Hogyan? — mondják a főurak. — Hát nem ölted meg a király szolgáját?

— Már hogy is öltem volna meg? Csak őneki mondtam. Egy megölt borjút gyömöszöltem a zsákba s a magam szekrényéből kincseket tettem az asszony elé, mintha a szolgától vettem volna el.

A király helyeslőleg bólintott a fejével, s egy intésére megjelent a megöltnek hitt szolga s tanúságot tett Toldy furfangos eljárásáról.

— Hát a legrágább kincsedet elhoztad-e nekem? — kérdé a király azután.

— Elhoztam, fölség: itt van a karomon, a Gábor fiam.

— Ember vagy a talpadon, Toldy Miklós. Nem jöttél gyalog se s mégis gyalog. Mindeneknek megfeleltél. Okosabb vagy az esztergomi primásnál is. Ha nős ember nem volnál, mindjárt annak a helyére tennélek. Így azorban elég lesz neked az is, ha országbírónak teszlek.

Meg is tette aztán, s mint ahogy fa-kalodája van a falusi bírónak, arany-kalodát adtak az országbírónak.

Gyönyörű arany-kaloda volt . . . Az öregapámnak a szép-
apja még ült is benne.

Már t. i. az alsó-toldi ember öregapjának a szépapja.
Mert hát még az is dicsőség.

MILYEN A MAGYAR IPAROS?

Nem hiszem, hogy akadna ember a Szent István birodalmának területén, aki ne érdeklődnék az iránt, hogy hol és miképp terem a szegedi bicska.

Hát azt bizony Sziráki uram csinálná — ha csinálná. Őneki adatott meg az égiektől az a különös talentum, hogy

akár nyél, akár penge dolgában túltegyen a földkerekség minden bicskacsinálóján.

Van is becsülete az ő készítményének; aki csak megfordul Szegeden, mind ellátogat az ő boltjába s úgy veszi onnan a halalakú bicskát, mintha ingyen adnák; semmi árt nem tart érte túlságosnak. Ajándékba valósággal nem lehetne becselebb tárgyat vinni ennél. Boldog, akinek ilyen jut. Még az unokáira is ráhagyja testámentumban, s azok is megemlegetik, hogy: »Ni, a nagyapánk bicskája, mégpedig nem bolondság, hanem valóságos Szirákitól való szegedi bicska.«

Hát azt hinné ezek után az ember, hogy ez a Sziráki bizonyosan valami nábob, akinek gyárai vannak s aki az egész világra szállítja méltó hírnevet szerzett iparcikkeit, akinek ügynökei vannak Londonban, Párizsban, Amsterdamban, New Yorkban s mindenfelé.

Oh, dehogy, dehogy! Esze ágában sincsen Sziráki uramnak ilyen bolondság! Igaz, hogy ez így lehetne, hanem hát ő bőven meg van elégedve azzal is, ha Szeged környékén az ő bicskáival szelik a szalonnát az atyafiak. Már a hódmezővásárhelyi embertől szinte irigyli. Jó annak a fanyelű bicskak is.

Sziráki uram kevély arra, hogy az ő pengéje örökkévaló, s kivált arra büszke, ha szemtől szembe megdicséri a komája, vagy a sógora, hogy »no, Sziráki uram, ez aztán bicska!«

Hanem világelterjedésre éppen nem gondol, az meg alkalmasint még csak az eszébe sem fordult meg sohasem, hogy valami üzleti hasznot húzzon az ő renoméjából.

Történt ugyan nemrég, hogy egy londoni cég egyszerre tízezer darab bicskát akart nála megrendelni egy ügyvivője által, de Sziráki uram a szeme közé nevetett az ügyvivőnek.

— Tízezer bicska! Tegye az úr bolonddá az öregapját! Hiszen annyi bicskát talán nem is lehet csinálni.

— De ha egyszer komolyan megrendelem.

Sziráki uram ötölt-hatolt, hímezett-hámozott. Nagyon kellemetlenül érintette ez a dolog.

— Hát tudja, kérem, az nagyon messze van ide (már t. i. hogy London van messze). — Aztán kérem, mire való volna neki egyszerre tízezer bicska? (már t. i. a londoni cégnek). Nem okos beszéd az ilyen. igaz is, nem is.

— De kérem, ha kételkedik, azonnal deponálom a pénzt a közjegyzőnél. Hát jó lesz ez? Mi?

Most aztán még nagyobb zavarba jött a híres iparos.

— No, ezt meg éppen nem akarom. Az lehetetlen. Hanem tudja mit, egy-két bicskát a maga kedvéért szívesen csinállok az anglusnak prezentbe. Azt megteszem, hanem annyi töméntelent . . . Ej, hát úgy nézek én ki, mint akit mindenre rá lehet venni? Hagyjanak nekem békét . . .

Sziráki urammal igen nehéz boldogulni, ha egyszer megköti magát.

Némelykor alig van harminc—negyven kész bicska a boltjában, s mikor vevők jönnek, nem ritkán esik meg, hogy nem találnak olyan formájú kést, aminőt keresnek; »most nincs az a fajta készen«, ez a felelet.

— Mikor lesz? — kérdi a vevő.

— Hja, azt nem lehet tudni — feleli vállat vonva. — Most a mezei munka miatt nem dolgozhatunk.

Sziráki uram ugyanis mind elviszi ilyenkor a legényeit kukoricát kapálni s szénát gyűjteni; az éppen nem jutván eszébe, hogy ezek vele együtt valóságos művészek, kik tíz forintot teremtenének addig az ipar terén, míg itt egy nyolcvan krajcáros napszámot pótolnak.

Hanem iszen azért magyar ember Sziráki uram, hogy ilyen legyen, ne értsen az üzlethez s ne csiklandozza a nyereségvágy.

AZ ALISPÁN-KISASSZONYOK

Hirtelen leeresztették vasvilláikat, amint a kocsiban megösmertek bennünket, vagyis hogy csak az urambátyámat, az alispánt.

— Hogy állunk, Barkás Mihály? — kérdé az alispán az egyik vasvillás embertől, ki a megfordított pipaszárat rágta kegyetlenül.

— Hát csak állunk még, ahogy állunk.

— Haltok-e nagyon?

— Hát halunk, amennyire lehet. Ma is kilencet temettek.

Ámbátor . . .

— No, mit akarsz mondani?

— Hogy hát mi lutheránusok még megvolnánk eddig, egy halt meg közülünk, az is csak tévedésből.

— Miféle badarságot fecsegsz itt összevissza?

— Már az pedig úgy van, tekintetes uram, hogy itt mi nálunk a katolikus részt kezdte meg a kolera. Ebben az egyben szerencsések vagyunk, hála istennek.

— Vén bolond! — kacagott fel az alispán, ezüstös tajtékipipáját a bricska sárellenzőjére verve ki.

— Hiába nevet pedig a tekintetes úr. Űgy körülbelül négy-öt napig még eltart bennök, azután mi jövünk. Ha nem tetszik hinni, megmondhatja a bíró is.

— Hol a bíró?

— A bírót mondtam? Igaz a, majd elfelejtetem, hogy meghalt.

— Mikor halt meg?

— Most uzsonna táján.

— Akkor hát szólítsd elő a törvénybíró?

— Hiszen az már mikor halt meg! Hajnalban. Azaz hogy még tán nem is virradt, ugye Muszur sógor?

A megszólított Muszur sógor sötéten bólintott a fejével.

— Pedig milyen derék ember volt ez a Hártya Pál — sajnálkozték az alispán.

— Az volt — dünnyögte az öreg Muszur.

— Maradt-e valamije?

— Négy lánya maradt. Ott benn sírdogálnak szegények, majd fölveszik a házat. Egyik szebb, mint a másik.

— Vagyonuk nincs?

— Nincs. Éhen fognak meghalni, ha a kolera el nem sepri. Nem főz azoknak senki ma sem, ha ugyan van mit főzni. Egy lélek sem néz oda a halottas portának.

— Hány évesek?

— Nyolc és tíz között, ikrek a két idősebb.

— Hm — köhintett az alispán s mogorván intett a két vasvillásnak, hogy el vannak bocsátva.

Azok megint odaállottak az országút két szögletére, katonásan föl s alá járkálva annak a nagy feladatnak a tudatában, hogy ők a vesztegzár fenntartói s agyon lehet szúrniok, aki a tekintetes vármegye rendeletének ellenére erőszakkal akarna keresztülmenni a nemes helységen, amelyben a fekete halál most a vicispánynál is nagyobb úr. Még tán bizony büszke is volt rá egy kicsit Barkás Mihály, hogy ilyen nagy úr lakja Nemes-Várbokot.

A bricska lassan indult meg a döcögős, kátyus úton, melyet alacsony, szalmafüdeles házak szegtek be kétfelül.

Egészen kihaltnak látszott a megyei bocskoros nemességnek ez a százados fészke. Imitt-amott a kerítésnél kinézett egy búbanatos arcú ember s még csak meg sem emelte a kalapját a vármegye mindenható ura előtt.

Hátam borsózott. Magam is érezni kezdtem, hogy közel kell lenni a világ felbomlásának.

Egy óriási fenyőfa-ládát hoztak velünk szembe. Az alispán odaszólt:

— Miféle jószág az, barátim?

— Koporsó, hat embernek.

Hatával temették az embereket; rokont, nem rokont, ellenséget, adóst, hitelezőt együvé. Milyen furcsa szcénák lesznek majd ebből a feltámadás napján!

Az alsó soron, ahol nagyobbára a katolikusság lakott, az egyik nemesi kúria előtt egy malac beleszabadult a ház előtti kis kertbe. Az egész nemes Laczfy-familia ott nézte. A szentkorona tagjai máskor köveket hajigáltak volna a malac után, lármáznának, pörrel fenyegetnék a torkos állat gazdáját, most egykedvűen nézték, hogy teszi tönkre a drágalátos dinnyeágyakat. Hadd teljék öröme szegénynek!

Az alispán hallgatagon ült mellettem, hol-hol kivette zsebkezdőjét és homlokát törülgette, izzadott. Majd a pecsétgyűrűjét húzta le, azt a levegőbe hajította, meg elfogta. Ezzel mulatott. Egyszer véletlenül ránéztem, úgy tetszett nekem, hogy arca sápadt kissé s nincs rajta a rideg fenségből semmi. Nem is a vármegye alispánja ez, hanem csak egy szelíd öreg úr.

A harangláb táján egy hosszú, fehérlő selyemszál hálózta át az országutat, mint valami szabályos kordon. Békanyál volt. A nyári szél idehajtotta a rétekről s két ellenkező ákác-fához fogódzott, a között ringott-repkedett alig láthatólag, jelölve annak, hogy már napok óta nem ment erre szekér, mely elszakította volna a mezei tündérek cérnáját. Ezek a fickók mégis derekasan tartják meg a vesztegárt.

Az öregúrnak éppen az orrát csiklandozta meg, mikor elszakadt s rajta maradt az ábrázatán, úgy kellett leszedni a szakálláról, bajuszáról, pedig illett oda a színe miatt.

— Látod, öcsém, ha most ez a békanyál drótból lenne, ugyancsak megállított volna minket, még az orrunkat is leszeli, hümm.

Nem bírtam megérteni, miről gondolkozhatik. Hanem 'iszen megmagyarázta ő azt a következő zökkenőnél.

— Hopp, hó! Állj meg, Imre! Te pedig, Ambrus-fiam, ugorj le s gyere idebb, hadd magyarázzam meg, mit akarok.

A cifra tarsolyos hajdú egy pillanat alatt lent termett az alispán mellett.

— Menj vissza, fiam, s eredj be ahhoz a Hártya Pálhoz, aki ma reggel meghalt. Négy kis lányt fogsz ott találni. Összeszeded valamennyit, kiviszed őket a határra s ott azután.

— Értem, tekintetes uram. De instállok alásson, az éles kardomat otthon hagytam, a tompa van velem.

— Nem kell a gyerekeket kardra hányni, te számár! Borókával kifüstölitek őket a falu végén. Kocsit rendelsz magadnak s áthajtasz Csomádra Csuzy Miklóshoz, azt mondod neki, hogy tiszteltetem s küldöm neki ezt a négy lánykát, az egyik nála marad örökben, válassza azt, amelyik neki tetszik. Ha pedig nem volna hozzá kedve, mondd meg neki, hogy ezt a vármegye . én rendeltem így; punktum.

— De hát a többi három?

— Innen Csalárnak fordulsz. Ott bemegy özvegy Bogátynéhoz, de jól vigyázz, mert két kastély van szemben, s a másikban is özvegy lakik. Bogátynét kérdezd. A három lány közül kiválasztod magad a legszebbiket, a másik kettőt ottkünn hagyod, szép illedelmesen benyitsz és így szólsz: »az alispán úr kezeit csókoltatja és ezt a kis lányt küldi prezentbe«.

— Igenis, tekintetes uram!

— Csalárról átszaladsz Keszibe, Kovács Mihály uramhoz. Annak elmondod a dolgot úgy, amint van, hogy a gyerekek anya, apa nélkül voltak egy kiháló félben levő faluban. Valahogy ne említsd neki, hogy ez megyei rendelet vagy hogy én intézkedtem, mert Kovács Mihály uram már azért sem tesz meg valamit, mert rendelet. Mindjárt rád uszítja a kutyákat. Hanem kéz alatt elpletykázod, hogy én sehogy sem akartam hozzá küldeni a leánykát, csak az esküdt úr beszélt rá, még fogadtunk is száz szivarban az esküdttel, hogy hasztalan fáradság lesz, Kovács uram nem fogadja be örökbe a gyereket.

— Igenis, tekintetes uram!

— No, most pedig eredj és jól végezz. Imre, hajts.

— Hát a negyedik gyerek, tekintetes uram? — kérdé a hajdú.

— Igaz a . . . több eszed van, fiam, mint a vicensótáriusainnak. Magam is majd elfelejtettem. Hát a megmaradt gyereket, azt, amelyik már senkinek sem kell, hazaviszed a feleségemnek. Annak az is jó. Azt üzenem neki, hogy jól gondját viselje, mert a leány a miénk. Szombaton délre magunk is otthon leszünk.

Szombatig még nagy utat kellett megjárunk a kerületben. Nemes-Várbokról átmentünk Pentelére és a többi kolerás

helységekbe, ahol a megyei főorvos is hozzánk csatlakozott. Réiben ott találtuk a szolgabíró is, tekintetes Berei Pál urat, aki hagyatéki tárgyalásokat intézett el. Éppen az ő segítségére vitt ki engem a körutat tevő alispán, mert Berei Pál volt a principálisom.

Igazán gyerek voltam én még akkor, midőn a vármegye urai közé kerültem. Nem adom sokért, hogy éltem még a régi táblabírák között s hogy szemem láttára fogyott el az utolsó fény, amit a múlt dicsősége vetett még a kevély megyei címerekre.

A hagyatéki tárgyalásokat elvégezve, Csomádra hajtattunk éjszakára, Csuzy Miklóshoz. Az volt a főtanya a kerületben. Már megterítve várt a »zöld asztal«. Mert a zöld asztal elkerülhetlen kelléke volt a táblabírói világnak.

— Ki oszt? — kiáltá az alispán, amint a kocsiról leugrott.

Hát biz' azt mindjárt kezdték, az időnek drága voltára hivatkozva. Folyt is derekasan egész éjjel. A »háromszor, négyszer, besszer, re-besszer« felkiáltások közt csak néhánéha tett egy másfajú megjegyzést az alispán.

— Igaz ni, Miklós! Nem volt itt nálad a huszárom?

— De bizony itt volt tegnapelőtt.

— Megkaptad a küldeményemet?

— Izé köszönöm — felelt Csuzy kedvetlenül.

— Nagyon derék! No, hadd lám, milyet választottál!

Hívasd be.

— Baj van vele — tagolá a gazda zavartan. — Eltűnt. Tegnap dél óta sehoh sincs . . restellem pedig . .

— Eltűnt? — vágott bele az alispán. — Nem szeretem a dolgot — tette hozzá, homlokát ráncba szedve.

— No, no, hiszen majd előkerül. Azért csak ne aggódjék, bátyám.

Mint hogy a viceispán éppen huszonegyes blattot kapott, hát csakugyan letett az aggodalomról s nekifogott a zsinór növesztésének. Pogány szerencséje volt, okvetlenül ő húzza be ezt is.

De már ennél fogva is nagy malheur-ben úszott az én principálisom. Éjfél tájban bizony egyszer azon vette magát észre, hogy egészen üres a nagy fekete tárca.

— Hozzátok ide a pakktáskámat! — parancsolá az egyik ott ácsorgó inasnak.

A kis bőrdödöt előhozták, Pali bácsi belenyúlt s kihúzott belőle egy csomó aktát, a hagyatéki ügyeket s azokból kezdte előkotorászni a — depositumokat.

— Most már a vármegye pénzével játszom — szól mosolyogva, szedegetvén ki egymásután a százasokat.

Biz' azok is mind elsétáltak. A vármegye pénze is az alispánhoz húz szívesebben, nem maradt abból hajnalig egy forint sem. Istenem, mily különös világ volt az! Nem fogta rá Pali bácsira senki, hogy sikkasztó.

És nem kapitulált meg egyhamar. Másnap délben újra kezdtek. Pali bácsi az asszonyoktól kért pénzt kölcsön. A kis Csuzyné még az öreg harisnyából is kiöntögette a penészes tallérokat; asszonypénz szerencsét hozhat.

A játékot persze nem lehetett félbenhagyni, míg Pali bácsinak kedve van — ha két hétig tart is. S azalatt az egész vármegyében szünetelhet a közigazgatás s dúlhatott a fekete halál a vicispán, a szolgabíró és az orvos miatt! Valljuk be no, hogy sokszor voltak könnyelműek azok a lelkiismeretes emberek is!

Hanem azért szombat estére mégis hazatértünk »tiszttát váltani« (ez volt a hivatalos kifejezés a szombati megérkezésekre).

No iszen, nagy »ne mulass« várta az alispán urat.

— Ejnye, János, János! Hát mid vagyok én neked, János? — kiabálta az alispánné csípőjére tett kezekkel. — Hát micsoda galibát küldesz te a nyakamra, he! Hol szedted fel már megint azt a porontyot? Hát szolgálód vagyok én neked, vagy mid, mordizom adta, hogy csak úgy az országút közepéről intézkedel?

— No-no, Anna, legyen eszed, kérek!

— Hallgass! Hát azt gondolod te, hogy én is olyan vagyok, mint a vármegye, hogy szép szóval minden ostobaságokra rá lehet venni!

— De kérek, Annám, hiszen neked akartam örömet okozni.

— Hallgass! — toppantott az alispánné a lábával. — Szép örömet szereztél, mondhatom. Hisz az egy sárkánykölyök. Látnod ezeket a kaparásokat az arcomon, tegnap, mikor

mosdattam, nekem esett a körmeivel. Valóságos pokol fajzatja! Büntetésből becsuktam a nappali szobába, mind össze-törte a porcelánedényeimet. Nem adtam volna oda a lelkiüdvőségédért a két füles porceláncsészémet a stafirungból.

— Micsoda? A két Rákóczi-csészét törte össze? — sóhajtott fel az alispán félénken.

— Azt hát, mi közöd hozzá? Az enyim volt. Hanem azt megmondom, hogy azt a gyereket elvidd innen, mert ma meg a virágpalántáimat tépte ki a kertben. Elvidd innen, tedd, ahova akarod, de én ne lássam.

— Jó, jó, csillapodj, édes Annám, minden úgy lesz, ahogy akarod. De ni, micsoda bolondság ez?

A divatárusnő jött, csipkés finom ruhát, kalapot és mindennemű gyerek-piperét hozva egy nagy kosárban.

— Hogy ez mi? — felelt aláeresztett hangon a tekintetes asszony. — Ruhát rendeltem neki, igenis, mert nem tűrhetem, hogy meztelenül legyen valaki az én házamban. Reggel rá-adom, aztán fel is út, le is út, nekem ugyan nem kell. Jöjjön kedves Spenczerné, hadd fizetem ki.

Haragosan becsapta maga után a folyosó-ajtót, az alispán pedig csendes morfondirozásba merült zsöllyeszékében.

— Hej, hol van itt valami szobaleány — ocsúdott fel egyszerre mélnázásából —, hadd hozná ide azt a gyereket.

Elővezették. Olyan vad volt, mint egy medvebocs. Szőszke selyemhaja összevissza kuszálva csüngött domború homlokán. Nagy, kék szemei morcososan forogtak, parányi kezei piszkosak voltak.

— Hogy hínak, lányom? — kérde az alispán gyöngéden.

— Nem mondom meg — szólt a kis leány s fejét dacosan hátraszegte.

— Gyere közelebb, picike!

A szobaleány erőszakkal előre taszigálta, az alispán szépen átfogta derekát, mire a kis ördög olyat ütött a kezére, hogy szinte beleszisszent.

— Jézus Mária! — kiáltott fel a szobaleány ijedten azon hitben, hogy tán azonnal fejét veszik a gyerekek ezért a vakmerőségért.

Hanem az alispán ahelyett, hogy méregbe jönne, elkezdett édesdeden nevetni, hogy szinte rengni látszottak bele a tornác oszlopai. Furcsák ám ezek a hatalmas urak!

Tetszett neki a kis parasztlány; igaz is, hogy nagyon szép volt, feslő rózsabimbónak is a szebbekből való. Babos szoknyácskája csak térdig ért eredetileg, de ahol kiszakadt a ráncában, ott a földet seperte, csak oldalt hagyva láttatni gyönyörű idomú, napégette lábszárait. Szobrász se faraghatná különbeknek Rozmaringvirág nő arra, ahová ez lép, ha fölcseperedik.

— Na, ez ugyan megjárja »maradéknak«, Ambrus fiam!
— szóltá meg az alispán kedvenc huszárját.

Ambrus megsodorta ősz bajuszát s ravaszul kacscintott:

— Volt eszembe, tekintetes uram. Nem maradék ám ez! Előre magunknak szántam, vagyis hogy a tekintetes asszonynak s eldugtam a saroglyába, hogy meg ne lássák. Mind hitványabb már a többi!

— Elhelyezted-e a többit is mind?

— El én egy lábíg. A Kovács-uraság erővel kettőt akart, mikor megmondtam, hogy a tekintetes úr egyet sem akart küldeni.

— Pedig talán jó lett volna ott hagyni ezt a másikat is. Nagyon meggyűlt vele a bajunk. Az asszony haragszik.

— Pajkos, rossz a gyerek, tekintetes uram, s nem tud itt megszokni. Pedig látom, tejbe-vajba fűrösztének.

— No, majd ráncba szedem én reggel.

Hanem 'iszen szedhette már azt. Híre-hamva se volt a kis Erzsikének reggelre. Eltűnt, sehol se találták, mintha a föld nyelte volna el. Hiába dobolta ki a nagybajszú Pista hajdú minden utcaszögleten: »adatik tudtára mindenkinek«, senki sem hozott hírt föléle. Az alispán az egész parkot beszaladgálta. Erzsike nevét kiáltva, de még csak a visszhang sem felelgetett neki.

Még a tekintetes asszony is sopánkodott úgy déltájban.

— Mégis restellem — mondá —, hogy éppen nálunk veszett el. — S elkezdett, mint már azt az asszonyságok szokták, mindenféle skrupulusokat csinálni. Háttha az Ipolyba ugrott? Háttha az oláhcigányok lopták el? Ki tudja, még tán arra is gondolt, nem-e a zsidók ölték meg, hogy szűz vérért megigyák?

Ambrus huszár lóra ült. Az alispán megparancsolta, hogy élve, halva megkerítse, még a föld alul is kiássa, nélküle haza ne térjen.

A tekintetes asszony sehol sem találta helyét egész délután, valahányszor átment a »kék szobán« s meglátta ott a rózsaszín gyermekruhát a díványon kiterítve, mintha szomorúbbá lenne mindannyiszor.

Estefelé jött meg a huszár, csatakosan, tajtékos lovon.

— Hol a leány? — kiáltott rá a lódobogásra kiszaladt alispán és neje egyszerre.

— Itt hozom — szólt Ambrus, fehér köpenyét hátravetve, mellyel Erzsike volt betakarva.

— Él?

— Alszik a kis ördög — felelte a huszár káromkodva — rúgott, harapott, abban fáradt ki oly nagyon.

— No, csakhogy itt van! Hol találtad meg, édes fiam?

— Odahaza. Képzeld, tekintetes uram, azt a gyalázatos vért, ami ezekben a parasztokban van. Várkokra érven, amint belovagolok a Hártya portán, hát ott találom a négy gyereket azon módon, ahogy szerdán találtam. A kazal tetején ültek . . .

— Ejnye! — csodálkozék az alispán. — Adta kölykei! Lássá meg az ember.

— Eleinte hittem, én vagyok megbolondulva, hogy azt képzelem, mintha már egyszer széthordtam volna a vármegye négy része felé, hanem aztán rájöttem lassankint, hogy hazaszöktek a gyehennára valók. Ilyen a paraszt, tekintetes uram!

Az alispán elmosolyodott, s nini mit lát? . a tekintetes asszony maga veszi át Erzsikét a huszártól s szép óvatosan, nehogy felébredjen, tulajdon kezével viszi be a szobába. Már mire való az ilyen? Nem annak termett az, de meg nagyobb is már, hogy ölben hordják.

— Egy jó ötletem van, öreg — szólt az alispánné halkán.

— De hát ne zörögj úgy a patkós csizmáiddal. Lábujjhegyen járj, azt mondom. Az a tervem van, hogy átöltöztetem Erzsikét, míg alszik az új ruhába — úgy ébred majd fel, mint egy igazi alispán-kisasszony, s sohasem szökik meg többé.

A vármegye hatalmas ura, akit mindenki rettegett, még a pipáját sem merte kiverni, nehogy zörejt okozzon, hanem azért mégis megtette a maga szokásos diffikultását.

— Jó, jó, — hanem az mégsem ér sokat. A gyerek nem szokik meg köztünk, hacsak. Ide nem hozzuk a többi hármat is.

Az alispánné ránézett megleégedetten, büszkeséggel:

— Nem bánom, öreg; hanem azt az egyet megmondom, hogy az »igazi« mégis ez marad, mert ez már ez már.

— No, mi van ezzel?

— Az, hogy már. . . ki van próbálva.

Elpirult: mert azt akarta mondani, hogy ez már az övé
— hogy szereti már.

LÁBNYOMOK A HOMOKBAN

Megkaptam leveledet, melyben írod, hogy egy kötet költeményt szeretnél kiadni a saját költségeden s kérsz, hogy mint gyermekkori barátod, én írjam könyvedhez az előszót. Ide szeretnél jönni lakni, mondd, az irodalmi központba, ott hagyván szelíd, csendes faludat. Nőd is akarja, kész veled indulni. Hova? A dicsőség után, ugye?

Nem tudom, mit feleljek erre.

Talán azt, hogy megírom az előszót egy elbeszélésben. Igen, ez lesz a legjobb.

Hát emlékezel-e arra a mogyorófabokorra, amely alatt annyiszor heverésztünk ábrándozva? Ha eszedbe jutna az a nap, amikor egyszer bekergetett az eső a csősz-kunyhóba? Amolyan futó eső volt, a felhő talán csak azért potyogott le, hogy ne lábatlankodjék a napfénynek, mely nyomban megszikkasztá a földet. A milliárdnyi homokszemek csillogtak, tündököltek. Sajátságos az, hogy mennyi érdekes dolog van oda bekeverve. Kálásznak a szilánkjá, cserebogárnak az egyik lába, cserép-darab, letiport falevél, s mindez elpusztul, elenyészik, csak a kis homok-szemek maradnak örökké.

A megszikkadt homokban, a bokor mellett, amint a kunyhóból arra tartottunk, friss lábnyomokat vettem észre.

— Valaki járt itt már azóta — mondtam, figyelmesen nézegetve a nyomokat.

— Igen — szóltál —, mégpedig valami nő járt erre, mert igen picinyek a nyomok. Fogadni mernék, hogy női lábak.

— Ugyan eredj, kérlek. Ki járna erre?
— Sőt olyan picinyek és olyan formásak ezek a nyomok, hogy szinte látni lehet a cipőket. Gyönyörű lábacskákat, annyi bizonyos.

A rigó elfütyentette magát a szilvásban, a patak vígan csörgött a szakadék mellett, mi pedig elandalodva néztük a kedves nyomokat. A homok lilaszínt játszott a mélyedésekben, miket kivájt, ahova lépett.

Igen, igen, nőnek kellett lennie. A kicsi nyomhoz csak a lábat nehéz oda képzelni, a lábikrát már nagyon könnyű, a sugar alak pedig oda áll eléd magától.

A tizenhatodik évben voltunk, mikor te szüleimnél töltötted a szünnapokat. Bőszavú esztendő; hogy sugdosott a füleinkbe mindenféle regényes dolgot, hogy megtüzesítette arcunkat, szemünket. Tüdőnk kitágult, szívünk dobogott s önkénytelenül elindultunk a titokteljes nyomokon, mindig beljebb-beljebb az erdő felé.

Ahol a gyepek kezdődött, ott a füvek mutatták lábának körrajzait engedelmesen. Letaposva egymásba fonódtak, az esőcseppek átgurultak az egyikről a másikba s ott himbálóztak makacsul, mintha fel akarnák szívni minden fűszálról a port, az illatot, amit az ő lába hagyott ott.

— Menjünk! Siessünk utána!

Vajon ki lehet? Ki tudhatná azt? A sejtelem szövi egy képbe arcát, haját, alakját, mosolyát, nézését; erdő lombjai beszélnek, de nem lehet megérteni egészen.

Egy mókusz végigszaladt a selyem mezőn s hosszú farkával felborzolta a föld haját. Egy sötétzöld pántlika maradt nyomában, s e szalag tökéletesen tönkretette egy nagy darabon a nyomokat. Ezek a gyalázatos mókuszok semmit sem tisztelnek a világon!

Te most elkeseredve ezen, nem akartál tovább menni, megfordultál. A déli harangszó hazacsalogatott a leveses tálhoz, de én már egészen bele voltam bolondulva a lábnyomokba. Meg is találtam őket újra a cserjésen túl s mentem utánuk, amerre vittek.

Egyszer balról csengő kacaj hallatszott. Oda sem néztem. Mi közöm hozzá? Az én nyomaim jobbra visznek s engem most nem érdekel más.

— Hahó, hahó! — kiáltá egy hang utánam.

Megfordultam. A tiszteletes úr kisasszonykái léptek elő a bozót közül. Egészen össze voltak tépve a ruhácskáik, a nagyobbik a hátán hozta a kisebbiket, ki egy kis garabolyt tartott kezében. A pofácskáik be voltak mázolvva feketére. Valóságos kis ördögöknek néztek ki.

— Hát magok mit keresnek itt? — kérdém, kedvetlenül közeledve feléjük.

— Szedret szedünk a mamánknak. Nézze, mennyi sok.

— Látom. Hát nekem nem adnak?

— De adnánk magának is, ha egy madarat fogna előbb.

— Oh, magok neveletlenek, kis csacsik! Lehet is a madarat úgy fogni, mint a guruló gombolygot.

A nagyobbik, Vica, durcásan fordította el fejét, megnehezelt, hanem Birike nem vette szívére a sértést.

— Pedig nagyon kellene egy madár. Lássá, már mindennünk van. Megvan a kalitka hozzá, megvan a vályú, amiből inni fog, zöld cserépből van, ha maga látná. A kalitkán torony is van a kendermagot pedig elfelejtettem mondani.

— Értem, értem. S milyen madár kellene magoknak?

— Olyan ni. amott röpül, nézze most meg már leült a jegenyére.

Fölvettem egy követ s úgy találomra megcéloztam a vörösbegyét; biz az szegény nem ért rá testamentomot csinálni, azon módon lefordult a fa tetejéről halva.

— Kell-e még több? — kérdém, vitézi önérzettel odafordulva a lányokhoz.

De azok már nem hallgatták hencegésemet, odafutottak a madárhoz s hangosan siratták hirtelen bekövetkezett halálát.

A kosarat letették a fűre; felfordult s kiöntődött belőle a szeder, úgy nézett ott ki, mint egy fekete sírhalom.

Tanácskoztak, hogy a vörösbegyét most már el fogják temetni, a Vica napernyőjével, mert az ügyis hegyes, egy kis gödröt ásnak a fa alatt, oda teszik le örök nyugalomra a meggyilkoltat.

Birike úgy is nézett rám, mint egy gyilkosra, de Vica felém futott s gyöngéden mondta:

— Az én kedvemért ütötte agyon. Lássá, lássa, mit tett?
Én egy eleven madarat akartam.

Hozzám simult, ránéztem s csodálatos szépnek találtam most, nagy ragyogó szemével, a kis paplányt. Ha az én feleségem volna, sohasem engedném mosakodni, hogy így szederével bekenve maradjon az arca örökkön-örökké, ha csak én magam nem csókolom le piros szája környékét . . .

De a nyomok, a nyomok! Már majdnem elfeledtem!

— No, csak temessék el, kicsikém, azt a madarat, mert nekem el kell menni.

— Ne menjen! — esengett Vica — maradjon itt, kérem, oh, mert úgy félek de úgy félek.

— Hiszen ha eddig nem félt.

— Igen eddig, de most most úgy szeretném, ha velünk jönne, ha elkísérne, mert egész testem reszket. Ha kell, a szederből adok ám!

— Nem kell nekem, mert savanyú! Hanem adok egy jó tanácsot, menjenek le itt a gyalogúton, erre közelebb s a völgyben lent bizonyosan találkozni fognak a barátommal, az majd hazakíséri, ha félnek Nos, mitől fél úgy, kis bohó?

— Hát mitől? — mondá a kis leány, szép szemeit lesütve.
— Talán ettől a holttesttől!

— Oh, oh! — vágtam közbe nevetve — egy madárnak a holttestétől!

S szaladtam tovább a nyomok után.

De a kis lány méla nézését még mindig éreztem, mint ha hangyák mászkálnának a tagjaimban.

Visszafordultam s harsány hangon kiáltottam:

— Viki, Viki! Pá, pá, kis Viki!

Az még mindig utánam nézett, s míg Biri a sírt ásta lehajolva, ő azalatt fölvette fehér köténykáját, mellyel ideiglenesen a madár volt letakarva s hívólag lobogtatta.

Habozva álltam meg. Milyen édesen hitt magához, ne forduljak-e vissza? Nem, nem! Meg kell találnom tündéremet.

Az erdő túlsó része felé a puhább agyagos föld már nem volt olyan titoktartó, az már nemcsak sejteni hagyott, de tudni is. Egész biztosan haladhattam. A borókaillat mámorosá tett, nem éreztem sem éhséget, sem fáradságot.

Lihegve csörtettem keresztül bokron, bozóton, töviseken, tisztáson, sűrűsége, sokszor felbukva egy-egy szederindában. Hol egyenesen, hol cikcakkosan, már azt sem tudtam, merre megyek, egészen elvesztettem az irányt, csak a nyomokat nem.

Azok vittek, vittek hűségesen, míg egyszer csak ott találtam magamat a jegenyefa alatt. egy pici sírnál, ahova a vörösbegyét temették.

Legyek és apró bogarak gyász-zsongással körülropták a friss hantokat. Fenn a jegenyefán gúnnyosan füttyentett a rigó.

Hohó! hiszen az otthagyt Vica volt az én tündérem!

Hideg szél süvített végig s megropogtatta a gallyakat, a földről mintha fojtó pára szállna föl, az erdei liliumok búsan hajladoztak, fölöttem az égen valami megdöbbenő fenség honolt, s a kis madársír mintha rám nézne . . . megannyi szem, amennyi röge.

Halálos félelem vett rajtam erőt.

— Viki! Birike! — kiáltottam a kedves gyermekek után. Most már én féltem. Most már én szerettem volna hozzájuk menekülni.

De hol jártak azok már!

Fölszaladtam a dombra, lenézni a falu felé.

. . . Ott mentetek lent a völgyben mind a hárman. Megismertelek. Te karodon vitted az elfáradt Birikét, nőd pedig, vagyis akkor még a kis Vica, melletted poroszkált s negédesen lóbázta szedres kosárcáját.

Mondjam még tovább? Magyarázsam is? Minek? Hagyj békét a csillogó nyomoknak, amik kivezetnek nádfődeles viskódból, sem a verseidet ne add ki soha a tulajdon költségeden.

Az erdei virágok, szerelem és a dicsőség magoktól jönnek-mennek, nyílnak és hervadoznak.

FÜGGELÉK

1885

A KIRÁLY KEGYELME

(A Toldi-legenda Alsó-Toldon)

Kis falu Nógrád megyében Alsó-Told, — mert ha nagyobb lenne, már régen várossá tette volna az odavaló nagyszámú nemesség. Privilegiumról álmodoznak a bocskoros nemesek (pedig nem is olvassák az országgyűlési tárgyalásokat), benne van a vérükben, mindent maguknak szeretnének a jövőben s minden dicsőség az övék a múltból. Még az erős Toldi Miklós is odavaló ember volt.

A falu neve alkalmas rá, hogy ezt higgyék. Nehány krónika is beszéli azonfölül. Az mindegy, hogy Arany másképp írta meg. Nyomatott írás ide be nem hat, a kalendáriumon kívül. Az is olyan kalendárium, hogy három emberöltőt ellát. Százasztendőre való naptárrész van benne.

Az illúziót pedig teljesen emelik egy hajdani erős épületnek a fundamentumai. Egy-egy mélyen leérő falat ásnak ki néha a harangláb környékén. Ott kellett állnia valahol — természetesen kacsalábon — a Toldiak ősfészkének. Ha nem is volt talán vár, de akkor bizonyosan óriási kastély.

Élő lélek azt nem tudja, se nem hallotta, hogy ki lakott abban — tehát okvetlenül Toldi Miklós lakott ott. Ezer mesét tudnak az aggastyánok a vitézi dolgairól.

Némelyiket már hallottuk sokszor, csakhogy másokkal történt. Új is van egy-kettő, de ez meg sehogya se illik össze Toldival. Semmit se hagynak meg rajta, csak a nagy erejét — még azt a virtusát is elveszik, hogy felesége nem volt.

Egy tündérszép asszonnyal boldogítják az alsó-toldi mesemondók, — de bizony nincs benne valami nagy köszönet, hanem azért talán meg lehet hallgatni.

Laczfy Magdolnának hitták Toldi Miklósét s Budán lakott férjével az udvarnál, hol is nagy tisztességben valának.

Nem Nagy Lajos uralkodott, de Mátyás. Hja, úgy van az! Míg a királyok élnek, sok mindenfélét elvesznek a néptől. Egy cseppet se vehetik rossz néven, ha haláluk után meg a nép vesz el tőlük sok mindenfélét.

Vitéz Toldi Miklóst elveszik Lajostól és Mátyásnak adják az alsó-toldiak.

Mátyás királynak sok érzéke volt a szép asszonyok iránt. Igaz-e vagy nem igaz, ki tudhatná, de annyi tény, hogy Toldi Miklós gyanakodott a királyra, egész az ő füleig eljutván valamely gonosz pletyka. Mert pletyka már akkor is volt. (Hja, az is régi családból való.)

Az ugyan nem volt bizonyos, hogy az asszony-e a bűnös vagy a király kezdte-e a szemjátékot az udvari dáridókon (mert hiszen a szemjátéknál nem jutott tovább hálaistennek), de annyi áll, hogy Toldi a királyra lett ingerült, s mikor az egyik lakája éppen Magdolna napján virágbokkrétát hozott Toldinének, fogta magát Miklós s olyat lapított buzogányával a lakájon, hogy az menten meghalt.

Ingerült lett erre a király szerfelett, nem tudott mit csinálni a haragjával s nyomban parancsolá, hogy Toldi, összes méltóságaitól megfosztva, hagyja el az udvart, hogy oda többé lábát be ne tegye, mert a fejét vesztí.

Miklós elbúsultan hazament ekkor Alsó-Toldra s ott élt sok esztendőn át harcoctól, udvari fénytől messze. Egyéb öröme se volt, csak kis fia, akit Péternek kereszteltek.

Noha a büszke Toldi sohase tett lépést a király szívéért meglágyítani, barátjai mindent elkövettek, s végre is csillapult a nemesszívú király haragja.

Egy nap fáradt vitéz érkezett Toldra, tajtékos lovon. A király csatlósa volt, Szentiványi Mihály. Levelet hozott és a levélben kegyelmet. De a kegyelemnek különös színe volt.

»Jöjj az udvaromba, Toldi Miklós, de el ne jöjj gyalog, se pedig semmiféle alkalmatosságon. Hozd el magaddal a legdrágább kincsedet, el ne felejtöd otthon legjobb barátodat s kíséretedben legyen a legnagyobb ellenséged is.«

Töri fejét ezen híres Toldi Miklós. Hiszen lehetetlen dolgokat kíván tőle a király! Se gyalog ne menjen, se pedig semmiféle alkalmatosságon. Hát akkor hogyan menjen? Aztán ha a legjobb barátját elő tudná is keresni, hogy magával vigye,

de honnan vegye elő a legnagyobb ellenségét s miképp kényszerítse a vele menetelre?

— Ejh, a király bolondot úz belőlem! — mormogá, mialatt a csatlóást egy belső szobába lefekteti. Azután bemegy a maga kamrájába, hol töprengve okoskodik vala a király izenetén: ha netalán valamely titkos értelme lenne annak.

Amint így meghányná-vetné a dolgokat, valaki az ablakon kopogtat.

— Ki az, mi az?

— Én vagyok — szól egy nyöszörgő, vénasszonyi hang.

— Én vagyok, Czifra Marcsa a faluvégről.

— Mit akarsz, te boszorkány? (Mert boszorkány volt Czifra Marcsa, meg is égették később a varsányi határban.)

— Nagyon furcsa álmom volt az éjjel. Nyisd ki az ablakot.

— Bánom is én, te vén szipirtyó. Nem nyitom biz én.

— De bizony elmondom neked, Toldi Miklós, így is. Azt álmodtam, hehehe, hogy a király elé mentél és a kutya hátára tetted fel az egyik lábad, a másikkal pedig egyet ugrottál mellette. Szép volt ez nagyon és mulatságos. Megteszem, biz isten, hogy magam is így megyek fel majd egyszer a Gellértra.

Megörült erre Toldi Miklós s bezzeg nyitotta nemcsak az ablakot, hanem az ajtót s hitta be nyájasan:

— Gyere be no, öreg néni, beszélj el a többit is.

Czifra Marcsa bement s elbeszélte az egész bevonulását, ki volt ott, hogy volt ott, miképp látta ő azt az álmában.

Ebből aztán legott okos lett Toldi s megajándékozta a búbajos asszonyt; körülbelül éjfélkor bemegy az ő hiteltársához, Laczfy Magdolnához, s felkölti őt, ekképpen kérdezősködve:

— Láttad-é azt a vitézt, Magdolna, aki ma énhozzám jött?

— Láttam, kedves férjem. Magát király cselédének lenni mondotta.

— Az ő valóban. Drága ajándékokkal, láncokkal, gyűrűkkel mégyen király szeretőjéhez, Forgách Máriához Gácsra. Régi ismerősöm lévén, nálunk meghált.

Laczfyy Magdolna elvörösödött az irigységtől, de aztán erőt vévén izgatottságán, szelíden mondá:

— Nyugodjék békében, szegény fáradt vitéz.

— De nem addig van az, gerlice párom. Tudod-é, min gondolkozom? Drága kövű násfák és kősöntyük jobban illenek a te hó nyakadra, patyolat karodra, mint a Forgách Mária szeplős csuklójára.

Magdolna szeme csillogott.

— Én megölöm azt a vitézt, Magdolna — szolt Toldi —, és neked adom a drágaságokat.

Az asszony ellenkezett, de olyan módon, hogy még csak jobban tüzelte urát a tett elkövetésére.

Toldi kiment zordon arccal, s egy óra múlva az ékszerekkel jött vissza, s egy zsákot cipelt hátán, mely roppant véres volt.

— Itt az ékszerek, Magdolna. És itt van a vitéz holtteste is. Mit gondolsz, hova rejtsem?

Az asszony egy üres fülkét mutatott, odatették a holttestet, melyből a vér még most is csepegett, keresztülszivárogva a zsákon.

— Hanem most fussunk, Magdolna. fussunk! Mégpedig menjünk Budára, hogy eszébe se juthasson a királynak ránk gyanakodni, ha e szolgáját keresné. Ott lásson minket Budavárban.

Rögtön készülni kezdtek.

— Mit vigyünk az útra magunkkal a bérszekereken? — kérdé Magdolna.

— Semmit, csak a kisfiamat, meg a vadászkutyámat.

Így mentek el Budára másnap reggel. Mikor a palota elé értek, Toldi üzent a királynak egy szolgával, hogy immár jön azonképpen, ahogy a király rendelé.

A király visszaüzente, hogy egész udvarával várja s nézni fogja a tornácról.

Miklós ekkor karjára vette fiacskáját, felesége jobbról ment mellette, a kutyáját pedig egy madzagon vezette balról, rajta tartván ballábát az eb hátán, miközben a másik lábával egyet-egyét ugrott a kutya mellett.

Az udvari főurak hangos nevetésre fakadának a jeleneten. Nini, a vitéz Toldi Miklós megbolondult, beállott szárazdajkának, gyereket hordoz.

Az udvari dámák pedig azon nevettek, hogy miért ugrándozik komoly ember létére a kutya mellett, tán bizony oda van növe a lába a hátához.

Csak a király nem tartotta nevetésre valónak a dolgot s homlokát komoly ráncokba szedve szólott:

— Ne bántsátok ti Toldi Miklóst. Úgy látom én, okosan cselekszik őkegyelme. Nem bolondult az meg, hanem az esze jött meg. Különben majd kikérdezem még.

Midőn közel jött Miklós a királyhoz, meghajtván magát előbb, egy korbácsot vett ki a mentéje alul s azzal a kutyát erősen megütötte. A szegény eb vonítva futott el előle.

— Nos, Toldi Miklós, hol a legjobb barátod?

Nem felelt hirtelen, hanem hízelgő szavakkal hívni kezdte magához a kutyát. Az vissza is jött nyájas farkcsóvágatással és a kezét kezdte nyalni.

— Íme, itt a legjobb barátom, felséges uram!

— Valóban az — mondá a király.

Aztán az urakhoz fordult s így szóló halkabban:

— Megütötte s íme, mégis visszajött hívására.

Ekkor Toldi a feleségére pillantott s ekképp feddé meg:

— Mit kacingsatsz a királyra? Tán bizony szeretőd a király?

Az asszony lángba borult arccal kiáltá:

— Hogy mersz velem így beszélni, te szemtelen.

Erre a szóra megütötte a korbáccsal a szép Laczffy Magdolnát, mire az magánkívül rohant a kastély felé.

— Fogjátok el a gazembert, a gyilkost. Tegnap ölte meg a szolgálodat, uram király.

— Íme, a legnagyobb ellenségem — szóló ekkor Toldi nyugodtan. — Ez az asszony, akit úgy szerettem, hogy életemet áldoznám érte, most olyan bűnnel vádol, amit el se követtem.

— Megölted szemem láttára — kiáltá újra az asszony. — Vádollak isten és emberek előtt.

— Hogyan? — mondák a főurak. — Hát mármost melyiteknek van igaza?

— Én mondom a valót. Egy megölt borjút gyömösöltem a zsákba, s őneki azt mondtam, hogy a szolgáló holtteste.

— Hátha az is volt? — morogta a főúr, Ujlaki.

— Nem volt az — szólt közbe a király —, mert a szolga már ezelőtt egy órával megérkezett. Helyesen jártál el, Toldi Miklós. Látom, a legdrágább kincsedet is elhozta, a fiadat; ha nagyobbra nő, udvaromhoz veszem apródnak. Ember vagy a talpadon, mindenkinek megfeleltél, s most legalább megtanulhattad a magad emberségéből, hogy egy asszonyért nem érdemes tűzbe tenni a kezedet s királyodat gyanúsítani. Ha hiba van valahol, hidd meg, Toldi Miklós, annak mindig az asszony az oka. Ugyé hiszed már?

— Hiszem, uram királyom, és arról gondolkozom, mit csináljak vele?

— Semmit. Miért büntetni meg ezt az egyet, mikor a többi is olyan. Bocsáss meg neki. S maradj itt udvaromban örökké, ezennel megteszlek országbírónak.

Azzá is lett aztán holta napjáig, s mint ahogy fakalodája van a falusi bírónak, aranykalodát adtak az országbírónak.

Gyönyörű, fényes aranykaloda volt. Az öregapámnak a szépapja még ült is benne.

Már t. i. az alsó-toldi öregapjának a szépapja, mert én csak lesztenográfoltam ezt a történetet, híven, úgy, ahogy ők beszélték.

JEGYZETEK

SZÓMAGYARÁZATOK

ad vocem — erről jut eszembe.

akkuráte — pontosan.

akó — régi űrmérték, főleg bor-mérésre (kb. 54 liter).

alea jacta — a kocka el van vetve; a döntés megtörtént.

argumentál — érvel.

Bach-szisztém — így nevezték Bach Sándor osztrák belügyminiszter elnyomó rendszerét (1850—1859), amely az önkényuralom fenntartására és erőszakos germanizálásra törekedett.

bánátusi föld — bánáti föld (kitűnő termőföld).

besszer-rebesszer — kártyakifejezések.

bobó — Mikszáth frásaiban többször előforduló gonosz szellem, aki az engedetlen gyermekeket elviszi a kenderáztatóba.

Boldogasszony napja — Nagy-Boldogasszony napja, vagyis Mária mennybemenetelének ünnepe: aug. 15.

canaille — csőcesél, söpredék. (A francia arisztokrácia megvető kifejezése volt a legszegényebb néprétegre.)

Chassepot-puska — központi gyújtású hátultöltő puska (egy francia puskaműves nevéből).

cilinder — itt: pintes üveg (valamivel több mint másfél liter).

clausula — záradék.

clown — cirkuszi bohóc.

deponál — letétbe helyez.

depositum — pénztét.

desperátus — kétségbeesett, reményvesztett.

diffikultás — itt: ellenvetés.

diurnum — napidíj.

doktor der medicin — orvosdoktor.

echt — igazi, valódi.

ekvipázs — hintó.

elrecitál — elmond; itt: elhadar, eldarál.

entreprise des pompes funèbres — temetkezési vállalat.

epitheton — jelző; itt: durva, sértő jelzőket jelent.

ergo — tehát.

examinál — vizsgáztat.

expeditor — itt: az újságpéldányok szétküldését intéző alkalmazott.

extraktum — kivonat; leszűrt, végső eredmény.

exügvyéd — ld. *silentianus* ügvyéd.

fiducia — bizalom, megbízhatóság; itt: helyes ösztön.

fukszin — a bor színezésére használt vörös festék.

furorét csinál — nagy tetszést arat.

galant — gáláns; figyelmes, bőkezű.

garaboly — kis kézikosár.

garád — itt: árok.

garni hotel — zugszálloda.

geseft vagy *gsäft* — üzlet, üzletkötés.

gérokk — majdnem térdig érő, szűk, fekete kabát; „ferenjoška”.

„*Ha mérget kevert-e, lopott-e . . .*” (a *Frivól akta* c. elbeszélésben) —

A *ha* szócska régies jelentéssel: vajon.

habitué — törzsvendég; rendszeres, bennfentes látogató (színházban, cirkuszban stb.).

halbszájli (német: Halbseidel) — félmesszely (kb. negyed liter).

hatos — a húszfilléres aprópénz régi neve.

haute-crème — a társaság színe-java; a legelőkelőbbek.

hol-hol — néha-néha, időnként. (Mikszáthnál gyakori kifejezés).

„*Homines pisci*” — diákréfa, a rossz latinság egyik mulatságos példája. Azt akarja jelenteni, hogy: az emberek halnak (meghalnak, halandók).

icce — régi űrmérték (kb. 0,8 liter).

»*Insignis Nobilis Familiae Bárkai de Bárkány*» — a Bárkányi Bárkai nemescsalád címere.

invalidus — hadirokkant.

ipse (*ipse*) — az illető; ez az alak.

Janus-fej — Janus: az ókori római mitológiában az időnek, minden kezdet- és végnek istene. Két arccal ábrázolták, amelyek egymással ellentétes irányba néznek.

kabanosz-szivar — finom szivarfajta.

kafféschank — kávémérés.

káput — fej.

kellner — pincér.

kerti pad — virágágyás.

kíparíroz — kivéd, elhárít.

klepszidra óra — régi fajta, nagy alakú zsebóra.

komiszáros (a komisszárius szó pongyola, népies alakja) — csendbiztos.

„*a komplikáltabb hadi pozíciók*” — a bonyolultabb hadi helyzetek; az ellenfelek hadállásai.

konstábler — rendőr.

konvulzív köhögési rohamok — görcsös, vonagló köhögés.

kortina — színházi előfüggöny; kárpit.

kosár — itt: vészókerítéssel körülfalt terület; karám.

kosák — itt: a múlt század második felében nálunk a bohém frók szóhasználatában: a rendezetlen anyagi körülmények között élő ember; de így nevezték a hazard kártyajátékosokat is.

krispin — rövid kabát.

Krucifix! — enyhe német káromkodás, ilyenféle: „a szentségit!”
(Szó szerinti jelentése: feszület.)

latakia — finom dohány.

laune — szeszély, kedv, hangulat.

lekarmálódott — tájnyelvi kifejezés; más vidéken így mondják: le-kásmálódott.

lésza — vesszőből font kerítés; sövény.

magvas — a vad-mályva „papsajt”-nak is nevezett termése; falusi gyerekek ingyen-csemegéje.

majoritás — többség.

makulatura — itt: a régi újságszámok, amelyeket vagy csomagoló-papírnak használnak, vagy zúdzába küldenek.

marmancs — orvosi székfű, kamillavirág.

márk — postabélyeg.

meivingeniek — Meiningen: thüringiai város; udvari színháza, mely a színpadi látványosságra vetette a fősúlyt, a múlt század végén európai hírűvé vált.

mendikáns — koldusdiák.

„*menyei bárány*” — Jézus egyik jelképes neve.

morcosan — morcosan. (Mikszáthnál másutt is előforduló sajátos kifejezés.)

more patrio — hazai szokás szerint.

nasivasi — kártyával űzött szerencsejáték. Igealakja: *nasizni*.

„*Nix krucifix! Ich bin Ujlaki de eadem.*” (Az *Úti kalandok szezonja* c. elbeszélésben) — Semmiféle „szentségit!” Én újlaki Ujlaki [nemesember] vagyok!

nix nuc — nem számít!

„*Noch á Glas!*” . . . „*Noch zwei Glas, Pepi!*” — még egy üveget! (vagy poharat; illetőleg: üveggel vagy pohárral!) . . . Még két üveggel, Józsi!

obligát kifogás — szokásos (szokványos) kifogás.

olajos kendő — fényesre keményített kendő.

ostentative — feltűnően, tüntetőleg.

összekvadral — összeillik.

patriótám — itt: földim, kenyerespajtásom.

párbér — a papnak (kántornak) pénzben vagy természetben háztartásonként lerótt adomány.

„*a pásztoróra homokja is kezdődött . . .*” (*A király ruhái* c. elbeszélésben) — E mondat jelentése: Florilla egy órányi várakozást kért a királytól. A várakozási idő letelt, a képzeletbeli homokóra most már a pásztoróra (a szerelmi együttlét) kezdetét jelzi. („A pásztoróra homokja” tehát összevont szójáték.)

penecilus (*penicilus*) — zsebkés.

„*petite maman*” — kis mama; anyuka.

pick-pocket — zsebmetsző (angolul).

placeat! — tessék! parancsoljon!

preceptor — itt: kiegészítő tanító.

prezent — ajándék.

privilegiumok — itt: nemesi előjogok, kiváltságok.

proletár — E szónak nálunk a múlt század végén sajátos jelentése volt: az úgynevezett „úri osztály” elszegényedett, lecsúszott tagjait nevezték így. (Jó példa Csiky Gergely „Proletárok” c. színműve, melyet az utóbbi évtizedekben „Az ingenyelők” módosított címmel újtottak fel.)

pulpitus — pult, bolti asztal vagy állvány.

quétancia — nyugta, nyugtatvány.

referáda — tudósítás, beszámoló.

remuneráció — jutalmazás, díjazás; kapitalista vállalatoknál a nyereség egy töredékéből az alkalmazottaknak juttatott bérkiegészítés.

renomé — jó hírnév.

retirál — meghátrál.

rezervált — tartózkodó, óvatos fenntartásos.

rezoníroz — ellenkezik.

richtig! — igaz! (igaz is!).

rigorózum — egyetemi szigorlat.

Ritterek és Ritternök — lovasok és lovárnók.

silentianus ügyvéd — akit valamely vétség vagy visszaélés miatt az ügyvédi gyakorlattól eltiltottak.

stafírung — hozomány.

a „százház” — városszéli lakótelep volt a Liget közelében.

szentmihálylova — saroglya, amelyen a halottat a temetőbe viszik.

szesszió — jobbágytelek.

szinte — Mikszáth gyakran használja *szintén* jelentéssel.

tertium non datur — harmadik eset (lehetőség) nincs!

topoly — jegenyefa.

tréma — félelem, rettegés.

újdondász — a hírovat apró cikkeinek írója és a riporter.

veres pénzek — a vörösrézből vert krajcárok, utóbb az egy- és két-filléres aprópénz.

wikler — hosszú, bő köpönyeg.

Zahlen! — fizetni! fizetek!

Zöld Marci — költött alak; a lovagias betyár típusaként szokták emlegetni.

Zrínyi — a „Zrínyi kávéház”, a régi Pest egyik leghíresebb zugkávéháza (kártyások, lumpok tanyája).

zsinór, „*zsinór-növesztés*” — kártyakifejezések.

zsiráns — itt: kezes.

zsirla — ruhapecsétet tisztító szer.

TARTALOM

1881

A köszívű férj.	5
Asztaltól – ágytól	7
Aki kivétel az asszonyok közt	11
Az elzüllött báró	26
Az első páciens	28
A csatakép.	31
A kis hűgom virágai	36
Éji séták és éji alakok	39
A gyerekek világa	
I. A Mikulás bácsi	48
II. Mit hozzon a Jézuska?	52
A vásárhelyi asszony.	54

1882

A hosszú életűek	58
Az elveszett nyáj	60
Apró elbeszélések	
I. A mi jó tanárunk	65
II. Az ősi címer	68
III. Az első forintos bankó	72
IV. Az utolsó forint	75
A Fridényi bankja	79
Akik ugatnak	80
A kelepécebe jutott férj	81
Az utolsó lovag	83
Frivol akta	86
A brézói ludak	93
Bagi uram frakkban	101
A csodahajó.	103
A kántor-fiú	106
Salamon ítélete	110
Az öreg Prikler néni	113

A fátum gyermeke..	117
Fürdőre kell menni!	121
Az üres bölcső	125
Mit mond a barát?	128
Adósok, jótállók, hitelezők..	131
A legrútabb leány	138
Az áruló rózsza	141
A király ruhái	143
Úti kalandok szezonja	153
A színész neje	156
A kishirdetések	159
Az első fog	165
A rokkant szekér	168
Mikor a sírkövet hoztuk	170
Aranyos felhők	177
A Toldi-legenda Alsó-Toldon	182
Milyen a magyar iparos?	186

1882 – 1884

Az alispán-kisasszonyok	189
Lábnymok a homokban	198

Függelék

A király kegyelme (A Toldi-legenda Alsó-Toldon) (1885).	203
---	-----

JEGYZETEK

Szómagyarázatok .	211
-------------------	-----

Am. 20, - 12